

**T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**BİRİNCİ MECLİS'TE NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ VE
SİYASİ FAALİYETLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Selma ÇAMUR**

2009-NİĞDE

**T. C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**BİRİNCİ MECLİS'TE NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ VE
SİYASİ FAALİYETLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Selma ÇAMUR**

**Yöneten
Yard. Doç. Dr. Nevzat TOPAL**

2009-NİĞDE

Yard. Doç. Dr. Nevzat TOPAL danışmanlığında **Selma ÇAMUR** tarafından hazırlanan “**BİRİNCİ MECLİS’TE NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../2009

JÜRİ :

Danışman : Yard. Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Üye :

Üye :

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2009

Doç. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Mondros Mütarekesi ile yurdumuz İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Yapılan işgalleri Türk milleti yaptığı mitinglerle protesto etmiş ve cemiyetler kurarak teşkilatlanmıştır. Niğde de işgallerle birlikte teşkilatlanarak Mili Mücadeleye iştirak etmiştir.

Niğde şehri yurt genelinde cephelere asker göndermiş; özellikle Adana ve Pozantı cephesinde fiilen mücadeleye katılarak aktif rol oynamıştır. İşgaller karşısında İstanbul Hükümeti'nin acizlik göstermesi üzerine Anadolu halkı Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Milli Mücadeleye iştirak etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçtiği andan itibaren kurtuluşun milletin azim ve kararı ile mümkün olabileceğini belirterek bu yönde çalışmalara başlamıştır. Osmanlı Mebuslar Meclisi 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un resmen işgali ile çalışamaz hale gelmiş ve 11 Nisan 1920 tarihinden itibaren tamamen kapanmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri ile tamamen millet egemenliğine dayalı bir Meclisin Ankara'da açılması için Anadolu halkı seferber olmuştur.

Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920 tarihli genelgesine istinaden Niğde'de seçim çalışmalarına başlanmıştır. 6 Nisan 1920 tarihinde yapılan seçimler neticesinde Niğde'den; Mustafa Hilmi Bey (Soydan), Vehbi Bey (Çorakçı), Zeynel Abidin Bey (Bayhan), Ratıpzade Mustafa Bey (Soylu) ve Ahmet Hakkı Paşa (Sütekin) milletvekili olarak seçilmişlerdir. Osmanlı Mebuslar Meclisi'nden intikal eden Ata Bey (Atay) ile birlikte Birinci Dönem Niğde Milletvekili sayısı altıya yükselmiştir. Bu milletvekillerinin tamamı Meclis'in Birinci Dönemini (23 Nisan 1920–16 Nisan 1923)

tamamlayamamışlardır. Ratıpzade Mustafa Bey 26 Aralık 1920 tarihinde vefat etmiş; Zeynel Abidin Bey ise 11 Ekim 1920 tarihinde istifa etmiştir.

Birinci Dönem Niğde Milletvekillerinden Ata Bey iki kez Dâhiliye Vekâleti Vekilliği görevini yürütmüştür. Vehbi Bey'in çalışmaları neticesinde ise Aksaray Kazası 14 Ekim 1920 tarihinde Müstakil Liva haline dönüştürülmüştür. Hakkı Paşa Amasya ve Elcezire (Cizre) İstiklal Mahkemesi üyeliği yapmıştır.

Birinci Dönem Niğde Milletvekillerinin tamamı mecliste Birinci Grupta yer almışlardır. Niğde milletvekilleri gerek seçilmeden önce gerekse seçildikten sonra Milli Mücadele yanında olmuşlar ve aktif olarak çalışmışlardır.

Yeni Türk Devletinin temellerini atan ve kuran Birinci Meclise Niğde altı milletvekili ile iştirak etmiştir.

ABSTRACT

Our homeland began to be invaded by the allies with the peace armistice signed on after the World War I. The Turkish nation protested these invasions through meetings and organized by setting up associations. Niğde also participated in the National War by being organized after the invasions.

Niğde sent soldiers to the frontlines throughout the country and took an active part in the war especially in Adana and Pozantı frontline. The Anatolian community joined the National War under the leadership of Mustafa Kemal Pasha as Istanbul government shows weakness against the invasions. Stating that liberation will be possible by the nation's determination and decisiveness, Mustafa Kemal Pasha started operations in this way immediately after he arrived in Anatolia. The Turkish Grand National Assembly became incapable of working with the invasion of Istanbul officially on March 16th, 1920 and completely closed on April 11th, 1920. Thereupon, with the commands of Mustafa Kemal Pasha, the Anatolian community mobilized to open an assembly in Ankara relying totally on nation sovereignty.

Based on Mustafa Kemal's notice dated 19th March 1920, works for elections started in Niğde. As a result of the elections done on 6nd April 1920, Mr. Mustafa Hilmi (Soydan), Mr. Vehbi (Çorakçı), Mr. Zeynel Abidin (Bayhan), Mr. Ratıpzade Mustafa (Soylu) and Ahmet Hakkı Pasha (Sütekin) were selected as the members of the Great National Assembly. With Mr. Ata (Atay) coming from the Ottoman Assembly of Representatives, the number of Niğde First Term Parliamentarians raised up to six. Not all of these parliamentarians could complete the first term of the assembly (23th April

1920 – 16th April 1923); Mr. Ratıpzade Mustafa died on 26th December 1920 and Mr. Zeynel Abidin resigned on 11th October 1920.

Mr. Ata represented the Internal Affairs Ministry twice. The Aksaray District became an independent (liva / province) on 14th October 1920 with Mr. Vehbi's efforts. Hakkı Pasha worked as a member of Amasya and Elcezire Courts of Turkish Independence.

All the First Term Niğde Parliamentarians took part in the First Group in the assembly. They were all in favor of National War and worked actively both before and after they were elected.

Niğde participated in the First Assembly, which founded the new Turkish Republic, with six delegates.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan, *Birinci Meclis'te Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri* isimli bu çalışmamızda, Meclisin Birinci Dönemi'nde (23 Nisan 1920–16 Nisan 1923) Niğde Milletvekilleri ve faaliyetleri konu edilmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmakta olup birinci bölümde; Mili Mücadele döneminde Niğde ve çevresinde meydana gelen olaylar değerlendirilmiştir. İkinci bölümde; TBMM'nin açılışı, Niğde'de yapılan seçim hazırlıkları, seçimlerin yapılması ve Birinci Meclisin genel durumu değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde; Niğde'den seçilen beş milletvekili ile Osmanlı Mebuslar Meclisi'nden katılan bir milletvekilinin biyografileri verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise Niğde milletvekillerinin meclisteki çalışmaları ve faaliyetleri anlatılmıştır.

Mondros Mütarekesi sonrası yapılan işgallere karşı teşkilatlanarak başarılı bir mücadele sergileyen ve tamamen milli hâkimiyete dayalı yeni bir devlet kuran Birinci Meclisin Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yeri vardır. Bu çalışma ile Birinci Mecliste bulunan Niğde Milletvekillerinin kısa biyografileri verilerek yaptıkları faaliyetler incelenmiştir.

Çalışma konumuz gereği *Meclis Zabıt Cerideleri*, *Gizli Celse Zabıtları*, *Milletvekillerinin Kişisel Dosyaları*, *Nutuk* temel başvuru kaynaklarımız olmuştur. Bunun dışında TBMM tarafından yayınlanan Meclis Albümleri vb. çalışmalar ile Milli Mücadele ve TBMM'ne iştirak edenler tarafından yazılan hatıralardan da istifade edilmiştir.

Birinci Meclis'te Niğde Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri konulu bu çalışmada birçok kimse ve kuruluşun yardım ve katkıları olmuştur. Çalışma konumun seçimi ve her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Nevzat TOPAL'a; bilgi ve tecrübeleriyle sürekli desteklerini gördüğüm Hocalarım Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ, Yrd. Doç. Dr Nihat YAZILITAŞ ve Yrd. Doç. Dr. Tuncay TÜRKEŞ'e en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Ayrıca Lisan ve Yüksek Lisans eğitimim süresince benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bana her zaman güç veren Niğde Polis Meslek Yüksek Okulu Müdürü, Polis Başmüfettişi Sayın Hamdi ERDOĞAN'a şükranlarımı sunarım.

Kaynak ve doküman temininde yaptıkları yardımlardan dolayı TBMM Arşiv Müdürü Şemseddin KILINÇ'a, TBMM çalışanlarından Veyis KARAKUŞ ve Fazlı YEŞİLKAYA'ya teşekkürlerimi iletirim.

Yine kaynak ve doküman temininde yardımlarını esirgemeyen Niğde İl Kültür ve Turizm Müdürü sayın Mehmet Öncel KOÇ'a teşekkür ederim.

Niğde Milletvekillerinin nüfus kayıtlarının temininde benden yardımlarını esirgemeyen ablam Sevinç ÖZGÜL ve Aksaray İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü çalışanlarına en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Varlıkları ile bana her zaman büyük güç ve destek veren, çok sevdiğim babam Nazmi ÇAMUR ve annem Aysel ÇAMUR'a en içten dileklerle şükranlarımı sunarım.

Selma ÇAMUR

Niğde 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
TABLO LİSTESİ.....	XII
KISALTMALAR.....	XIII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
MİLLİ MÜCEDELE DÖNEMİNDE NİĞDE VE ÇEVRESİNİN GENEL DURUMU.....	5
1. SÜLEYMAN FETHİ BEY VE HALİL NURİ EFENDİ’NİN FAALİYETLERİ.....	7
2. İLK TEŞKİLATLANMA VE FRANSIZLAR’A KARŞI İLK MÜCADELELER.....	9
3. NİĞDE VE ÇEVRESİNDE MİLLİ MÜCEDELE ÇALIŞMALARI.....	10
4. AZINLIKLARIN FAALİYETLERİ.....	13
5. HEYET-İ TEMSİLİYE TARAFINDAN GÖNDERİLEN EMİRLER VE YAZIŞMALAR.....	14
6. TEALİ İSLAM CEMİYETİ’NİN NİĞDE’DEKİ FAALİYETLERİ.....	17
7. NİĞDE’DE KİLİKYA MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ.....	18
8. NİĞDELİ KADINLAR TARAFINDAN KURULAN TEŞKİLATLAR.....	22
8. 1. NİĞDE ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ.....	22
8. 2. NİĞDE MÜDAFAA-İ HUKUK-I NİSVAN CEMİYETİ.....	23
9. KUVA-İ MİLLİYEYE YAPILAN DESTEKLER ADANA VE POZANTI CEPHESİNDE GELİŞEN OLAYLAR.....	24
İKİNCİ BÖLÜM.....	27
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILIŞI, NİĞDE VE ÇEVRESİNDE YAPILAN HAZIRLIKLAR.....	27
1. KONGRELER DÖNEMİ VE MİLLİ HAKİMİYET FİKRİNİN OLUŞMASI.....	27
2. SEÇİMLERE HAZIRLIK.....	30
3. SEÇİM KARARININ ALINMASI VE UYGULANMASI.....	33
4. NİĞDE’DE SEÇİMLERE HAZIRLIK.....	35
5. OSMANLI MEBUSLAR MECLİSİNDE GÖREV YAPAN NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ.....	36
6. SEÇİLEN NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ.....	37
7. SEÇİM SONUÇLARI, MECLİSE GİREN MİLLETVEKİLLERİ SAYISI VE MECLİS’İN AÇILIŞI.....	38
8. BÜYÜK MİLLET MECLİSİ’NİN AÇILIŞI VE İLK ÇALIŞMALARI.....	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	44
BİRİNCİ DÖNEM BÜYÜK MİLLET MECLİSİ’NE KATILAN NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ..	44
1. MUSTAFA HİLMİ (SOYDAN).....	44
2. VEHBİ BEY (ÇORAKÇI).....	48
3. ZEYNELABİDİN EFENDİ (BAYHAN).....	52
4. ATA (ATAULLAH) BEY (ATAY).....	54
5. RATİP ZÂDE MUSTAFA BEY (SOYLU).....	57
6. AHMET HAKKI PAŞA (SÜTEKİN).....	58
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	62
BİRİNCİ DÖNEM NİĞDE MİLLETVEKİLLERİNİN SİYASİ FAALİYETLERİ.....	62
1. MUSTAFA HİLMİ (SOYDAN).....	63
1. 1. Kanunlar Üzerine Verdiği Tavrileri.....	63
1. 1. 1. Hıyaneti Vataniye Kanunu Hakkında Tavriri.....	63
1. 1. 2. Firariler Hakkında Kanun Layihası Tavriri.....	64
1. 1. 3. Men’i Müskirat Kanunu (Alkollü İçki İçimini Yasaklayan kanun) Hakkında Tavriri.....	65

1. 1. 4. İhracat Rüsümü Kanunu Hakkında Takrir	66
1. 1. 5. Frenginin Men ve Tahdidi Sirayeti Hakkında Kanun Takriri	66
1. 1. 6. İdarei Kura ve Nevahi Kanunu (Köy ve Nahiye Kanunu) hakkında Takrir	67
1. 1. 7. Musakkafat Vergisinin ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin Tadili Hakkında	69
1. 2. <i>Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar</i>	71
1. 2. 1. Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına İlhakı Hakkında Kanun Teklifine Dair	71
1. 2. 2. Nevşehir’de Liva Mahkemesi Teşkili Hakkında Yaptığı Konuşma	74
1. 2. 3. Tahriiri Tereke Hakkında Kanun Teklifine dair	75
1. 2. 4. İdarei Vilayat Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Karamamesinin tadili	76
1. 3. <i>İzin Talebine Dair Takrirleri</i>	78
1. 4. <i>Aldığı Görevler</i>	78
1. 4. 1. Şeriye ve Evkaf Encümeni Reis, Mazbata Muharrirliği ve Katipliğine Yapılan Seçim hakkında	78
1. 4. 2. Tetkik Encümenine Seçilmesi	78
1. 4. 3. Adliye Encümenine Seçilmesi	78
1. 5. <i>Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar</i>	79
1. 5. 1. Malatya Mebusu Reşit Ağa’nın İstafası mı? Mebusluğu mu? Hakkında	79
1. 5. 2. Hıyaneti Vataniyeden Üç Sene Küreğe Mahkûm Söğüt’lü Hacı Apustol Hakkındaki	79
1. 5. 3. İktisat Vekili Sırrı Bey’e İtimadı Beyan Edilmesine Dair Takrir Hakkında	80
1. 5. 4. Elcezire Cephesi Eski Kumandanı Nihat Paşa’nın Mesuliyeti İcap Eden Bir Hali Görülmediğine Dair	81
1. 5. 5. Halife II. Abdülmecid’ten Gelen Teşekkür Telgrafı	82
1. 5. 6. Lozan Konferansındaki Devam eden Müzakerelerle İlgili Olarak verdiği Takrir	83
1. 5. 7. Van Mebusluğuna İntihab Edilmiş Olan Tevfik Bey’in Mebusluğunun Kabulü Hakkında Arzuhal Encümeni Mazbatası	83
1. 5. 8. Hıyaneti Vatan Hıyaneti Vataniyeden On Sene Küreğe Mahkûm Eski Muhtar Yörükoğlu Mehmet Bey Hakkında	85
2. VEHBİ BEY (ÇORAKÇI)	88
2. 1. <i>Kanun Teklifleri</i>	88
2. 1. 1. Aksaray Kazası’nın Vilayet Olması Hususunda Yaptığı Faaliyetler	88
2. 1. 2. Buğday Resmi Hakkında Kanun Teklifinde	89
2. 2. <i>Kanunlar Üzerine Verdiği Takrirleri</i>	90
2. 2. 1. Genel Gelirler ve Devletin Vergi Gelirlerine Mahsus Beş Aylık Geçici Bütçe Kanunu Layihası ve Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatasına Dair	90
2. 2. 1. Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Tarifinin Altı Misline İbلاغı Hakkında Kanun Layihası Hakkında	91
2. 2. 3. Musakkafat Vergisinin ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin Tadili Hakkında	92
2. 3. <i>İzin Talebine Dair Takrirleri</i>	93
2. 4. <i>Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar</i>	94
2. 4. 1. Askerî Bedeli Nakdî Usulünün Kısmen İade Edilmesine Dair Takrir	94
2. 4. 2. Postanelerce Havale Muamelesinin Tekrar Tesisine Dair Takriri	94
2. 4. 3. Şimendiferlerde Kömürün Mevcut Olup Olmadığına Dair Nafia Vekâletinden Şifahi Sual Takriri	96
2. 4. 4. Adliye ve Maarif Vekaletine Yapılacak Seçimler Hakkında	99
2. 4. 5. Konya Valisi Haydar Bey Hakkında takibatı kanuniye icra edilmesine dair takrir	99
2. 4. 6. Hıyaneti Vataniyeden Mahkum Olan Aksaray’da Eski Karyesinden Hacı Recep Bey ve Arkadaşları Hakkında	100
2. 4. 7. Bütçede Tevazünü Temine Matuf Takrir	101
2. 4. 8. Lozan Konferansındaki Devam eden Müzakerelerle İlgili Olarak verdiği Takrir	102
3. ZEYNELABİDİN EFENDİ (BAYHAN)	103
3. 1. <i>Kanunlar Üzerine Verdiği Takrirleri</i>	103
3. 3. 1. Hıyaneti Vataniye Kanunu Hakkında Sözleri	103
3. 1. 2. Seyyar jandarma müfrezeleri teşkili hakkında kanun lâiyhası ve Müdafaai Milliye Encümeni mazbatası	104
3. 2. <i>Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar</i>	105
3. 2. 1. Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey’in Yollar Hakkındaki Takriri Üzerine	105
3. 2. 2. Memuriyetle Mebusluğun İctimai Caiz Olup Olmayacağına Sureti Katiyede Halledilmesine Dair Takrir	105
3. 2. 3. Antalya Mebusu Rasik Bey ile arkadaşının, Meclisi Umumiye azaları yevmiyelerinin tezyidine dair takriri	106
3. 2. 4. Mebusluğa seçilen kimselerin memuriyetlerine devam edip etmeyeceklerine dair Ankara Valiliği tezkeresi	107
3. 3. 5. Büyük Millet Meclisi Bütçesi Hakkında	108
3. 3. 6. Askerî Bedeli Nakdi Usulünün Kısmen İade Edilmesi	108
3. 3. <i>İstifası</i>	109

4. ATA (ATAULLAH) BEY (ATAY).....	111
4. 1. <i>Kanun Teklifleri</i>	111
4. 1. 1. Nevşehir’de Bir Liva Mahkemesi Teşkili Hakkında Kanun Teklifi.....	111
4. 2. <i>Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar</i>	113
4. 2. 1. Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına İlhakı Hakkında Kanun Teklifine Dair.....	113
4. 3. <i>Aldığı Görevler</i>	114
4. 3. 1. Adliye Vekâleti Vekilliği Seçimi.....	114
4. 3. 2. Dahiliye Vekaleti Vekilliği Seçimi.....	115
4. 4. <i>İzin Talebine Dair Takrirleri</i>	116
4. 5. <i>Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar</i>	117
4. 5. 1. Bilimum Bütçeler Üzerinde Muvazenei Maliye Encümenince Yapılan Tenkihat Hakkında.....	117
4. 5. 2. Jandarma Umum Kumandanlığı Bütçesine Tahsisat İlavesi Hakkında Kanun Layihası.....	121
4. 5. 3. Kurtarılmış Olan yerler Hakkında Alınacak Tedbirler.....	123
5. RATİP ZÂDE MUSTAFA BEY (SOYLU).....	126
5. 1. <i>İzin Talebine Dair Takriri</i>	126
5. 2. <i>Vefatına Dair Dahiliye Vekaleti Tezkeresi</i>	126
6. AHMET HAKKI PAŞA (SÜTEKİN).....	127
6. 1. <i>Kanun Teklifleri</i>	127
6. 1. 1. Nevşehir’de Bir Liva Mahkemesi Teşkili Hakkında Kanun Teklifi.....	127
6. 2. <i>İzin Talebine Dair Takriri</i>	127
6. 3. <i>Aldığı Görevler</i>	129
6. 3. 1. Amasya ve Elcezire İstiklal Mahkemesine Üye Seçilmesi.....	129
7. MECLİS GENEL KURULUNDA NİĞDE’Yİ İLGİLENDİREN DİĞER HUSUSLAR HAKKINDA.....	131
7. 1. <i>Orduya Tayyare Hediye Edileceğine Dair Niğde Mutasarrıflık Tezkeresi</i>	131
7. 2. <i>22 Mart 1922 Tarihli Mütarekenin Kabul Edilmemesi Hakkında</i>	132
7. 3. <i>Niğdeli Halil İbrahim’in Fazla Mahkumiyeti Hakkında</i>	132
SONUÇ	134
BİBLİYOGRAFYA	136
EKLER	142
ÖZGEÇMİŞ	164

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 3-4 Mayıs 1920 tarihlerinde oluşturulan İcra Vekiller Heyeti

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Devre
edt.	: Editör
NSD	: Numaralı Sicil Dosyası
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Zb. C.	: Zabıt Cerideleri

GİRİŞ

Anadolu'nun bir Türk Yurdu olmasını hazmedemeyen emperyalist batı dünyası; gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı Devleti zamanında düzenledikleri çok sayıda Haçlı Seferleri ve Kutsal İttifak savaşları ile Anadolu'daki Türk hâkimiyetine son vermek düşüncesindedirler. Osmanlı Devleti'nin XVII. asrın sonlarında itibaren duraklama ve gerilemesine paralel olarak bu düşüncelerini yeniden uygulama planına koymuşlardır.

Hasta Adam adını verdikleri Osmanlı Devleti, onların XVIII. Asırdan itibaren Doğu Sorunu adı altında paylaşma projelerinin tekrar gündeme geldiği bir süreçtir. Emperyalist batı dünyası Osmanlının bir an evvel ortadan kalkmasını ve mirasını paylaşmak düşüncesindedirler. XX. Asrın başlarında yıkılmaya yüz tutmuş bir Osmanlı Devleti söz konusudur. Osmanlı Devleti 1911 Trablusgarp Savaşı, 1912–1913 Balkan Savaşları ve 1914–1918 Birinci Dünya Savaşı derken ardı arkası kesilmeyen bu savaşlarla son mecalini de kaybetmiştir.

İtilaf Devletleri Birinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde aralarında yaptıkları gizli antlaşmalarla Osmanlı Devleti'ni nasıl paylaşacaklarına karar vermişlerdir. İstanbul Antlaşmasıyla; İstanbul, Boğazlar ve Marmara kıyıları Rusya, Arap ülkeleri İngiltere, İskenderun, Suriye, Kilikya ve Toroslar Fransızlar tarafından işgal edilecekti. Londra Antlaşmasıyla; İtalya, Trablusgarp Savaşı sırasında işgal ettiği Oniki Ada'yı kesin olarak topraklarına katacaktı. Anadolu'nun işgali söz konusu olduğunda ise Antalya ve çevresi İtalya'ya verilecekti. Sykes-Picot Antlaşmasıyla; Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis vilayetleri ile Güneydoğu Anadolu'nun bir kısmı Rusya, Adana, Antakya bölgesi ile Suriye kıyıları ve Lübnan toprakları Fransa, Fırat Dicle nehirleri arasında kalan bölge İngiltere'ye verilmişti. Filistin'de ise uluslar arası bir

yönetim kurulacaktı. Saint Jean de Marianne Antlaşmasıyla; İngiltere, Fransa ve İtalya'yı kendi saflarına daha sıkı bağlamak istemiştir. İtalya'ya Mersin hariç Antalya, Konya, Aydın ve İzmir veriliyordu. Yine Fransa Mersin, İskenderun, Hayfa ve Akka'da İtalya'nın serbestçe ticaret yapmasını kabul diyordu¹.

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi² ise Osmanlı Devleti'nin sadece savaşı terk ettiğinin belgesi değil, aynı zamanda, galiplerin, Osmanlı topraklarını paylaşma niyetlerini açıkça ortaya koydukları bir belgedir. Mütareke maddeleri, Osmanlı topraklarını aralarında hızlı ve kolayca paylaşabilmek için hazırlanmış gibidir³.

Osmanlı Devleti'nin fiilen yıkılmasına sebep olan Mondros Mütarekesi, Limni Adası'nın, Mondros Limanı'nda demirli Agamennon zırhlısında imzalanmıştır. İki nüsha halinde hazırlanan bu mütarekenin geçerli olan metni İngilizce olanıdır. Türkçe ve İngilizce metinlerin birbirine uymadıkları görülür. Türkçe metinde vilayeti sitte (Erzurum, Van, Harput, Diyarbakır, Sivas ve Bitlis) tabiri kullanılırken, İngilizce metinde Ermeni Vilayeti Sittesi tabiri kullanılmaktadır. Bu vilayetleri doğrudan Ermeni vilayetleri saymaktadır⁴.

Mondros Mütarekesi hükümlerini kullanan İtilaf Devletleri işgaller hususunda fazla gecikmedi. İşgallere karşı koyacak Osmanlı kuvvetleri de yine mütarekenin ilgili maddeleri ile dağıtılmış ve silahları elinden alınmıştı. İngiltere, Fransa ve İtalya hızla işgallerini yayma düşüncesi içerisinde idiler. Yine özellikle Fransız işgal bölgelerinde Ermenilerin işgalci güçlerle birlikte hareket ederek taşkınlıklar yaptıkları gözlemlenmektedir.

¹ Gizli Anlaşmalar konusunda geniş bilgi için bkz., (Selahattin Tansel, **Mondrostan Mudanyaya Kadar**, C. I, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1977, s. 151-161; Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 1987, s. 124-126; Fahri Belen, **Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983, s. 5-7; Yücel Özkaya, **Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi yayını, 1981, s. 3-5)

² Mütareke ve metni için bkz. Belen, **a.g.e.**, s. 11-14; M. Akif Bal, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Rize, Akademi Yayınevi, 2001, s.67-69.

³ İlhan Gedik, "Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920", **Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi üzerine**, ed. Prof. Dr. Musa Şaşmaz, İstanbul, Kitabevi, 2008, s. 143.

⁴ Ali Türkgeldi, **Mondros ve Mudanya Mütarekelerini Tarihi**, Ankara, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, 1948, s. 73; İsrail Kurtcebe, Aydın Beden, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara, Alp Yayınevi, 2006, s.118.

İşgaller süresinde halk, korku telaş ve belirsizlik içerisinde İstanbul'dan 'aman' bekledi. Ancak İstanbul Hükümeti acizdi ve ülkenin hoyratça parçalanmasını sessizce takip etmekle yetindi⁵.

Mondros Mütarekesi Türk Milleti'nin kayıtsız şartsız teslimini istemiştir. Çok geçmeden işgaller başlayacaktı. 3 Kasım 1918 tarihinde Musul, 9 Kasım 1918 tarihinde İskenderun İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Adana'da Yıldırım Orduları Grubu Komutanı olarak görev yapan Mustafa Kemal Paşa, bu işgale oldukça sert tepki göstermiştir. 6 Kasım 1918 tarihinde İstanbul'a çektiği telgrafta, İngilizlerin İskenderun'a asker çıkardıkları takdirde, ateşle karşılık verileceğini bildirmiştir. Ancak aynı gün Ahmet İzzet Paşa tarafından işgale karşı hiçbir müdahalede bulunulmaması istenilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın sert tavrından endişe edilerek bir gün sonra yani 7 Kasım'da Yıldırım Orduları Grubu Komutanlığı ile 7. Ordu Karargâhı lağvedilmiştir. Böylece Harbiye Nezareti emrine alınan Mustafa Kemal Paşa, 7 Kasım'da Adana'dan ayrılmak zorunda kalarak İstanbul'a hareket etmiştir. İki gün sonra yani 9 Kasım'da da İskenderun, İngilizler tarafından işgal edilmiştir⁶.

13 Kasım 1918 tarihinde İstanbul fiilen işgal edilmiştir. 6 Aralık'ta Kilis, 24 Aralık'ta Batum, 15 Ocak 1919'da Antep, 22 Şubat'ta Maraş, 4 Mart'ta Urfa, 13 Nisan'da Kars işgale uğramıştır. Fransızların ise 11 Aralık 1918'de Dört Yol, 17 Aralık'ta Mersin, 21 Aralık'ta Adana ve 27 Aralık'ta Pozantı'yı işgal ettikleri görülmektedir. 15 Mayıs 1919 tarihinde ise Yunanlar İzmir'i işgal etmişlerdir⁷. Bu işgallerin yapıldığı tarihlerde Mustafa Kemal Paşa İstanbul'dadır (13 Kasım 1918–16 Mayıs 1919). Mustafa Kemal Paşa bu süre zarfında arkadaşları ile sık sık bir araya gelerek kurtuluş yolları aramaktadır. Bu kurtuluşun İstanbul'dan organizesinin mümkün olmadığını farkına varmışlardır.

19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla kurtuluş için gerekli çalışmalara başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla beraber hem işgalci dış güçlere karşı verilen bir Milli Mücadele; hem de işgallere seyirci kalan Osmanlı Devletine karşı bir Milli Egemenlik mücadelesine başlanmıştır.

⁵ Gedik, **a.g.m.**, s. 144.

⁶ Kurtcebe, Beden, **a.g.e.**, s. 121.

⁷ Kurtcebe, Beden, **a.g.e.**, s. 121.

Mustafa Kemal Paşa liderliğinde birleşen Türk Milleti işgallere karşı olağanüstü bir mücadele vererek Milli Egemenliğe dayalı bir devletin temellerini atacaktırdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCEDELE DÖNEMİNDE NİĞDE ve ÇEVRESİNİN GENEL DURUMU

Milli Mücadele yıllarında Niğde Müstakil sancak olup, Merkez Kaza, Aksaray, Bor, Ulukışla, Nevşehir, Arapsun (Gülşehir) ve Ürgüp olmak üzere 7 kazası olan büyük bir sancak merkezidir¹. Bunlardan Aksaray Kazası 14 Ekim 1920 tarihinde vilayet merkezine dönüştürülmüştür².

Niğde Mondros Mütarekesi sonrasında işgale uğramayan nadir şehirlerden biridir. Bu durum Niğde'nin Milli Mücadelede hiçbir fonksiyonu olmadığı anlamına gelmez. Zira İstiklal Harbi kısmi bir mücadele olmayıp, bütün milletçe yapılmış bir mücadeledir. Türk Milleti bugün sınırlarımız dışında kalan yerler de dâhil olmak üzere bir bütün olarak manen ve fiilen savaşmışlardır³.

Niğde işgallerin başladığı ilk andan itibaren Milli Mücadeleye iştirak etmiştir. Özellikle Batı cephesinde İzmir'in işgalini takiben başlayan Milli Mücadelede Niğdeli subay ve askerlerin aktif faaliyetleri göze çarpmaktadır. Bunlara örnek olarak Süleyman Fethi Bey ve Halil Nuri Bey'den bahsetmek yerindedir. Yine İzmir'in işgali bütün yurttaki olduğu gibi Niğde ve çevresinde tepkilere yol açmış ve protesto mitingleri düzenlenmiştir. Bu mitingle ilgili olarak Ragıp Önen, Bor hükümet meydanına siyah bayrak çekilerek halkın protestosunu dile getirdiğini anlatmaktadır⁴.

¹ “Niğde”, **Yurt Ansiklopedisi**, VIII, İstanbul, Anadolu Yayıncılık AŞ, 1982-1983, s.6169.

² TBMM, **Zb. C.**, D. I, C. 5, s. 60.

³ Salih Özkan, **Cumhuriyet Döneminde Niğde (1923-1986)**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde 1986, s. 18.

⁴ Ragıp Önen, “Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri”, isimli daktilo edilmiş yazısı. (Bor Halil Nuri Bey İlçe Halk Kütüphanesi) 10 s.

İzmir'in işgali üzerine Niğde'den çok sayıda protesto telgraflarının çekildiği görülmektedir. Yücel Özkaya konu ile ilgili olarak; *“Niğde'den Redd-i İlhak Heyeti tarafından 15 Mayıs ile 22 Mayıs 1919 tarihlerini kapsayan telgraflarda, haberin yıldırım düşer gibi duyulduğu, Türk ve İslam halka intihar etmekten başka çare kalmadığı belirtilmekte ve ‘işgal ve ilhak olayını Niğde bütün ahalisi adına protesto eder, Mösyö Wilson’u ve büyük arkadaşlarını vaadlerine davet ve Girit’in feci tarihini hatırlatarak bir daha yad ve tekrar ederiz. Akıttığımız kanlarımız yeterli değil ise beş senedir verdiğimiz milyonlara katılmaya beşikteki çocuklarımız ile hazırız’ denmektedir”*⁵ şeklinde izahta bulunmuştur.

Niğde'nin Milli Mücadeleyi başından beri desteklediği Birinci Dönem Niğde Milletvekili Mustafa Hilmi Bey (Soydan) ve sekiz arkadaşının Padişah Vahdettin'e çektikleri bir telgrafta da açıkça dile getirilmiştir. Bu telgrafta; *“Damat Ferit Paşa'yı sadarete geçirirsen Niğde halkı senden alaka ve irtibatını kesecektir.”* İbaresini yer almaktadır. Padişahın dinlememesi üzerine de Niğde halkının padişahla bağıni keserek memleketin idaresini ele alanlarla birlikte hareket ettikleri vurgulanmaktadır⁶. Yine benzer bir hadise Salih Özkan tarafından Mustafa Ecer'den naklen verilmektedir. Sivas Kongresi'nden sonra memleketin (Niğde) ileri gelenleri toplanarak İstanbul Hükümeti ile ilişkinin kesilmesini kararlaştırmışlardır. O zaman postanede memur olan Mustafa Ecer İstanbul Hükümeti ile ilişkinin kesildiğine dair telgrafı kendisinin çektiğini belirtmektedir. Bu telgrafta;

“Zatı Şahaneye

*İstanbul'un işgal altında olması ve zat-ı şahanenin baskı altında bulunması dolayısıyla, Anadolu'da kurulacak bir hükümete itaat edilmesine karar alınmıştır”*⁷ ibaresi yer almaktadır.

Uzun yıllar devam eden savaşlar, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda sıkıntılar yaratmıştır. Hükümet otoritesi zayıflamış, asayiş yok denecek kadar bozulmuştur. Şehrin nüfusunun her geçen gün artması da şehirdeki başka bir problemdir. Bunun sebebi de işgal edilen bölgelerdeki halkın iç bölgelere bu arada Niğde ve çevresine fazla

⁵ Yücel Özkaya, **Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi yayını, 1981, s. 10.

⁶ TBMM Arşivi, **362 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁷ Özkan, **a.g.t.**, s. 21.

miktarda gerçekleştirdiği göçlerdir. Niğde çevresinde özellikle Adana ve Pozantı'nın işgalinden sonra bu bölgelerden yapılan göçlerin olduğu bilinmektedir. Artan nüfus karşısında şehir halkı un ve ekmek bulmakta bile güçlük çekmeye başlamıştır⁸. Damar Arıkoğlu, 10 Temmuz 1920 tarihinden itibaren umumi bir göç yaşandığını ifade etmektedir. Parası olanların Konya, Niğde, Bor ve Ulukışla'ya kadar göç ettiklerini diğerlerinin ise Çakıt (dere) boyunda perişan halde dolaşmaya başladıklarını belirtmektedir⁹.

1. SÜLEYMAN FETHİ BEY VE HALİL NURİ EFENDİ'NİN FAALİYETLERİ

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Yerli Rumlar, Yunan askerlerinin üzerlerine demet demet çiçekler fırlatarak ve *Zito* diye bağırarak gösteriler yapmışlar. İzmir Metropolit, Yunan Komutanını takdis ettikten sonra Yunan askerlerini Türklere karşı kışkırtıcı konuşmalar yapmıştır. İşgal sırasında Osman Recep Nevres (Hasan Tahsin) adlı gazeteci bayrak taşıyan iki Yunan askerini tabanca ile yere yuvarlamıştır. Hasan Tahsin orada şehit edilmiştir¹⁰. Yunanlılar 17. kolordu kumandanı Ali Nadir Paşa'yı tokatlamışlardır. İzmir'de Yunan askerlerinin ilerlemesini engellemeye çalışan ve karşı koyanların başında Albay Süleyman Fethi vardır. Albay Süleyman Fethi ise Yunan askerleri tarafından *Zito Venizelos* demeğe zorlanmıştır¹¹. Albay Süleyman Fethi, "*Bir Türk askeri, ancak, milletin büyüklerine ihtiram için ellerini kaldırır ve ağzını açar*" şeklinde cevap vermesi üzerine süngülenmiştir. Birkaç gün sonrada Yunan Hastanesi'nde hayata gözlerini yummuştur¹². Şehit olmaktan çekinmeyen İzmir Askerlik Dairesi Başkanı Albay Süleyman Fethi Bey Niğdelidir¹³. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, 24 Aralık

⁸ Faruk Yılmaz, **Kurtuluş Savaşı ve Sonrasında Niğde**, Niğde, Hamle Matbaası, 1998, s. 18; Önen, "Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri"; Özkan, **a.g.t.**, s. 20.

⁹ Damar Arıkoğlu, **Hâtıralarım**, İstanbul, Tan Gazetesi ve Matbaası, 1961, s. 162.

¹⁰ Özkaya, **a.g.e.**, s. 9-10.

¹¹ Yunan askerleri ve özellikle yerli Rumlar Albay Süleyman Fethi'ye büyük kızgınlık duymakta idiler. Yunanlıların İzmir'e gelen Averof Zırhlısından 17 Nisan 1919 tarihinde şehre girmek isteyen 18 kişilik bir müfrezesini Süleyman Fethi Bey püskürterek geri zırhlılarına dönmelerini sağlamıştı. (Celal Bayar, **Bende Yazdım**, VI, İstanbul, Sabah Yayınları, 1997, s. 52; İ. Göksel Baykan, "Miralay Süleyman Fethi Bey", **Niğdemiz**, Başkent Niğde Vakfı, S. 6 (Mayıs 1997), s. 15.

¹² Bayar, **a.g.e.**, s. 52; Tansel, **a.g.e.**, s. 193; Yılmaz, **a.g.e.**, s. VI; Baykan, **a.g.m.**, s. 15; Özkaya, **a.g.e.**, s. 10.

¹³ Albay Süleyman Fethi Bey'in şehadeti için bkz. Yılmaz, **a.g.e.**, s. VI.

1922 tarihinde şehit Süleyman Fethi Bey'in eşi Fatma Latife Hanıma 'Hidamet-i Vatanıye' tertibinden maaş bağlanmıştır. Bu suretle merhumun ruhu taziz edilmiştir¹⁴.

Kurtuluş savaşında kahramanlık yapan diğer bir Niğdeli ise Halil Nuri Bey'dir. Batı Cephesi'nin kurulması ile birlikte 24/25 Haziran 1920 tarihinde Batı Cephesi Komutanlığı'na Ali Fuat Paşa (Cebesoy) atanmıştır¹⁵. 5 Temmuz 1920 tarihinde Yunanlılar Balıkesir'i ellerine geçirmişlerdir. Yunanlılar, Batı Anadolu'da Nazilli-Eşme-Demirci-Bursa hattına kadar ilerlemişlerdir. 7 Temmuz 1920 tarihinde ise Bursa'ya kadar gelmişlerdir. Ali Fuat Paşa Bursa'ya giren düşmanla hiçbir yerde temasımız ve Bozöyük'ten Bursa'ya kadar onu gözleyecek kuvvetimiz kalmadığını belirtmektedir. Ali Fuat Paşa devamla; *"İlk icraat olarak Geyve'de bulunan 70. Alayın Karaköy'e getirilmesini ve Karaköy Boğazı'nın müdafaa vaziyetine konulmasını düşünmüştür. 70. Alay gelinceye kadar müdafaa mevziinin keşfi için erkân-ı harp Binbaşısı Halis Bey'i oraya göndermiştir. Bu işler tamamlanuncaya kadar birkaç gün geçecekti. Bu esnada düşmanla nasıl temas edilecek ve hangi kuvvetle zaman kazanılacak? 70. Alay kumandanı Halis Bey emir almak üzere Geyve'den yanıma gelmişti. Fakat Bursa'dan yürüyecek düşmanla meşgul olmak onun işi değildi. Mutlaka o saatte bir kuvvet bulmak lazımdı. O sırada karargâhıma Mülazımısani (üsteğmen) Halil Nuri (Yurdakul)¹⁶ Efendi adında genç bir zabıt müracaat ederek Bozhöyük'ten toplayacağı yirmi otuz tüfekli ile Pazarcığa gidebileceğini, oradaki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Yetimoğlu'nun yardımını evvelce sağladığını söylemişti.*

Halil Efendi bir taraftan düşmanla temas edinceye kadar İnegöl istikametinde gideceğini, diğer taraftan düşmanı Nazif Paşa Mevkiinde oyalamak için kâfi derecede kuvvet toplayacağını ileri sürüyordu. Bu genç ve cesur zabiti Bozöyükklüler de seviyordu. Muvafakat ettim. Derhal faaliyete geçti. Ufak bir müfreze yaptı. Eğer kâfi miktarda silah bulunmuş olsaydı, müfrezenin mevcudu beklide yüzü aşardı. Halil Nuri Efendi, aldığı emri tamamıyla ifa etmişti"¹⁷ demektedir. Halil Nuri Bey, Nazifpaşa'daki kuvvetlerini Bozöyük ve Pazarcık'tan gelen gönüllülerle kuvvetlendirirken diğer

¹⁴ Bayar, a.g.e., s. 228.

¹⁵ Kurtcebe, Beden, a.g.e., s. 249.

¹⁶ H. Emin atlı, **Geçmişten Günümüze Bor**, İstanbul, Yardım Sevenler Derneği Bor Şubesi, 1999, s. 239-240; IX. Dönem Niğde Milletvekili (**Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 23 Nisan 1920-20 Ekim 1923**, Ankara, TBMM Genel Sekreterliği Yayınları, 1994, s. 205 'Eser sonraki dipnotlarda Albüm olarak kısaltılacaktır').

¹⁷ A. Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, Temel Yayınları, 2000, s. 477-478.

tarafından kendisi de İnegöl'e kadar gelmiştir. Yunanlıların İnegöl'ü işgal edecekleri güne kadar orada kalmıştır¹⁸.

2. İLK TEŞKİLATLANMA VE FRANSIZLAR'A KARŞI İLK MÜCADELELER

Kurtuluş Savaşı sırasında özellikle Pozantı Cephesi'nde Niğde halkının Pozantı ve Adana'nın kurtuluşunda etkili oldukları görülmektedir. Niğde, askeri olarak 20. Orduya bağlı, 11. Tümenin denetim alanı içerisinde¹⁹. Tümenin karargâh merkezi de Niğde'dir. Niğde ve çevresinde gelişen olaylarda 11. Tümenin ne kadar önemli rol oynadığı bilinmektedir. Niğde Milli Mücadeleye aktif olarak iştirak etmiştir. Gerek askeri teşkilat olarak 11. Fırkanın faaliyetleri, gerekse sivil teşkilatlanmalar yoluyla gönüllü katılan kuvvetler Milli Mücadelede yer almıştır.

Niğde'deki ilk teşkilatlanmanın Muhittin Bey tarafından tesis edildiği görülmektedir. Muhittin Bey'in Niğde'yi mahallelere taksim ederek, her bir mahalleye bir lider tayin edip teşkilatlanmayı gerçekleştirdiği bilinmektedir. Yine Fransızların Pozantı'yı işgal etmeleri üzerine buradan gelen çok sayıdaki muhacir Niğde'deki bu teşkilatlanmaya katılmıştır²⁰.

Fransızlar Pozantı'dan hareketle bir zırhlı trenle Ulukışla'ya gelip Öküz Mehmet Paşa Hanı'nda bulunan iaşeyi yükleyerek Pozantı'ya götürmüşlerdir. Bunun üzerine trenin bir daha Ulukışla'ya gelmemesi amacıyla Ulukışla'nın Horoz Köyü'nde Murtaza (Avcı) ve arkadaşları tren yolu üzerindeki Koçak Köprüsü'nü tahrip etmişlerdir. Köprü'nün tekrar onarılmasını önlemek için de Pozantı'dan gönderilen Fransız müfrezesine karşı çete muharebesi vermişler, tüneller içerisinde tedbir almışlardır. Tünellerde yakaladıkları Fransız askerlerini öldürmeleri üzerine bir daha Fransızlar Pozantı'dan çıkamamışlardır²¹.

Niğde'de yapılan teşkilatlanma ile ilgili olarak Birinci Dönem Niğde Milletvekili Mustafa Hilmi Bey (Soydan); Niğde'de teşekkül eden Kuvayı Milliye Heyetine yardım topladığını, Pozantı ve Gülek Boğazlarına asker toplayarak sevk ettiğini belirtmektedir. Yine Mustafa Hilmi Bey, Sinan Paşa ve arkadaşlarını isim

¹⁸ Cebesoy, a.g.e., s. 477-478.

¹⁹ Yurt Ansiklopedisi, VIII, s. 6170.

²⁰ Özkan, a.g.t., s. 25.

²¹ a. e., s. 18.

değiştirerek Adana'ya gönderdiklerini ve orada gizli teşkilatlar kurduğunu ifade etmektedir.²²

3. NİĞDE VE ÇEVRESİNDE MİLLİ MÜCADELE ÇALIŞMALARI

Başından beri Milli Mücadeleye destek olan Niğde, Sivas Kongresi'ne de, delegeler göndererek katılmıştır. Ratıpzade Mustafa (Soylu) (Öğretmen), Halit Hami (Mengi) (Tüccar/Belediye Başkanı), Dellalzade Hacı Osman Efendi (Nevşehir) Sivas Kongresi'ne katılan Niğde delegeleridir²³. Ratıpzade Mustafa Bey ayrıca Sivas Kongresi'nde Heyeti Temsiliye'ye yeni eklenen altı üyeden biridir²⁴.

Ragıp Önen ve Ahmet Cıgızoğlu Niğde ve çevresindeki teşkilatlanmalarla ilgili olarak önemli bilgiler vermektedirler. Niğde ve çevresinde işgal tehlikesinin iyice hissedilmeye başlaması halkı gizlice teşkilatlanmaya itmiştir. Hatta bu teşkilatların bir kısmının Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışından bile önce olduğu dile getirilmektedir. Bu teşkilatlanmanın gizlice yapılmasını da Niğde'deki mutasarrıf, muhasebeci ve komiserin Damat Ferit'in adamı olmasına bağlamaktadırlar²⁵. Bor'da Ragıp Önen, Ahmet Cıgızoğlu, Sadık Bey (Ülkü), Mustafa ve Mahmut Cıgızoğlu, İzzet Can, Kerim Sebati, İlhami Parapara, Mehmet Bey'in Zeki Bey, İmam Ziyaddin Efendi, Kadının Hilmi Bey, Avanın Tefik Efendi ile söz sahibi Borlular ile Ortaköy ve Asmazdan birçok kimsenin Hazım Ağa'nın bağında toplanarak Milli Mücadele doğrultusunda çalışacaklarına yemin ettikleri görülmektedir²⁶.

Bor'daki bu teşkilatlanmadan haberdar olan Niğde mutasarrıfı ve emniyet müdürü sık sık Bor'a gelerek teşkilat hakkında malumat toplamaya çalışmışlarsa da muvaffak olamamışlardır. Hatta bir defasında tahrirat kâtibi Naci Bey'i (Bor'daki teşkilatlanmayı destekliyor) sarhoş ederek ağzından laf almak istemişlerse de bunu başaramamışlardır²⁷.

²² TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

²³ Yılmaz, a.g.e., s. 30.

²⁴ M. Cemil Özgül, *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları*, Ankara, TTK, 1989, s. 12-13; Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara, TTK, 1989, s. x.

²⁵ Önen, "Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri"; Talat Gün, "Bor'da Kuvayı Milliye Hareketi Üzerine" *Ahmet Cıgızoğlu ile yaptığı röportaj*, (Bor Halil Nuri Bey İlçe Halk Kütüphanesi).

²⁶ Önen, "Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri".

²⁷ Önen, "Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri"; Gün, "Bor'da Kuvayı Milliye Hareketi Üzerine".

Niğde 11. Fırka Kumandanı Binbaşı Mümtaz Bey Bor'daki teşkilatlanmadan haberdar olunca Binbaşı Sami Bey'i teşkilatı geliştirmek üzere Bor'a göndermiştir. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'in desteği ile teşkilatlanmanın hız kazandığı ve derin bir nefes alındığı görülür. Fırka Kumandanlığından gelen bir telgrafta Bor'daki asayişin Ahmet Cıgızoğlu tarafından sağlanması istenmekte ve Niğde'ye gelmesi emredilmektedir²⁸.

Ahmet Cıgızoğlu, Niğde'de Fırka Kumandanı'nın yanına gittiklerini, eski belediye binasında Niğde eşrafının da hazır olduğunu, Mümtaz Bey'in Kuvayı Milliye hakkında nutuk verdiğini dile getirmektedir. Aynı gün Niğde mutasarrıfı (Behçet Bey)²⁹, muhasebecisi (Salim) ve polis komiserinin (Lütfi Efendi)³⁰ tutuklandığını ifade etmektedir³¹. Niğde'de yapılan toplantıda Faik Bey'in babası Nazım Bey'in (Nazırlık yaptığı da belirtilmektedir) çok duygulu bir nutuk söylediği ve toplantıya katılanların Kuvayı Milliye'ye hizmet edeceklerine dair yemin ederek imza attıkları belirtilmektedir³².

Niğde mutasarrıfı, muhasebecisi ve emniyet müdürünün tutuklanması hadisesi Heyet-i Temsiliye tutanaklarında da yer almaktadır. 10 Eylül 1919 tarihinde Heyet-i Temsiliye; *“Niğde 11. Fırka Kumandanının gösterdiği lüzum üzerine hareket-i Milliyeye aleyhtar olan Niğde ve Kayseri Mutasarrıfları ile Niğde muhasebecisi ve komiserinin derdestle Sivas'a izamlarına kongre heyetince muvafakat edildi”* şeklinde karar almıştır³³. Yine konu ile ilgili olarak 16 Eylül 1919 tarihinde Heyet-i Temsiliye; *“Niğde mutasarrıfı, muhasebecisi ve komiserinin harekât-ı Milliyeye muhalif buldukları cihetle tahte'l-hıfz Sivas'a sevkleri 11 Fırka kumandanlığının teklifi üzerine tensip edildi”* şeklinde karar almıştır.³⁴

Konu ile ilgili olarak Mazhar Müfit Kansu; *“Milli Mücadeleye muhalefeti sabit olan Niğde mutasarrıfı Behçet Bey'le, Niğde muhasebecisi ve emniyet başkomiserinin*

²⁸ Gün, “Bor'da Kuvayı Milliye Hareketi Üzerine”.

²⁹ Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, I, Ankara, TTK, 1988, s. 296; Yurt Ansiklopedisinde ismi Cavit olarak zikrediliyor (**Yurt Ansiklopedisi**, VIII, s. 6170)

³⁰ Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, s. 47.

³¹ Gün, “Bor'da Kuvayı Milliye Hareketi Üzerine”.

³² Gün, “Bor'da Kuvayı Milliye Hareketi Üzerine”; Önen, “Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri”.

³³ Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, s. 2.

³⁴ **A. e.**, s. 4.

de mahfuzen Sivas'a gönderilmeleri hakkında fırka kumandanlığına 16 Eylülde (1919) emir verilmişti. Bunlarda Sivas'a getirildiler.

İkametgâhımızın alt katında bir odaya misafir edildiler. Bir hafta burada kaldılar. Heyeti Temsiliye'ce isticvap edildiler. Hıyanetleri sabitti.

Muhasebeci ile başkomiserin azli ile iktifa edildi. Mutasarrıf Behçet Bey'de verdiği namus sözü ve ettiği yemin üzerine İstanbul'a gönderildi. Fakat Behçet Bey İstanbul'a gider gitmez yemini bozdu. Sabah Gazetesiyle Mustafa Kemal ve Kuvayı Milliye aleyhinde hatır ve hayale gelmez hezeyanlar yazdı durdu. Meğerse hakiki bir mücadele düşmanı imiş”³⁵ şeklinde konuyu anlatmaktadır.

Bu süreçte Bor Demircilerinin orduya araç sağladığı bilinmektedir³⁶. Bor demircilerinden Hacı Dedelerden Tahsin, Demirci İsmail Usta, Bedesten Bekçisi Arif ve Abdi Usta'nın Şevki'nin orduya süngü yapmak için görevlendirildikleri görülmektedir³⁷. Niğdeli Halil Nuri Bey gibi yedek ve muvazzaf subayların cephelerde buldukları görülür³⁸. Bor'da bir Süvari Müzaheret Bölüğü (Süvari Destek Bölüğü)'nün teşkil edildiği bilinmektedir. Bu bölüğe katılanlar arasında; Hacı Dedelerden Ali Efendi, Dane Yemezın Nail, Battaloğlu Hıfzı, Mustafa Kahraman, Çorazın oğlu, Balcının Muharrem, Kalp Cemal, Harımdan Mırık Hacının İbrahim, Poyrazın oğlu Tevfik, Munla Yusuf'un Tevfik, Şerif Ağa'nın Mehmet, Nalbant Ahmet, Çay mahallesinden Necip oğlu İsmail, Kuşçunun Rasim, Müftünün Rasih oğlu Mahmut, Battaloğlu Ziya ve Yazıcılardan bir genç (Hasan Bey) vardır³⁹.

Yine Milli Mücadele sırasında Aksaray ilçesi mal, para ve zahire bağışında örnek fedakârlıklarda bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa bu hareketin müteşebbislerinden Vehbi Bey (Çorakçı/1. Dönem Niğde Mebusu) ve Hadi Arıbaş'ı taltif etmiştir⁴⁰. İ. Hakkı Konyalı konu ile ilgili olarak; “*İstiklal Savaşı'nın başlarında askeri nakil işlerinde kullanılmak için deve satın alıyordu. Niğde Mebusu Vehbi Bey'in de develeri vardı. Adamları develeri devlete satmak istememişler. Başkumandan*

³⁵ Kansu, a.g.e., I, s. 296.

³⁶ Niğde İl Yıllığı 1967, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, 1967, s. 87.

³⁷ Önen, “Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri”.

³⁸ Niğde İl Yıllığı 1967, s. 87

³⁹ Önen, “Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor'luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri”.

⁴⁰ Niğde İl Yıllığı 1967, s. 86-87; il yıllığında Arıbaş olarak soy adı zikredilen kişi IX. Dönem Niğde Milletvekilidir. (Albüm, s. 205)

Mustafa Kemal Paşa 26 Şubat 1922 tarihinde Büyük Millet Meclisi Riyaseti Kalemî Müdürlüğünden 2/23 sayılı bir mektup göndermiştir. Bu Mektupta şöyle denilmektedir:

Garp Cephesinin müstacel harekât-ı askeriyesi için deve mubayaa edilmektedir. Mubayaasına tevessül edilen bazı develerin zat-ı âlinize aidiyeti cihetiyle furuhtundan içtinap edildiği anlaşıldı. Bu mümanaata zat-ı âlilerince muvafakat edilmeyeceği ve hatta bu develeri ianeten orduya vereceklerinde şüphem yoktur. Binaenaleyh ordudan mubayaa için vukubulan talebe mümanaat eden adamlarınıza ihtaratta bulunmanızı ve neticenin bildirilmesini rica ederim”⁴¹ şeklinde bir mektup gönderildiği ifade edilmektedir. Bu gelişme üzerine Vehbi Bey’in develeri orduya bağışladığı görülmektedir⁴².

Fransızların, Pozantı’dan sonra Ulukışla’yı işgal etme girişimleri de olmuştur. Ancak bu durum Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti tarafından engellenmiştir. Cemiyetin 1 Ekim 1919 tarihinde kurulduğu düşünülürse, bunun, Fransız işgal tehlikesine karşı bir teşkilatlanma olduğu görülür. Sivas Kongresi’nden sonra Güney Cephesi kurulmuştur. Ulukışla’da Kuvayı Milliye birlikleri oluşturulmuştur. Geçit veren bütün boğazlar tutulmuş ve buralarda sürekli nöbet tutulmaya başlanmıştır. Ulukışla Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ise güneyden yapılacak herhangi bir işgale karşı koyacak bir yapıda oluşturulmuştur⁴³.

4. AZINLIKLARIN FAALİYETLERİ

Adana çevresinde görülen işgallerde özellikle Fransız ordusu bünyesinde bulunan Ermeni çetelerinin yoğun faaliyetleri görülmektedir. Çünkü Fransızlar Kilikya bölgesinde bir Ermeni devletinin kurulacağını vaat ediyorlardı. Azınlıkların bir diğer görevi de buldukları bölgelerde çıkardıkları olaylar vasıtasıyla Mütarekenin 7. maddesine ortam hazırlamaktı. Bu yüzden azınlıklar (Ermeniler ve Rumlar) sadece işgal bölgelerinde değil Anadolu’nun bütününde olaylar çıkarmakta ve Türklere saldırmakta idiler. Ermeni ve özellikle Rumların Ulukışla ve Bor taraflarında faaliyetlerinin arttığı hatta Ulukışla ve Bor’un işgalci kuvvetler tarafından işgal edilmesini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir.

⁴¹ İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi**, II, İstanbul, Fatih Yayınevi Matbaası, 1974, s. 2695-2696.

⁴² Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2696.

⁴³ Ulukışla Müdafaa-i Milleye Cemiyeti ve faaliyetleri için bkz. (Gedik, **a.g.m.**, s. 143-184).

Bu durum, 11. Fırka Kumandanlığı tarafından “*Ulukışla ve Bor Rumlarının Adana’daki İngiliz kumandanına müracaat etmeleri üzerine İstanbul’daki İngiliz mümessili siyasilğinde Adana’daki İngiliz Kumandanlığına “ne vakit ihtilali andıran bir hareket olursa o zaman işgal edersiniz misillü cevabı verildiği”* şeklinde Heyet-i Temsiliye’ye bildirilmiştir. Bunu üzerine Heyet-i Temsiliye 23 Eylül 1919 tarihinde 11. Fırka Kumandanlığına; “*Muhil-i asayiş hiçbir harekete meydan verilmemekle beraber milleti esarete sokacak her türlü tecavüzat-ı ecnebiyeye silahla mukabele olunacağıının düşmanlara anlatılması”* hususundaki karar bildirilmiştir⁴⁴.

Ragıp Önen, Niğde ve çevresinde yapılan Ermeni faaliyetleri ile ilgili olarak; Ereğli’de kurulan Taşnak Komitesi’nin Niğde, Bor, Aksaray ve Ürgüp’te faaliyet gösterdiğini, komitenin reisinin aslen Kayserili olan Artin Efendi olduğunu ve Artin’e iki Amerikalı doktorun Ereğli’de bir komite kurması için çok para gönderdiklerini ifade etmektedir.

Ermeni çetelerinin taşkınlıklarının arttığı bu günlerde Bor’da Agop isimli bir Ermeni’nin çarşıda gösteri yaptığı, Rumların da dükkânlarından çıkarak ona destek verdikleri Ragıp Önen tarafından dile getirilmektedir.

İşgal kuvvetlerinin Gülek Boğazını dahi geçemedikleri, Niğde ve çevresinin henüz işgale uğramadığı halde buradaki Ermenilerin oldukça cüretkâr davranmaları halkı korku ve telaşa düşürmüştür.

Ragıp Önen, “*Ermeni ve Rumların bu şımarık tavırlarının önüne geçmek için halka tellallar çıkarılarak silah dağıtılacağı duyurulmuştur. Fakat tüm Bor’da bulunan silah sayısı 10-15’i geçmemektedir. 10-15 silah kullanılarak her defasından değişik kişiler giydirilip silahlandırılarak çok sayıda silah ve asker var izlenimi verilmiş. Böylece Ermeni ve Rum çetelerinin faaliyetleri biraz engellenebilmiştir”*⁴⁵ demektedir.

5. HEYET-İ TEMSİLİYE TARAFINDAN GÖNDERİLEN EMİRLER VE YAZIŞMALAR

Adana, Pozantı ve Niğde çevresindeki gelişmeler Heyet-i Temsiliye’ye rapor edilerek anında bildiriliyordu. Heyet-i Temsiliye de bölgedeki gelişmeler karşısında gerekli tedbirleri alarak yapılması gerekenleri görevlilere anında emir olarak

⁴⁴ Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, s. 8.

⁴⁵ Önen, “Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor’luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri”.

gönderiyordu. Bu yazışmaları kronolojik olarak takip ettiğimizde Heyet-i Temsiliye'ye bütün gelişmelerin anında aktarılmakta olduğu ve oradan anında gerekli tedbirlerin alındığı görülmektedir.

Bölgedeki faaliyetlerle ilgili olarak; Niğde, İstanbul telgrafçıları ile Konya'dan geçen Seyhan telgraf memurunun ifadesine atfen Niğde'de bulunan 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey tarafından İngilizlerin Anadolu'ya asker sevkıyat yaptığı bildirilmiştir. Bunun üzerine Heyet-i Temsiliye 24 Eylül 1919 tarihinde “*Ali Fuat Paşa Hazretlerine; tahkikat ve tetkikat-ı lâzımenin ifası ile ittihaz kılınacak tedabir-i tedafüiyenin iş'arı zımında telgraf yazılmasına*” karar vermiştir⁴⁶.

Konya çevresinde çıkan Bozkır ayaklanmasına müteakip 30 Eylül 1919 tarihinde Heyet-i Temsiliye; “*icap eden muavenetin ifası ve irtibatın tesisi hakkında*” Ankara'da 20. Kolordu vekâletine ve Niğde'de 11. Fırka kumandanlığına talimat vermiştir⁴⁷.

5 Kasım 1919 tarihinde İstanbul'dan Adana istikametine 15 bin İtilaf askerinin sevk edileceğinin Niğde'den bildirilmesi üzerine durum hakkındaki malumat yazı ile Miralay Şevket Bey'e bildirilmiştir⁴⁸.

Milli harekete muhalefetlerinden dolayı işten el çektirilmiş ve İstanbul'a gönderilmiş olan Niğde muhasebecisi Salim ve polis komiseri Lütfi Efendilerin memuriyetlerine iade edilmemeleri için delalette bulunulması Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya 6 Kasım 1919'da yazılmıştır⁴⁹.

Heyet-i Temsiliye tarafından İstanbul'daki Milli Kongre ile hiçbir alakaları olmadığı, vukubulan istizan (izin) üzerine Niğde 11. Fırka kumandanı Mümtaz Bey'e 9 Kasım 1919'da yazılmıştır⁵⁰.

Heyet-i Temsiliye tarafından 11 Kasım 1919 tarihinde Adana çevresinde Ermeni ve Fransız askeri tarafından yapılan mezalim dolayısıyla alınacak tedbirler hakkında 11. Fırka Kumandanı Mümtaz ve Kilikya Kumandanı Binbaşı Kemal Beylerle irtibat kurulması Niğde Heyet-i Merkeziyesine cevap olarak yazılmıştır. Ayrıca Ulukışla

⁴⁶ Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, s. 8.

⁴⁷ **a. e.**

⁴⁸ **a. e.**, s. 46.

⁴⁹ **a. e.**, s. 49.

⁵⁰ **a. e.**, s. 50.

Heyet-i Teşkilat-ı Milliyesi ile temas edilmesi lüzumu Kilikya Kumandanı Kemal Bey'e cevaben bildirilmiştir⁵¹.

Ulukışla'nın Ömerli köyü civarında yedi Müslüman'ın Çiftahan civarındaki Ermeni ve Fransız askerleri tarafından katli dolayısıyla bu gibi hallerin tekrarı durumunda karşılık verileceğinin Kilikya Fransız Baş-administratörlüğüne tebliği lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan 13 Kasım 1919'da Heyet-i Temsiliye tarafından istirham olunmuştur⁵².

16 Kasım 1919 tarihinde ise; Adana'da Fransız ve Ermeniler tarafından mezalim ve tecavüzatın artmasından dolayı hükümetçe etkili tedbirler alınması ve muktedir bir valinin acilen, mümkün olursa Ermeni mezalimini görmek üzere milletlerarası bir heyetin Adana'ya gelmesi Hükümet-i Merkeziyeye Cemal Paşa vasıtasıyla bildirilmiştir⁵³.

Temsil Heyeti'nin 19 Kasım 1919 tarihinde yapılan dördüncü birleşiminin ikinci oturumunda Mustafa Kemal Paşa; *"bazı vali ve mutasarrıflar hakkında kesin işlem gerekir. Mesela Diyarbakır Valisi hakkında. Oradan bir takım yakınmalar geliyor. Bunu hükümet de biliyor. Buna inandığı halde yine yerinde tutuyor. Antalya ve Niğde Mutasarrıfları da öyle. Şimdi Diyarbakır, Antalya, Niğde Vali ve Mutasarrıfları hakkında işlem yürütülmüş ve hükümet de bunların geri alınacağına dair söz vermiştir. Bunlar belirli bir süre içinde hükümetçe değiştirilmediği takdirde artık millet tarafından yerlerinden kaldırılsın"* demektedir⁵⁴.

20 Kasım 1919'da tarihinde 20. Kolordu Komutan Vekili Mahmut Bey 14. Kolordu Komutanlığı'na bir rapor göndermiştir. Bu raporda; Pozantı Nahiyesi Müdürü Agob'un halkı sıkıştırarak silah istediği, Ömerli Köyünde (Ulukışla'nın) bir Fransız subayı ile on erin görüldüğü ve Niğde'nin doğusundaki Bereketli Madeni'nin korunması için bir subayla yirmi erin görevlendirileceği hususları yer almaktadır⁵⁵.

25 Kasım 1919 tarihinde, Kayseri'de Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmak isteyen Adana Türk gücü reisi Ahmet Remzi Bey'e, Kayseri'ye gelecek olan Ali Fuat

⁵¹ a. e. , s. 52.

⁵² a. e. , s. 54.

⁵³ a. e. , s. 57.

⁵⁴ Sadi Borak, **Atatürk'ün Resmî Yayınlarına Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri**, 2. bs, Ankara, Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama LTD. ŞTİ., 1998, s. 78.

⁵⁵ Kazım Özalp, **Milli Mücadele 1919-1922**, II, Belgeler, Ankara, TTK, 1989, s. 154.

Paşa Hazretleri ve 11. Fırka kumandanı Mümtaz Bey ile görüşmesi hususu cevaben bildirilmiştir⁵⁶.

11 Aralık 1919'da Ulukışla ve Ereğli'den gelen Fransız müfrezelerine yirmi dört saat mühlet verilmesi ve çıkmadıkları takdirde çıkarılmaları hakkında verilen kararın uygun olduğu 11. Fırka Kumandanı Vekili Şefik Bey'e cevaben yazılı bildirilmiştir⁵⁷.

13 Aralık 1919 tarihinde ise, Kayseri'ye gelmesi muhtemel olan eski Elazığ Valisi Ali Galip Bey'in tutuklanmasının uygun olacağı Kayseri Kalem-i Ahz-ı Asker Reisi Emrullah Bey'e cevaben ve keyfiyet 11. Fırka Kumandanı Mümtaz, Ankara 20. Kolordu Kumandan Vekili Mahmut Beyler ile Ali Fuat Paşa'ya yazılı olarak bildirildi⁵⁸.

6. TEALİ İSLAM CEMİYETİ'NİN NİĞDE'DEKİ FAALİYETLERİ

Mondros Mütarekesi sonrası Anadolu'da filizlenen Kuvayı Milliye hareketine karşı çıkan, İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti'ni destekleyen bir takım cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetlerden biri de İskilipli Atıf Hoca (Müderri Mehmet Atıf Efendi) tarafından 19 Şubat 1919'da İstanbul'da kurulan Teali İslam Cemiyeti'dir. Bu cemiyetin İstanbul dışında Tekirdağ, Isparta, İskilip, Kastamonu, Manisa ve Eskişehir gibi Anadolu'nun pek çok ilinde şubeleri açılmıştır⁵⁹.

Teali İslam Cemiyeti, Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı günlerde etkinliklerini daha da artırarak Padişahın Ankara'daki Meclisi tanımadığını ve bu meclisin meşru olmadığı yolunda propaganda yapıyordu. Bu cemiyetin faaliyet gösterdiği şehirlerden birisi de Niğde olmuştur. Cemiyetin Niğde'deki yöneticileri Meclis ve Mustafa Kemal aleyhinde tutum ve tavır takınıyorlardı. Konu ile ilgili olarak Mustafa Kemal; *“Nevşehir'de Nevşehir Kaymakamı Nedim Bey'in başkanlığı altında Teali İslam Cemiyeti'nin bir şubesi kurulmuş. Verilen raporda, cemiyetin en karıştırmacı üyelerinden sekiz kişinin Niğde'ye getirildiği biliniyordu. Bu cemiyet üyeleri 'Padişah'tan başka hiçbir kuvvet tanımamız, Kuvayı Milliye'yi dağıtmak için malca, bedence bütün gücümüzü harcamaya ant içtik' diyorlarmış. Her gece toplanıyorlarmış. Bunların ileri*

⁵⁶ Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, s. 65.

⁵⁷ **a. e.**, s. 75.

⁵⁸ **a. e.**, s. 76.

⁵⁹ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s. 381-384; Kurtcebe, **Beden**, **a.g.e.**, s. 140.

gelenleri, Niğde'deki Tümen Komutanının gönderdiği birlikçe tutuklanmıştır”⁶⁰ şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır.

Bu durum üzerine Ankara Hükümeti Niğde 11. Fırka Kumandanlığı'na bir buyruk göndererek, cemiyetin çalışmalarının yasaklanmasını ve Kuvayı Milliye karşıtı propaganda yapanların tutuklanmalarını istemiştir. Buyruğun yerine getirilmesinden sonra olaylar yatışmış ve Niğde'de Kuvayı Milliye karşıtı bir gelişme zuhur etmemiştir⁶¹.

7. NİĞDE'DE KİLİKYA MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ

Adana'nın işgali nedeniyle çoğu zaman Niğde'de faaliyet göstermiş bulunan *Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*'nin oluşumundan önce Sivas Kongresi sonrası Adana ve çevresinde kurulan Kuvayı Milliye'den bahsetmek gerekir. Kozan'ın işgali üzerine Develi Kazası'na sığınan üç kişilik bir heyet 30 Ekim 1919 akşamı Sivas'ta Heyeti-i Temsiliye ile görüşmüşlerdir. Kurtoğlu Hulusi, Dava Vekili Mustafa ve Halil Efendilerden oluşan Kozan Heyeti'nin yaptığı açıklamalardan sonra bu bölgede örgütlenmeye karar verilmiştir. Topçu Binbaşı Kemal Bey (Korgeneral Kemal Doğan) *Kilikya Kuvayı Milliye* Komutanlığı'na atanmıştır. Komutan muavinliğine de Piyade Yüzbaşısı Osman Nuri (Tümgeneral Osman Tufan) getirilmiştir. Kemal Bey (Kozanoğlu Kemal Bey) ve Osman Nuri de (Aydınöglü Tufan Bey) takma adı ile göreve başlamışlardı. Bu arada Yüzbaşı Ratıp (Tekelioğlu Sinan Bey) takma adıyla Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı yazışmalar neticesinde Adana Bölgesi Kuvayı Milliye Kumandanlığı'na atanmış ve kendisine bildirmiştir. Böylece Batı Kilikya'ya Tekelioğlu Sinan, Doğu Kilikya'ya Aydınöglü Tufan ve bütün Kilikya bölgesi Kuvayı Milliye Kumandanlığı'na Kozanoğlu Doğan atanmış oldu.⁶²

Bu görevlendirmeleri takiben 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat (Cebesoy) Sivas'tan Ankara'ya dönerken Kayseri'de 4 Aralık 1919 tarihinde bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda; Niğde'de bulunan 11. Fırka Kumandanı kendi bölgesinde ulusal örgütlenmenin büyümesine çalışacak, Kilikya'nın kurtuluş hareketini Topçu Binbaşısı

⁶⁰ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk-Söylev*, I, Ankara, TTK, 1986, s. 575.

⁶¹ *Yurt Ansiklopedisi*, VIII, s. 6170.

⁶² Cebesoy, *a.g.e.*, s. 297; İzzet Öztoprak, “Adana ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII/22 (Kasım 1991), s. 130-131.

Mehmet Kemal Bey beraberindekilerle birlikte doğrudan doğruya yönetecek şekilde talimat vermiştir⁶³.

Kasım 1919'da Kayseri'de kurulan *Adana Vilayeti Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*'nin Niğde'ye nakledildiği görülmektedir. Bu cemiyet Niğde'de *Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* ismiyle çalışmalarını sürdürmüştür. Cemiyetin ilk yaptığı iş, Çukurova'nın işgali ile işlenen cinayetleri protesto eden bir bildirisinin Kayseri'de *Erciyes Gazetesinin* 18 Aralık 1919 tarihli sayısında yayınlanmasıdır. Bu bildiri: “*Kilikya'da işgalden beri adalet ve asayişin yüzü bile görülmemiştir... Fransızlar Ermenilerin tanıklık ve iftiralarına göre hareket ediyorlar. Türklerin malı gasp ediliyor, hapse atılıyor ve kurşuna diziyorlardı. Bütün bunlar hangi adaletli mahkemenin kararıyla yapılıyor?... Bütün bu haksızlıkları, adaletsizlikleri Adana Türklüğünün adına bütün varlığımızla uygar dünyaya karşı protesto ediyoruz...*” denilmektedir⁶⁴. Bu bildiri Sadaret ile İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya siyasi temsilciliklerine gönderilmiştir⁶⁵.

Bu cemiyetin çalışmaları çok yönlüdür. Adana ve çevresindeki olayları Mustafa Kemal Paşa'ya rapor ediyorlar ve aldıkları direktifler doğrultusunda hareket ediyorlardı. Kuvayı Milliye birliklerinin gereksinimlerini karşılıyor, iaşe konusunda büyük çaba sarf ediyorlardı. Ayrıca çeşitli protesto telgraflarıyla işgal bölgelerinde, mütareke ve yürürlükteki yasalara aykırı davranışlara karşı çıkıyorlardı. Damar (Arıkoğlu) ve Ahmet Remzi Bey Niğde ve çevresinde silah, cephane ve para toplama konusunda yoğun faaliyet gösteriyorlardı⁶⁶. Bu esnada Cemiyetin üyeleri Ahmet Remzi, Sinan Bey, Şeyh Saadettin Efendi (Karaisalı Kaymakamı) Kethüdazade İbrahim Bey, Manisalı Ali Bey ve Zamir Bey'den (Damar Arıkoğlu) ibaretti.⁶⁷

Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa, Develi'de Asker Alma İşlemleri Müfettişi Binbaşı Kemal Bey'e⁶⁸ 6 Ocak 1920 tarihinde bir yazılı emir göndermiştir. Bu emir; “*Niğde'deki Kilikya Derneği Merkez Kurulu, Adana'da önemli bir Fransız kuvveti bulunmadığı, Mersin'e çıkan birliklerin Katma İstasyonu'na gönderildiği buradaki çarpışmalarda yaralanan Fransızların Adana'ya gelmekte olduğu konusunda*

⁶³ Öztoprak, **a.g.m.**, s. 130-131.

⁶⁴ **a. e.**, s. 130-131.

⁶⁵ **a. e.**, s. 131.

⁶⁶ Damar Arıkoğlu, **Hâtıralarım**, İstanbul, Tan Gazetesi ve Matbaası, 1961, s. 100.

⁶⁷ Öztoprak, **a.g.m.**, s. 131-132.

⁶⁸ Kilikya ulusal Kuvvetler Komutanı. Sonra General olan Kemal Doğan (Mustafa Onar, **Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları I**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995, s. 359).

bilgi vermektedir. Bu bilgilerin doğruluk durumlarının araştırılması ile bilgi verilmesi rica olunur”⁶⁹ şeklindedir.

Bu cemiyetin sadece Adana ve çevresindeki gelişmelerle ilgili değil çevre il ve ilçelerde meydana gelen olaylarla da ilgili olarak ayrıntılı raporlar düzenleyerek Mustafa Kemal Paşa’ya gönderdikleri görülmektedir. 26 Şubat 1920 tarihli ve Niğde çıkışlı uzun bir yazıda; Niğde’deki Merkez Heyeti Başkanı Abidin Efendi’nin görevden ayrılma sebebinin Sadrazam Paşa’nın (Ali Rıza Paşa) 9 Şubat 1920 tarihli beyannamesinin⁷⁰ etkisiyle olmadığı belirtmiştir. İstifa nedeninin yoğun işleri nedeniyle olduğu belirtilerek Niğde’de ulusal bütünlüğü bozan bir gelişmenin bulunmadığı ifade ediliyordu⁷¹. Aynı yazıda Nevşehir’de ortaya çıkan gelişmelerin, söz konusu beyannamenin etkisinden çok bazı aşırı maceracı kimselerin tutumundan kaynaklandığı ileri sürülüyor, bu kişilerin yönetim kurulundaki görevlerine devam ettikleri belirtiliyordu. Nevşehir’deki hadiselerin gönderilecek bir heyet tarafından incelenmesinden sonra düzenlenecek rapora göre durumun arz olunacağı belirtiliyordu.

Niğde’deki bu gelişmeler, zamanında Ankara’ya rapor ediliyor ve önlemlerin alınması isteniyordu. 9 Nisan 1920 tarihli yazıda önemli olaylardan bahsediliyordu. Mutasarrıf başkanlığında müftü ve kimi eşrafın katılımıyla yapılan toplantıda Niğdeliler tarafından yapılacak taarruz sırasında Fransızlara karşı saldırının Niğde’yi harap edeceği, binaenaleyh böyle bir şeye girişilmemesi gerektiği kararına varılmış ve bunun etkisiyle de halk galeyana gelmişti. Bu durumda hemen yardım edilmesi gerektiği kaydediliyordu⁷².

30 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal tarafından Ahmet Remzi Bey’e bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda; “Niğde’de Adana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkezi’nin postayla gönderdiği beyannamelerin Fransızlar eline geçmekte olduğu cihetle kendisi ile muharebenin hususi adam vasıtasıyla temini ve kuryelere şamil

⁶⁹ Onar, **a.g.e.**, s. 359.

⁷⁰ Sadrazam Ali Rıza Paşa’nın Meclis huzurunda okuduğu bu beyannamede; “*Hükümet-i merkeziye ile Anadolu arasında inkita-ı muhaberata kadar varan beynunetin izalesine muvaffak olduğunu, bundan böyle irade-i milliyenin Meclis-i Alide tecelli ettiğini, artık kavaid-i meşrutiyete tamamen tevfiğ-i harekete hiçbir mani tasavvur etmediğini*” söylüyordu. (Nutuk, I, s. 502).

⁷¹ Öztoprak, **a.g.m.**, s. 133-134.

⁷² **a. e.**, s. 134.

namının parola olarak verilmesi Adana Valisi Celal Bey tarafından rica edilmiştir”⁷³ denilmektedir.

Yine Mustafa Kemal Paşa tarafından Ereğli’den Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesi namına bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıda; “Niğde, Bor, Ulukışla ve Ereğli’deki heyetleri oluşturan kişilerin tüzük gereğince seçilmedikleri, çoğunluğunun güvenilir olmadığı; köy ve nahiyelerde İzmir cephesiyle diğer hususlar için toplanan para ve zahirenin idare heyetlerine teslim edilmediği; bunun nedenin de halkın bunlardan nefret ettiği; Ulukışla Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Şakir Efendi’nin herkesi tehdit ettiği, kasabada anarşiye neden olduğu ve daha önce Bor kazası Hürriyet ve İtilaf Kulübü başkanlığında bulunduğu belirtiliyordu”.

Bütün bunlara son vermek ve yeni düzenlemeleri gerçekleştirmek için de tüzük uyarınca yeniden seçimler yaparak örgütleri oluşturmak, değiştirmek, kaymakam ile mutasarrıfların her zaman Kuvayı Milliye işleri ile meşgul olmalarını gerçekleştirmek, toplanan ve toplanacak olan paraların fuzuli surette harcanmalarının önüne geçerek, Heyet-i Temsiliye tarafından gereksinim duyulan yörelerde sarf edilmesini sağlamak öneriliyordu⁷⁴.

Yine Mustafa Kemal Paşa *Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkezi*’nce örgütlenme ve mali konulardaki bu öneriler karşısında Niğde’de bulunan 11 Fırka Kumandanı Mümtaz Bey’e emir vermiştir. 6 Şubat 1920 tarihli emirde; “*Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkezi*’nden Ahmet Remzi Bey o havalideki teşkilatın ıslahı hakkında bazı mütalaat dermeyan etmekte bulunmuştur. Teşkilat hakkındaki malumatın hakikate tetabuk eylediği surette hemen icabına tevessül olunmasını ve neticenin iş’arı ehemmiyetle rica olunur” demektedir⁷⁵.

Bu sırada Kilikya’da bulunan Fransız yönetimi bölgedeki işgal kuvvetlerini sürekli artırarak Ermenilerden oluşturulan silahlı örgütlerle her geçen gün çoğaldıkları ve Türklere karşı baskılarını artırdıkları *Kilikya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*’nce rapor edilmektedir. 8 Nisan 1920 tarihinde gönderilen raporda işgal kuvvetlerinin bölgede zulüm ve vahşet yaptıkları, Türkleri katliama başladıkları belirtilmekte ve gerekli yardımın bir an evvel sağlanması dile getirilmektedir. Yapılan işgallere karşı

⁷³ a. e. , s. 136.

⁷⁴ a. e. , s. 134-135.

⁷⁵ a. e. , s. 138.

düzenlenen protesto telgraflarının da *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde yayınlanması istenmektedir⁷⁶.

8. NİĞDELİ KADINLAR TARAFINDAN KURULAN TEŞKİLATLAR

Niğdeli kadınların gerek Birinci Dünya Savaşı ve gerekse Milli Mücadele yıllarında teşkilatlar kurarak mücadelelere iştirak ettikleri görülmektedir. 1916 yılında Niğde’de, Niğde Müdafaa-i Milliye Hanımlar Şubesi adıyla bir cemiyetin mevcut olduğu bilinmektedir. Bu cemiyet 27 Ocak 1916 tarihinde toplanıp konuşmalar yapmış, şehitler ruhuna mevlit okutarak yardım toplamaya başlamış ve ilk olarak 10000 kuruş toplamışlardır⁷⁷. Niğdeli kadınlar ayrıca Milli Mücadele döneminde Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti ile Niğde Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyetini kurarak faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

8. 1. NİĞDE ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’nin 9 Aralık 1919 tarihinde kuruluşu Sivas Valiliğince onaylanmıştır⁷⁸. Cemiyet, 18 Aralık 1919 tarihinde Melek Reşit ve Şefika Kemal imzalarıyla vilayetlere ve kazalara Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’nin kurulduğunu bildiren ve benzeri dernekler kurmalarını isteyen bir genelge göndermiştir⁷⁹.

Niğde mutasarrıfı Tevfik Bey imzasıyla Sivas Valiliğine 7 Şubat 1920 tarihinde gönderilen bir yazıda Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti’nin kurulduğu bildirilmiştir⁸⁰.

Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Birinci Başkan Feride ve Katip Mükerrerem imzalarıyla Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Riyasetine telgraf çekmiştir. Bu telgrafta; “*Mukaddes bir emel ile teşekkül eden muhterem cemiyetinizi pek derin hareketlerle alkışlar ve liva merkezinde de vatanperver hemşerilerimize imtisalen bir şubesi teşkil olunarak elyevm azay-ı tabiiyyesi bin doksan*

⁷⁶ a. e. , s. 136.

⁷⁷ Şefika Kurnaz, **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1996, s. 204.

⁷⁸ Bekir Sıtkı Baykal, **Milli Mücadele’de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1986, s. 1.

⁷⁹ a. e. , s. 5.

⁸⁰ a. e. , s. 59.

adede baliğ olmuş ve muamele-i kaydiyeye devam edilmekte bulunmuş olduğunu maal-ihitiram arz eyleriz”⁸¹ denilmektedir.

Bu telgraf üzerine Sivas Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Melek Eşref ve Şefika Kemal imzalı 11 Şubat 1920 tarihli telgrafta Niğde’de cemiyetin şubesinin açılışından memnuniyetleri bildirilmektedir⁸².

Niğde mutasarrıfının yazılarında bu cemiyetin 7 Şubat 1920 tarihinden itibaren faaliyette olduğu anlaşılmakta olup; kısa sürede üye sayısının 1090 ulaştığı belirtilmektedir.

8. 2. NİĞDE MÜDAFAA-İ HUKUK-I NİSVAN CEMİYETİ

Adana ve Pozantı muhacirlerinin Niğde’ye geldiği sırada Niğdeli kadınlarında boş durmayarak teşkilatlandıkları görülür. Bu cemiyetin Kilikya Bölgesindeki mezalimi protesto için Hâkimiyeti Milliye’de 23 Mart 1920 tarihinde yayınladıkları bir beyanname bulunmaktadır. Beyannamede Cemiyet Reisi Feride, Kâtip Mükrim ve aza Emine Ali imzaları vardır. Bu beyannamede; *“Kilikya’da yapılmakta olan İslam düşmanlığına karşı feveran edip on asırdan beri Osmanlı sancığının dalgalandığı Sirkanti Nahiyesinde çekilen Fransız bayrağını vicdan ve namusuna sığdıramayarak ayakları altında parçalayarak Niğde’ye iltica eden Jandarma Mülazımı Ahmet Besim Bey’in ailesi de bugün Türk kadınlığının necip hasletini ira’e eder. Silahını takınmış fişekliğini kuşanmış bir mücahide-i vatan olarak yaşamak için ölmeyi cana minnet bilen Türk ve İslamlık âleminin erkekleri nasıl bir azm ü imanla fedakarlık gösteriyor ise aramıza karışan mücahit kardeşlerimizin bizleri ika eylediği hiss-i ulvi dolayısıyla bizler de o fedakarlık ve Türk kadınlığı ve Rumlar medeniyet maskesi altında enva-ı fecayia sebebiyet veren Fransız ve İngilizler yüzünden alkanlar içinde namusları çâk çâk edilen İstanbul, İzmir, Kilikya’da kardaş, evlad-ı hemşerilerimizin imdadına hitab edecek ve medeniyet maskesi altında yapılan fecâyinin perdesini yırtarak alem-i insaniyete Türklüğün yüceliğini medeniyet-i İslamiyeyi göstereceğiz. Bu feryadımızın âlem-i insaniyete iblağı ve icâp eden tedâbirin ittihazını dileriz. (ve min Allahi’t-Ayet Teyfik)”⁸³ denilmektedir.*

⁸¹ a. e. , s. 60-61.

⁸² a. e. , s. 61.

⁸³ Zekai Güner-Orhan Kabataş, **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını**, Ankara 1990, s. 101-102; Özkan, **a.g.t.**, s. 20.

9. KUVA-İ MİLLİYEYE YAPILAN DESTEKLER ADANA VE POZANTI CEPHESİNDE GELİŞEN OLAYLAR

5 Kasım 1919 tarihinde Mustafa Kemal, kayseri Askerlik Şubesi Başkanı Yarbay Emrullah ile Topçu Binbaşı Kemal Bey'e gönderdiği gizli emirde, adana ve çevresinde oluşturulacak Kuvayı Milliye kuvvetleri vasıtasıyla savaş yapmalarını, bunun içinde görevlendirilen kişileri ve yapılacak işleri bildirdi⁸⁴. Atatürk'ün düzenli ordu kuruluncaya kadar yönetmelikler ve yazılı buyruklarla Kuvayı Milliye kuvvetlerini yönettiği bilinmektedir. Bu yazılar çok gizli ve kişiye özel olduğu için belgelerin içeriği hakkında kaynaklarda pek az bilgi bulunduğu vurgulanmaktadır⁸⁵.

Sadi Borak'ın, Tahsin Ünal'da naklen aldığı bu emirler 12 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden 11. Fırka'yı ilgilendirenler şunlardır:

11. Tümen Kumandanı ile Kaymakam, Askerlik Şubesi Başkanı Yüzbaşı Emrullah Bey, resmi vazifeler dışında mıntikalardaki milli teşkilatın geliştirilip kuvvetlenmesine çalışmakla beraber İskenderun, Osmaniye, Sis, Feke ve Haçin hattı dâhil, bu hattın batısındaki 20. Kolordu'ya verilen işgal mıntikasında tatbik edilecek gerilla alanına geniş mikyasta yardım edecekleri gibi, miktarları tespit edilen silahları ve cephaneyi Kemal Bey'in göstereceği yerlere nakletmekle de mükelleftirler⁸⁶.

Makinelî tüfek ihtiyacı 20, gönüllü subay ve 3000 kadar olan bomba ihtiyacı 12. kolordudan temin edilecek ve bunları 11. Tümen Kumandanı Mümtaz Bey Niğde'ye nakledecektir⁸⁷.

Bu emirleri alan Kemal Bey, Mustafa Kemal'e Niğde'den ve Everek (Develi)'ten iki rapor göndermiştir. Everek'ten gönderdiği raporda “Everek'ten elde ettiği kuvvetlerle Kilikya'ya geçip bir baskın yapmayı, düşman içinde milli teşkilat kurmayı düşündüğünü, fakat istediği kuvvetleri toplayamadığını, Mümtaz Bey'in söz konusu ettiği 2000 kişilik kuvvetin de hayal olduğunu, Adana ve bölgesinde Fransız ve Ermenilerin Türklere karşı insafsızca imha siyasetine giriştiğini” belirmiştir.

Bu rapor üzerine Mustafa Kemal, 8 Aralık 1919 tarihinde Kilikya Mıntıkası Kuvayı Milliye Kumandanı Kozanoğlu Doğan Bey'e şu karşılığı vermiştir.

⁸⁴ Öztoprak, a.g.m., s. 130-131.

⁸⁵ Borak, a.g.e., s. 332,

⁸⁶ a. e., s. 332-333.

⁸⁷ a. e., s. 333.

*“Çalışmalarınızı takdirle takip ediyorum. Silahlı bir baskın yapamadığınızın üzülmeyiniz. Zira Fransız Komiseri George Nicola ile yapılan mülakatımızda, onlar halka zulmetmeyeceklerini ve Ermenileri geri çekeceklerini, bizde buna mukabil silahlı bir tecavüzde bulunmayacağımızı vaat etmiştik. Sizin silahlı bir baskın yapmayışınız bu bakımdan isabetli olmuştur. Fakat kazanılan fırsatlardan istifade ederek teşkilatı kuvvetlendirip büyük bir harekete hazırlanmak gayemiz ve düsturumuz olmalıdır.”*⁸⁸

Nisan 1920'nin başlarından itibaren merkezi Niğde'de bulunan 11. Fırka Kumandanlığına Arif Bey atanmıştır. Arif Bey, Niğde'deki 11. Fırkanın Adana mücahitlerine her türlü askeri yardım ve desteği sağladığını belirtmektedir. Fırka ile temas halinde bulunan Kilikya Heyeti Merkeziyesi ileri gelenlerinin gerek cephede ve gerekse cephe gerisinde görülen çalışmaları, Adana'nın kurtarılmasında kuvvetli ümitler uyandırdığını ifade etmektedir⁸⁹.

Arif Bey adı geçen heyette görevli kişileri de şu şekilde belirtmektedir:

Sinan Paşa (aynı zamanda Milli Cephe Kumandanı), Kethüdazade İbrahim Bey (Adana eşrafından), Şeyh Sadettin Efendi (Kara İsalı Kaymakamı), Manisalı Ali Bey (Kuvayı Milliye kumandanı), Zamir Bey (Adana Mebusu), Ahmet Remzi Bey (Halen (1925) Yeni Adana Gazetesi Müdürü)⁹⁰

Meclis'in 23 Nisan 1920 tarihinde açılışını takiben ülke genelinde bir takım ayaklanmalar olmuştur. Ayaklanmaların baş göstermesi üzerine Milli Hükümet her taraftan kuvvet sevk etmeye başlamıştır. Niğde'den Kaymakam Arif Bey iki piyade taburu, sekiz makineli tüfek, iki sahra ve iki cebel topundan ibaret müfrezesiyle sevk edilmiştir⁹¹.

Mondros Mütarekesini takiben Adana 21 Aralık, Pozantı 27 Aralık 1918 tarihinde doğrudan Fransızlar ve onlara destek olan Ermeniler tarafından işgal edilmiştir. Aralık 1918 tarihinden itibaren Niğde, Adana ve Pozantı'nın kurtuluşu için çalışmıştır.

⁸⁸ a. e., s. 334.

⁸⁹ Miralay Mehmet Arif Bey, **Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)**, İstanbul, Arda Yayınları, 1992, s. 42.

⁹⁰ Miralay Mehmet Arif Bey, **a.g.e.**, s. 42.

⁹¹ Arıkoğlu, **a.g.e.**, s. 111.

Niğde'de kurulan Kuvayı Milliye, Niğde 11. Fırka Kumandanlığı ve Niğdeli kadınlar Milli Mücadeleye doğrudan katılarak destek olmuşlardır. Aralık 1918 tarihinden Adana'nın tamamen Fransızlardan tamamen kurtulduğu 5 Ocak 1922 tarihine kadar faaliyetlerini aralıksız sürdürmüşlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILIŞI, NİĞDE ve ÇEVRESİNDE YAPILAN HAZIRLIKLAR

1. KONGRELER DÖNEMİ VE MİLLİ HAKİMİYET FİKRİNİN OLUŞMASI

Birinci Dünya savaşı sonunda 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi¹ ile Osmanlı Devleti savaşı kaybederek fiilen sona ermiştir. Bunu Anadolu'da başlayan fiili işgaller takip etmiştir. İstanbul hükümeti işgaller karşısında gerekli girişimleri bulunmaktan uzak bir politika izlemektedir. Bu durum milletimizin istiklaline gölge düşürmektedir. Türk Milleti işgal yapılan bölgelerde oluşturdukları mahalli teşkilatlarla karşı koymaya çalışmışlardır. 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışıyla birlikte durum değişmiştir. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıktıktan itibaren hem işgaller karşısında örgütlenmeyi hızlandırmış; hem de Milli Hâkimiyet kavramını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bernard Lewis; "*Mustafa Kemal Samsun'a çıktığı andan beri, milli bir ordunun kadrolarını örgütleyerek ve bir kurtuluş savaşının temelini hazırlayarak çetin bir çalışma içine girmişti*"² şeklinde durumu açıklamaktadır.

Samsun'dan Havza'ya geçen Mustafa Kemal Paşa 28 Mayıs 1919 tarihinde bir genelge yayınlamıştır. Bu genelge valilere, bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Komutanlığı'na, Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığı'na Diyarbakır'daki 13. Kolordu Komutanlığı ile Konya'da bulunan ordu müfettişliğine

¹ Mütareke ve metni için bkz. Belen, a.g.e., s. 11-14.

² Bernard Lewis, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, çev. Metin Kıratlı, 3. bs., Ankara, TTK, 1988, s. 247.

gönderilmiştir³. Bu genelgede özetle; Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulmasını, yapılacak mitinglerle halkın hissiyatının yükseltilmesi, Hıristiyan halka kötü davranılmaması gibi hususlar yer almakta idi. 30 Haziran 1919 tarihinde de Havza’da bir miting yapıldı⁴.

Havza’dan Amasya’ya geçen Mustafa Kemal Paşa 22 Haziran 1919 tarihinde Amasya Genelgesini⁵ yayınlamıştır. Bu genelge ile Türk Milli Mücadelesinin amaç ve hedefleri ilk kez duyurulmuş, Milli Mücadele hareketi fikir olmaktan çıkmış, eyleme dönüşmüştür. Milli Egemenliğin temel unsurları da burada belirmeye başlamıştır⁶. Buna göre; “*Milletin İstiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*”⁷ denilmektedir. Bu genelge Milli Egemenlik fikrinden kaynaklanan, milli oluşumların olacağıın ilk sinyallerini vermiştir⁸.

23 Temmuz-7Ağustos 1919 tarihleri arasında yapılan Erzurum Kongresi’nde⁹ ise bağımsız bir devlet, millet iradesine dayanan bir meclis fikri belirginleşmiştir¹⁰. Bu kongrede;

“*Kuvayı Milliyeyi amil ve irade-i milliyeyi hakim kılmak esastır.*”

“*Millet meclisinin hemen toplanmasını ve hükümet işlerinin meclis denetiminde yürütülmesini sağlamak için çalışılacaktır.*”¹¹ İfadeleri yer almıştır.

Bu genelge ile tam bağımsızlık ve milli egemenlik fikri tamamen vurgulanmıştır. Yine Büyük Millet Meclisi fikrinin temelini buraya kadar indiği görülmektedir¹². 4–11 Eylül 1919 tarihinde Sivas’ta yapılan Kongre ise Erzurum Kongresi’nde alınan kararların tüm yurdu kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmesinden ibarettir¹³.

³ Genelgenin tam metni için bkz., (Nutuk, I, s. 31-33).

⁴ Bal, a.g.e., s. 96.

⁵ Nutuk, I, s. 43.

⁶ Bal, a.g.e., s. 98-99; Kurtcebe, Beden, a.g.e., s. 187.

⁷ Nutuk, I, s. 43.

⁸ Ayşegül Demirden Yüzgeç, **Birinci Büyük Millet Meclisi’nin Yapısı ve Faaliyetleri (1920-1923)**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2006, s. 21.

⁹ Nutuk, I, s. 89; Bal, a.g.e., s. 101; Kurtcebe, Beden, a.g.e., s. 191.

¹⁰ Yüzgeç, agt., s. 21.

¹¹ Nutuk, I, s. 89; Bal, a.g.e., s. 101; Kurtcebe, Beden, a.g.e., s. 191.

¹² Yüzgeç, agt., s. 21.

¹³ Kansu, a.g.e., I, s. 220-225; Bal, a.g.e., s. 104; Kurtcebe, Beden, a.g.e., s. 197-198; Yüzgeç, agt., s. 22.

Mustafa Kemal Sivas Kongresi sırasında Süreyya (Yiğit) Bey’le sohbet ederken Mazhar Müfit (Kansu) Bey’i çağırarak şunları yazmasını istemiştir:

Zaferden sonra hükümet şekli Cumhuriyet olacaktır.

Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince gereken yapılacaktır.

Tesettür kalkacaktır

Fes bırakılacak uygar uluslar gibi şapka giyilecektir

Latin harfleri kabul edilecektir.

Maddelerini kâğıda dökerken şaşırان ve Mustafa Kemal’in yüzüne karşı hayalperest olduğunu söyleyen Mazhar Müfit, 25 Kasım 1925’te Kastamonu’da Şapka Devrimini gerçekleştiren Mustafa Kemal Paşa’yı, Ankara’da Diyanet İşleri Başkanı’nın bile şapka ile karşıladığını görünce, şaşırıp kalmıştır. Paşa da arkadaşına, “*Azizim Mazhar Müfit Bey, kaçınıcı maddedeyiz? Notlarına bakıyor musun?*” diye takılmıştır. Bu Mustafa Kemal’in kurmayı düşündüğü devletin, zihninde çoktan beri oluştuğunun bir göstergesidir¹⁴.

Milli Mücadele hareketi ile ilgili olarak gelişmeleri yakından takip eden Times Gazetesi ise; “*Bütün cihanın kuvvetine karşı milli bir hareket yaratmak... Ne çocukça bir hayal!*” şeklinde yorumda bulunmuştur¹⁵.

20–22 Ekim 1919 tarihleri arasında Bahriye Nazırı Salih Paşa ile Amasya’da görüşen Mustafa Kemal ısrarla meclisin toplanmasını vurgulanmıştır. 12 Ocak 1920 tarihinde ise Osmanlı Mebuslar Meclisi Mustafa Kemal’in bütün karşı çıkmasına rağmen İstanbul’da toplanmıştır. Bu meclis’in 28 Ocak 1920 tarihinde *Misak-ı Milli* kararını almasını bir türlü hazmedemeyen İtilaf Devletleri 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul’u resmen işgal ettikmişlerdir¹⁶.

12 Ocak 1920’de toplanan ve 16 Mart tarihinde İtilaf devletlerinin İstanbul’u işgali ile çalışmalarına son veren Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda Niğde Ata Bey,

¹⁴ Yüzgeç, **agt.**, s. 23.

¹⁵ Turgat Özakman, **Şu Çılgın Türkler**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2006, s. 20.

¹⁶ Bal, **a.g.e.**, s. 105-111; Kurtcebe, **a.g.e.**, s. 203-215.

Mehmet Emin Bey ve Muhittin Bey¹⁷ tarafından temsil edilmiştir¹⁸. Bunlardan Ata Bey I. II ve III. Dönem Niğde milletvekilliği de yapmıştır.

2. SEÇİMLERE HAZIRLIK

16 Mart 1920 tarihinde İstanbul İtilaf Devletleri tarafından resmen işgali edilerek milletvekillerinin bazılarının tutuklanmıştır. 11 Nisan 1920 tarihinden itibaren Meclisi Mebusan bir daha toplanmamak üzere kapanmıştır. Bu durum yeni bir meclisin toplanması zaruri hale gelmiştir¹⁹. Bundan sonra, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Milli Mücadelenin teşkilatlandırılması çalışmalarına başlanmış, ilk olarak Ankara’da açılacak olan Milli Meclis için faaliyetlerde bulunulmuştur²⁰.

Mustafa Kemal, İstanbul’un işgalini müteakip 17 Mart 1919²¹ tarihinde itibaren iki gün kadar makine başında komutanların düşüncelerini öğrenerek fikir alış-verişinde bulunmuştur. Yaptığı ilk karalamalarda *Kurucu Meclis* deyimini kullanmıştır. Böylece toplanan ilk meclise devletin yönetim biçimini değiştirme yetkisi verilmesini ilk anda sağlamak idi. Ancak bu durum komutanlar arasında tartışmalara neden olmuş ve Mustafa Kemal Paşa Erzurum ve Sivas’tan ikaz almıştır²².

Mustafa Kemal’e Erzurum’dan Kazım Karabekir Paşa; “*Kurucu Meclis sözüünü şimdiden ilan doğru değildir. Mebuslar toplandıktan sonra verecekleri karara göre olmalıdır. Seçimlerde usullerimiz kanun ile belli iken neden değiştirmeli*”²³ şeklinde ikazda bulunmuştur. Üçüncü Kolordu Kumandanı Miralay Selahattin Bey ve Sivas Valisi Reşit Paşa’da; “*Millet Meclisi Mebusanı bilir. Ancak Meclis-i Müessisanı anlamaz. Tesis edilecek olan şey nedir? Millet’in anlayamayacağı ve itibar etmeyeceği böyle bir isim kullanmak sakıncalıdır*” diyerek tabir karşı çıkmışlardır²⁴.

Mustafa Kemal 18 Mart 1920 tarihinde verdiği cevapta; “*Meclisi Milli’nin mahiyet-i teşriyeyi haiz olması için ayan ve mebusanın müctemian bir mahalde bulunmaları lüzumu malum-ı alileridir. Binaenaleyh mebus arkadaşlarımızdan*

¹⁷ Ebubekir Hâzim Tepeyran, **Hatıralar**, İstanbul, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş., 1998, s. 428.

¹⁸ **Yurt Ansiklopedisi**, VIII, s. 6170.

¹⁹ Tansel, **a.g.e.**, III, s. 93.

²⁰ Yüzgeç, **agt.**, s. 29.

²¹ İstanbul’un işgali üzerine Kolordulara ve Vilayetlere 17 Mart 1920 tarihli verilen direktifle ilgili olarak bkz., (**Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, IV, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1991, s. 269).

²² **Nutuk**, I, s. 563.

²³ Kazım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, İstanbul, Yüce Yayınları, 1990, s. 515.

²⁴ Yüzgeç, **agt.**, s. 29.

kaçabileceklerin ekseriyet hasıl etseler bile ayan olmadıkça ki bunların gelmelerine meydan yoktur...” demektedir. Devamında mevcut koşullar nedeniyle milletin müessisan yetkisiyle seçeceği milletvekillerinin ülke sorunlarına çözüm bulabileceğini belirterek seçimlere belediye ve idare meclisleri ile Müdafaa-i Hukuk derneklerinin katılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir²⁵. Bu gelişmeler üzerine Mustafa Kemal *Meclis-i Müessisan* tabirinden vazgeçerek *Olağan Üstü Yetkiler Taşıyan Meclis Tabirini* kullanmaya başlamıştır²⁶.

Komutanlarla yapılan iki günlük görüş alış-verişinde sonra Mustafa Kemal Ankara’da toplanacak meclis için illere, sancaklara ve kolordu komutanlıklarına 19 Mart 1920 tarihinde tebliğ göndermiştir. Bu bildiri de Ankara’da toplanacak olan meclis için yapılacak çalışmalar ve seçimlerin esasları belirtilmektedir²⁷.

Bu tebliğe göre;

1. Ankara’da Olağanüstü yetkili bir meclis, milletin işlerini yürütmek ve denetlemek üzere toplanacaktır.
2. Bu meclise üye olarak seçilecek kişiler, milletvekilleri ile ilgili yasal hükümlere uyacaklardır.
3. İntihabatta livalar esas ittihaz edilecektir.
4. Her livada, beş aza intihap olunacaktır.
5. Her liva kazalarında celbedeceği müntehib-i sanilerinden ve liva idare ve belediye meclisleriyle liva Müdafaa-i Hukuk Heyet-i İdarelerinin ve vilayetlerde merkez-i vilayet heyet-i merkeziyelerinden ve vilayet idare meclisiyle merkez-i vilayet belediye meclisinden ve merkezi vilayet ile merkez kazası ve merkeze merbut kaza müntehib-i sanilerinden mürekkep bir meclis tarafından aynı günde ve aynı celsede icra edilecektir.
6. Bu meclis azalığına, her fırka, zümre ve cemiyet tarafından namzet gösterilmesi caiz olduğu gibi her ferdin de bu mücahede-i mukaddeseye fiilen iştiraki için müstakillen nazzetliğini istediği mahalde ilana hakkı vardır.
7. İntihabata, her mahallin en büyük mülkiye memuru riyaset edecek ve selamet-i intihaptan mes’ul olacaktır.
8. İntihap, reyi hafi ve ekseriyet-i mutlaka ile icra tasnif-i ara, meclisin içlerinden intihap edeceği iki zat tarafından, fakat huzur-u mecliste ifa edilecektir.

²⁵ Karabekir, **a.g.e.**, s. 515-516; Salih Cenik, **Birinci Meclis’te Tokat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2005, s. 45-46.

²⁶ Cenik, **a.g.e.**, s. 46.

²⁷ **Nutuk**, I, s. 563-564.

9. İntihap neticesinde, bilumum azanın imza ve zat mühürlerini muhtevi üç nüsha mazbata tanzim olunacak. Bir nüshası mahallinde alikonularak diğer iki nüshanın biri intihap olunan zata tevdi ve diğeri meclise irsal olunacaktır.
10. Azaların alacakları tahsisat, bilahere mecliste takarrür ettirilecektir. Ancak azimet harcırahları intihap meclislerinin masarif-i zaruriye hesabıyla takdir edeceği miktar üzerinden, mahalleri hükümetlerince temin olunacaktır.
11. İntihabat, nihayet on beş gün zarfında ekseriyetle Ankara'da içtimaı temin edilmek üzere itmam olunarak azalar tahrik ve netice azanın isimleriyle birlikte derhal iş'ar edilecektir.
12. Telgrafın saat-i vusulu bildirilecektir²⁸.

19 Mayıs 1920 tarihli bu bildiri ile *Olağanüstü Yetkilere Sahip Bir Meclisin* açılacağı, meclisin toplanması için gerekli işlemlerin yapılarak, seçilecek milletvekillerinin en kısa sürede Ankara'ya gönderilmeleri istenmiştir. Bu arada Padişah VI. Mehmet Vahdettin'in iradesi ile 11 Nisan 1920'de dağıtılan Mebuslar Meclisi Milletvekillerinin de yeni meclise katılmaları kararlaştırılmıştır.

19 Mart 1920 tebliğinden sonra ülkede seçim çalışmaları başlamış öte yandan Mebuslar Meclisinin eteleme kararından sonra Ankara'ya ulaşmak için yola çıkan Meclis-i Mebusan Başkanı Celaleddin Arif Bey ile Yozgat Mebusu İsmail Fazıl Paşa; Kırşehir Mebusu Rıza, Saruhan (Manisa) Mebusu Reşit, *Olağanüstü Meclis* toplanma girişimini olumlu karşılayarak 21–22 Mart 1920'de şu ortak görüşü açıklamışlardır. “önlemleriniz çok yerindedir. Allah milletimizin kurtuluşu adına başarılı kılsın. Bununla birlikte zaten bizim oraya gelişimiz ancak böyle bir yüce meclise katılarak son görevimizi yerine getirmekten ibarettir”.

Mebusan Meclisi Başkanı Celaleddin Arif Bey bununla da kalmayarak 10 Nisan 1920'de yeni bir seçimi anayasaya aykırı bulmadığını açıklamış ve ulusal hakları savunmak isteyen herkesi Ankara'ya çağırın bir bildiri de yayınlamıştır²⁹.

Gerek 19 Mart 1920 tarihli bildiri ve gerekse Celaleddin Arif Bey'in çağırısı üzerine İstanbul'dan Anadolu'ya insanlar gelmeye başlamışlardır. Anadolu'da o günün olumsuz şartlarına rağmen seçimler kısa sürede tamamlanmaya çalışılmıştır³⁰.

²⁸ Nutuk, I, s. 563-564; Karabekir, a.g.e., s. 518; Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, I, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s. 37; Sebahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, İstanbul, Örgün Yayınlar, 1981, s. 331-332.

²⁹ Cenik, a.g.e., s. 47.

³⁰ a. e., s. 48.

3. SEÇİM KARARININ ALINMASI ve UYGULANMASI

19 Mart'ta yayınlanan bu tebliğde, memleket işlerini idare etmek ve denetlemek için olağanüstü yetkilere sahip bir meclis tanımı yapılırken, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin tek elde yani Büyük Millet Meclisi'nde toplanması kastedilmiştir. Bu meclise milletvekili olarak girecek kişilerin milletvekili seçilme şartlarına bağlı olması gerekmektedir. Bu seçimlerde de sancakla esas alınmış olup, her sancaktan 5 üye seçilecektir³¹. Sancakların Daire-i İntihabiye, yani seçim bölgesi sayıldığı seçimlerde Mebuslar 66 seçim bölgesinden gelecekti. Bu seçim bölgeleri 9 coğrafi kesime ayrılmıştı³². Seçim bölgelerinin 14'ü merkez liva, 35'i illere bağlı liva, 17'sinin ise bağımsız liva olduğu görülmektedir³³. Niğde, bu tasnifte Orta Güney Anadolu Bölgesi Coğrafi kesiminde Karahisar-ı Sahip (Afyonkarahisar), Kayseri ve Konya'nın bulunduğu seçim alanındadır³⁴.

İstanbul Meclis'i Mebusanı'ndan gelecek olanlar dışındaki yeni temsilciler, 1876 tarihli *İntihab-ı Mebusan Kanunu*'na³⁵ dayanarak seçileceklerdi. Her liva bir seçim çevresi idi. Ve her livadan beşer üye seçilecekti. Bu seçimin iki dereceli, gizli ve mutlak çoğunluk esasına göre fakat meclisin on beş gün içinde Ankara'da toplanmasına sağlayacak süratle yapılması istenmişti. Sorumluluk, ilgili yerin en büyük mülki amirine aitti³⁶. Yeni seçim yasası hazırlamaya fırsat olmadığı için 1876 Kanun-ı Esasi'ye göre hazırlanmıştır. Seçimler Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin gayretleri ile Kolordu Komutanları ve valilerin gözetiminde, önceki iki dereceli seçimlerde *Müntehib-i Sani* (İkinci Seçmen) olarak seçilenler, Müdafaa-i Hukuk Heyetleri, Belediye Heyetleri ve milletçe ne kadar seçilmiş heyet varsa hepsinin katılımıyla yapıldı³⁷.

³¹ **Devletimizi Kuranlar/Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi**, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi, 1985, s. 13 (Sonraki dipnotlarda eser Devleti Kuranlar olarak kısaltılacaktır).

³² Coğrafi kesimler ve seçim bölgeleri hakkında geniş bilgi için bkz., (Yüzgeç, **agt.**, s. 31).

³³ Abdullah İlgaç, **Milli Mücadele Döneminde Kütahya ve Birinci Meclis'te Kütahya Milletvekilleri, Siyasi Görüş ve Hizmetleri**, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2006, s. 113.

³⁴ Yüzgeç, **agt.**, s. 32.

³⁵ Kanunu Esasiye göre düzenlenen İntihabı Mebusan Kanun Layihasını ve 24 Eylül 1908 tarihli düzeltilmiş metni için bkz., (Çoker, **a.g.e.**, I, s. 38)

³⁶ Gencay Şaylan, "TBMM'nin Kuruluşu ve Gelişimi", **Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi**, X, İstanbul 1983, s. 2663.

³⁷ Yüzgeç, **agt.**, s. 33.

İki dereceli seçimler ise, seçmenler önce delegeleri (bunlara ikinci seçmen ya da büyük seçmenler de deniyor) seçerler, bunlarda yeni bir seçimle milletvekillerini seçerler. İki dereceli seçimin amacı, genellikle çok önemli ve bazen yıkıcı olabilen kamuoyu hareketlerini yumuşatmaktır³⁸.

Seçim kararının alınmasında sonra ilk uygulamaya geçen illerin başında Konya, Sivas, Kayseri, Tokat, Yozgat ve Kastamonu Vilayetlerinin geldiği görülmektedir. Konya'da muhalefet edenlerden dolayı Konya ileri gelenleri ve aydınları seçimi 28 Mart 1920 tarihinde Karahafızlar Medresesi dersliğinde milletvekilleri adaylarını kendi aralarında gizli oyla belirlemişlerdir. Diğer vilayetlerdeki seçimlerin ise 29 Mart 1020 tarihinde yapıldığı görülmektedir.

Seçimlerin olağanüstü koşullar, ulaşım ve haberleşme güçlükleri, seçim sistemine yabancılık, bazı yerlerde yöneticilerle Müdafaa-i Hukuk Dernekleri ve ikinci seçmenler arasında uyum sağlayamama gibi nedenler sorun olmuştur. Bunlara Heyet-i Temsiliye'nin tümüyle henüz tüm yurttan etkin olmaması, İstanbul Hükümetinin olumsuz tutumu ve İtilaf devletlerinin baskısı seçimlerin yapılmasızda olumsuz faaliyetler olarak sayılabilir³⁹.

Temsil Heyeti'nin gücünü tam olarak algılayamayan bazı bölge idarecileri seçimlerde güçlük çıkarmışlardır. Mustafa Kemal, "19 Mart 1920 tarihli yönerge gereğince ülkenin her yerinde seçimler hızla ve dikkatle yapılmaya başlandı. Yalnız kimi yerlerde duraksayanlar ve işi engelleyenler oldu. Bunlardan kimileri az kimileri uzunca süre duraksama ve direnmelerini sürdürdüler. Sonunda, bütün seçim bölgelerinin milletvekilleri, Büyük Millet Meclisi'nde bütün ulusun ve yurdun temsilcisi olarak hazır bulundular. Duraksama ve direnme gösteren yerler şunlardır: Dersim, Malatya, Elazığ, Konya, Diyarbakır, Trabzon... Şunu da belirtmek gerekir ki, duraksama gösteren ve direnenler, bu seçim bölgelerinin halkı değildir; belki o sırada o bölgelerde bulunan üst sivil yöneticilerdir. Halk, gerçeği anlar anlamaz, hemen ortak ulusal isteğe uymakta hiç duraksaman göstermemiştir"⁴⁰ şeklinde açıklama getirmiştir.

Yine bazı komutan ve valilerin Ankara yerine İstanbul'la bağlantı kurmaları ve oradan emir almaları da seçimlerin gecikmesinde etkili olan faktörler arasında

³⁸ Çoker, a.g.e., I, s. 38; Yüzgeç, agt., s. 33.

³⁹ Cenik, a.g.e., s. 48.

⁴⁰ Nutuk, I, s. 571.

sayılmalıdır. Bu durumda olanlardan 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey ve Trabzon Valisi Hamit Bey'in milletvekili seçilerek bu düşüncelerinden vazgeçmeleri sağlanmıştır⁴¹.

Birinci Meclisi, yeni yapılan seçimlerle katılan milletvekilleri dışında Meclis-i Mebusan'ın İtilaf Devletlerince kapatılmasından sonra buradan kaçarak Ankara'ya ulaşan milletvekilleri oluşturmakta idi. İstanbul'dan gelen milletvekili sayısı 82 olup bunlar 1919 seçimleri ile seçilmiş milletvekilleri idi. Bu durum Birinci meclisin iki ayrı seçimle oluşmasına neden olmuştu⁴².

Yukarıda tespit etmeye çalıştığımız bütün olumsuz gelişmelere rağmen Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920 tarihli genelgesi doğrultusunda bütün yurttan seçimler yapılarak milletvekilleri Ankara'ya ulaşmışlardır.

4. NİĞDE'DE SEÇİMLERE HAZIRLIK

16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgali ve Mebusan Meclisinin basılarak milletvekillerinin bir kısmının tutuklanmaları üzerine durum değerlendirmesi yapan Temsil Heyeti, 17 Mart 1920 tarihinde bir genelge yayınlamıştır. Bu genelgede; İstanbul'un resmen işgali ile Osmanlı Devleti'nin egemenliğine son verildiğini, bu durumda çalışma yapamayacağı belli olan mebuslar meclisi yerine, milli iradeyi egemen kılacak *kurucu* bir meclisin Ankara'da toplanacağını kamuoyuna açıklamıştır⁴³.

Mustafa Kemal tarafından 19 Mart 1920 tarihinde yayınlanan genelge ile de⁴⁴; *Olağanüstü Yetkili Bir Meclisin* Ankara'da toplanacağı, meclisin toplanabilmesi için gereken hazırlıkların yapılması, seçilen azaların 15 gün içinde Ankara'ya ulaştırılması için gereken hassasiyetin gösterilmesi bildirilmiştir. Bu bildiri, Yeni seçim yasası hazırlanamadığı için seçimlerin 1876 tarihli Kanuni Esaside yer alan 11 maddelik İntihabı Mebusan Kanunu'na göre yapılmasını öngörmektedir⁴⁵. Tüm Yurttan olduğu gibi Niğde'de de 19 Mart 1920 tarihli genelgenin alınmasını takiben seçim çalışmalarına başlanmıştır.

⁴¹ Cenik, **a.g.e.**, s. 48.

⁴² Yüzgeç, **agt.**, s. 36.

⁴³ Cenik, **a.g.e.**, s. 48; konu ile ilgili geniş bilgi için bkz., (**Nutuk**, I, s. 563; Özgül, **a.g.e.**, s. 155)

⁴⁴ **Nutuk**, I, s 564-565.

⁴⁵ **Nutuk**, I, s 564-565; Çoker, **a.g.e.**, I, s. 38.

Ülkenin bir takım bölgelerinde olduğu gibi Niğde ve Çevresinde de Kuvayı Milliye karşıtı davranışlar sergileyenler çıkmıştır. Bu davranışları Teali İslam Cemiyeti'nin Nevşehir Şubesi ve onların Niğde'ye gönderdiği adamları gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bunlar Niğde ve çevresinde yapılacak olan seçimleri engelleme teşebbüslerin de bulundu iseler de başarılı olamamışlardır. Mustafa Kemal; *“Nevşehir'de Nevşehir Kaymakamı Nedim Bey'in başkanlığı altında Teali İslam Cemiyeti'nin bir şubesi kurulmuş. Verilen raporda, cemiyetin en karıştıracı üyelerinden sekiz kişinin Niğde'ye getirildiği biliniyordu. Bu cemiyet üyeleri 'Padişah'tan başka hiçbir kuvvet tanımamız, Kuvayı Milliye'yi dağıtmak için malca, bedence bütün gücümüzü harcamaya ant içtik' diyorlarmış. Her gece toplanıyorlarmış. Bunların ileri gelenleri, Niğde'deki Tümen Komutanının gönderdiği birlikçe tutuklanmıştır”*⁴⁶ şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır. Niğde ve çevresinde Teali İslam Cemiyeti üyelerinin tutuklanmasından sonra seçimlerin sağlıklı bir şekilde yapıldığı ve her hangi bir olumsuzluğun zuhur etmediği görülmektedir.

Niğde'deki Seçimlerin, 19 Mart 1920 tarihli genelge çerçevesinde iki dereceli, gizli oy ve mutlak çoğunluk esasına göre yapıldığı görülmektedir.

5. OSMANLI MEBUSLAR MECLİSİNDE GÖREV YAPAN NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ

Burada Osmanlı Mebuslar Meclisi'ne katılan Niğde Milletvekillerinin isimlerini zikretmek gerekirse; 1877–1920 tarihleri arasında 4 devre seçimler yapılmış olup, bu devrelerde Niğde'den seçilen milletvekillerinin isimleri şunlardır⁴⁷:

Mebusun Adı	Seçildiği Devre
Yorgaki Efendi	1.
Muhiddin Efendi	1.2.3.4.
Mehmet Emin Bey	4.
Mehmet Ataullah Bey	4.
Hayri Bey	1.2.3.
Ebu Ala Bey	3
Ananyas Efendi	2,3.

⁴⁶ Nutuk, I, s. 575.

⁴⁷ İhsan Ezherli, **Türkiye Büyük Millet meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, 1992, s. 183-2002.

6. SEÇİLEN NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ

6 Nisan 1920 tarihinde Niğde Sancağı'nda Birinci Büyük Millet Meclisi için yapılan seçimlerde Battal Ağazade Abidin Efendi 167, Mirlivalıktan Tekaüd (Emekli) Hakkı Paşa 162, Ratıb Efendizade Mustafa Efendi 145, Ali Buçukzade Vehbi Efendi 133, Hoca Ahmed Efendizade Hilmi Efendi 121 oy alarak⁴⁸ Niğde Milletvekili seçilmişlerdir. Seçilen milletvekillerinin mazbataları seçim kurulunca aynı gün düzenlenmiştir.

Yukarıda yapılan seçimlerde seçilen 5 milletvekili dışında Osmanlı Mebusan Meclisi'nden katılan Ata Bey (Atay)⁴⁹ ile bu sayı 6'ya yükselmiştir. Bunlardan bir tanesi (Ata Bey) Osmanlı Meclisi Mebusan'ın da görev almış diğerleri ilk kez milletvekili olmuşlardır⁵⁰.

Niğde Milletvekillerinden Mustafa Hilmi Bey (Soydan), Ahmet Hakkı Paşa (Sütekin), Zeynel Abidin Bey (Bayhan) ve Ratıpzade Mustafa Bey (Soylu) 26 Nisan 1920⁵¹, Vehbi Bey (Çorakçı) 28 Nisan 1920⁵² ve Osmanlı Mebusan Meclisi'nden gelen Ata Bey (Atay) 3 Temmuz 1920 tarihinde meclise katıldılar⁵³.

4 Mayıs 1920 tarihinde aralarında Niğde Mebusları Abidin Bey, Hakkı Paşa, Mustafa Efendi, Vehbi Efendi ve Hilmi Efendi'nin de bulunduğu yirmi mebusun seçim mazbatalarının onayı hakkında Mazbataları Tetkik Encümeni mazbatasını okunmuş ve kabul edilmiştir⁵⁴.

Birinci Büyük Millet Meclisi döneminde Niğde'den 5'i yeni seçilen (Mustafa Hilmi, Vehbi Bey, Zeynel Abidin, Ratıpzade Mustafa ve Ahmet Hakkı), 1'i Osmanlı Mebusan Meclisi'nden gelen Ata Bey olmak üzere 6 milletvekili görev yapmıştır.

⁴⁸ TBMM Arşivi, **I. Dönem Niğde Milletvekilleri Dosyası**; TBMM Arşivi, **I. Dönem Niğde Milletvekilleri İsim Cetveli**.

⁴⁹ TBMM Arşivi, **359 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809; **İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Nisan 2004, s. 320 (Sonraki dipnotlarda Anket olarak kısaltılacaktır).

⁵⁰ Çoker, **a.g.e.**, I, s. 39.

⁵¹ TBMM Arşivi, **I. Dönem Niğde Milletvekilleri Dosyası**; TBMM Arşivi, **I. Dönem Niğde Milletvekilleri İsim Cetveli**.

⁵² TBMM Arşivi, **I. Dönem Niğde Milletvekilleri Dosyası**; TBMM Arşivi, **I. Dönem Niğde Milletvekilleri İsim Cetveli**.

⁵³ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809.

⁵⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.202.

Niğde Mebuslarında Ratıpzade Mustafa Bey 26 Aralık 1920’de Niğde’de vefat etmiş⁵⁵. Zeynel Abidin Efendi ise; 5 Eylül 1920’de kabul edilen “Nisab-ı Müzakere Kanunu”, memurluk ile milletvekilliğinin bir kişi üzerinde bulunmasını yasakladığından vaki tebligata karşı İl Genel Meclis Üyeliğini tercih ettiğini bildirmesi üzerine 11 Ekim 1920 birleşiminde Milletvekilliğinden istifası Meclis Genel Kurulca Kabul edilmiştir⁵⁶. Böylece Birinci Dönemde Niğde milletvekillerinin sayımız 4’e düşmüştür.

Mecliste Mustafa Kemal başkanlığında oluşturulan Birinci Grubun Yönetim Kurulu Üyelerini görev süresinin sonar ermesi üzerine 15 Kasım 1921’de Yönetim Kuruluna yeni seçimler yapılmaya başlanmıştır. Yapılan seçimlerde Niğde Mebusu Ata Bey 11 Aralık 1921 tarihli toplantıda yönetim kurulu üyeliğine seçilmiştir⁵⁷. 15 Mayıs 1921 tarihli Grup esas defterinde Niğde Milletvekillerinden Ata Bey, Hakka Paşa, Mustafa Hilmi Bey ve Vehbi Bey’in isimleri yer almaktadır⁵⁸. Niğde milletvekillerinin tamamı Birinci Grup içerisinde yer almaktadır. Ratıpzade Mustafa Bey’in ölümü ve Zeynel Abidin Efendi’nin istifası 15 Mayıs 1921 tarihinden önce gerçekleştiği için Grup Esas defterinde isimleri bulunmamaktadır.

7. SEÇİM SONUÇLARI, MECLİSE GİREN MİLETVEKİLLERİ SAYISI ve MECLİS’İN AÇILIŞI

Yapılan seçimler sonrası meclise katılan milletvekillerini sayısı konusunda değişik görüşler vardır. Kaynaklar konu ile ilgili olarak farklı görüşler ortaya koymaktadır. Birinci mecliste milletvekili sayılarında sürekli değişikli görülmektedir.

Meclisteki millettekileri sayılarıyla ilgili olarak Tevfik Bıykoğlu 333⁵⁹, Falih Rıfki Atay 381⁶⁰, TBMM tarafından yayımlanan *Devletimizi Kuranlar* isimli çalışmada 378⁶¹, Fahri Çoker 437⁶², Mazhar Müfit Kansu 338⁶³, Ahmet Demirel 437⁶⁴, İhsan

⁵⁵ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811; TBMM, **Zb. C.**, D. I, c.7, s. 192; Dahiliye Vekili Talat Bey’in 2/1/ 1921 tarih ve 10635/12 sayılı yazı ile; Niğde Mebusu Mustafa Efendi’nin vefat eylemiş olduğunu Mutasarrıflıktan bildirildiğini Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne arz etmiştir. (TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı);

⁵⁶ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815-816; **Albüm**, s. 40.

⁵⁷ Çoker, **a.g.e.**, I, s, 297-299.

⁵⁸ **a.e.**, I, s. 304.

⁵⁹ Tevfik Bıykoğlu, “Birinci TBMM’nin Hukuki Statüsü ve İhtilalci Karakteri” **Bellekten**, XXIV/93-96 (1960), s. 648.

⁶⁰ Falih Rıfki Atay, **Çankaya**, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2004, s. 265.

⁶¹ **Devletimizi Kuranlar**

⁶² Çoker, **a.g.e.**, I, s.38.

⁶³ Kansu, **a.g.e.**, II, s.571.

Ezherli 337⁶⁵ olarak göstermektedir. Ali Fuat Cebesoy 337, Suna Kili 376, Kazım Öztürk 437 milletvekili olarak göstermektedir⁶⁶. Ayrıca Ali Fuat Cebesoy 442, Mahmut Goloğlu 390, Ahmet Demirel 386, Yılmaz Altuğ 383, Damar Arıkoğlu 381, Ahmet Mumcu 390, Sebahattin Selek 300, Kazım Öztürk 437, İhsan Güneş 378 milletvekili bulunduğunu ifade etmektedirler⁶⁷.

Milletvekilleri sayısının birbirinden farklı olmasının sebepleri olarak; “*Büyük Millet Meclisinin açılması için seçimlerin yapıldığı dönemde ülkenin savaş halinde olması ve seçim sonuçlarının bazı livalarda erken veya daha geç bitmesi sonucu seçilen milletvekillerinin Ankara’ya farklı zamanlarda ulaşmaları*” gösterilmektedir⁶⁸. Milletvekillerinin kimi istifa etmiş, kimi ölmüş, kimisi de görevden uzaklaştırılmıştır⁶⁹.

Mustafa Kemal’in 19 Mart 1920’de yayınladığı tebliğde nüfus sayılarına bakılmadan her livadan 5 milletvekili seçilmesi, seçilen milletvekillerinin bir kısmının daha Ankara’ya gelmeden vefat etmeleri veya istifaları, boşalan yerlerde bazen yeni seçimler yapılmaması milletvekillerinin sayısını tespitinde güçlük çıkarmaktadır. İstanbul’da Meclis-i Mebusan’da olup da, Ankara’ya çağrılan milletvekillerinin bir kısmı da yola çıktıkları halde Ankara’ya ulaşamamışlardır. 5 Eylül 1920’de Nisab-ı Müzakere Kanunu⁷⁰ ile üyelerin sayısına ilişkin belirsizlik büyük ölçüde giderilmiştir⁷¹.

Birinci Meclisin çalışma süresi boyunca milletvekilliği sayılarında sürekli değişiklik gözlemlenmektedir. Birinci Büyük Millet Meclisinin birinci toplantı yılında 437 milletvekili olduğu bunlarda 71 mebusun istifa, 24 mebus vefat, 3 mebusun mebusluğunu düştüğü ve 1 mebusunda mebusluğunun reddedildiği 1 başka mebusunda vekilliğinin onaylanmadığı ifade edilerek bu sayı 337’ye düşmüştür. Birinci toplantı yılı sonunda ise mecliste 350 milletvekili bulunduğu bunlardan 19’unun hiç toplantılara katılmadığı belirtilmektedir. İkinci toplantı yılına 350 milletvekili ile başlanmış bunlara

⁶⁴ Ahmet Demirel, “Kurtuluş Savaşı Sırasında Milletvekillerinin ‘Savaş Sonrası Türkiye’ne Bakışları”, **İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, Nisan 2004, s. 7

⁶⁵ Ezherli, **a.g.e.**, s. 141.

⁶⁶ Yüzgeç, **agt.**, s. 36.

⁶⁷ Ayşe Pınar Satılmış, **Birinci ve İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kayseri Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2002, s. 34.

⁶⁸ Yüzgeç, **agt.**, s. 35-36.

⁶⁹ **a. e.**, s. 31.

⁷⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 3, s. 564.

⁷¹ Yüzgeç, **agt.**, s. 36.

9 tane yeni seçilen ve 1 tanede Malta'dan sürgünden gelen milletvekili ile sayı 360'a çıkmıştır. Ancak 13 milletvekilinin üyeliği son bularak bu sayı 347'ye düşmüştür. Üçüncü toplantı yılına 347 milletvekili göreve başlamış toplantı yılı sonunda bu sayı 341'e düşmüştür. Dördüncü toplantı yılına 341 milletvekili ile başlanmış toplantı yılı sonunda sayı 337'ye düşmüştür.

Büyük Millet Meclisi'nin Birinci Dönemi boyunca, 349'u yeni seçilen 88'i Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndan gelen toplam 437 mebus görev yapmıştır. Meclis süresini doldurmadan evvel 100 milletvekilin de görevlerine son verilerek meclisten ayrılmıştır. Bu ayrılanlardan, 14'ü vefat etmiş, 71'i istifa etmiş veya toplantılara katılmadığından dolayı istifa etmiş sayılmıştır. Mebuslukları düşürülenlerin sayısı 5'tir⁷².

8. BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN AÇILIŞI ve İLK ÇALIŞMALARI

16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un resmen işgalini takiben Osmanlı Meclisi Mebusanı feshedilmiş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa tarafından 19 Mart 1920 tarihli genelge ile olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin Ankara'da toplanması kararlaştırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa 21 Nisan 1920 tarihinde kolordulara, vilayetlere, müstakil livalara, Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Merkezlerine ve belediye başkanlıklarına gönderdiği bir genelge⁷³ ile Meclisin 23 Nisan 1920 Cuma günü açılacağını duyurmuştur.

23 Nisan Cuma günü ise Meclis muhteşem bir törenle açılmıştır. Yeni seçilen milletvekilleri, İstanbul'dan Ankara'ya ulaşan mebuslar, bütün hükümet memurları, Ankara halkı ve memleketin çeşitli bölgelerinden meclis açılış töreninin izlemeye gelen kişiler bu törene iştirak etmişlerdi. Öncelikli olarak Hacı Bayram Camii'nde Cuma namazı kılındıktan sonra, toplanan kalabalık ellerinde Sancaklarla meclisin önüne gelmişler kapı önünde dualar okunup kurbanlar kesildikten sonra meclis açılmıştır⁷⁴.

Mazhar Müfit Kansu ilk açılıшта mebus adedinin 115⁷⁵ olduğunu belirterek; bunların 50'i kalpaklı, 41'i fesli ve 21'inin sarıklı olduğunu ifade etmektedir. Meclis binası ile ilgili olarak ta; İttihat Terakkiye ait kulüp binası olarak yapılmış ve kiremitleri

⁷² a. e., s. 36.

⁷³ 6 maddelik bu genelge için bkz., (Nutuk, I, s. 577); Kansu, a.g.e., II, s. 569.

⁷⁴ Devletimizi Kuranlar, s. 14; Yüzgeç, agt., s. 38; Cenik, a.g.e., s. 56.

⁷⁵ İhsan Ezherlide ilk toplantıya katılanların sayısını 115 olarak belirtmektedir. (Ezherli, a.g.e., s. 33).

bile olmayan bina seçildiğini belirlemiştir. Halk evlerinin kiremitlerinin sökülerek bu binaya getirildiği elektriği olmadığı içinde bir kahvenin büyük bir lambasını salonun ortasına asıldığını söylemektedir⁷⁶. Meclis çalışmalarının oldukça mütevazı bir mekânda başladığı görülmektedir.

Meclis geleneğe uygun olarak saat 13.45'te meclisin en yaşlı üyesi Sinop milletvekili Şerif Bey'in açılış konuşması⁷⁷ ile açıldı. Böylece yeni Türk devletinin temelleri atılmış oldu. Açılış konuşmasından sonra Mustafa Kemal Paşa'nın teklifi ile Bursa Milletvekili Muhittin Baha (Pars) ve Kütahya Milletvekili Cevdet Bey'ler (Mehmet Ali Cevdet Barlas) geçici başkanlık divanına kâtip üye olarak seçilmişlerdir⁷⁸.

24 Nisan 1923 tarihinde 120 mebusun katıldığı oylamada Mustafa Kemal 110 oyla meclis başkanlığına, Celaleddin Arif Bey ise 109 oyla ikinci reisliğe seçilmiştir⁷⁹. Aynı gün Mustafa Kemal Mondros Ateşkes Anlaşmasından meclisin açılışına kadar geçen olayları değerlendirerek Meclis Genel kuruluna 4 maddelik bir önerge sunmuştur. Buna Göre;

1. Hükümet teşkili zaruridir.
2. Muvakkat kaydıyla bir Hükümet Reisi tanımak veya bir Padişah kaymakamı ihdas etmek kabili tecviz değildir.
3. Mecliste mütekâsif irade-i Milliyeyi, bilfiil mukadderatı vatana vâzıülyed tanımak umdei esasiyedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin fevkinde bir kuvvet mevcut değildir.
4. Türkiye Büyük Millet Meclisi teşriî ve icrai salâhiyetleri camidir. Meclisten tefrik ve tevkil edilecek bir heyet umuru Hükümeti rüyet eder. Meclis Reisi, bu heyetin de reisi dir⁸⁰.

İkinci madde de yer alan hüküm oldukça dikkat çekicidir. Padişah ve Halifelik makamının meclisin tanzim edeceği esasa göre düzenleneceği belirtilmektedir.

⁷⁶ Kansu, a.g.e., II, s. 570.

⁷⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 2; Ezherli, a.g.e., s. 33.

⁷⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 2; Ömer Saim Kurmuş, **Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I. Dönem Bursa Milletvekilleri**, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1996, s. 96.

⁷⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 38; Selek, a.g.e., 337.

⁸⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 32

25 Nisan 1920 tarihinde ise Muvakkat İcra Encümeni kurulmuştur⁸¹. Bu encümen 25 Nisan 1920–3 Mayıs 1920 tarihleri arasında faaliyet gösterip meclisin ilk icra (yürütme) organıdır. Muvakkat İcra Encümeni Mustafa Kemal başkanlığında, İsmet Paşa, Celaleddin Arif Bey, Cami Bey, Bekir Sami Bey, Fevzi Paşa, Hamdullah Suphi Bey ve Hakkı Behiç Bey’lerden oluşmaktadır⁸². 25 Nisan 1920 tarihli meclisin 16 oturumunda ise Layiha encümeni oluşturulmuştur⁸³.

3–4 Mayıs 1920 tarihinde ise İcra Vekiller Heyeti Mustafa Kemal Başkanlığında kurulmuş⁸⁴ ve ilk toplantısını 5 Mayıs 1920 tarihinde gerçekleştirmiştir. 3 Mayıs 1920 tarihinde Maliye ve Maarif Vekâletlileri seçilememiş bunların seçimi 4 Mayıs 1920 tarihinde gerçekleşmiştir⁸⁵. Buna Göre:

Vekâletin Adı	Mebusun Adı	Hangi Vilayet Mebusu
Heyet-i Umumiye Reisi	Mustafa Kemal (Atatürk)	Ankara
Umuru Şeriye Vekâleti	Mustafa Fehmi Ef. (Gerçekler)	Bursa
Dâhiliye Vekâleti	Cami Bey (Baykut)	Aydın
Adliye Vekâleti	Celaleddin Arif Bey	Erzurum
Nafia Vekâleti	İsmail Fazıl Paşa (Cebesoy)	Yozgat
Hariciye Vekâletine	Bekir Sami Bey (Kunduh)	Amasya
Sihhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâletine	Dr. Adnan Bey (Adıvar)	İstanbul
İktisat Vekâletine	Yusuf Kemal Bey (Tengirşek)	Kastamonu
Müdafaa-i Milliye Vekâletine	Fevzi Paşa (Çakmak)	Kozan
Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekili	İsmet paşa (İnönü)	Edirne
Maliye Vekâletine	Hakkı Behiç (Bayiç)	Denizli
Maarif Vekâletine	Dr. Rıza Nur Bey	Sinop

Tablo 1: 3-4 Mayıs 1920 tarihlerinde oluşturulan İcra Vekiller Heyeti⁸⁶

9 Mayıs 1920 tarihinde hükümet programı Maarif Vekili Dr. Rıza Nur Bey tarafından okunarak meclisin görüşüne sunulmuştur⁸⁷. Toplantı sonunda İcra Vekiller Heyetinin programı hazırlanmıştır. Bu programda; Milletın varlığı tehlikeye düştüğü bir sırada “nazari, karışık, uzun süren muamelelere” başvurulmayacaktır esası yer almaktadır. Tek amaç bağımsızlığı sağlamaktır. Dış politikada amaç, başkenti esaret ve baskı altında bulunduran devletleri, İstanbul Meclisince saptanan Misak-ı Milli uyarınca bağımsızlığımıza saygılı kılmak olarak belirlenmiştir. İç politikada ise, milli birlik ve

⁸¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 55-58.

⁸² Yüzgeç, **agt.**, s. 50-51.

⁸³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 126.

⁸⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 198.

⁸⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 203.

⁸⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 198; TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 203.

⁸⁷ Satılmış, **a.g.t.**, s. 41.

dayanışmayı, asayişini muhafaza etmek, askeri alanda ise, Kuvayı Milliyeyi düzenli bir ordu haline getirmek şeklinde tespit edilmiştir⁸⁸.

Program okunduktan sonra yapılan müzakereler neticesinde beğeniyle kabul edilmiştir. İcra Vekiller Heyeti'nin üyelerinin meclis içerisinde meclis üyelerinden gösterilecek adaylar arasında Meclis Genel Kurulunca seçilecektir. İcra Vekiller Heyeti sistemi 29 Ekim 1923 tarihinde *Kabine Sistemi*'ne geçilmesiyle son bulmuştur⁸⁹. Kurucu Meclis niteliğinde olan ilk meclisin Kuvvetler Birliği esasına göre bütün yetkileri elinde topladığı görülmektedir⁹⁰.

Meclisin açılışına yurdun pek çok yerinden tebrik telgrafları gelmiştir. Meclis tutanaklarında okunan Niğde'de gelen telgraflarda olmuştur. 27 Nisan 1920 tarihli bileşimde Niğde Mutasarrıfı Tevfik Bey ve Niğde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Rasim Bey'in telgrafları belirtilmiştir⁹¹. 28 Nisan 1920 tarihinde ise Niğde 11. Fırka Kumandanı Mehmet Arif Bey'de⁹² telgraf geldiği belirtilmiştir⁹³.

⁸⁸ Yüzgeç, **agt.**, s. 54; Satılmış, **a.g.t.**, s. 41; Programla ilgili geniş bilgi için bkz. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 241-246).

⁸⁹ Yüzgeç, **agt.**, s. 54

⁹⁰ Satılmış, **a.g.t.**, s. 42.

⁹¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 93.

⁹² Arif Bey Nisan 1920 başlarında 11. Fırkanın komutanlığına getirilmiştir. (Miralay Mehmet Arif Bey, **a.g.e.**, s. 42).

⁹³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 113.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BİRİNCİ DÖNEM BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE KATILAN NİĞDE MİLLETVEKİLLERİ

1. MUSTAFA HİLMİ (SOYDAN)

1881'de Niğde'de doğmuştur. Babası Mahkeme Azası Hocasade Ahmet Bey'dir¹. Annesi Mühibe hanımdır². Milletvekilli seçilmeden önce dava vekilliği yaptığı bilinmektedir³.

Niğde İptidai Mektebi ve Rüştüyesinde ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra 28 Temmuz 1897'de Medrese (Ak Medrese) ve Darülhüffaz'dan icazet aldı⁴. Aday memur olarak Niğde Defter-i Hakani idaresine devam etti. 16 Nisan 1903'te Şer'iyeye Mahkemesi ikinci Kâtipliğine atandı. 17 Ekim 1907'de Mahkemenin Başkâtipliğine yükseltildi⁵. Konya Vilayetince yapılan düzenlemede 29 Ocak 1910'da kadro dışı bırakıldı⁶. Yeniden bir memuriyete atanması hakkındaki başvurusu uygun görülerek yapılan sınavda da başarı göstermesi üzerine 18 Nisan 1911'de Havran Sancağı Emlak ve Arazi Tahrir Hâkimliğine⁷, 30 Mayıs 1911'de Der'a Fırkayı Tahririyesi Naibliğine atandı. 26 Temmuz 1913'te Naiblikten ayrılarak memleketine döndü⁸. Adliye Bakanlığının müsaadesi ile Dava Vekilliği (avukatlık) yapmaya başladı. 25 sene avukatlık ve bu meyanda Vilayet Umumi Meclisi ve İdare ve belediyesinde

¹ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813;

² Nüfus kayıt Örneği, Niğde Merkez, Ahi Paşa Mahallesi Cilt: 2, Hane No: 1..

³ Devletimizi Kuranlar, s. 102; Albüm, s. 41.

⁴ Anket, s. 322; TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁵ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813; TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁶ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813

⁷ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813; TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁸ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813; Anket, s. 322.

müteaddit defa ve seneler azalık etti⁹. 13 Ekim 1915'te Genel Meclis Üyeliğine seçildi¹⁰. Sivas Kongresine aza seçerek Sevk etti¹¹.

Milli mücadelede Müdafaayı Hukuk Cephesinde yer aldı. 1920 Ocak ayında Belediye Meclisine üye oldu. Kasaba ve Köylerden asker ve bağış toplayarak Pozantı ve Adana Cepheslerinde direnişin sürdürülmesinde etkili oldu¹². TBMM'nin I inci Dönemine Niğde Milletvekili seçilerek 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı¹³. 4 Mayıs 1920 tarihinde aralarında Niğde Mebusları Abidin Bey, Hakkı Paşa, Mustafa Efendi, Vehbi Efendi ve Hilmi Efendi'nin de bulunduğu yirmi mebusun seçim mazbatalarının onayı hakkında Mazbataları Tetkik Encümeni mazbatasını okunmuş ve kabul edilmiştir¹⁴. Mecliste Birinci Gurupta yer aldı¹⁵.

Adana ve Pozantı'nın Fransızlar tarafından işgali sırasında kazalara giderek teşkilat kurmuştur. Mustafa Hilmi Bey'in işgallerin başlamasını müteakip Milli Mücadele taraftarı olduğu görülmektedir. Sekiz arkadaşı ile birlikte padişah Vahdettin'e çektiği bir telgrafta; *“Damat Ferid Paşa'yı sadarete geçirirsen Niğde halkı senden alaka ve irtibatını kesecektir. Dedim. Dinlemediği için derhal alakamızı keserek memleketimizin idaresini ele alanlarla birlik hareket ettim ve meşgul olan Adana'ya tebdili isim ve kıyafetle Sinan Paşa ve Rüfekasını gönderdik. Adana havalisinde hafif teşkilatlar yaptırđım ve be cihet için beyaz şeritli ve birinci devrede de mebusluk ettiğim için yeşil şeritli istiklal madalyalarıyla taltif edildim”*.demektedir¹⁶.

Mecliste Şer'iyeye ve Evkaf, Tasarı, Dilekçe komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. I. Toplantı yılında Adalet ve Şer'iyeye Komisyonunun Kâtipliğini, III üncü Toplantı yılında da Başkanlığını yaptı. Dönem içinde kürsüde 15 konuşma yaptı¹⁷.

Kurtuluş savaşı sırasında Eskişehir-Kütahya Savaşları'nın kaybedilmesi üzerine ortaya son derece kritik bir durum çıkmış; bu durum Ankara'da derin bir sarsıntıya yol

⁹ TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹⁰ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813

¹¹ TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹² TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹³ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813

¹⁴ TBMM, Zb. C., D. I, c. 1, s.202.

¹⁵ Anket, s. 322.

¹⁶ TBMM Arşivi, 362 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹⁷ Çoker, a.g.e., III, s. 812-813

açmış, hatta meclisin daha güvenli bir yer olan Kayseri'ye nakli gündeme gelmiştir. Bu ortam içinde I. TBMM'nin yazı işleri Müdürü olarak çalışan ve sonraki dönemlerde Tunceli ve Bingöl'den milletvekili seçilmiş olan Necmeddin Sahir (Sılan) Bey Birinci Meclis'teki milletvekillerine tek soruluk bir anket yapmıştır. “Kazanılacak olan milli istiklal mücadelemizin bolluklu ve verimli olması neye bağlıdır.” Milletvekilleri bu anketi 1921 sonbaharından itibaren cevaplandırmış, cevapların çoğu 1922 yılı içerisinde verilmiştir. Ankete katılım yüksek olmuş ve 315 milletvekili cevaplandırmıştır. Bu anket Kurtuluş Savaşı yıllarında milletvekillerinin geleceğin Türkiye'sine bakışlarını yansıtmaktadır¹⁸.

Bu ankete 3 Haziran 1922 yılında Mustafa Hilmi Bey cevap vermiştir. Mustafa Hilmi Bey; “Halkı din ü milletini bilir ulûm ve fûnûn-ı evvelîn ve ahirîni müdrîk bir surette tekâmüle sevk küçük büyük bilumum vezaifi ehline tevdi ile temşiyet-i umûra be-gayet dikkat adl ü hakka son derece riayetkâr olmak sanayi ve iktisadiyatına sa'yu gayretle hariçten istiğna peyda etmeye bezl-i himmet ve her işin ruhuna nüfuz-ı nazarla azimkârâne ve rızauallahâ muvâfık bir halde çalışmak siyasiyat-ı hariciye ve dahiliyemizi güzelce tedvirle emniyet-i tammeye mazhar olma ve şer'in icabına göre asr-ı hâzır terakkiyatına bezl-i makderet eylemek bütçeyi tevzin memleketin imar ve madenlerinden istifade yollar, şimendiferler yapmaya gayret ve teşkilat-ı İslamiyeyi son derece ehemmiyetle bütün müminini bünyân-ı mersûs haline ifrâğ eylemekle milli istiklalimizin feyizdar ve semeredar olacağı kanaatindeyim”¹⁹ şeklinde cevap vermiştir.

Verdiği cevabı günümüz Türkçesi ile sadeleştirdiğimizde; “Halkı dinini ve ulusunu bilir, bilimlerin önünü ve arkasını kavramış bir yolda gelişmeye yöneltme, küçük büyük bütün görevleri uzmanlarına vermekle işlerin yürütülmesine gayetle dikkat, adalet ve hakka son derece uymak, endüstri ve ekonomiye gayret etmekle dışarıya muhtaç olmaktan yüz çevirmeye çabalamak ve her işin ruhuna işlemekle kararlılık ve Tanrı'nın onaylayacağı bir biçimde çalışmak, dış ve iç siyasetimizi güzelce yönetmekle tam güvenliğe erişme ve şeriatın gereklerine göre şimdiki çağın ilerlemelerine güç yetiştirmek, bütçeyi dengelemek, memleketi bayındırmaya, madenlerinden yararlanmaya, yollar, demiryolları yapmaya gayret ve İslâm örgütlenmesine son derece önem vererek bütün inançlıları sağlam bir yapı haline

¹⁸ **Anket**, arka kapakta yer alan bilgi.

¹⁹ **Anket**, s. 322.

dönüştürmekle ulusal bağımsızlığımızın bolluk getirici ve verimli olacağı kanısındayım.”demektedir²⁰.

1923’te Meclis dışında kaldı. Milletvekilliği I inci Dönemde sona erince isteği üzerine 29 Temmuz 1925’te Niğde Hazine Vekilliğine atandı. 8 Haziran 1927’de Adliye Vekâletinden avukatlık ruhsatnamesi alarak Hazine Vekilliği görevini 15 Ekim 1930 tarihine kadar sürdürdü. 1930–1938 arası Niğde’de serbest avukatlık ve bu arada Genel Meclis ve Liva İdare Heyeti Üyeliği yaptı. 9 Mart 1938’de Niğde Müftülüğüne seçildi²¹.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın 7 Ekim 1946 tarih ve 130/2 sayılı kararı ile yüksek tahsilli sayıldı²². 11 Kasım 1953’te bu görevden emekliye ayrıldı. 10 Ekim 1958’de öldü²³. Evli olup, Emine Besime, Mehmet Hayri, Mahmut Faik, Ahmet Adnan, Mustafa Rıdvan ve Fatma Kamuran isimli altı çocuk babasıdır²⁴. Arapça bilmektedir²⁵.

²⁰ **Anket**, s. 322.

²¹ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 812-813; TBMM Arşivi, **362 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; **Anket**, s. 322.

²² TBMM Arşivi, **362 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

²³ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 812-813; **Albüm**, s. 41.

²⁴ **Nüfus kayıt Örneği**

²⁵ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 812-813; **Albüm**, s. 41.

2. VEHBİ BEY (ÇORAKÇI)

Aksaray'ın Paşacık Mahallesi'nde²⁶ 1876 yılında doğmuştur²⁷. Babası Alibuçukzade Hacı Hasan Bey²⁸, annesi Hacer²⁹ hanımdır.

İlk ve orta öğrenimini Aksaray Rüştüyesin'de³⁰; daha sonra Aksaray'da Cedidiye Medresesinde eğitim almış ve hususi tahsil de yapmıştır. Aksaray'ın köklü muhiti geniş bir ailesindedir³¹.

Hacı Hasan Efendi ile kardeşi Hacı Efendi barutun anası olan güherçile elde etmek için hükümetten müsaade almışlardı. Aksaray'da güherçile ocakları, kalhaneleri vardı. Kalhaneleri işletenlere (Çorakçı) derlerdi. İşte bu yüzden bu aile Çorakçılar/Çorakcızade'ler şeklinde meşhur olmuşlardı. Bu ailenin çocuğu Vehbi Bey küçüklüğünden beri üstün zekası ile, terbiyesiyle, kabiliyetiyle tanınmış, kendisini Aksaray'a ve geniş muhite sevdirmiş ve tanıtmıştır³².

Aksaray Rüştüyesini bitirdikten sonra ticaret hayatına 20 yaşlarında atıldığı belirtilen Vehbi Bey'in çok başarılı olduğu belirtilmektedir³³. Aksaray'da uzun yıllar Belediye Başkan vekilliği, Reji (Tekel) Müdürlüğü yapmış. Fakat ticaretini bırakmamıştır. Mesleki bilgisi, sevimliliği ve azmi ile büyük şöhret yapan ve hayli de zengin olan Vehbi Bey'i Aksaraylılar ve ticaret muhiti çok sever, sayardı³⁴.

Milli mücadelede bütün varlığı ile ulusal direniş cephesinde yer aldı. 41 yaşında iken TBMM'nin Birinci Dönemine Niğde'den Milletvekili seçilerek 28 Nisan 1920'de Meclise katıldı. 4 Mayıs 1920 tarihinde aralarında seçim mazbatasını Mecliste onaylanarak kabul edilmiştir³⁵. Mecliste Mali Kanunlar ve Bütçe Komisyonlarında çalıştı. Dönem içinde bir kez gizli oturumda konuşma yaptı. Bir soru önergesi verdi. Önerdiği iki kanun teklifinden Vergi Kanunlarında ve Gümrük Resminde değişiklik

²⁶ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2692.

²⁷ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; TBMM Arşivi, **363 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; **Albüm**, s. 41. doğum tarihi ile ilgili olarak Konyalı 1875 tarihini belirtmektedir. (Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2692).

²⁸ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2692; **Devletimizi Kuranlar**, s. 102.

²⁹ **Nüfus Kayıt Örneği**, Aksaray Merkez, Taşpazar Mahallesi, Cilt: 32, Hane No 10.

³⁰ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; **Anket**, s. 323.

³¹ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2692.

³² **a. e.**, II, s. 2693.

³³ TBMM Arşivi, **363 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2693; **Anket**, s. 323.

³⁴ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2693

³⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.202.

yapılmasına dair olanı, 11 Ocak 1923'te 295 sayılı Kanun olarak kabul edildi³⁶. Birinci Mecliste Birinci gurupta yer almıştır³⁷. Muvazene-i Maliye Encümeninde Azalık yapmıştır³⁸.

Birinci Mecliste milletvekillerinin gelecekte beklenenleri konusunda yapılan ankete 28 Mart 1922 tarihinde cevap vermiştir. Vehbi Bey ankete; "*Milletin hükümete, hükümetin millete müteakiben itimad ve istinad etmesi ile semeredar olur (ulusun hükümete, hükümetin de ulusa karşılıklı güveni ve dayanmasıyla verimli olur)*". şeklinde cevap vermiştir³⁹.

Mecliste de büyük itibar kazanmış, sözü geçenler arasına girmiştir. Çok kuvvetli ve isabetli görüşleri var idi. Meclisin kabul ettiği 1336 tarihli ve 40 sayılı kanun ile Aksaray kazasını Aksaray Müstakil sancağı halinde teşkilatlandırmaya muvaffak olmuştur. Bu muvaffakiyeti Aksaraylıları çok sevindirmiş, kendisine bağlılıklarını artırmıştır⁴⁰.

Birinci Millet Meclisi sıralarında bütün varlığı ile Milli Mücadeleye hizmet edenler arasında yer almış ve Atatürk ile İnönü'nün tevecühlerini kazanmıştır⁴¹.

İstiklal Savaşının başlarında askeri nakil işlerinde kullanılmak için deve satın alınıyordu. Niğde mebusu Vehbi Bey'in (Çorakçı) de develeri var idi. Adamları develeri devlete satmak istememişler. Başkumandan Mustafa Kemal Paşa 26 Şubat 1922 tarihinde B.M.M. Riyaseti Kalemî Müdürlüğünden 2/23 sayılı bir mektup göndermiştir. Bu mektupta şöyle denilmektedir:

"Garb Cephesi'nin müstacel harekât-ı askeriyesi için deve mübayaaya edilmektedir. Mübayaasına tevessül edilen bazı develerin zat-ı âlinize aidiyeti cihetiyle furuhtundan içtinab edildiği anlaşıldı. Bu mümanaata zat-ı alilerince muvafakat edilmeyeceği ve hatta bu develeri ianeten orduya vereceklerinde şüphem yoktur.

³⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.202; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; TBMM Arşivi, **363 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; **Devletimizi Kuranlar**, s. 102;

³⁷ **Anket**, s. 323.

³⁸ **Devletimizi Kuranlar**, s. 102.

³⁹ **Anket**, s. 323.

⁴⁰ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2695.

⁴¹ TBMM Arşivi, **363 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

Binaenaleyh ordudan mübayaa için vukubulan talebe mümanaat eden adamlarınıza ihtaratta bulunmanızı ve neticenin bildirilmesini rica ederim”⁴²

Bu gelişme üzerine Vehbi Bey istenilen devaleri orduya bağışlamıştır. Vehbi Bey’e İstiklal Madalyası da verilmişti. Vesikası kaybolduğu için 4.2.1959 tarihinde oğlu Ata Çorakçı’ya yeniden verilmiştir⁴³.

1923’te Aksaray’dan İkinci Dönem Milletvekili seçilerek Yasama görevini dönem sonuna kadar sürdürdü⁴⁴. 1927.yılında Meclis dışında kaldı⁴⁵.

Zafer kazanılmış, Cumhuriyet rejimi kabul edilmiş, Batı ile her çeşit münasebetler başlamıştır. Batının tekniğinden yeni ticaret şekillerinden faydalanma imkânları sağlamıştı. Vehbi Bey’de kendini yurtta ticari hayatın gelişmesine adanmıştır. Çok iyi ve isabetli görüşü, çelik gibi azmi olan Vehbi Bey doğup büyüdüğü Aksaray’ı ışığa kavuşturmak istedi. Aksaray’ın içinde akan Ulurmak’tan evvela elektrik istihsal edildi⁴⁶. Sonra depo edilen elektrikten faydalanarak işleyen son sistem makinelerle cihazlandırılmış bir un fabrikası kuruldu. Aksaray Azm-i Milli Türk Anonim Şirketi adıyla 250.000 lira sermayeli bir şirket kurmuştur. Bu şirket 1924’te Un Fabrikasını kurmaya başlamış ve 1926 yılında kuruluş tamamlanmıştır. Fabrika hakikaten adına layık bir azim ile faaliyete geçirilmiştir. Bu fabrika iktisadi yönden Aksaray’ın kalkınmasına büyük katkıda bulunmuştur⁴⁷. Yine Aksaray’da Halk İktisat Bankasını kurdu⁴⁸.

Vehbi Bey 1928 yılından itibaren ailece İstanbul’da, Kars’ta ve Aksaray’da daha geniş çapta ticaret işlerine atılmış ve başarılar elde etmiştir⁴⁹. İstanbul’da Şark Değirmenleri Şirketi, ayrıca İzmir (İzmir mezbahaları) ve Bursa (Ticari ve Sınai Türk Anonim Şirketleri)’da Ticaret ve Sanayi Şirketleri tesis etti ve bu Şirketlerin Yönetim Kurulu Başkanlıklarını yaptı⁵⁰.

⁴² Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2695-2696.

⁴³ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2696.

⁴⁴ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; **Albüm**, s. 41.

⁴⁵ **Anket**, s. 323; TBMM Arşivi, **363 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁴⁶ Muallim Sapançalı Hüsnü, **Hasan Dağı’nda İlmî Cevelan**, Aksaray, Aksaray Vilayet Matbaası, 1928, s. 37-38; Faruk Zeki Perek, **Büyük Devrim Çağında Aksaray 1910-1930**, 1998, s.126.

⁴⁷ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2696; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814.

⁴⁸ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; Perek, **a.g.e.**, s.125.

⁴⁹ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2696.

⁵⁰ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; TBMM Arşivi, **363 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

Vehbi Bey 1 Şubat 1932 tarihinde vefat etmiştir. Zincirli Kuyu mezarlığında toprağa verildi⁵¹. Evli olup 5 çocuk (Ali Servet, Düriye, Hacı Hasan, Ata ve Mehmet Ruhi)⁵² babası idi. Ailesi (Çorakçı) soyadını almıştır⁵³. Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası ve özel kanunla Büyük Millet Meclisinden verilen hatıra tüfeğinin beratı vardır⁵⁴.

⁵¹ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814; İ.Hakkı Konya torağa verildiği yer olarak maçka mezarlığını göstermektedir. (Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2696).

⁵² **Nüfus Kayıt Örneği.**

⁵³ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 814.

⁵⁴ Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2696.

3. ZEYNELABİDİN EFENDİ (BAYHAN)

1869'da Niğde'de doğdu. Babası Battal Efendi, annesi Halime hanımdır⁵⁵. İlk ve orta öğrenimini Niğde Sıbyan Mektebi ve Rüştüyesi'nde tamamladıktan sonra 1890'da Adliyede memur olarak devlet hizmetine girdi. Zabıt kâtibi, Sorgu hâkim Yardımcısı olar 1904 yılına kadar görev yaptı. Sınavla Dava Vekilliği izni aldıktan sonra memurluktan çekilerek dava vekilliği yapmaya başladı⁵⁶.

İkinci Meşrutiyetin İlanından (1908) sonra İttihat ve Terakki Fırkası'nda politikaya girdi⁵⁷. İl genel Meclis'i üyeliğine seçildi. I inci Dünya savaşı sonu yurdun bir kısmı işgale uğradığında Milli Mücadeleye katılarak Müdafaayı Hukuk Cemiyetinde çalıştı⁵⁸. Kuvayı Milliye'de fiilen çalıştı ve İl Eğitim Müdür vekâletini yaptı⁵⁹.

TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimlerde Liva Genel Meclisi üyeliğini koruyarak 51 yaşında Niğde Milletvekili seçildi⁶⁰ ve 26 Nisan 1920'de Meclis'e katıldı⁶¹. 4 Mayıs 1920 tarihinde aralarında seçim mazbatasını TBMM'de okunup onaylanarak kabul edilmiştir⁶².

5 Eylül 1920'de kabul edilen "Nisab-ı Müzakere Kanunu", memurluk ile milletvekilliğinin bir kişi üzerinde bulunmasını yasakladığından vaki tebligata karşı, Niğde Mutasarrıflığı tarafından 4 Ekim 1920 tarihinde Genel Meclis üyeliğini tercih ettiğini bildirir telgrafın⁶³ Meclise gönderilmesini takiben milletvekilliğinden istifası 11 Ekim 1920 birleşiminde Genel Kurulca kabul edildi⁶⁴. Uzun süre Liva genel Meclis'i ve Daimi Encümen üyeliğini sürdürdü. Bu arada Niğde Çiftçi ve Ticaret Bankasını kurduğu ve Yönetim Kurulu Başkanlığını üstlendiğini⁶⁵ belirtilmekte ise de bu hususu diğer kaynaklar doğrulamamaktadır⁶⁶.

⁵⁵ **Nüfus Kayıt Örneği**, Niğde Merkez, Yenice Mahallesi, Cilt: 21, Hane No: 98.; **Devletimizi Kuranlar**, s. 101; **Albüm**, s. 40; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815.

⁵⁶ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815; TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁵⁷ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815; TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁵⁸ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815.

⁵⁹ TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁶⁰ **Devletimizi Kuranlar**, s. 101.

⁶¹ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815; TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁶² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.202.

⁶³ TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁶⁴ TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 11; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815-816; **Albüm**, s. 40.

⁶⁵ TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁶⁶ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 816

6 Şubat 1944'de öldü⁶⁷. Evli ve Mehmet Arif, Mahmure, Besime, Raife, Kevser, Nedime, Salih Selim ve Zehra isimli ekiz çocuk babasıdır⁶⁸.

⁶⁷ **Nüfus Kayıt Örneği; Devletimizi Kuranlar**, s. 101; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 816; kısa tercüme hal kağıdında ölüm tarihi 5 Şubat 1944 olarak gösterilmektedir. (TBMM Arşivi, **358 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı).

⁶⁸ **Nüfus Kayıt Örneği.**

4. ATA (ATAULLAH) BEY (ATAY)

Maraş mutasarrıfı iken 38 yaşında milletvekili seçilen Ata Bey⁶⁹, 1882'de Nevşehir'de doğmuş olup babası Kadı Mehmet Hilmi Efendi⁷⁰ annesi Şerife Hanım'dır⁷¹. Nevşehir İptidai Mektebi ve Karaman Rüştüyesinde tamamladıktan sonra İstanbul Mercan İdadisini bitirdi⁷². Mülkiye Mektebine girerek Temmuz 1905'te Yüksek kısmından mezun oldu. Konya İl Maliyet memurluğunda stajını bitirdikten sonra 1 Eylül 1908'de Ürgüp Kaymakamlığı'na atandı ve aynı yılda evlendi. Ürgüp'ten sonra 1910'da Karaağaç Kaymakamlığına atanan Ata Bey 1916 tarihine kadar Aziziye ve Karaman Kaymakamı olarak görev yapmıştır⁷³. Sivas Mektupçusu⁷⁴ iken Mutasarrıflığa yükseltilerek Nisan 1916'da Yozgat, Ekim 1917'de Maraş mutasarrıfı oldu. Maraş Mutasarrıfı iken İstanbul Mebusan Meclisinin son dönemi için yapılan seçimlerde Niğde'den Milletvekili oldu. Meclise iklim şartlarından dolayı ancak 15 Şubat 1920'de Meclis'e katılabildi⁷⁵. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un itilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi ve Meclis'in feshi üzerine Milli Mücadeleye katılmak üzere Temsil Heyeti'nin talimatına uyarak Ankara'ya geldi⁷⁶.

3 Temmuz 1920'de TBMM Genel Kurulu'na Niğde Milletvekili olarak takdim edildi⁷⁷. 13 Aralık 1920'de Divan Kâtipliğine seçildi⁷⁸. Mecliste birinci gurup üyesidir⁷⁹. 14 Temmuz 1920 tarihinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinde çalışmak üzere memur edilmiş mebuslara ait Büyük Millet Meclisi Tezkeresinde Ata Bey'de görevlendirilen mebuslar arasındadır⁸⁰.

Mecliste, İçişleri, Bütçe, Mali Kanunlar komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. II. Toplantı yılında İçişleri Komisyonunun Başkanlığını yaptı. Cephede hizmet gören Refet Bey'in memleketin iç durumu ve vekaletle yönetime imkan vermediği nedeniyle istifası üzerine 21 Nisan 1921'de

⁶⁹ **Devletimizi Kuranlar**, s. 101.

⁷⁰ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809; **Devletimizi Kuranlar**, s. 101; **Albüm**, s. 40.

⁷¹ TBMM Arşivi, **359 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁷² Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809; **Anket**, s. 320.

⁷³ TBMM Arşivi, **359 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809; **Anket**, s. 320.

⁷⁴ TBMM Arşivi, **359 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809.

⁷⁵ TBMM Arşivi, **359 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809; **Anket**, s. 320.

⁷⁶ TBMM Arşivi, **359 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809.

⁷⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 151.

⁷⁸ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809.

⁷⁹ **Anket**, s. 320.

⁸⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 327.

Dahiliye Vekilliğine getirildi. İcra Vekilleri Heyeti Reisi Fevzi Paşa'nın 16 Mayıs 1921'de istifası üzerine 19 Mayıs'ta yeniden teşkil edilen İcra Vekilleri Heyetinde Dâhiliye Vekâletini korudu. 30 Haziran 1921'de sağlık durumunu ileri sürerek vekâletten çekildi⁸¹.

30 Temmuz 1921'de vatani hizmet için Meclis kararıyla izinli sayıldı. Görevinin sona ermesi üzerine 17 Eylül 1921'de Meclis'e döndü. 26 Ocak 1922'de Harp Encümeni Kararı ile ordu geri hizmetlerinde gözetim ve yardım için kurulan Meclis Heyetinde görevlendirildi. Fethi Bey'in izinle ayrıldığı 10 Temmuz 1922'de geçici vekil olarak 18 Eylül 1922'ye kadar Dâhiliye Vekâleti işlerini yürüttü. Dönem içinde üçü gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 11 konuşma yaptı. Bir kanun önerisi verdi⁸².

Ata Bey görüldüğü üzere Birinci Mecliste iki kez Dâhiliye Vekilliği görevi yürütmüştür. Birinci Vekilliği 21 Nisan 1921–30 Haziran 1921 tarihleri arasında; ikinci vekilliği ise 10 Temmuz 1922–18 Eylül 1922 tarihleri arasındadır.

Birinci Mecliste milletvekillerinin gelecekte beklenenleri konusunda yapılan ankete 2 Şubat 1922 tarihinde cevap vermiştir. Ata Bey ankete; *“Mücadele-i mukaddesemizin bihakkın nâfi ve suret-i ebediyede lâmi olabilmesi için millet-i âtiyen medîd bir sulhe mazhar ve nimet-i sükûn ve asayiş sayasinde asrın nur-ı irfan ve şevâhid-i medeniyetle me'nûs ve muvakkar etmek ve tabir-i sarikle müsabaka-i milelde kuvvetlerini inkısam ve israfı duçar etmeyerek kanun-ı terakki-i âlemi mülkümüzde tamamıyla inkişafa isal edecek tedabir-i siyasiye ve iktisadiye ve ilmiyeyi icraya hasr-ı ihtimam lâzımdır kanaatindeyim”* şeklinde cevap vermiştir⁸³.

Ankete verdiği cevap günümüz Türkçesi ile sadeleştirecek olursak; *“Kutsal savaşımızın hakkıyla yararlı ve sonsuza değin parıltılı olabilmesi için ulusu gelecekte uzun süreli bir barışa erdirtmek ve sükûn ve düzenini çağın kültür ışıkları ve uygarlık tanıklarına alışık ve saygın kılmak ve açık deyişle, uluslararası yarışmada güçlerini bölünmeye ve boşa harcanmaya uğratmadan evrenin ilerleme yarasını devletimizde*

⁸¹ Çoker, a.g.e., III, s. 809; TBMM Arşivi, 359 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Anket, s. 320; Zekir Sarıhan, **Kurtuluş Savaşın Günlüğü III**, Ankara, TTK., 1995, s. 504.

⁸² Çoker, a.g.e., III, s. 809 Kazım Karabekir Paşa yeni Vekiller Heyetini 14 Temmuz 1922 ajansında duyduğunu belirterek Ata Bey'in ismini Dahiliye Vekili olarak zikretmektedir. (Karabekir, a.g.e., s. 1097).

⁸³ Anket, s. 320.

tamamıyla gelişmeye eriştirecek siyasal, ekonomik ve bilimsel önlemleri almaya özellikle özen göstermek gereklidir kanısındayım” diyerek cevap vermiştir⁸⁴.

TBMM'nin II. (1923) ve III. (1927) döneminde tekrar Niğde'den Milletvekili olarak görev yapan Ata Bey bu görevini ölümüne kadar devam ettirdi⁸⁵.

TBMM'nin İkinci Dönemi için yapılan seçimlere katıldı. 5 Ağustos 1923'te yapılan seçimde 287 oy alarak Niğde'den Milletvekili seçildi. 12 Ağustos 1923'te Mazbatası onaylandı. 4 Eylül 1923'te Meclis'e katıldı⁸⁶.

İkinci Dönemde; İrşad, Memurin Muhakemat, Divanı Muhasebat, Memurin Encümeni Mahsus, Dâhiliye ve Nizamnamei Dâhili Komisyonlarında çalıştı. Divanı Muhasebat Komisyonunun Sözcülüğüne, Dâhiliye Komisyonunun Başkanlığına seçildi. 3 Kasım 1926'da Meclis'in tebriklerini Cumhurbaşkanı sunacak Heyette yer aldı.

Bu dönemde iki konuda önergesi, Genel Kurulda değişik 10 konuda, 23 konuşması vardır⁸⁷.

1 Ocak 1931'de Ankara'da öldü. Evli olup 4 çocuk babası idi. Ailesi (Atay) soyadını almıştır. Nüfus kaydında adı (Ataullah) olup Meclis'te (Ata Bey) olarak anılmıştır⁸⁸. Rumca ve Fransızca bilmektedir⁸⁹.

⁸⁴ **Anket**, s. 320.

⁸⁵ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809;

⁸⁶ Kazım Öztürk, **TBMM-II. Dönem 1923-1927**, III, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, 1995, s. 633.

⁸⁷ Öztürk, **a.g.e.**, III, s. 633.

⁸⁸ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 809-810;

⁸⁹ **Albüm**, s. 40.

5. RATIP ZÂDE MUSTAFA BEY (SOYLU)

1883'de Niğde'de doğdu. Ratip Bey, annesi Zarife Hanımdır⁹⁰. İlk ve Orta öğrenimini Niğde'de tamamladıktan sonra girdiği Konya İdadisi birinci sınıftan babasının ölümü dolayısıyla ayrıldı. Ailesinin geçimi için Aralık 1902'den 13 Ekim 1913 senesine kadar Nafia/Bayındırlık Kalemî'nde kâtip olarak çalışmaya başladı⁹¹. 13 Ekim 1913'den 5 Ekim 1915'e kadar 8 lira maaşla Niğde Maliye Muhasebe Başkâtipliğinde çalıştıktan sonra 6 Ekim 1915'de maarif dairesi Muhasebe ve Tahrirat Başkâtipliğine 8 lira maaşla nakletmiştir. 15 Eylül 1336 gününde öğretmenlikle (Darü'l-Hilafe Medresesi)⁹² beraber maaşı 16 liraya yükselmiştir⁹³.

Bu görevde iken Niğde temsilcisi olarak Sivas Kongresine katıldı⁹⁴. Sivas Kongresi sonunda Heyeti Temsiliye'ye altı yeni üye daha seçilerek bu sayı Onatlıya çıkarılmıştı. Ratıpzade Mustafa Bey Heyeti Temsiliye'ye yeni eklenen üyelere biridir⁹⁵. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti Üyeliğine seçildi⁹⁶. TBMM Birinci Dönemi için yapılan seçimde Niğde Milletvekili oldu⁹⁷. 26 Nisan 1920'de Meclise katıldı. 4 Mayıs 1920 tarihinde seçim mazbatasını TBMM'sinde okunarak kabul⁹⁸. Hastalığı nedeni ile herhangi bir komisyonda görev almadı.

26 Aralık 1920'de Niğde'de öldü⁹⁹. Evli olup Fikret, Vuslat, İffet, Bedia ve Ratip isimli beş çocuk babasıdır¹⁰⁰. Arapça ve Farsça bilmektedir¹⁰¹. Ailesi (Soylu) soyadını almıştır¹⁰².

⁹⁰ Nüfus kayıt Örneği, Niğde Merkez, Şehitler Mahallesi, C. 20, Hane No: 5; **Devletimizi Kuranlar**, s. 102; **Albüm**, s. 40.

⁹¹ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁹² Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811.

⁹³ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁹⁴ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811.

⁹⁵ Cebesoy, **a.g.e.**, s. 198; Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, s. x; Özgül, **a.g.e.**, s. 12-13; Miralay Mehmet Arif Bey, **a.g.e.**, s. 30, 32; Selek, **a.g.e.**, s. 282.

⁹⁶ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811.

⁹⁷ **Devletimizi Kuranlar**, s. 102; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811; **Albüm**, s. 40; TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

⁹⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.202.

⁹⁹ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811; TBMM, **Zb. C.**, D. I, c.7, s. 192; Dahiliye Vekili Talat Bey'in 2/1/ 1921 tarih ve 10635/12 sayılı yazı ile; Niğde Mebusu Mustafa Efendi'nin vefat eylemiş olduğunu Mutasarrıflıktan bildirildiğini Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne arz etmiştir. (TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı);

¹⁰⁰ Nüfus kayıt Örneği.

¹⁰¹ **Albüm**, s. 40.

¹⁰² Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811.

6. AHMET HAKKI PAŞA (SÜTEKİN)

Albay Mehmet Abidin Bey'in oğlu Tümgeneral Ahmet Hakkı (Sütekin) paşa 1867'de Nevşehir'in Avcılar Köyü (Maççan)'nde doğdu¹⁰³. Annesi Hatice hanımdır¹⁰⁴. İlköğrenimini Kastamonu'da, Orta öğretimini askeri idadide yapmıştır¹⁰⁵. 1 Ağustos 1884'te Harp okuluna girdi ve 1887'de Süvari Teğmen rütbesiyle mezun oldu¹⁰⁶. 1887 yılında Kurmay sınıfına ayrılarak Harp Akademisine girmiş ve 1890 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak bitirmiştir¹⁰⁷. 20 Mayıs 1890'da Kurmay Yüzbaşı olarak Genel Kurmay 1 inci Şubesine atandı. 15 Ağustos'ta Erzincan'daki 4 üncü Ordu emrine verildi¹⁰⁸. Bu görevde iken 1891'de Dersim İsyanı Kuvve-i Seferiyesine Kurmay olarak iştirak etmiş ve tedip harekâtının sonunda *Dersim ve Çevresinin Mufassal Haritası*'ni yaparak ordu mareşalliğine vermiştir. 21 Haziran 1892'de Kolağası (Kurmay Önyüzbaşı) oldu¹⁰⁹.

Bu sıralarda *Helyos'ta Telgraf Rasadı Aletine* ait bir broşür ile *İstatistikî, Zirai, Ticari ve Tarihi Coğrafya* ile *Savaş Tatbikatı* isimli iki kitap yayınlamış ve başarılarından dolayı kendisine beşinci rütbeden Mecidi nişanı verilmiştir. Ayrıca redif işlerinin düzenlenmesindeki hizmetlerinden dolayı da aynı nişanın dördüncü rütbesi verilmiştir¹¹⁰.

Yine çeşitli kurucu hizmetlerinden sonra kurmay binbaşılığına terfi etti. 18 Ocak 1898'de Binbaşı rütbesiyle Bağdat 6. Ordu Kurmayına nakledildi. Süvari fırkasında görevlendirildi¹¹¹. Birinci Harekât Şubesi Müdürlüğünde iken *Seferberlik Tertibiyatı Umumiye Cetvellerinin* tanzimi ve diğer hizmetlerinden dolayı üçüncü rütbeden Mecidi Nişanı ile yine üçüncü rütbeden Osmani Nişanı verildi¹¹². 16 Ekim 1903'te Kurmay Yarbaylığa terfi ile gümüş liyakat madalyası verildi. 10 Aralık 1905'te Bağdat Harbiye Mektebi Ders Nazırlığına getirildi¹¹³.

¹⁰³ Çoker, a.g.e., III, s. 807; TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹⁰⁴ TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; **Nüfus Kayıt Örneği**, Nevşehir Merkez, Yenimahalle Mahallesi, Cilt: 25, Hane No 10.

¹⁰⁵ TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; başka bir kaynak ise; "*İlk ve orta öğrenimini babasının görevde bulunduğu Bağdat'ta tamamladı*" demektedir. (Çoker, a.g.e., III, s. 807).

¹⁰⁶ Çoker, a.g.e., III, s. 807; **Anket**, s. 321; TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

¹⁰⁷ TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, a.g.e., III, s. 807; **Anket**, s. 321.

¹⁰⁸ Çoker, a.g.e., III, s. 807; TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

¹⁰⁹ TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, a.g.e., III, s. 807

¹¹⁰ TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹¹¹ Çoker, a.g.e., III, s. 807.

¹¹² TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹¹³ Çoker, a.g.e., III, s. 807; TBMM Arşivi, 360 NSD, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

22 Haziran 1906'da yeniden ordu kurmayındaki görevine döndü. 28 Temmuz 1908'de Albaylığa yükseltildi: 1 Ocak 1090'dan 19 Haziran 1910'a kadar Necit Mevki Kumandanı olarak görevlendirildi. Necid mıntıkasının Bedevi Aşiretlerden kurtulması, savaşlarındaki başarılarından dolayı Harbiye Nezaretince takdirname verilmiştir¹¹⁴. 26 Şubat 1911'de Amasya Redif Fırkası Komutanı oldu¹¹⁵. Amasya Redif Fırkası ile yaptığı İşkodra'yı, Karadağlılar ve asi Malisorlardan kurtarma savaşındaki başarısından dolayı 13 Nisan 1912'de Mirlivalığa (tümgeneralliğe) terfi ettirildi. Amasya Tümeni (Redif Fırkası) ile Balkan savaşına katıldı. Bu savaşlarda Edirne'nin düşmandan geri alınması savaşına iştirak etmiştir. Balkan savaşlarından Gelibolu'da 10. Kolordu Komutanlığına, 6 Ocak 1914'te Mamüretü'l-Aziz/Elazığ 11. Kolordu Asker Alma Dairesi Başkanlığı'na atandı. Bir süre Kolordu Kumandanlığına vekâlet etti. 18 Mayıs 1915'te bu görevden emekliye ayrılarak Niğde'ye döndü. 1917'de Müstakil Niğde Livası Liva Genel Meclisi' ne üye seçildi ve bu görevi üç sene sürdürdü. Liva genel Meclisi Üyeliği görevini sürdürürken TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimde Niğde Milletvekili olarak 26 Nisan 1920'de meclise katıldı¹¹⁶. 4 Mayıs 1920 tarihinde aralarında seçim mazbatasını Mecliste onaylanarak kabul edilmiştir¹¹⁷. Nevşehir'in Milli Savaş aleyhtarlığı ileri sürülerek yapılan ihbarlar üzerine bu halin milli harekât aleyhine olmayıp bazı şahıslara karşı yapılmış olduğunu Meclis Başkanı Mustafa Kemal'e bizzat anlatmak ve resmi teşebbüslerde bulunmak suretiyle Nevşehir'i bu husustaki zanlılıktan ve bundan dolayı doğacak büyük tehlikelerden kurtarmıştır¹¹⁸.

Mecliste Bayındırlık, Bütçe, Sağlık ve Sosyal yardım ve PTT komisyonlarında çalıştı¹¹⁹. 12 Temmuz 1920'de Meclis kararıyla yöresinde vatani hizmet için süresiz izinli sayıldı. Görev sonu hastalandığından 1 Mart 1921'de Meclis'e dönebildi. 26 Mart'ta Harp Komisyonu kararıyla ordu geri hizmetlerine yardım ve gözetim için memur edildi. Aksaray'da Batı Cephesinin iaşesini sağlamak için teşkil edilen zahire alma ve gönderme komisyonu ve askerlik şubeleri muamelat denetimlerinde bulunmuştur. 17 Ağustos–18 Eylül 1922 arası Amasya, 7 Mart–11 Mayıs 1923 arası

¹¹⁴ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 807; TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı.

¹¹⁵ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 807

¹¹⁶ TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 807.

¹¹⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.202.

¹¹⁸ TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

¹¹⁹ TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 808; **Devletimizi Kuranlar**, s. 102.

Elcezire/Cizre İstiklal Mahkemelerinde üye olarak bulundu. Malatya'daki istiklal mahkemesinin evrakını TBMM'ye ne devir ve teslim ettikten sonra Nevşehir'e dönmüştür¹²⁰. İstiklal Mahkemelerinde görevlendirilmesi nedeniyle TBMM'nin 22 Nisan 1925 tarih ve 144 sayılı kararı ile Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir¹²¹.

Birinci Mecliste milletvekillerinin gelecekte beklenenleri konusunda yapılan ankete 29 Ocak 1922 tarihinde cevap vermiştir. Hakkı Paşa ankete; *“Zamanımızın milliyet devresi olmasına göre bir künz-i lâ-yüfnâ olan kuvâ-yı milletin müttehiden hareketini temin bir devletin esas-ı şevket ve haşmeti olduğundan bi-mennihi'l-kerim istiklal mücahedemizin akıbet semeredar ve pâyidâr olması için mülkümüzde evvel emirde kanunu hâkim kılmak ve bu suretle Kuvâ-yı Milliye'yi tevhid edecek mesai ve tedabire kuvvet ve cereyan-ı tam vermek kâfidir, kanaatindeyim”* şeklinde cevap vermiştir¹²².

Hakkı Paşa'nın Ankete verdiği cevabı günümüz Türkçesi ile; *“Zamanımızın ulusallık dönemi olmasına göre tükenmez bir hazine olan ulusal güçlerin birlikte hareketlerinin sağlanması, bir devletin büyüklük ve görkeminin temeli olduğundan Allah'ın izniyle bağımsızlık savaşımızın sonunda verimli ve kalıcı olması için devletimizde öncelikle yasayı egemen kılmak ve böylelikle ulusal güçleri birleştirecek çalışma ve önlemlere kuvvet ve tam akış vermek yeterlidir, kanısındayım”*¹²³ şeklindedir.

Milletvekilliği bu dönemde sona eren Hakkı Paşa Nevşehir'e dönerek hayır işleriyle meşgul oldu. Avcılar Köyü'nün okulunu beş sınıflı hale getirerek yeni bir bina yapmıştır. Nevşehir bağ ve arazisinin *İstikşaf Topografya Haritasını* üç ay at üstünde gezmek suretiyle yaptı ve Belediye ile Türk Ocağına birer nüshasını verdi. Ayrıca köyleri de içine alan Nevşehir'in ilçe haritasını yaptı ve hükümete verdi. Türk Ocağı, Kızılay, Türk Hava Kurumu şube başkanlıklarını yürüttü. Türk Ocağı, Kızılay, Türk Hava Kurumu şubeleri başkanlıklarında bulunduğu sırada halktan toplanan 20000 liraya karşılık gönderilen bir uçağı Nevşehir'de bütün halkın iştiraki ile Nevşehir adının

¹²⁰ TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 808; Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1997, s. 175.

¹²¹ TBMM, **Zb. C.**, D.2, C. 18, s. 394; Çoker, **a.g.e.**, I, s. 656.

¹²² **Anket**, s. 321.

¹²³ **Anket**, s. 321.

konması töreni bir bayram şenliği içinde yapıldı. 1935 yılında C.H.P. İlçe İdare Kurulu Başkanı iken Nevşehir Halkevi'ni açtı ve 1939 yılında bugünkü yeni halk evi binasının temelini attı. Ölüm tarihi olan 1 Temmuz 1942'ye kadar C.H.P. İlçe İdare Kurulu Başkanlığını muhafaza etti¹²⁴.

1 Temmuz 1942'de öldü. Ölümünde dini törenden sonra Halkevi bandosunun, kalabalık halkın, mülki ve askeri şahısların iştiraki ile milli bir tören yapılarak Ürgüp yolunun solunda hazırlanan mezarına defnedildi¹²⁵. Evli olup 8 sekiz çocuk babasıdır¹²⁶. Nüfus kayıt örneğinde 7 çocuğuna ait bilgiler ulaşılabilmektedir¹²⁷. Fransızca, Rusça ve Arapça bilmektedir¹²⁸.

¹²⁴ TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 808.

¹²⁵ TBMM Arşivi, **360 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 808.

¹²⁶ Çoker, **a.g.e.**, III, s. 808.

¹²⁷ Çocukları; Mehmet Turgut, Abidin, Mustafa Saim, Orhan, Nejdîye, Niğmet Muazzez ve Hakkı Sunkur (**Nüfus Kayıt Örneği**)

¹²⁸ **Albüm**, s. 40.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ DÖNEM NİĞDE MİLLETVEKİLLERİNİN SİYASİ FAALİYETLERİ

Birinci dönem Niğde milletvekillerinin mecliste oldukça aktif çalıştıkları görülmektedir. 3 değişik konuda kanun teklifleri vardır. Bunlardan Vehbi Bey'in Aksaray Kazasının Vilayet haline getirilmesine dair kanun teklifi meclis tarafından kabul edilmiştir. Aksaray Kazası 14 Ekim 1920 tarihinde Müstakil Liva haline dönüştürülmüştür. Vehbi Bey tarafından Buğday Resmi hakkında verdiği bir kanun teklifi daha var ise de; Zabıt Ceridelerinde yaptığı teklife ait kayıt dışında bir bilgiye rastlanmamıştır. Niğde mebusları Ata ve Hakkı Beyler Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkiline dair kanun teklifinde bulunmuş iseler de bu kanun teklifi kabul edilmemiştir. Niğde Milletvekillerinin 10 Kanun ve 5 kanun teklifi üzerinde yaptıkları konuşmalar ve takrirler yer almaktadır. Ayrıca Meclis Genel Kurulunda 25 farklı konuda konuşma ve takrirleri de bulunmaktadır. Bu konuşmalardan ikisinin Meclis Gizli oturumunda gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan biri 8 Ocak 1921 tarihinde Büyük Millet Meclis Bütçesi hakkında Zeynel Abidin Bey'in konuşması; diğeri de; Büyük Millet Meclisinin 19 Ağustos 1922 tarihli Gizli oturumunda Jandarma Umum Kumandanlığı bütçesine tahsisat ilavesi hakkında Niğde Mebusu Ata bey'in (Dâhiliye Vekâleti Vekili sıfatıyla) yaptığı konuşmadır.

Birinci Dönem Niğde Mebuslarından en faal çalışanın Mustafa Hilmi olduğu görülür. Dikkatimizi çeken bir nokta da yapılan kanun teklifleri ile ilgilidir. Niğde Mebusu olmalarına rağmen Ata Bey ve Hakkı Paşa'nın kanun teklifleri Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkiline dair kanun teklifi; Vehbi Bey'in de, Aksaray Kazasının Vilayet haline getirilmesine dair kanun teklifinde bulunmalarıdır. Bunlardan Vehbi Bey Aksaraylı, Ata Bey ve Hakkı Paşa'da Nevşehirli olmaları bunda etkili olmuştur.

Zeynel Abidin Bey ise 26 Nisan 1920 tarihinde Meclise katılmış ve 11 Ekim 1920 tarihinde istifası meclis tarafından onaylanmıştır. Birinci Mecliste en kısa süreli görev yapan Niğde Mebusudur.

Meclis faaliyetlerinde hemen hemen hiç faaliyet gösteremeyen Niğde Mebusu Ratıpzade Mustafa Beydir. Meclis zabıt ceridelerinde iki kez ismine rastlanmaktadır. Bunlardan biri rahatsızlığından dolayı izin talebi, diğeri ise vefatına dair Niğde mutasarrıflığından okunan telgraf metninden ibarettir. 26 Nisan 1920’de meclise katılan Ratıpzade Mustafa Bey 26 Aralık 1920 tarihinde vefat etmiştir. Buda meclis çalışmalarının devam ettiği günlerde oldukça rahatsız olduğu ve hiçbir faaliyette bulunamadığını bize göstermektedir.

1. MUSTAFA HİLMİ (SOYDAN)

Birinci dönem Niğde Milletvekillerinden en faal çalışandır. 7 kanun ve 4 kanun teklifi üzerine konuşma ve takrirleri vardır. İki kez izin talebine dair takriri bulunmaktadır. Meclisteki encümenlerde görev almıştır. 8 değişik konuda yaptığı konuşma ve takrirleri bulunmaktadır.

1. 1. Kanunlar Üzerine Verdiği Takrirleri

1. 1. 1. Hıyaneti Vataniye Kanunu Hakkında Takrir

Büyük Millet Meclisinin yaptığı ilk faaliyetlerden biri Hıyaneti Vataniye Kanunu’dur. 24 Nisan 1920 tarihli Ağnam Resmi Kanunu’ndan sonra Meclis’te çıkan ikinci kanun budur. Vatana ihanet, vatandaşlık bağı ile bağlı olunan devlete karşı sadakat borcuna aykırı hareket edilmemesine denir. Bu yüzden ülke savunması ile milli güvenlik aleyhine yapılan en ağır fiillerden birini oluşturur¹. Vatan toprakları üzerinde birlik ve beraberliğin sağlanması maksadıyla alınan karardır². Bu kanunun birinci maddesinde; “*Makamı muallâyi hilâfet ve saltanatı ve memaliki mahrusai şahaneyi yedi ecanipden tahlis ve taarruzatı defî maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen veya tahriren muhalefet veya ifsadatta bulunan kesân haini vatan addolunur*”³ denilmektedir.

¹ Kurtcebe, Beden, **a.g.e.**, s. 222.

² Yüzgeç, **agt.**, s. 81.

³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 143.

İlk öneri 25 Nisan 1920 tarihinde Karahisarısahip (Afyonkarahisar) Mebusu Mehmet Şükrü Bey'den gelmiştir⁴. 14 madde halinde hazırlanan bu teklifin dördüncü maddesinin⁵ görüşülmesi sırasında Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey; *“Dördüncü maddede mahaldeki Bidayet Ceza Mahkemesi’ndeki, sözün mahkemesi de diyerek düzeltilmesinin münasip olacağını arz eylerim”*⁶ şeklinde taktir vermiştir. Taktirler üzerine yapılan müzakerelerden sonra Mustafa Hilmi Bey’in taktiri reddedilmiştir⁷. Bu kanun 29 Nisan 1920 tarihinde *Hıyanet-i Vataniye Kanun* adı ile meclisten geçmiştir⁸. Bu kanun 14 maddeden ibarettir. Bu kanunla cephelerde asker kaçaklarına engel olmak böylelikle yurt savunmasını başarıyla gerçekleştirmek, TBMM’nin otoritesini kabul ettirmek, milli mücadele, meclise karşı yapılan isyanları bastırmak ve faillerin cezalandırılmaları maksadıyla çıkarılmıştır⁹.

1. 1. 2. Firariler Hakkında Kanun Layihası Taktiri

Milli mücadelenin zor şartlar altında yürütüldüğü sırada ve askeri müdahalelerin yapıldığı bir dönemde ülkede meydana gelen isyanlar ve askerlerin cepheden kaçmasının çıkardığı karışıklıkları önlemek için çıkarılması düşünülen bir kanundur¹⁰.

Meclisin 9 Eylül 1920 tarihli bileşiminde Firariler Hakkındaki Kanun Layihası’nın ve Müdafai Milliye Encümeni Mazbatasının birinci maddesi¹¹ üzerinde müzakereler başlamıştır. Müzakereler sırasında söz alan Mustafa Hilmi Bey, Firariler Hakkındaki Kanun Layihası’nın ve Müdafai Milliye Encümeni Mazbatasının birinci maddesinin; *“hükümetçe tayin ve ilan olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari (askeri hizmette istihdam ve ailesinin mesken ve müenneti şeriyesinden başka emlak ve malları müsadere olunur) şeklinde birinci maddenin değiştirilmesini teklif eylerim”*¹² şeklinde değiştirilmesini teklif etmektedir. Bu görüş reis tarafından mütalaaya sunulmuş

⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 63-66.

⁵ Madde 4-Hıyaneti vataniye suçunun faillerinin karar mercii suçun işlendiği yerdeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Acil ve olağanüstü hallerde suçluların yakalandığı yer mahkemesi de muhakeme icrası ve karar vermeye yetkilidir. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 118)

⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 127.

⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 129.

⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 143.

⁹ Kurtcebe, Beden, **a.g.e.**, s. 222; Yüzgeç, **agt.**, s. 81.

¹⁰ Yüzgeç, **agt.**, s. 81.

¹¹ Hükümetçe tayin olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının haneleri tahrip ve malları ve mevaşisi (davar, koyun, öküz ve inek gibi hayvanlar) müsadere olunur. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 46.

¹² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 56.

ve reddedilmiştir¹³. 18 Ağustos 1920 tarihinde Menteşe Mebusu Dr. Tevfik Rüştü Bey ve Saruhan Mebusu Mustafa Necati Bey tarafından meclise sunulan bu teklif ve hazırlanan kanun tasarısı mecliste yapılan görüşmeler sonunda bu hükümlerin *Hiyanet-i Vataniye Kanunu* ile yerine getirildiği gerekçesi ile reddedilmiştir¹⁴.

1. 1. 3. Men’i Müskirat Kanunu (Alkollü İçki İçimini Yasaklayan kanun) Hakkında Takrir

Meclisin 14 Eylül 1920 tarihli bileşiminde Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin, müskiratın meni hakkındaki teklifi kanunisi {2/14) ve Adliye, Sıhhiye, Maliye, Seriye encümenleri mazbataları, meni müskirat kanununun encümenlerce tespit edilmesine dair İcra Vekilleri Heyeti tezkeresi, Çorum Mebusu Haşim Beyin, müskirattın menine dair teklifi kanunisi (2/86), Bolu Mebusu Nuri Beyin meni müskirat hakkındaki teklifi kanunisi (2/87) görüşülmüştür. Bu kanun teklifinin 3. maddesi¹⁵ görüşülünken söz alan Niğde Mebusu 3. maddenin tadili hakkında bir takrir vermiştir. Bu takirde;

“Riyaseti Celileye

*Üçüncü maddenin-«Alenen müskirat istimal edenler veya hafıyyen istimal edip de sarhoşluğunu alenen izhar edenler üç aydan bir seneye kadar hapis ve memur ise memuriyetinden de tard olunur» yolunda kabul buyrulmasını arz ve teklif ederim”*¹⁶ şeklinde tadil olmasını teklif etmiştir. Ayrıca müzakereler devam ederken bu takrir kabul edilmiştir¹⁷.

Bu kanun teklifin altıncı maddesi¹⁸ görüşülürken söz alan Mustafa Hilmi; *“Riyaseti Celileye, Meni Müskirat Kanunu hakkında müstaceliyet kararı verilmesini teklif ederiz”* şeklinde teklifte bulunmuştur. Yapılan oylamada bu takrir kabul edilmiştir¹⁹.

¹³ Hükümetçe tayin olunan müddef zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradının haneleri tahrip ve malları ve mevaşışı (davar, koyun, öküz ve inek gibi hayvanlar) müsadere olunur. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 46.

¹⁴ Yüzgeç, **agt.**, s. 81.

¹⁵ Madde 3. İşret ettiği görülenler ya haddi şer’i ile tedip olunur veyahut elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezaiyi nakdiye mahkûm edilir. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 140)

¹⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 143.

¹⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 144.

¹⁸ Madde 6. Tababette istimal olunacak ispirotolu mevaddın sureti istimali ve sarfi hakkında Sıhhiye Vekâletince bir talimatname kaleme alınacaktır. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 151)

¹⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 151.

1. 1. 4. İhracat Rüsümü Kanunu Hakkında Takrir

16 Eylül 1920 tarihinde *İhracat Rüsümü* hakkında kanun lâyihası ve Muvazenei Maliye ve İktisat encümenleri mazbatalarının²⁰ görüşülmesi sırasında Niğde Mebusu Mustafa Hilmi söz almıştır. Mustafa Hilmi Bey;

“Riyaseti Celileye

*Halı ve kilimin ikiye tefrikiyle ham halı ve kilimin kilosundan on, âlâsından yirmi kuruş alınır, yolunda halı ve kilime mevzu rüsumun tadilini teklif ederim”*²¹ şeklinde bir teklifte bulunmuştur.

Milli mücadele döneminde ihtiyaç duyulan devlet gelirlerinin arttırılabilmesi amacıyla Büyük Millet Meclisi 20 Eylül 1920 Gün ve 23 Sayılı “İhracat Rüsümü” Kanununu kabul etmiştir²².

1. 1. 5. Frenginin Men ve Tahdidi Sirayeti Hakkında Kanun Takriri

26 Aralık 1920 tarihinde Bolu Mebusu Dr. Fuad Bey’in Frenginin men ve tahdidi sirayeti hakkında teklifi kanunisi (14 Ağustos 1920) ile Sıhhiye (23 Ekim 1920) ve Adliye (30 Ekim 1920) Encümenleri mazbataları üzerinde yapılan değerlendirmelerde Adliye vekâletinin teklifi üzerinde durulmuştur. Kanun teklifinin maddeleri değerlendirilirken 5 maddesi²³ üzerinde söz alan Niğde Mebusu Mustafa Hilmi söz almıştır. Mustafa Hilmi Kanun teklifinin beşinci maddesinin; *“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine; Teehhül edeceklerin iziname istihsali hengâmında hâkim şüphe eylediklerini muayeneye havale eder ve teehhül raporları da resmi kabile ve tabip taraflarından verilebilir yolunda beşinci maddenin tadilini teklif elerim”*²⁴ şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir. Mustafa Hilmi Bey bu teklifle hâkimin şüphe ettiğini muayeneye havale etmesini istemektedir. Yozgat mebusu Süleyman Sırrı Bey ve Malatya mebusu Fevzi Bey bu duruma itiraz etmişlerdir. Hâkimin bu durumda doktor olduğunu belirtmişlerdir. Mustafa Hilmi Bey; doktorlar tarafından yapılan muayenelerde doktorların para aldığı, usulsüz davranışlarda bulunduğu, bu yüzden

²⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 159.

²¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 177.

²² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 225.

²³ “Teehhül edeceklerin kabletteehhül tabip bulunan mahallerde muayeneye tâbi tutulması mecburidir.

Teehhül raporları her tabip tarafından verilebilir. Ancak inzibatı sıhhiyi temin için mahallin Hükümet tabibine bulunmadığı takdirde belediye tabibine işbu raporlar ibraz edilerek kaydedilir” TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.34

²⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.46.

birçok kadının iziname almadan evlendiğini çeşitli örneklerle dile getirmiştir. Fakat yapılan müzakere neticesinde teklifi kabul edilmemiştir. Beşinci maddenin Şer'îye, Adliye ve Sıhhiye Encümenlerinden oluşan bir komisyonca makul bir şekil verilmesine karar verilmiştir²⁵. Mecliste 1337 tarihli ve 90 numaralı Frenginin Men ve Tahdidi Sirayeti Hakkındaki Kanun kabul edilmiştir²⁶.

1. 1. 6. İdarei Kura ve Nevahi Kanunu (Köy ve Nahiye Kanunu) hakkında Takrir

Meclisin 15 Ocak 1923 tarihli bileşiminde Köy ve Nahiye İdareleri hakkında kanun layihasının 162 maddesinin²⁷ görüşmeleri sırasında Mustafa Hilmi söz almıştır:

Mustafa Hilmi Bey; *“Efendim kazai heyetinin vazife ve yetkileri hakkında yüce meclise söylenen sözleri dinledim. Söylenen sözlerin hepsi taşınabilir mallar hakkında verilecek yetkiye münhasır kalıyor. Nahiye heyetine on bin kuruşluk davaya kadar izin versek bütün taşınabilir malların kazai yetkisini de o heyete vermiş oluruz. O heyeti kazaiyenin uzmanlığını düşünelim. Bir parça el çekelim. Her nahiye uzman hakim bulundurmak, kadı bulundurmak, müftü bulundurmak imkanı yoktur. Bu olamaz. Biz bugün imam, hatip bulamıyoruz. Mektep görmeyen, medrese görmeyen yalnız tecrübesiyle amel edecek kimselere; taşınabilir ve taşınmaz mallar üzerinde uzun boylu yetki verecek olursak ve davaları kesin olarak halledecek tabirini kullanacak olursak yanlış bir yola gidilmiş olur. Bu cihetleri iyi düşünelim. Bende Makamı Riyasete bir takrir sunuyorum. Bunda taşınabilir ve taşınmaz davaların beş bin kuruşa kadar olmasını teklif ediyorum. Ancak bir şartla: mensup oldukları kaza bidayet mahkemelerine istinafen müracaat etmek diyorum. Yani bu heyeti kazaiye davanın fashi esnasında hata etmişse razı olmayan taraf mensup olduğu kaza Bidayet Mahkemesine müracaatla istinaf ettirmek hakkına haiz olsun ve neticesiyle verilen hüküm düzeltilibilsin. Uzmanı tarafından bir sureti hal bulunsun. Bundan dolayı takririmin kabul edilmesini rica ederim”* şeklinde izahatta bulunmuştur²⁸.

²⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.46-47.

²⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.89.

²⁷ nahiye kazai heyetinin hukuki maddeleri evvela köy ahali arasında, bin kuruşa kadar olan her nevi alacak, verecek davalarıyla bu miktar ve bu miktarı aşmayan taşınabilir mallarla alakalı davayı katiyen, ikinci bu miktar ve bu miktarı aşan alacak, verecek davaları ile her nevi hukuk davalarını iki taraf rıza ve uygun bularak sulh yoluyla çözmesi ve sulhname dahi tanzim eder. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 368).

²⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 372.

Bu uzun izahattan sonra Mustafa Hilmi Bey tarafından 162 maddenin düzeltilmesi hususunda verdiği takrir vermiştir. Bu takrir de:

“Riyaseti Celileye,

Her yerde davayı yürütecek bir uzman bulunmadığı cihetle 162 maddenin aşağıdaki gibi değiştirilmesini arz ve teklif eylerim.

Madde 162- Nahije kazai heyetinin vazifei hukukiye deki maddeleribeş bim kuruşa kadar taşınabilir ve taşınamaz davalarını olabilirliği istinaf olmak üzere ve bu miktarı aşmayan davayı iki tarak rıza ve uygun bulursa hal ve fasleder. Rızı olmayan taraf mensub olduğu bidayet mahkemesine istinaf eder yolunda maddenin değiştirilmesinin kabulünü istirham eylerim”²⁹ demektedir

Yapılan müzakereler neticesinde 162 maddeye ilişkin olarak verilen takrirlerden³⁰ Mustafa Hilmi tarafından verilen takrir kabul edilmiştir³¹.

Meclisin 18 Ocak 1923 tarihli bileşiminde İdarei Kura ve Nevahi Kanunu Layihasının 163. maddesinin³² müzakereleri esnasında Kırşehir mebusu Müfid Bey; *“yüce meclis tarafından kabul edilen maddede; nahije kaza heyetinin taşınabilir malların davalarını görmek vazifeleri dâhilinde olmaması münasebetiyle bu maddenin üçüncü fırcasındaki merci tayin noktasına yöneltilen taşınabilir malların fırcası zaittir. O cihetin kalkması lazımdır”* şeklinde konuşması üzerine söz alan Mustafa Hilmi; *“taşınabilir mallar kabul edildi”* demiştir. Reis Bey Müfid bey’in taşınmaz malların davalarında taşınmaz malların bulunduğu mahal şeklinde bir işaret buyurduğunu söylemiş. Devamla taşınabilir mallara bir kaza hakkı verilmediğini belirtmiştir. Mustafa Hilmi Bey ise; benim kabul olunan takririmle taşınabilir malların beş bin kuruşa kadar olanı kabul edilmiştir. Bu itibarla doğrudur şeklinde bir izahta bulunmuştur³³.

22 Ocak 1923 tarihinde Köy ve Nahiyelerin idareleri hakkındaki kanun teklifleri ve Adliye Encümeni mazbatasını görüşmelerine devam edilmiştir. Söz alan Biga

²⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 374.

³⁰ Lazistan Mebusu Mehmed Necati ile Bolu Mebusu Şükrü, Lazistan Mebusu Abidin, Kırşehir Mebusu Müfid, Siirt Mebusu Mustafa sabri, Kars Mebusu Fahreddin ve Bolu Mebusu Şükrü beyler tarafından verilen takrirler için bkz., (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 374-375).

³¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 376.

³² Madde 163. Hukuki maddelerde dava merci aşağıdaki gibidir. Davacının ikametgahı Anlaşmanın vuku bulunduğu veya icra kılınacağı mahaller Taşınabilen malların davalarında taşınabilir menkullerin bulunduğu mahal (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 420.)

³³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 420.

Mebusu Hamid Bey, Heyeti Celilenin kanununun 161 ve 162. maddelerini düzeltilmesi için encümene havale buyurmuştur. 163. madde 162 maddenin alacağı şekle göre düzenlenecekti. Bundan dolayı bugün müzakere edeceğimiz 162. madde yerini tutacak bir maddedir. 162. madde kabul edilecek olursa 163. madde üzerindeki tetkikata devam edebiliriz demek suretiyle bir izahta bulunmuştur³⁴. Arkasından düzeltilen 162. madde ve Adliye Encümeni mazbatasını okunmuştur³⁵. Düzeltilen haliyle 162. madde üzerinde görüşmelere devam edilmiştir. Bu görüşmeler sırasında Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey; *“taşınmaz mallar davası bu maddeden hariç kaldığı halde burada kıymetin tahmin edilen ve edilmeyen muradınız ne ise beyan ediniz”* şeklinde bir konuşma yapmıştır. 162. madde ile ilgili olarak Kırşehir Mebusu Sadık, Denizli Mebusu Yusuf, Kozan Mebusu Hüseyin Avni, Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı, Karasi Mebusu İbrahim ve Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey’lerin takrirleri üzerine adı geçen maddenin tekrar Adliye Encümenin iadesine karar verilmiştir³⁶.

1. 1. 7. Musakkafat Vergisinin ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin Tadili Hakkında

Meclisin 20 Aralık 1922 tarihli oturumunda Musakkafat Vergisinin ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin tadiline ve 15 Ağustos 1922 tarihli kanunun ilgasına ve memaliki müstahlasa aşar muamelatına ve aşar mültezimlerinden edayı deynedenlerin emlakı merhune ve mütefavvızalarının iadesi ve aşar Nizamnamesine ve vilayetlerin hissei menafi ve maarifine, tömbeki beyiye ve İstihlak resmine ve 9 Aralık 1922 tarihli Avans Kanununa bir madde ilavesine dair kanun münasebetiyle ilgili ikinci maddenin görüşülmesi sırasında Mustafa Hilmi söz almıştır. Mustafa Hilmi;

“Efendiler gerek bu kanunu ve gerek bu ikinci maddeyi tanzim ve Heyeti Âliyenize sevk eden saik, malûmuâlinizdir ki bundan evvel kabul etmiş olduğunuz kanunun icatgerdesidir. Yani müsakkafat ve meskenler için yüzde seksen ve icara verilen emlâk için yüzde üç yüz zammemek, evvelce bilâetkik yapılan o kanunun göstermiş olduğu müşkülâtın icatgerdesidir. O vakit zamaimi kabul ettiğimiz zaman, Maliye Vekili Beyin evvelki gün ve bugün güzelce izah buyurduduğu veçhile tadil gören ve görmiyen emlâki nazarı itibara alınıyor verilmiş zamaim kararıdır.

³⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s.448.

³⁵ 162. madde ve Adliye Encümeni mazbatasını için bkz., (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s.449).

³⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s.455-457.

Efendiler geçen sene Şûrayı Devlet Heyeti Umumiyesinde bulunduğum zaman bir meseleye tesadüf ettim. Bir mülk, tadil görmüş; esasen bin lira kıymeti varken tadil görmek dolayısıyla elli bin lira kıymete baliğ olmuştur. Evvelce kabul ettiğimiz zamaim dolayısıyla elli bin lira kıymeti varken yüz elli bin lira üzerinden vergi veriyor. Yani esas kıymeti bin lira iken iki yüz bin liraya mal olmuştur. İki yüz bin liraya mal olması dolayısıyla, Ankara gibi bir yerde bin lira icar getiren bir mülkten yedi yüz elli lira alınması kabul edilmiştir. Yani kabul ettiğimiz bir kanun mucibince; bin lira icar getiren bir mülkten (750–800) lira gibi bir vergi alınmasını mucip harekâta bulunulmuştur. Bunun masarifi sairesini de nazarı itibara aldığımız gibi mülk sahibine hiçbir şey kalmıyor. Bunu Şûrayı Devlet nazarı itibara almış ve verilen kararı nakzetmişti; karar nakzedildiği halde meclisi idarei vilâyet, Şûrayı Devletin vermiş olduğu nakız kararına karşı kıymet hakkındaki verilen kararlar katidir, diyerek bu meseleyi hal için Meclise göndermiştir. O vakit zam kanununun doğru olmadığını anlıyan Maliye Veküi esbaki Ferid Bey, derhal Heyeti Vekileye müracaat ederek bir teklifi kanunide bulunmuş; o teklifi kanuni, bundan iki sene evvel Kavanini Maliye Encümenine gelmişti. O kanun, iki seneden beri Kavanini Maliye Encümeninde, Muvazenei Maliye Encümeninde ve sair encümende gezerek henüz bir neticeye iktiran etmemiştir. Ancak, bu kere Vekili hazır, bu gibi mazalimi görerek bunun hakkında meclise tekrar bir teklifi kanuni göndermiştir. Şu halde efendiler iki seneden beri halk, meclisi idarei liva veya vilâyet meclislerinde, bu gibi kararların tashihini için çırpınmaktadırlar. Bittabi Maliye Vekilinin bu gibi meseleleri işitmesi, tetkik etmesi muvafıki adalettir. Sinini sabıkaya ait icra edilen zamaim hakkında, bu ikinci maddei muaddele gibi onlar hakkında da bu gibi muameleler icra edilmesine dair bendenizin görmüş olduğum mazlum kimselerin feryadını, figanını kesmek için bu hususta, bu maddei kanuniyeye ikinci bir maddei kanuniye olarak bir teklifim vardır. Lütfen kabul buyurmanızı rica ederim”³⁷ şeklinde uzun bir açıklama ve teklifte bulunmuştur. Müzakereler devam ederken tekrar söz alan Mustafa Hilmi Bey; “Efendim Şefik Şevket Beyin vâki olan sualine cevaben kıymeti muhammene üzerine, ücret üzerine zammiyat icra edilenleri bırakalım. Bedeli ferağ hakkında da zammiyat olmadığını beyan buyurdunuz. Maahaza çok miktar biliriz ki, bedeli ferağ şöyle dursun, aharına icar şöyle dursun, tadilen yapılan zamaim altı misil değil, yüz altı misle baliğ olanlar vardır.

³⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 25, s. 486-487.

Böyle bir şeyin zuhurunda ne suretle muamele yapılacaktır”³⁸ şeklinde konuşma yapmıştır. Ayrıca bir de takrir sunmuştur. Bu takrirden;

“Riyaseti Celileye

*Tadil görüp de mükellefin ile Hükümet arasında münaziünfih olup elyevm vergisi tahsil edilmeyen müsakkafat hakkında da bu suretle muamele edilir- Fıkrasının ilâve buyrulmasını arz ve teklif eylerim”*³⁹ demektedir. Yapılan oylamada bu takrir kabul edilmemiştir.

1. 2. Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar

1. 2. 1. Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına İlhakı Hakkında Kanun Teklifine Dair

Kayseri Mebusu Atıf Bey 20 Aralık 1920 tarihinde Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına ilhakı hakkında bir kanun teklifinde bulunmuştur. Konu Dâhiliye Encümeni tarafından incelenmiştir. Meclisin 8 Eylül 1921 bileşiminde Dâhiliye Encümeni tarafından hazırlanmış mazbata ile Meclis Genel Kuruluna sunulmuştur.

8 Eylül 1921 tarihinde Kayseri Mebusu Atıf Bey’in, Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına ilhakı hakkında 20 Aralık 1920 tarihinde sunduğu kanun teklifi okunmuştur. Kayseri Mebusu Atıf Bey sunduğu teklifte:

“Riyaseti Celileye

*Niğde Sancağına tabi Yahyalı Nahiyesinin Niğde’ye yirmi, Develi’ye altı saat mesafede olması, Nahiyeye merkezinde telgraf ve posta merkezi olmayıp ahalinin daimi suretle Develi’ye gelmeye mecbur olmaları, zahireleriyle yaş ve kuru meyve gibi mahsullerini Develi’de satmaları askeri cihetinden Develi Şubesine bağlı olmaları mülkiye memurluğu ve askeriyenin halka karşı gerçekleşen haksız muamelelerinden Niğde’nin zamanında haberdar olamaması gibi sebepler dolayısıyla halkın pek fazla mağdur olduğundan adı geçen nahiyenin Niğde’den irtibatının kesilmesiyle Develi’ye katılmasını teklif ederim”*⁴⁰ demektedir.

Teklifi inceleyen Dâhiliye Encümeni ise 8 Eylül 1921 tarihinde Meclise mazbata sunmuştur. Sunulan mazbata:

³⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 25, s. 488.

³⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 25, s. 495.

⁴⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.165.

“Madde 1. Niğde Sancağına bağlı Yahyalı Nahiyesi Niğde’den irtibatı kesilerek Develi’ye bağlanmıştır.

Madde 2. İş bu kanun kabul edildiği tarihten geçerlidir.

Madde 3. İş bu kanunu uygulanmasına Vekiller Heyeti Memurdur.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Yahyalı Nahiyesi hakkındaki evrak okundu. Bu husustaki teklif çoğunlukla uygun görülmüş olmakla Heyeti Umumiyyeye arz ve takdim kılındı”⁴¹ şeklindedir.

Mecliste Kayseri Mebusu Atıf Bey’in teklifi ve Dâhiliye Encümeni mazbatasının okunmasından sonra söz Alan Niğde Mebusu Ata Bey konuşmuştur⁴². Ata Bey’den sonra Kayseri mebusu Ahmet Hilmi Bey söz almış ve Atıf Bey’in teklifi ile hazırlanan Dâhiliye Encümeni mazbatasının kabulünü arz etmiştir⁴³.

Ahmet Hilmi Bey’den sonra Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey söz almıştır. Mustafa Hilmi Bey:

“Yahyalı’nın Develi’ye bağlanması hususunda anlayamadığım teklife şiddetle lüzum varsa bunu Kayseri Mebusu Ahmet Bey ile arkadaşlarının teklif etmesi lazım geliyordu. Kayseri ile Develi’nin hiçbir gün münasebeti yoktur. Olsa bile bunu Develi’de birkaç gün kaymakamlık yapan atıf Bey değil, oranın daha fazla alakadar ilgililerinin teklif etmesi lazım geliyordu.

Bunun esasını arz edeyim. Yahyalı Nahiyesi kuruluşundan beri Niğde’ye bağlı bir nahiyedir. Efendiler; Dâhiliye Vekâletince malum olduğu üzere bu nahiyeye bir zaman böyle talep edildiği gibi altmış sene evvel de bir talep üzerine Develi kazasına bağlanmış. Bu bağlılık ancak altı ay devam edebilmiş. Sonra ahalisinin bin türlü feryadı üzerine tekrar iade edilmiştir. Bu, Dâhiliye Vekâletince kayıtlarla sabittir. Şurasını da arz edeyim. Üç dört sene evvel bunun gibi, bu nahiyeyi Kayseri meclisi Umumisi kendisine bağlamak için bir karar verdi. Dâhiliye Vekâleti Celilesi iki taraf Meclisi Umumisinden bir karma bir cemiyet huzuruyla Yahyalı da bir heyetin oluşumu ile hangi tarafa münasebeti gerekiyorsa o tarafa dâhil edilmesi için bir karar verilmesi hakkında emir verir Adana eski Valisi Nazım Bey’in başkanlığı altında Kayseri’den aza gelerek

⁴¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.165.

⁴² Ata bey’in konuşması çalışmamızın Ata Bey’in Meclis faaliyetlerinde yer almaktadır.

⁴³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.165.

Yahyalıdan bir encümen oluşturulur. Buraya halkı teker teker, fert fert çağırdılar. Kendilerine soruldu. Hiçbir kimse Niğde'den ayrılmayı kabul etmemiştir. Zannedirim, bu husus Dâhiliye Vekâletince bilinir. Bu Kayseri Mutasarrıflığının itirazı ile sabittir”⁴⁴ şeklinde açıklama getirmektedir. Bu teklifin gereksiz ve doğru olmadığını beyan etmektedir.

Mustafa Hilmi Bey konuşmasında devamla; *“İkinci olarak bu teklif yapıldığından bu güne kadar ahali Niğde'ye bağlı kalmak için müracaat etmişler zannedirim. Bu hususta bilgileri vardır.*

Sonra münasip yönüne gelince; karye ahalisinin kendisinin kazaya bağlılığını hiç arzu etmez. Vilayeti geçip de kazaya bağlanmak istemezler. Sonra ahalinin adli münasebeti cinayet mahkemesiyledir. Bildiğiniz gibi kazalarda cinayet mahkemeleri yoktur. Bundan dolayı cinayet mahkemelerine müracaat için vilayete bağlılığı bir kat daha arzu eder.

Sonra efendim; nahiyenin Kayseri'ye yakınlığından bahsediyorlar. Kayseri Yahyalı'ya yirmi saattir. Aradan geçmek için bir dağ vardır ki, Erciyes Dağı derler. Bu dağdan sekiz ay gelip geçmek mümkün değildir. Bundan dolayı ahalinin kış esnasında dava için vesaire için Kayseri'ye gitmesi doğru değildir. Bunu da bertaraf edelim. Bu nahiyeye bağlı karyeler Niğde'ye yakındır. Keza bu nahiyeye bağlı olan karyelerin çoğunluğu altı saat mesafededir. Şu halde Develi'ye bağlarsak uzak mesafe kalırlar” diyerek Yahyalı'nın Niğde'de kalmasının daha doğru olacağını ifade etmektedir. Gaziantep Mebusu Yasin Bey'in nahiye çoğunluk olarak Türk müdür? Şeklindeki bir sorusu üzerine; Mustafa Hilmi Bey nahiyenin çoğunluk olarak Türk olduğunu belirtmiştir⁴⁵.

Bu cevaptan sonra konuşmaya devam eden Mustafa Hilmi Bey; *“sonra efendim! Niğde'den üç saat mesafeden başlayan bir mera vardır. Üçkol Yaylası derler. Yaz müddetince bu kasaba ahalisi orada kalırlar. Göçebe halindedirler. Kasabalarında üç ay ikamet ederler. Diğer zamanlarda yani yaz aylarında tamamen Niğde'ye yakın olan bu yaylaya gelirler. Eğer bu nahiye Develi'ye bağlamak lazım gelirse ahalinin üç ay Develi ve dokuz ay Niğde toprağında bulunmaları lazım gelir. Mera yönünden de bu*

⁴⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.165.

⁴⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.166.

suretle Niğde ile münasebetleri ve iştiraki vardır. Yine bunun gibi arazilerini Niğde'ye giden sudan sularlar. Eğer bu nahiye Develi'ye bağlamak lazım gelirse meradan başka bunların susuz kalması icap eder.

Sonra iktisadi münasebete geelim. İktisadi münasebet noktasından Yahyalı nahiyesinin iskelesi Mersin'dir. Ulukışla'dır. Buralara gitmek için Niğde'den geçmesi mecburidir. Develi'den geçemez. İşte bu suretle nahiyenin iktisadi yönden de Niğde'ye bağlanması lazım gelir. Ahalinin talebi de budur. Dâhiliye Vekâletine halk tarafından verilen genel talep de bu yoldadır. Bunun elli senelik evrakı dâhiliye Vekâletinde mevcuttur. Bunlar birer birer okunur ve Dâhiliye Vekâletinde olan mesele tamamen açığa çıkmış olur. Bundan dolayı teklifin reddini talep ediyorum” diyerek Yahyalı'nın mera, su ve iktisadi yönden Niğde'ye bağlılığının zorunlu olduğunu ve bu teklifin ret edilmesini istemektedir. Mustafa Hilmi Bey, bu uzun açıklamalarından sonra yapılan müzakere neticesinde bu kanun teklifi ve mazbata reddini sağlamıştır⁴⁶.

1. 2. 2. Nevşehir'de Liva Mahkemesi Teşkili Hakkında Yaptığı Konuşma

25 Aralık 1920 tarihinde Niğde Mebusları Ata Bey ve Hakkı Bey'in Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkili hakkında vermiş oldukları kanun teklifi, Layiha ve Adliye Encümeni Mazbataları⁴⁷ okunmasından sonra Mustafa Hilmi Bey söz almıştır.

“Efendiler, Nevşehir'de bir liva mahkemesi oluşturulması isteniyor. Bundaki maksat ve gaye zaten memleketimizin meclisi umumisince defalarca sayılmış kararlaştırılmış gereklerdendir. Bunun sebebi, Niğde'ye bağlı olan Nevşehir kazasının adliyesi de, Niğde'ye bağlı olduğu bir zamanda Niğde Merkez kazasından başka altı kazası ile beraber 7 kazayı oluşturuyor. Oranın nüfusu pek çoktur. Bununla beraber arazisi gayet geniştir. Mesela Nevşehir'e 20 saatte gidildiği halde onun arkasında bulunan Arapsun, Ürgüp kazaları Niğde'ye 30 saattir ve onların arkasındaki köyler 30 saat mesafeyi içine alır. 30 saatlik bir yerden Niğde'ye kadar halk daima cinayet mahkemelerinde şahitlikle veya davacı olarak gelirken kış veya yağmur mevsimlerinde çok zorluk çekmektedirler. Bu hal Meclisi Umumice kararlaştırıldığından dolayı bendeniz Meclisi Umumide bulunduğum sırada meclis kararı ile bakanlık bütçesinden istenmiş. Fakat bütçenin müsaade etmemesinden dolayı bu maksat, bu istek dinlenmemiştir. Bununla beraber Ömer Lütfi Bey (Amasya Mebusu) buyuruyorlar ki;

⁴⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.166-167.

⁴⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.18

Niğde'deki Ceza mahkemesini Nevşehir Cinayet Mahkemesine kaldıralım. Onun kalkması ile Ulukışla ve Bor kazalarının oraya bağlı olması gerekir ve bu 40 saatlik mesafede bulunan Ulukışla, Bor ve Niğde halkının Nevşehir'e gitmesi lazımdır. 20 saatlik mesafeden sonra 40 saatlik mesafeye göndereceğiz.

Sonra Hoca Efendi Hazretleri buyuruyorlar ki; Sulh Mahkemelerinin yetkilerini bırakalım bu olursa ona diyeceğim yoktur. Sonra buyuruyorlar ki; bir davacı hâkim huzuruna geldikte falan efendiden şu kadar alacağım var. Hâkim ya alacaksın, ya vereceksin diyor. Bu bugün yine icra ediliyor. Bu sıradan davalar Nevşehir'de görülmektedir ve teşekkül eden mahkemeler tarafından icra edilmektedir. Yalnız kolaylaştırılması talep olunan bir dava varsa cinayet davalarıdır. Cinayet mahkemesinin uğraştığı yargılama ile bugün İstiklal Mahkemeleri meşgul değildiler. Onun için Nevşehir'de bir Liva Mahkemesi pek lazımdır ve pek mühimdir.

Sonra efendiler; Niğde'de bugün hapisanede 400-500'ü aşan hapis vardır. Bendeniz dava vekâleti ile uğraştığım zaman görüyordum ki, bir dava bir buçuk aya uzuyordu. Niçin? Mesafenin uzaklığından, zamanın müsaade etmemesinden dolayı mahkemeler böyle erteleniyordu. Bir davada suçlunun iki, üç hatta beş sene durdurulduğu zaman vardır. Bunları dikkate alırsak bu Nevşehir'de bir Liva Mahkemesi oluşturulmasını biz de uygun görürüz"⁴⁸ diyerek Ata Bey ve Hakkı Paşa'nın tekliflerine destek vermiştir.

1. 2. 3. Tahriri Tereke Hakkında Kanun Teklifine dair

Ankara Mebusu Hacı Atıf Bey tarafından Terekelere Dair Kanun Teklifi'nin Meclis genel Kuruluna havalesine dair Şeriye Encümeni tarafından 16 Nisan 1921 tarihinde hazırlanan mazbata aynı gün Meclis Genel Kuruluna sunulmuştur. Şeriye Encümeni Tarafında Hazırlanan Mazbata:

“Şeriye Mahkemesi marifetiyle tahrir olunan terekeler için evvelce itibar edilen nizamnamede işbu karar ile teklif olunan kanun layihası içeriği mevcut olup esasen nizamname ile idare edilmekte bulunan bu gibi kanunları bir kanun ile idare etmeye gerek görülmediğinden ve ancak adı geçen nizamname makamına kaim olmak üzere Vekiller Heyetince düzenlenen nizamnamenin kaldırılması ile bundan evvelki nizamnamenin uygulanması ile maksadın gerçekleşeceği Adliye Vekâletinden

⁴⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.19-20.

açıklanmasına binaen anılan konunun nazarı dikkate alınması hususunda işbu kararın vekiller heyetine bırakılarak Heyeti Umumiyyeye arz ve takdime karar verildi”⁴⁹ şeklindedir.

Şeriye Encümeni Mazbatasını okunmasından sonra Mustafa Hilmi söz almıştır. Niğde Mebusu Mustafa Hilmi; *“Efendim, Şeriye Mahkemesi marifetiyle tahrir olunan terekelerin bedelleri Eytam Sandıklarında muhafaza edilmekte ve talep edilen şahıslara ödünç verilmekte ve ödenmekte idi. Bundan dört sene evvel Şeyhülislamlık dairesinin vermiş olduğu bir emir üzerine Eytam Sandığında mevcut bulunan paralar Ziraat Bankalarına devir ve teslim edilmişti. Aradan altı ay veya bir sene geçtikten sonra altın paraların kağıt paraya dönüştürülmesinden sonra tekrar Ziraat Bankalarından bu paraların alınıp Eytam Sandığına verilmesi gerektiği sırada Ziraat Bankası Altın paraları kendi elinde alıkoyarak onun karşılığında kağıt para vermek suretiyle bir takım yetimin açık ve yasal haklarını kaybettirmiştir. (madde göster sesleri) kanun maddesi değil; emir verildi diyorum efendim. Kanun maddesinden bahsetmiyorum, Şeyhülislamlık dairesinin vermiş olduğu emir üzerine bütün Şeriye Mahkemelerinde yapılan muameleden bahsediyorum”* şeklinde izahatta bulunmuştur. Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey’in “misal istiyorlar efendim” demesi üzerine konuşmasına devam eden Mustafa Hilmi; *“Misal; işte benim memleketim, ben memleketimde olan şeyden bahsediyorum. Bunun aksini iddia eden varsa kürsüye buyurup beyan edersiniz efendim. Bugün Şeriye Mahkemelerinin idareleri Adliye Vekâletine verilmiştir. Bu teklifte mahsur olup olmadığını bir kere de Adliye Vekâletinin ve Adliye Encümeninin incelemesi gerekir. Sırf Şeriye Encümeninin vermiş olduğu kararlar Adliye Vekâletine havale etmekle hiçbir faydası görülemez ve bu paraların Ziraat Bankasına verilmesinde yine bu gibi zararlar mevcuttur. Bir kerede şu evrakın Adliye Encümenine havalesini teklif ediyorum”* şeklinde teklifte bulunmuştur.

Yapılan görüşme sonunda Şeriye Encümeni Mazbatası ile gelen terekelerin sureti tahririne dair teklifi Adliye Encümenin havale olunmuştur⁵⁰.

1. 2. 4. İdarei Vilayat Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin tadili

7 Nisan 1923’te İdarei Vilayat Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin tadili münasebetiyle yapılan görüşmelerinin 11. Maddesi⁵¹ ile ilgili olarak söz alan

⁴⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s.6.

⁵⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s.6-7.

Mustafa Hilmi Bey; “Okul binaları hakkındaki beyanatınızı kabul ettik, fakat eğitim-öğretim için gereçleri ve saireyi nakil gerekirse ne yapacaksınız?”. Şeklinde soru yöneltmiştir. Söz alan Karasi Mebusu Hasan Basri Bey ise; “Efendim lise, kız ve erkek öğretmen okullarının eğitim-öğretim gereçleri, yatakhane vesairesini Maarif vekâletine devretmek, geçici kaydı ilede olsa hakikaten uygundur. Çünkü bu okulların masrafları Maarif Vekâletince karşılanmaktadır. Fakat ben memlekette halktan aldığım yardım ile temin ettiğim malzemeyi, eğer Maarif Vekâleti memleketimdeki bu okullardan birini kaldırır da başka mahalle götürmek isterse ben vermem, halk da vermez ve isyan eder. Eğer mevcut olan Kız ve Erkek öğretmen okulları yerinden oynatılmayacaksa geçici kaydı ile bu malzemeleri veririz. Yok, başka tarafa kaldırmak isterlerse, o zaman benim halkımın kendi kendine tedarik ettiği malzemedden bir zerresini, bir iğneyi bile vermem. Bu suretle zapta geçsin. Maarif Vekili Bey de bu hususta teminat vermelidir” şeklinde izah istemiştir. Maarif Vekili İsmail Safa Bey (Mersin) ise; “Vekâlet, bu binaları aynı maksat ve aynı okul için kullandığı müddetçe tabiatıyla bu malzemelerde geçici kaydıyla Maarif Vekâletine verilsin. Aksi takdirde Özel İdarelerde kalsın” şeklinde açıklama getirmiştir. Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey’in Madde 11 de bahsi geçen “geçici” kavramından ne kastedildiğini sorması üzerine tekrar söz alan Maarif vekili İsmail Safa bey; “bildiğiniz üzere bu binalar Özel İdarelerin mülküdür. Bizim Özel İdarelere ait bir binayı Devlet hesabına almaya hakkımız yoktur. Ancak bugün kız ve erkek öğretmen okulları Maarif Vekâletine verildiği için ve Devlet bu okulları açmaya mecbur olduğundandır ki, bu binalardan da faydalanmak amacıyla bu kavram maddeye konulmuştur⁵²” şeklinde cevap vermiştir.

Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey’in bir yerden diğer yere bu araç-gereçleri nakletmemeli şeklindeki sözleri üzerine Maarif Vekili İsmail Safa Bey; “nakletmeyiz efendim” şeklinde karşılık vermiştir. Reis bey 11. Maddeyi oylamaya sunmuş ve Madde aynen kabul edilmiştir⁵³.

⁵¹ Madde 11 “bütün lise, erkek ve kız öğretmen okullarına ait binalar bütün eğitim-öğretim araçlarıyla ve yatakhaneleriyle birlikte geçici olarak Maarif Vekâletine devredilmiştir”. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 28, s. 416).

⁵² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 28, s. 416-417.

⁵³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 28, s. 417.

1. 3. İzin Talebine Dair Takrirleri

Ramazan münasebetiyle 25 Mayıs 1920 tarihinden itibaren bir ay müddetle izne ayrılan Mustafa Hilmi Bey, Meclise 25 Haziran'da dönememiş ve 1 Temmuz 1920 tarihinde meclise katılabilmıştır. İzin dönüşü 6 gün gecikmiştir. Geciktiği 6 gün için izinli sayılmasına dair Meclisin 13 Eylül 1920 tarihli oturumunda takrir sunmuştur. Bu takrir; *“Ramazan münasebetiyle bir mah müddetle mezunen, memleketime 25 Mayıs 1336 tarihinde buradan hareket ve 1 Temmuz 1336 tarihinde Mecliste ispatı vücut etmiş ve arada altı gün kadar mezuniyetim tecavüz etmiş ise de şimendiferlerin tesadüf etmemesi gibi mazereti meşruadan ileri gelmiş olduğundan, mürur eden altı gün için dahi mezun addime müsaade buyrulmasını Heyeti Celileden istirham ederim”* şeklindedir⁵⁴. Yapılan müzakere sonucunda Meclis takriri kabul etmiştir.

İzinle ilgili bir diğer takriri de Meclis Genel Kurulunda 5 Mayıs 1921 tarihli bileşiminde Niğde Mebusu Hilmi Bey'e bir ay müddetle mezuniyet verilmesi hususu görüşülmüş ve kabul edilmiştir⁵⁵.

1. 4. Aldığı Görevler

1. 4. 1 Şeriye ve Evkaf Encünemi Reis, Mazbata Muharrirliği ve Katipliğine Yapılan Seçim hakkında

Meclisin 4 Mayıs 1920 tarihli oturumunda Şeriye ve Evkaf Encümenine Reis, Mazbata Muharrirliği ve Kâtipliğine seçim yapılmıştır. Yapılan seçimde Mustafa Hilmi kâtipliğe getirilmiştir⁵⁶.

1. 4. 2. Tetkik Encümenine Seçilmesi

Meclisin 1 Aralık 1921 tarihli bileşiminde Tetkik Encümeninde görevli Konya Mebusu Musa Kazım Bey'in Adliye Encümenindeki yoğun meşguliyeti dolayısıyla istifa etmesi üzerine tetkik Encümenine seçim yapılmıştır. Daha önceden aday listesinde en çok oy alan Niğde mebusu Mustafa Hilmi'nin, Tetkik Encümenine intihabı oy çokluğu ile kabul edilmiştir⁵⁷.

1. 4. 3. Adliye Encümenine Seçilmesi

3 Haziran 1922 tarihinde Birinci Şube Reisi Şeref Bey (Edirne)'in mezun olmasına binaen Riyasete Abdülgafur Bey (Karesi), Hariciye Encümenine Ali Cenani

⁵⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s.108; TBMM Arşivi, **362 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı

⁵⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s.229

⁵⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 3, s.202.

⁵⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 14, s.423

Bey (Gaziantep), Adliye Encümenine Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey'in intihap olunduğuna dair şube tezkeresi. Birinci şube tarafından hazırlanan bu tezkerede:

“Riyaseti Celileye

Birinci Şube Reisi Şeref Bey Edirne'nin, mezun olmasına binaen Riyasete Abdülğafur Bey Karesi, Hariciye Encümenine, Ali Cenani Bey Gaziantep, Adliye Encümenine, Mustafa Hilmi Bey Niğde'nin intihap oldukları berayı malûmat arz olunur”⁵⁸ şeklindedir.

1. 5. Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar

1. 5. 1. Malatya Mebusu Reşit Ağa'nın İstafası mı? Mebusluğu mu? Hakkında

TBMM'nin 31 Temmuz 1920 tarihli bileşiminde Malatya Mebusu Reşit Ağa'nın istifaları mazbatalarında şerh verilmiş olmasına rağmen Meclis'e gelmesi üzerine mebusluğunun mu; istifasının mı kabul edilmesi hususunda müzakereler başlamıştır. Müzakerelerde söz alan Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey; *“Malûmu âlileri olduğu üzere geçen ki müzakere esnasında Garip Ağadan evvel ihrazi ekseriyet eden üçünün istifasına mebni, yedinci derecede ihrazi ekseriyet eden Garip Ağanın mazbatası kabul edilmişti. Diğerlerinin istifa etmiş olduğu o mazbatadan anlaşılmiş olmakla istifaları kabul edilenlerin buraya gelmeleri olamayacağını arz ederim”* şeklinde düşüncelerinin dile getirmiştir.

Reşit Ağa'nın Mebusluğu kabulü Reisi Sani tarafından Meclisi Aliye arz edilmiş; yapılan oylamada Mebusluğunun kabulüne karar verilmiştir⁵⁹.

1. 5. 2. Hıyaneti Vataniyeden Üç Sene Küreğe Mahkûm Söğüt'lü Hacı Apustol Hakkındaki

Hıyaneti Vataniyeden Üç Sene Küreğe Mahkûm Söğüt'lü Hacı Apustol Hakkında evraklar Adliye encümeni tarafından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonunda 11 Nisan 1921 tarihinde hazırladıkları mazbatayı 16 Nisan 1921 tarihinde meclis Genel Kuruluna sunmuşlardır. Bu mazbatada:

“Hıyaneti Vataniye suçundan dolayı sanık olarak tutulan Söğüt'ün Rum mahallesinden Hacı Apustol hakkında yüz yüze icra kılınan yargılama neticesinde, adı geçen Hıyaneti Vataniye Kanununun üçüncü maddesine uymakla üç sene kürek

⁵⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s.127

⁵⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 3, s.5-6.

cezasına mahkûmiyetine dair Söğüt Kazası Bidayet Hâkiminin 3 Mart 1921 tarihli ilanı ile evrakları encümenimize bırakılmakla tetkik ve mütalaa olundu.

Adı geçene yüklenen Hıyaneti vataniye suçu hakkında kanuni bir delil mevcut olmadığı cihetle tasdiki mümkün olmayan bahse konu hükmün kaldırılmasına ve sonraki sebeplerden tutukluluk olmadığı takdirde serbest bırakılmasını mahalline telgrafla bildirilmesi uygun görülmüş onayı Heyeti Umumiye teklif olunur” denilmektedir.

Mazbatanı okunmasından sonra söz alan Kırşehir Mebusu Müfid Bey; “Adliye Encümeninin konu ile ilgili olarak elinde bu fiilin ispatını gerektirecek hiçbir delil olmadığını ve bu nedenle hükmün kaldırılması gerektiğini söylemiştir”⁶⁰ şeklinde açıklama getirmiştir.

Kırşehir Mebusu Müfid Bey’den sonra Niğde Mebusu Mustafa Hilmi söz almıştır. Mustafa Hilmi Bey; “Adliye Encümeni namına arz edeyim. Müfid Bey Hazretlerinin buyurdıkları gibi evrak incelendi. Mahkemenin deliller mevcut olmadığı halde hüküm vermesinin sebepleri: Yunanlılar bu kasabaya gelirken seksen kadar Müslüman ile beraber bu Hacı Aputol dahi Yunanlıları istikbale gitmiş ve buna (80) yaşında Rıfkıye isminde birisi sorgulama sırasında şahitlik etmiştir. Mahkemeye gelip hâkim huzurunda, ben öyle bir şey demedim, hayır, benim öyle bir ifadem yoktur, ben şahitlikte bulunmadım. Diye ikinci defa inkâr etmiştir. Fakat mahkeme; bunun istintak dairesinde yemin vermiş olduğu ifadenin geçerliliğini kabul etmiştir ve Aputol’u mahkûm etmiştir. Yüce Encümeniniz bu ciheti kabul etmedi. Hâkim huzurundaki delillere binaen hükmün kaldırılması yoluna gidilmiştir” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamalardan sonra yapılan müzakereler neticesinde Adliye Encümeni Mazbatası oylanarak kabul edilmiştir⁶¹.

1. 5. 3. İktisat Vekili Sırrı Bey’e İtimadı Beyan Edilmesine Dair Takrir Hakkında

25 Nisan 1922 tarihli meclis toplantısında Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey ile elli arkadaşı İktisat Vekili Sırrı Bey’e itimadı beyan edilmesine dair sundukları takrir⁶²

⁶⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s.5-6.

⁶¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s.6.

⁶² *Riyaseti Celileye; Müzakere kafidir. Mevzu olunan meselenin vekalet yetkisinin cümlesinde olmasına ve vekil için mucibi mesuliyet bir hal meydana getirmeyeceğine binaen İktisat Vekili Sırrı Bey’e beyanı itimad edilerek gündeme getirilmesini teklif ederiz.* (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 19, s.411)

çoğunluğun hâsıl olmadığından tamamlanamamıştı⁶³. 27 Nisan 1922 tarihinde İktisat Vekili Sırrı bey'in itimat beyanına dair takririn tekrar reye sunulması ve reylerin neticesi hususunda müzakerelerde bulunulmuştur⁶⁴. Yapılan oylamada 24 oy çekimser, 78 oy itimat ve 78 oyda gayri itimat vermiş ve oylarda bir eşitli durumu ortaya çıkmıştır⁶⁵. Oylama neticesinin nasıl değerlendirilmesi hususunda müzakereler yapılırken söz alan Niğde Mebusu Mustafa Hilmi; *“Efendim mesele zaten açıktır. Tekrar söz söylemek gerekirse tarafı riyasetten söz aldığım için bende arz etmek isterim. Şöyle ki, Ali Sururi Bey'in beyan ettiği üzere ret edenlerin oyu çoğunluktan addedilemez. Fakat ita edilen evrakların tamamı bir rey sayıldığına göre; Akşehir'in Liva olma meselesinde de burada verenlerle vermeyenler arasında bir eşitlik hâsıl oldu. Divanı Riyaset bu meseleyi tetkik, nihayet Meclisinize arz etti. Reyler eşit sayıldığından yeniden reye sunuldu. Bu emsaliyle sabittir. Bu sebeple yeniden reye sunulması lazımdır”*⁶⁶ şeklinde bir izahta bulunmuştur. Yapılan ikinci oylamada ise 25 çekimser, 85 itimat ve 89 gayri itimat şeklinde bir sonuç çıkmış ve 4 oy farkla beyanı itimat beyan verilmemiştir. Alınan Bu karar üzerine İktisat Vekili Sırrı Bey 27 Nisan 1922 tarihinde istifa etmiştir⁶⁷.

1. 5. 4. Elcezire Cephesi Eski Kumandanı Nihat Paşa'nın Mesuliyeti İcap Eden Bir Hali Görülmediğine Dair

Meclisin 11 Haziran 1922 bileşiminde Elcezire (Cizre) Cephesi eski Kumandanı Nihat Paşa'nın mesuliyeti icap eden bir hali görülmediğine dair Mudafai Milliye Vekâleti tezkeresi okunmuştur. Bu tezkere:

“Riyeaseti Celileye

Elcezire Cephesi eski kumandanı Nihat Paşa hakkında geçenlerde yüce Mecliste gerçekleşen soru üzerine Erkânı Harbiye Umumiye riyasetince adı geçenin görevine son verilerek evrakının mahkemece incelenmek üzere Vekâletimize bırakıldığı bildirilmiş ve sonra 10 Kasım 1921 tarih ve 1167/2153 nolu tezkereyi Celileleriyle gönderilen takrir dahi birleştirilerek inceleme sonucunun Vekâletimize gönderilmiş olduğundan mahkemeler neticesinde mesuliyet icap eden bir şey görülmemiş ve olayın

⁶³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 19, s.412

⁶⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 19, s.423-433.

⁶⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 19, s.423.

⁶⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 19, s.427.

⁶⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 19, s.430.

Vekiller Heyetince o zaman kendisine verilmiş olan yetki dâhilinde olduğu görülmüş olmakla arzu malumat olunur”⁶⁸ şeklindedir.

Elcezire Cephesi eski Kumandanı Nihat Paşa hakkında yapılan soruşturmada, Nihat Paşanın halka zulmettiği, köy yaktığı, haksız gelir elde ettiği şeklindeki iddiaların tartışıldığı bir sırada söz alan Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey;

“Meclisi Alide gerçekleşen araştırmalar sonucundan da anlaşılacağı üzere Nihat Paşa’nın iki yüz kırsrağı varmış. Arkadaşlar bundan da bahsediyorlar. Bu Vekiller Heyetinin verdiği yetkiye dayanarak mı yapılmıştır”. Şeklinde soru yöneltmiştir. Mudafai Milliye Vekili Kazım Paşa ise “hayır efendim, 200 kırsrağı yoktur. 30 tane hayvan kendisine hediye verilmiştir. Bundan 10 tanesini hizmet gören zabıtana hediye etmiştir. 5 tanesini de hayvan deposuna vermiştir”⁶⁹ şeklinde durumu açıklamıştır.

Diyarbakır Mebusu Kadri Bey, Maraş mebusu Hasib Bey, Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey ve Malatya Mebusu Reşid Ağa’nın, Nihat Paşa’nın kendisine verilen yetkileri aştığı, halka kötü davrandığı, kusurlu olduğu şeklinde suçlamalarda bulunmuşlardır⁷⁰. Buna karşın başta Müdafai Milliye Vekili Kazım Paşa⁷¹ olmak üzere, Mersin Mebusu Selahaddin Bey⁷² ve Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey⁷³ de, Nihat Paşa’nın kusurlu davranmadığını, kendisine verilen yetkileri aşmadığını, itham olunan suçlamaların yersiz olduğu ve bunun da görülen mahkemeden anlaşıldığı şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Neticede konu ile ilgili evrakın Adliye Encümenine sevkine karar verilmiştir⁷⁴.

1. 5. 5. Halife II. Abdülmecid’ten Gelen Teşekkür Telgrafı

Meclisin 25 Kasım 1922 tarihli bileşimde Başkan, Halife’den bir teşekkür telgrafı geldiğini ve okunacağını duyurması üzerine, Malatya Mebusu Lütfi Bey telgrafın ayakta dinlenmesini önermiş, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey ve Karahisarısahip (Afyonkarahisar/Afyon) mebusu Şükrü Bey bu öneriye katılmışlardır. Ancak Niğde Mebusu Mustafa Hilmi ve Antalya Mebusu Rasih Bey bu görüşe karşı

⁶⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 340-341.

⁶⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 343.

⁷⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 341-344.

⁷¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 341-352.

⁷² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 342.

⁷³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 343.

⁷⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 20, s. 352.

çıkarak Halifenin telgrafını okunmasında üstün bir ayrıcalık düşünülemediğini beyan etmişlerdir⁷⁵.

25 Kasım 1922 tarihinde Halife Abdülmecit Efendi'den gelen telgrafın ayakta dinlenmesine dair takrir hususunda söz alan Mustafa Hilmi; “*Efendim. Müsaade buyurunuz, anlaşılınsın okunacak telgraf Halife Müslimîn Hazretlerinden gelen bir telgraftır. Cenabı Hak'tan münzel olan Kuranı Mü'bini oturup dinlemek mutakabir iken, bu telgraf ondan daha muazzam ve daha mükerrem midir? Rica ederim*”⁷⁶ demiştir.

27 Kasım 1922'deki birleşimde yapılan 110 mebusun katıldığı oylamada 30 red ve 3 çekimser oya karşılık çoğunluğun telgrafın ayakta dinlenmesini kabul etmesiyle⁷⁷ telgrafın ayakta dinlenmesine karar verilmiştir⁷⁸.

1. 5. 6. Lozan Konferansındaki Devam eden Müzakerelerle İlgili Olarak verdiği Takrir

İcra Vekiller Heyeti Reisi ve Hariciye Vekâleti Vekili Rauf Bey'in Lozan Sulh Konferansında cereyan eden müzakerelere dair beyanatı üzerine açılan müzakerelerde Niğde Mebusları Mustafa Hilmi takrir sunmuştur.

Yapılan müzakerelerle ilgili olarak takrir sunan Mustafa Hilmi; “*Mesele tevazzuh etmiştir. Müzakerenin kifayetiyle ruznameye geçirilmesine karar itasını arz ve teklif eylerim*” demektedir⁷⁹.

1. 5. 7. Van Mebusluğuna İntihab Edilmiş Olan Tevfik Bey'in Mebusluğunun Kabulü Hakkında Arzuhal Encümeni Mazbatası:

20 Ocak 1921 Perşembe günü toplanan İstida Encümeni'nde Van Mebusu Tevfik Bey'in, havale edilmiş olan dilekçesi, kanunlar ve ekli evrakları incelendi ve kendisi dinlendi.

Meclisin 3 Şubat 1921 tarihli oturumuna İstida Encümeni tarafından Van Mebusluğuna seçilen Tevfik bey'in mebusluğunu kabulü hakkındaki 20 Ocak 1920 tarihinde düzenledikleri mazbata Meclis Genel Kuruluna sunulmuştur. Düzenlenen bu mazbata da:

⁷⁵ Çoker, **a.g.e.**, I, s. 287.

⁷⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 25, s. 82

⁷⁷ Çoker, **a.g.e.**, I, s. 287.

⁷⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 25, s. 90, 106-107; telgraf metni için bkz., (Çoker, **a.g.e.**, I, s. 287-288).

⁷⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c.26, s. 182; Çoker, **a.g.e.**, II, s. 483.

“Van Vilayetinin 27 Temmuz 1920 tarihli şifre ve telgraf namesinde açıkça beyan edilen adı geçenin zikredilmiş olan tarihte mebusluğa seçilmiş olunduğu, seçildiğinden haberi olunca görevli olduğu Van Mutasarrıflığını devredecek bir vekil bulamadığı anlaşılmıştır. Kendisine izin, harcırah ve mazbatasını istediği anlaşılmış ve müracaatı üzerine gerek bu telgraf ve gerekse 19 Ağustos tarihli telgrafla kendisine müsaade edilmemiş ve 6 Eylül 1920 tarihinden daha önce kendisinin seçim mazbatasını ve harcırahı verilmemiş olduğu anlaşılmışına binaen, zamanında oraya gelememesi ve mazeretinin gerçek olduğu görülmesi üzerine mebusluğunun kabulü lüzumunun Heyeti Umumiyeye sunulmasına çoğunlukla karar verilmiştir” denilmektedir.

Mazbatanın okunması üzerine Niğde Mebusu Mustafa Hilmi ve Gümüşhane Mebusu Mehmet Ruşen itiraz ederek tahrir sunmuşlardır. Sundukları tahrirde; *“Adı geçen Tevfik bey’in Nisabı Ekseriyet Kanununun ilanından sonra seçilmesi ve 27 Aralık 1920 tarihine kadar Meclise katılmaması ve seçim tarihinden 27 Aralık tarihine kadar geçen süre zarfında Meclise müracaat ederek izin istememesi, bu zatın Mecliste önce müstafî sayılması ve sonra da 29 Aralık 1920 deki celsede adı geçen mazeretinin kabul edilmeyeceğine dair karar verilmiş iken tekrar kabulü cihetine gidilmesi yolundaki karara muhalifim”*⁸⁰ şeklinde itiraz etmişlerdir. Mecliste uygundur, muvafık sesleri yükselmiştir.

Reis konunun bir şubeye havale edilerek mazbatanın değerlendirilmesini istemesi üzerine söz alan Kütahya Mebusu Cemil Bey mazbatanın birinci şubede tetkik edildiğini söylemiştir.

Mustafa Hilmi Bey ise; *“Efendiler: Tevfik Bey’in dilekçesi İstida encümenine havale edildi. Yapılan tetkikatta bende hazır bulundum. O zaman da konuya muhalif kaldım. Muhalefetim tafsilatlı şekilde kararın altındadır. Şöyle ki: Birinci defa adı geçenin 6 Eylülde, yani Nisabı ekseriyet Kanununun tanziminden sonra intihab edilmiştir.*

İkincisi; intihaptan yüz on gün sonra Meclise iltihak ediyor. Bu suretle iki aydan fazla müddet de geçirmiş bulunuyor ve ondan sonra Meclis bir karar daha alıyor. Meclisin bu kararlarına karşı adı geçenin dilekçesinin kabulü cihetine gidilmesini

⁸⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 8, s.63

doğru bulmuyor ve katılmıyorum. Eski kararın ve Meclisin şerefini muhafaza etmek ve bu zatın meclise kabul edilmemesini talep ederim”⁸¹ demiştir.

Söz alan Aydın mebusu Tahsin Bey ise Tevfik Bey’in memuriyetini terk etmemesi bir kabahat değil, bilakis makbul ve yasal bir mazerettir şeklinde Tevfik Bey’in mazeretini haklı bularak talebinin kabul edilmesini teklif etmiştir. İzmit Mebusu Hamdi Bey ise “*Meclise icabet etmeyen aza mazereti ne olursa olsun, bu Meclise kabul edilemez*” şeklinde görüş bildirmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda Van Mebusu Tevfik Bey’in mazbatasının bir şubeden tetkikine karar verilmiştir.⁸²

1. 5. 8. Hıyaneti Vatan Hıyaneti Vataniyeden On Sene Küreğe Mahkûm Eski Muhtar Yörükoğlu Mehmet Bey Hakkında

Meclisin 24 Şubat 1923 tarihli bileşiminde Hıyaneti Vataniyeden on sene küreğe mahkûm eski muhtar Yörükoğlu Mehmet hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti Tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası görüşülmüştür.

Reis: “*Ahali yedindeki silahları toplayıp Yunanlılara vermek suretiyle hıyaneti vataniyede bulunan Kütahya'nın Armuteli nahiyesinin Kirteller Muhtarı Mehmed hakkındaki hükmün tasdikine dair Adliye Encümeni mazbatası var*” dedikten sonra adliye encümeni mazbatası okunmuştur. Bu mazbata:

*“Ahalinin elindeki silahları toplayıp Yunanlılara vermek ve bu surette Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümlerine karşı mevcut düşman taarruzunu idame ve takviyede ikinci derecede suçlu bulunmakla adı geçen Hıyaneti Vataniye kanununun ikinci maddesi gereğince on sene kürek cezasıyla mahkûm Kütahya'nın Armuteli Nahiyesinin Kirteller karyesi eski muhtarı Yörükoğlu Mehmet hakkında Kütahya Bidayet Mahkemesinden çıkan 9 Kasım 1923 tarih ve 10 numaralı ilam ve evrakı teferruatı tetkik hükmü olayın muvafıkı kanun olduğu görülmekle berayı tasdik Heyeti Umumiyyeye arzı zımmında işbu mazbata takdim kılındı”*⁸³ ifadeleri yer almaktadır.

Yine Yörükoğlu Mehmet hakkında Kütahya Bidayet Mahkemesi Hâkimi Ali Osman Bey’in hükmü okunmuştur. Bu hüküm gereğince on sene müddetle küreğe

⁸¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 8, s.64

⁸² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 8, s.64-65

⁸³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 457.

konulması ve seksen kuruş olan Mahkeme masraflarının kendisinden tahsiline şeklinde ceza verilmiştir⁸⁴.

Konu ile ilgili söz alan Mustafa Hilmi; *“Bendeniz zannediyorum ki itham olunan veya cürmü işleyen veya zanlının aleyhinde onların ifadesine müracaat etmeden burada karar vermek kadar yanlış bir şey olamaz. Zanlı tarafından verilen itiraz ile mahkemenin hükmü bir araya getirilerek hangisinin yerinde olduğunu düşünerek ona göre tasdik veya bozması gerekir. Biz burada 2–3 senedir zanlının veya şüphelinin beyanını anlamadan karar veriyoruz. Mehmet Ağa bunu mecburiyetten yaptım diyor. Ortada bu gibi bir mecburiyet varken idam veya kürek cezası vermek doğru olmaz. Cebir ve zorlamayı dikkate almadan hüküm vermek doğru değildir. Yunan ordusu gibi zalim, yakıcı, yıkıcı bir ordunun ahaliye zulüm ettiği bir zamanda o adamın verdiği silahlar kendisinin suçluluğuna sebep olamaz. Bu nedenle hükmün bozulmasını talep ve nazarı dikkatinize celbediyorum”*⁸⁵ şeklinde açıklama getirmiştir. Mustafa Hilmi, Mehmet Ağa'nın bu suçu bir zorlama ve baskı altında işlediği ve bu sebepten cezanın kaldırılmasını talep etmektedir.

Söz alan çok sayıda Mebus, Mehmet ağa'nın baskı altında bu fiili kerhen işlediği şeklinde görüş bildirmişlerdir⁸⁶.

Kütahya Mebusu Ragıb Bey ise Mehmet Ağa'nın fiili isteyerek işlediği şeklinde görüş bildirmektedir. Ragıb Bey; *“Efendiler bu adam Kütahya Yunanlılar tarafından işgal edildiği vakit Yunanlıların Kütahya'ya tayin ettiği mutasarrıf tarafından, yani Yunanlıların mutasarrıf tayin ettiği ve şimdi de kaçan melun İbrahim tarafından Kütahya'ya getirilir. Her ikisi gizlice görüşür. Hiçbir mecburiyeti olmadığı halde Yunan askerlerini alır kendi köyüne gider. Falanda mitralyöz vardır der, dövdürür. Falan da tüfek var der, dövdürür. Birçok köylüyü Yunanlılara dövdürür. Bu hakikat Kütahya'da tamamen malum olduğu ve mahkemede tamamen muttali olduğu için bu hükmü vermiştir. ...Mahkemenin bir kanaati vardır. Bu kanaate niçin hürmet etmiyorsunuz? Bu adam hiç mecburiyeti olmadığı halde kötülük yolunu seçmiştir.*

⁸⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 457-458.

⁸⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 459.

⁸⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 459-462.

*Yunanlıları götürmüş, köylülerden birçok kimseleri zulmen dövdürmüştür. Meselenin aslı budur. Hüküm doğrudur*⁸⁷ şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Cezanın kaldırılması hususunda hususun da Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey⁸⁸, Lazistan Mebusu Necati Bey ve Kırşehir Mebusu Sadık Bey'in sundukları takrirler üzerine Reis Bey *“her üç takrirden vakanın cebren gerçekleştiğini ve hükmün bozulması şeklindedir. Bu takrirleri oylamaya sunuyorum”*⁸⁹ demiştir. Yapılan oylamada takrirler kabul edilerek cezanın bozulmasına karar verilmiştir⁹⁰.

⁸⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 461.

⁸⁸ Riyaseti celileye; Şifahen arz ettiğim veçhile merhum Mehmet fiili cürmü kerhen ve cebren icra eylemiş olduğu ifadeinden anlaşılmalı olduğundan hükmün bozulmasına karar itasını istirham ederim. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 462).

⁸⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 463.

⁹⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 463.

2. VEHBİ BEY (ÇORAKÇI)

Vehbi Bey'in Aksaray Kazasının Vilayet haline getirilmesine dair kanun teklifi ile Buğday Resmi Hakkında iki kanun teklifi bulunmaktadır. Bunlardan Aksaray'ın vilayet haline gelmesi kanunlaşmıştır. Ancak Buğday Resmi hakkında verdiği kanun teklifiyle ilgili Zabıt Ceridelerinde yaptığı teklife ait kayıt dışında bir bilgiye rastlanmamıştır. Değişik kanunlar üzerine verdiği 3 takrir, 8 değişik konuda yaptığı konuşmalar bulunmaktadır. İki kez de izinlerle ilgili takrir tespit edilmiştir.

2. 1. Kanun Teklifleri

2. 1. 1. Aksaray Kazası'nın Vilayet Olması Hususunda Yaptığı Faaliyetler

Meclisin 22 Eylül 1920 tarihinde bileşiminde Niğde Mebusu Vehbi Bey'in Aksaray Kazasının Vilayet haline getirilmesine dair kanun teklifi (2/97) üzerine Reis Bey; *"Efendim Aksaray Kazasının vilayet haline dönüştürülmesi hakkında Niğde Mebusu ve arkadaşlarının bir kanun teklifi var. Layiha Encümenine, Sonra Dahiliye ve Muvazenei Maliyeye. Bunun üçüne de gitmesi lazımdır. Önce Layihaya, sonra Dahiliye ve ondan sonra da Muvazei Maliye Encümenlerine havale olundu"* Şeklinde karar vermiş. Bursa Mebusu Emin Bey ise; *"İlk önce Layiha Encümenine gitmesi lazımdı."* Şeklinde görüş bildirmiştir⁹¹.

Merkezi Aksaray Kasabası olmak üzere Aksaray, Arabsun ve Koçhisar kazalarından Aksaray adıyla müstakil bir vilayet oluşturulmasına dair Dahiliye Vekaletince hazırlanan Kanun tasarısı ve gerekçe mazbatası Vekiller Heyetinin 7 Ekim 1920 tarihli toplantısında aynen kabul edilmiş, 11 Ekim 1920 tarihli toplantıda da Muvazenei Maliye Encümenine havale olunmuştur⁹².

14 Ekim 1920 tarihinde Aksaray Kazasının müstakil vilayet haline dönüştürülmesine dair kanun teklifi ve Muvazenei Encümen Mazbatasının müzakeresi yapılmıştır⁹³. Önce layiha gerekçesi okunmuştur. Bu gerekçe; *"Aksaray'ın Niğde'ye bağlı olduğu halde Niğde ile ekonomik ilişkilerinin çok sınırlı olduğu, çok önemli bir mevkide olan Aksaray'ın vilayet olmasıyla çok önemli menfaatler sağlanacağı belirtilmiştir. Bir senelik ödenek olan onbin liranın ise halk tarafından temin edileceği taahhüt edilmiş. 121000 nüfusa sahip Aksaray, Arabsun ve Koçhisar'ın Aksaray Merkez*

⁹¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 265.

⁹² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 26.

⁹³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 60.

vilayet olmak üzere müstakil hale getirilmesi hususu üç maddelik kanun teklifi olarak *Büyük Millet Meclisine sunulmuştur*”⁹⁴ ifadeleri yer almaktadır. Sonra Muvazenei Maliye Encümeni mazbatasını okunmuş ve üç maddelik⁹⁵ layiha ve mazbata üzerinde yapılan müzakere sonucunda Aksaray’ın müstakil vilayet haline dönüştürülmesine karar verilmiştir⁹⁶.

Bu karar üzerine Niğde Mebusu Vehbi Bey söz alarak “*Heyeti Celilenin şerefine, nöbet bekleyen asker arkadaşlarımıza beş yüz lira bağışlıyorum*”⁹⁷ demiştir. Aksaray’ın Vilayet haline dönüştürülmesinden dolayı Aksaray Müftüsü İbrahim Bey ve Belediye Reisi Ahmet Bey tarafından Büyük Millet Meclisine bir teşekkür telgrafı gönderilmiş ve bu telgraf 30 Ekim 1920 tarihinde Reis Bey tarafından Mecliste okunmuştur⁹⁸.

Aksaray 14 Ekim 1920 tarihinde müstakil vilayet haline dönüştürülmesine rağmen⁹⁹; 11 Aralık 1920 tarihinde Dâhiliye Encümeni Aksaray’ın bir vilayet olmasına lüzum olmadığına dair bir mazbata vermiştir. Bu mazbata ile ilgili olarak Reis Bey; “*Aksaray’da bir vilayet gerekli olmadığına dair Dâhiliye Encümeni Mazbatasını vardır. Fakat bu gelmeden evvel Heyeti Celileniz bu meseleye ait olan kanunu kabul etmekle bu konu bitirilmiş demektir. Alelusul bu muameleli evrakı hıfzedeceğiz, değil mi efendim*” şeklinde açıklama getirmiştir. Sonrasında meselenin müzakere edilmesine gerek olmadığına karar verilerek Dâhiliye Encümeni mazbatasını okunmaz¹⁰⁰.

2. 1. 2. Buğday Resmi Hakkında Kanun Teklifinde

Meclisin 4 Ocak 1923 tarihli bileşiminde Buğday Resmi Kanunu teklifinde bulunmuştur. Vehbi Bey’in bu teklifi Muvazene Encümenine havale edilmiştir¹⁰¹.

⁹⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 60.

⁹⁵ Madde 1. Merkezi Aksaray Kasabası Olmak ve Aksaray ve Arapsun ve Koçhisar kazalarından mürekkep bulunmak üzere Aksaray namıyla müstakil bir liva teşkil olunmuştur

Madde 2. İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer’iyülicradır

Madde 3. İşbu kanunun icrasına Heyeti Vekile Memurdur. 14 teşrinievvel 1336 tarih ve 40 sayılı kanun. Bu kanun CerideiResmiye ile neşir ve ilanı 21 Mart 1337 tarih No. 7. (Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2695).

⁹⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 60-62.

⁹⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 62.

⁹⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 234.

⁹⁹ 1136 tarihin tarihinde ve 40 sayılı kanun ile Aksaray kazası Müstakil Sancak halinde teşkilatlandırılmıştır. (Konyalı, **a.g.e.**, II, s. 2695).

¹⁰⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 297-298.

¹⁰¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 194.

2. 2. Kanunlar Üzerine Verdiği Takrirleri

2. 2. 1. Genel Gelirler ve Devletin Vergi Gelirlerine Mahsus Beş Aylık Geçici Bütçe Kanunu Layihası ve Muvazenei Maliye Encümeni Mazbatasına Dair

Meclisin 8 Eylül 1920 tarihli bileşiminde, 1 Mayıs 1920-1 Eylül 1920 tarihlerini kapsayacak genel gelirler ve devletin vergi gelirlerine mahsus beş aylık geçici bütçe kanunu layihası ve muvazenei maliye encümeni mazbatasına görüşülmüştür.

Önce vekiller heyeti tarafından teklif edilen geçici bütçe layihası¹⁰² okunmuş, sonra Muvazenei Maliye Encümeni tarafından hazırlanan geçici bütçe kanun layihası¹⁰³ okunmuştur. Maliye Encümeni mazbatasının okunmasından sonra söz alan Encümen Katibi Çorum Mebusu Ferit Bey; *“Genel bütçeyi hazırlayabilmek için çok zamana ihtiyaç olduğunu hatırlatarak, hükümet beş aylık geçici bir bütçe teklif ettiğini ifade etmiştir. Yüce meclise bir kanun takdim edileli bir ayı geçtiği halde müzakereye bugün başlanabildiğini, bu beş aylık geçici bütçenin de birkaç gün sonra son bulacağını belirtmektedir. Demek ki bütçenin ihtiva ettiği masraf yüzde doksan oranında sarf edilmiştir. Bildiğiniz üzere geçici bütçeler, genel bütçeden hesap edilmek suretiyle hükümete verilen bir avans yetkisinden ibarettir. Her halde bunun teferruatına dair münakaşaların a genel bütçe görüşmeleri esnasında yapılması zaruridir. Yalnız bu avansa yüce meclisin izin vermesi zaruridir. Çünkü hesap işlerini bilen arkadaşlar bilirler ki; bu harcama bütçeye mahsup edilmek için, yani hesaplarına geçirebilmek için mutlak bir izin almak lazımdır ve ne olursa olsun harcama yapamazlar”*¹⁰⁴ şeklinde izahatta bulunmuştur. Maliye vekili İstanbul Mebusu Ferit Bey ise; *“Efendiler yüce heyetinize arz ettiğimiz bu geçici bütçe 22 gün sonra sona erecektir. Yani Mayıstan Eylül sonuna kadardır. Bizim toptan teklif ettiğimiz geçici bütçe 27 milyon küsur liradan ibarettir. Biz bunda sınırlama getirirsek bazı daireler en mühim vazifeleri dahi bu sınırlamadan dolayı yerine getiremezler”*¹⁰⁵ şeklinde teklif edilen bütçede bir kısıtlama yapılmadan kabul edilmesi üzerinde açıklamalar getirmiştir. Ferit Bey devamla; *“teklif edilen geçici bütçenin kabul edilmesiyle fazla para, fazla tahsisat ita etmiş olmuyorsunuz. Yalnız mali vaziyetimizi hukuki bir hale sokmuş oluyorsunuz. Bundan dolayı 27 milyon küsur rakamının kabulünü istirham eylerim”* demiştir¹⁰⁶. Söz

¹⁰² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 12-13.

¹⁰³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 14-16.

¹⁰⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 16.

¹⁰⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 117-19.

¹⁰⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 19.

alan Kırşehir mebusu Müfit Bey; “teklif edilen miktarın avans olarak verilmesini asıl müzakerenin genel bütçe görüşmeleri sırasında yapılmasını” teklif etmektedir. Söz alan Siirt mebusu Mustafa Sabri Bey ise bu bütçenin oldukça müsrif olduğunu ve bu sebepten reddini teklif etmektedir. Söz alan Aydın Mebusu Tasin Bey’de bu geçici beş aylık bütçenin 1920 Mart ve Nisan geçici bütçelerine dayanılarak hazırlandığını belirtmektedir. Talep edilen meblağın oldukça fazla olduğunu ve reddini teklif etmektedir¹⁰⁷.

Geçici bütçe konusunda müzakereler devam ederken söz alan Niğde mebusu Vehbi Bey İse; “bütçe demek, gelecek bir zamanın dengesini temin eden bir kanundur. Para sarfedilmiş. Nasıl ki, görülüyor, masraf edilmiş ve muhterem arkadaşlarımızdan birisi avans olarak kabulünü teklif buyurdular. Avans zaten harcamaya izin veriyor demektir. Sarf edilmiş paranın nesi avans olur. Şu halde biz vereceğimiz miktarı avans olarak kabul edecek olursak, zaten masrafı tasdik etmiş olacağız. Bütçenin süresi geçmiştir. Alelusul maliyeden düzenlenmiş senetler gibidir. Alelusul tasdik edilir demektir. Böyle avans olarak bir şey bırakırsak tasdik etmiş oluruz. Genel bütçe gelinceye kadar bunun müzakere edilmemesini teklif ederim”¹⁰⁸ demiştir. Vehbi Bey geçici bütçenin onaylanması yerine asıl bütçe üzerinde müzakere yapılması hususunda görüş bildirmektedir. 9 Eylül 1920 tarihinde yapılan müzakereler neticesinde geçici bütçe kabul edilmiştir¹⁰⁹.

2. 2. 1. Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Tarifinin Altı Misline İbلاغı Hakkında Kanun Layihası Hakkında

Meclisin 9 Nisan 1921 tarihli oturumunda Anadolu ve Bağdat Demiryolları Nakliyat Tarifinin altı misline ibلاغı hakkında kanun layihası ve Nafia, Kavanin-i Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları¹¹⁰ okundu. Sonra Şimendifer Nakliye Tarifesinin tezyidine dair kanun layihasının müzakeresine geçilmiştir. Yapılan müzakere ve oylamada Meclis Genel Kurulu’nda yapılan oylamada 32 ret, 7 müstenkife karşılık 137 rey ile kabul olunarak celseye nihayet verildi¹¹¹. Konu ile ilgili olarak Nafia Vekili Ömer Lütfi Bey’in ücret tarifeleri hususundaki açıklamalardan söz alan Niğde Mebusu Vehbi Bey; “*Vekil Bey buyuruyorlar ki, Altmışaltı paraya buradan Mersin’e*

¹⁰⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 19-20.

¹⁰⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 20-21.

¹⁰⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 4, s. 68

¹¹⁰ Kanun layihası ve mazbatalat için bkz., (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 9, s. 432-434).

¹¹¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 9, s. 441.

göndereceğiz, ama diğer yükleme hariç olduğu halde bir vagon için Konya'dan buraya (246) lira para veriyoruz. Konya'dan buraya kadar bir vagon için bu kadar para nasıl olur? 66 paraya gelmez efendim” diyerek bu izahatlara itirazda bulunur. Bunun üzerine Nafia Vekili Ömer Lütfi Bey; “verdikleri imtiyazname elimdedir. Tarife orada vardır. Arz ettiğimiz azami tarifeyi istiyoruz. Bu azami tarifeden şimendifer idaresi kendisine muvafık görürse her zaman indirim yapabilir. Yalnız zam yapılması kanun çıkmasına bağlıdır. Bir vagonun Konya'dan buraya kadar ücreti 246 lira değildir” şeklinde cevap vermiştir. Vehbi Bey ise “246 lira olduğunu” tekrar ifade etmiştir. Nafia vekili Ömer Lütfi Bey, “vagonun kaç tonluk olduğunu” sorması üzerine Vehbi Bey, “on beş tonluk” olduğunu belirtir. Nafia vekili o halde hesap yaparız. Yine bu hesap çıkar diyerek cevap verir¹¹².

2. 2. 3. Musakkafat Vergisinin ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin Tadili Hakkında

Meclisin 8 Ocak 1923 tarihli oturumunda ise Musakkafat Vergisinin ve Ağnam Resmiyle Gümrük Tarifesinin tadiline ve 15 Ağustos 1922 tarihli kanunun ilgasına ve memaliki müstahlasa aşar muamelatına ve aşar mültezimlerinden edayı deynedenlerin emlakı merhune ve mütefavvızalarının iadesi ve aşar Nizamnamesine ve vilayetlerin hissei menafi ve maarifine, tömbeki beyiye ve İstihlak resmine ve 9 Aralık 1922 tarihli Avans Kanununa bir madde ilavesine dair kanun münasebetiyle Madde 14 üzerinde söz alan Vehbi Bey;

“İstanbul Avans Kanununun müzakeresiyle Heyeti Celilenin kabul buyurduğu bir kanun vardır. Buda İstanbul Limanına Avrupa'dan gelecek unlardan resmi asli gümrük alınmasıdır. Bu düşmanlıktır”¹¹³ demektedir. Devamında özetle; Un ikinci derecededir buğday asıldır. Biz un olarak değil buğday olarak getirmeliyiz. Ülkede bu buğdayları öğütecek yeterince fabrikanın mevcut olduğunu belirtmektedir. Eğer un olarak ithal edersek bunun maliyetinin yüksek olacağı, çünkü bu maliyete öğütme, depo, çuval ve nakliye gibi bir takım hususların dahil olacağını belirtmektedir. Buğdayında sadece İstanbul için düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Aksi takdirde Anadolu ziraatının bu işten olumsuz etkileneceğini belirtmektedir. Dışarıdan un yerine

¹¹² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 9, s. 438.

¹¹³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 244.

buğday getirilmesinin faydalarını anlatarak, buğdaydan da asli tarife üzerinden vergi alınması gerektiğini ifade etmiştir¹¹⁴.

On dördüncü madde¹¹⁵ üzerinde yapılan müzakere neticesinde madde aynen kabul edilmiştir.

2. 3. İzin Talebine Dair Takrirleri

19 Mayıs 1920 tarihinde Niğde Mebusu Hakkı Paşa'nın da aralarında bulunduğu Bolu Mebusu Abdullah Bey ile arkadaşlarının, Ramazan münasebetiyle Şevval ayının onuna kadar Mebusların izinli sayılmasına dair 11 Mayıs 1920 tarihli takrirleri okunmuştur¹¹⁶.

Konu ile ilgili olarak Niğde Mebusu Vehbi Bey; *“Doğal haller sağlanuncaya kadar Meclisin kesinlikle dağılmamasını ve çoğunluğu muhafaza etmek şartı ile muhterem arkadaşlardan önemli işleri olanlara izin verilmesini ve bu konudaki görüşmelerin yeterliliğini arz ve teklif eylerim”* şeklinde bir takrir vermiştir. İzin hususunda verilen takrirlerin hiçbiri Meclis Genel Kurulu'nda yapılan oylama da kabul edilmemiştir¹¹⁷.

Meclisin 5 Temmuz 1920 tarihli bileşiminde Niğde Mebusu Vehbi Bey'in izin halinin devamına dair telgrafi okunmuştur: Aksaray'da Niğde Mebusu Vehbi isimli bu telgrafta;

“Ankara'da Büyük Millet Meclisi Riyasetine

*Özel işlerimi düzenlemek için 8 Temmuzda biten iznimin bir ay daha devamına büyük başkanlığınızın müsaade buyurmasını talep ederim”*¹¹⁸ şeklinde talep de bulunmuştur. Telgrafın okunmasından sonra yapılan oylamada izin talebi kabul edilmemiştir.

¹¹⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 244.

¹¹⁵ 14 Haziran 1920 tarihli Tahriri müsakkafat Kanunu ve 2 Temmuz 1916 tarihli Emlak vergisinin Nizamnamesiyle 27 Kasım 1920 tarihli Ağnam ve 7 Mayıs 1921 tarihli Gümrük resimleri hakkındaki kanunların işbu kanuna aykırı olan hükümlerinin kaldırılması (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 241.)

¹¹⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 349.

¹¹⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 351.

¹¹⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 176.

2. 4. Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar

2. 4. 1. Askerî Bedeli Nakdî Usulünün Kısmen İade Edilmesine Dair Takrir

Meclisin 13 Mayıs 1920 tarihli Genel Kurul toplantısında de Vehbi Bey, Abidin Beyle birlikte, askerî bedeli nakdî usulünün kısmen iade edilmesine dair takrir vermiştir. Bu takrir çalışmamızın Abiden Bey ile ilgili bölümünde verilmiştir. Bu takrir Müdafaa-i Milliye Encümenine havale edildi¹¹⁹.

2. 4. 2. Postanelerce Havale Muamelesinin Tekrar Tesisine Dair Takriri

13 Mayıs 1920 tarihli Meclis Genel Kuruluna, Niğde Mebusu Vehbi Bey ve arkadaşları (Niğde mebusları Mustafa Hilmi ve Abidin Beyler) *Postanelerce Havale Muamelesinin Tekrar Tesisine Dair* takriri sunmuşlardır. Vehbi Bey ve arkadaşlarının sundukları bu takirde:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Harekâtı Milliye'nin bidayeti zuhurunda Ferid Paşa Hükümeti asayiş olmadığı bahanesiyle posta ile para nakliyatını men eylemiş idi. Bu memnuiyet Ali Rıza ve Salih Paşalar Hükümetleri tarafından ref'edilmemiş olmakla beraber postaneler mevcudunun âdemi müsaadesi dolayısıyla ahiren havalename muamelâtı da tatil edilmiş olmasıyla muamelâtı ticariye sekte dar edilmiş olduğu gibi posta varidatının da tenakusuna sebebiyet verdiğiinden dâhili memlekette postaların grup suretinde ve miktarı tahdid edilmemek şartıyla para kabul ve şevki hususunun temini lüzumunun Dahiliye Vekiline tebliğini arz ve teklif eylerim, ol bapta” ifadesi yer almaktadır. Sunulan bu takrir Meclis Genel Kurulunda yapılan müzakere neticesinde *Dâhiliye Encümenine* havale edilmiştir¹²⁰. Daha sonra bu konu;

Çorum Mebusu Siddık Bey'in Posta ve Telgraf umurunu hali intizama ifrağına dair takriri, Niğde Mebusu Vehbi Bey ve arkadaşlarının Postahanelerde havale muamelesinin tekrar tesisine dair takriri ve Bitlis Mebusu Ziya Bey'in, Posta ve telgraf memurlarının mücazâtı hakkında (2/129), Posta ve telgraf ücretlerinin tezyidi hakkında (2/130), Posta ve telgraf memurlarının terfihleri hakkında teklifi kanunileri ve dahiliye Encümeninde incelenmiştir. Bunların hepsini birleştirerek Meclisin 11 Kasım 1920 tarihli oturumunda bunu mazbata olarak meclis genel kuruluna sunmuştur. Bu mazbata;

¹¹⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 281-282.

¹²⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 285.

“Posta ve telgraf haberleşmesinin uğradığı gecikmenin giderilmesinin lüzumuna dair Çorum Mebusu Sıddık ve Havale işlemlerinin yeniden tesisine dair Niğde Mebusu Vehbi, Abidin, Mustafa Beyler tarafından verilen iki takrir; Dâhiliye Vekâleti namına Encümenimize gelen Posta ve telgraf Genel Müdürü Sırrı Bey’le beraber okunmuş ve incelenmiştir. Adı geçenin verdiği açıklamaya göre:

1. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin esaslarını kurmak için Merkez ve bağlı daireler arasında gerçekleşen haberleşmenin aciliyetine binaen özel telgrafla icrası mecburiyeti.

2. Her semti bir harp cephesi olan memleketin her tarafındaki kumandanlar tarafından aralıksız pek uzun şifreler yazılması

3. Kumandanların makine başında saatlerce devam eden konuşmaları

4. Kumandanların her geçtikleri yerde telgraf hududuna telefon koyarak haberleşmeyi sekteye uğratmaları

5. Aşağıda bildirilen sebeplerden dolayı geliş-gidişlerini tatile uğratan postalarla, mektuplaşma sağlanamaması zarureti ile dairelerin telgrafla haberleşmeye mecbur olmaları.

6. Anadolu’nun batısından doğusuna giden genel telgraf hududunun tek birleşme noktası olan Yozgat ve çevresinin bir buçuk ay isyancılar elinde kalması ve bugün tahribatın geniş olması sebebiyle eksikliklerin tamamen giderilememesi

7. Eşlerini boşayarak, ot yiyerek yüz ve gözleri şişecek kadar geçim darlığına düşerek çaresiz kalan telgraf ve posta memurlarının gayretlerine engel olması, telgrafların zamanında çekilmesine mani teşkil etmektedir. Mektupların gecikmeleri de:

a. Sürücülerin aylıklarının verilemediğinden gidiş-gelişlerin tatile uğraması

b. İstanbul, İzmir, Adana gibi ticaret merkezlerinin işgal altında bulunması sebebiyle ticaret işlerinin ve yüksek öğretimin durması

c. Havale işlemlerinin kesilmesi sebep olarak gösterilmektedir.

İşlemleri düzenlenmesi gelirin arttırılmasına bağlı ve onun da öncelikle ücrete tabi telgrafnamelerin resmi haberleşmeye sunularak çekilmesi ve tatil edilen havale işlerinin yeniden tesis ve havale ücretlerinden ödenemeyerek halka borçlandığı tutarın

ödenmesi ve geliş-gidişleri tatil eden sürücülerin birikmiş alacaklarının hiç olmazsa taksitli olarak ödenmesi sağlanarak; bundan sonra ortaya çıkacak alacaklarının düzenleneceğine dair sürücülere teminat verilmesi ile teşvik edilmesi ve alınan tedbirlerin semeresi görülünceye kadar birkaç aya mahsus olmak üzere posta ve telgraf masrafları ve maaş açığının maliyeden kapatılması görüşü onaylanmış olduğundan keyfiyetin Heyeti Umumiye arzına karar verildi” şeklindedir¹²¹.

Yukarıdaki mazbata hakkında yapılan görüşmeler sonunda Karasi Mebusu Vehbi Bey’in önerisi ile Mazbatanın Posta ve Telgraf Encümenine gönderilmesine karar verilmiştir¹²².

2. 4. 3. Şimendiferlerde Kömürün Mevcut Olup Olmadığına Dair Nafia Vekâletinden Şifahi Sual Takriri

Aynı gün yani 13 Mayıs 1920 tarihinde Niğde Mebusu Vehbi Bey ve arkadaşları (Niğde mebusları Mustafa Hilmi ve Abidin Beyler) Şimendiferlerde Kömürün Mevcut Olup Olmadığına Dair Nafia Vekâletinden Şifahi Sual Takriri vermişlerdir. Niğde Mebusları Mustafa Hilmi ve Abidin Beylerinde katıldıkları bu Takrir:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Dâhili memleketteki zahire sevkıyatının Heyeti icraiyece serbest bırakılarak bu yolda vilâyata tebligatı lâzimenin ifa kılındığı maalmemnuniye haber alınmış ise de bunun muvaffakiyetle husulü şimendiferler sevkıyatına muktazi kömürün mevcudiyetine mütevakkıf olduğu ve aksi halde bu baptaki tebligattan bir fayda çıkmamış olmakla beraber zahire ihracatı hakkındaki müsaadeye binaen emniyetle zahire mubayaat ve sevkıyatına girişmiş olan büyük tüccarların bir surette zarar ve ziyân eylemelerini de badi olacağı şüphesizdir. Ahvali marazaya binaen evvele mirde bugün Anadolu’da işbu nakliyatı temine kâfi mevcut kömür var mıdır? Kömür mevcudu kâfi değilse bile tedricen celp ve tedariki tahtı temine alınmış mıdır? Zahire sevkıyatına müsaade edildikten sonra sevkıyata başlanılmış mıdır? Nafia Vekili Paşa Hazretlerinden bu bapta izahat talebini arz ve teklif eyeriz, olbapta” ifadelerini içermektedir. Meclis Reisi tarafından daha sonra izahatın kendilerine gönderileceği bildirilmiştir.¹²³

¹²¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 358-359.

¹²² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 359.

¹²³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 285-286.

Niğde mebusu Vehbi Bey ve arkadaşlarının şimendiferlerde kömürün mevcut olup olmadığına dair sual tahririne; Meclisin 22 Mayıs 1920 tarihli bileşiminde Nafia Vekili İsmail Fazıl Paşa (Yozgat) şifahen cevap vermiştir.

“Efendim, Niğde mebusu muhteremi Vehbi ve Abidin Efendilerin tahrirleri ile istizah ettikleri üç madde var. Onları birer birer izah edeyim. (Yüksek söyleyiniz sedaları) Birincisi; şimendiferlerimizin ihtiyacına kâfi kömür mevcut olup olmadığı sual buyruluyor. İkincisi; kömürün tedricen celp ve tedariki mümkün müdür? Yahut tahtı temine alınmış mıdır? Üçüncüsü; zahire sevkıyatına müsaade olunduktan sonra sevkıyata başlanmış mıdır? İşte bu üç madde sual olunuyor.

Malûmu âliniz, efendim zannedirim geçen Mart ihtidalarında İngiliz kıtaatı ve memurini Ankara'dan, Eskişehir'den İzmit'e kadar sürüldükten sonra yedimizde kalan şimendifer hattı Ankara, Eskişehir, Afyonkarahisar, Konya ta Ulukışla'ya kadar ve bir kısmı Bilecik'e gidiyor. Bunu pek perişan bir halde bırakmışlardı. Fakat bize bu şimendiferlerin o kadar ehemmiyeti vardır ki, gerekince asker sevk etmek, mutlaka bunu biran evvel işletecek bir halde bulundurmak için yirminci kolordu kumanda heyeti ile Sivas - Ankara şimendiferi işletme müdürü Vasfi Beyden mürekkeb bir işletme heyeti meydana getirildi. Bunlar olanca kuvvet ve kudretleri ile bu şimendiferi işletecek bir hale getirdiler ve işletmeye başladılar. Malûmu âlinizdir -ki, şimendiferin işletilmesinde ruhu mesele kömürdür. Binaenaleyh, 1262 kilo metre tulünde olan bu hattı işletebilmek için elde mevcut bulunan kömürün miktarı tahmin olunmuş yalnız kömür ile bir de (Paküra) vardır ki, bu da mahrukat makamında istimal olunuyor bunun her ikisi gerektiğinde ve umuru adıye de yani şimdiki sevkıyatı askeriye tezayüt etmemek şartı ile, yani gerçekleşen sevkıyatla ticaretin serbest olarak devam etmesi hakkında verilen kararname üzerine teşrinisaniye kadar devam edeceğini tahmin etmişlerdi. Lâkin eğer 'bu daha ziyade iktisat olunursa yani şimendifer nakliyatında bir parça da tasarruf olunursa' ileri gidebilecektir. Yani kânunuevvele kadar. Fakat bu tahmin; şedit ahvali fevkalâde zuhur eder ve o vakit külliyetli asker sevkıyatına mecburiyet hâsıl olacak olursa bu hesap 'doğru olamaz. O vakit yani teşrinisaniye kadar eşyayı askeriye ve zahire nakletmek üzere işleyebilir. Eğer bir ahvali fevkalâde olmayıp da bu hal devam edecek olursa kânunuevvele kadar devam eder. Fakat (bununla da kanaat olunmadı. Her türlü tedabiri ihtiyatiyeye de tevessül olundu. Fide olan kömürden maada Haymana'da mevcut olduğu istihbar 'olunan kömürü tetkik etmek ve işimize yarayıp

yaramadığını anlamak için memurini fenniye gönderilmiştir. Eğer orada bir hüsnü netice hâsıl olursa omdan istifade edeceğiz. Yalnız bununla da kanaat olunmadı; Bilecik ve daha sair o civarlarda kömür olduğu rivayet olunuyor. Onu da tetkik ediyoruz. Oradan da malûmat almak üzereyiz. Her türlü ahvale karşı yani elimizde kömür olmadığı takdirde şimendiferi işletmek için odun tedarikâtında bulunulmuştur. Daha bir şey var ki daha ziyade idarelidir. O da (Paküra) lakırdısı sebk etmiştir. Şimdi bizim elimizde bulunan maden kömüründen başka bir de (Paküra) vardır. (Paküra) Baküde bulunan petrol gazının 'bir nevi donmuş maden halinde, top halinde kalmış 'bir şeydir ve bu gayet idareli ve ekonomik bir mahrukattır. Şimdi bizim elimizde kömürle kullanılabilen on beş tane büyük, bir tane küçük lokomotif vardır. Paküra ile işleyen üç büyük lokomotif bir de küçük lokomotif vardır. Kömür ile işleyen lokomotiflerin ocaklarının bazılarını tuğla ile örüp bazı borular ilâve edilirse Paküra ile işler bir hale gelir ve bu suretle Paküra ile işleyen lokomotifimizi sekize iblağ edeceğiz. O halde memul ederim Cenabı hakkın lütfünden zannederim bu şimendiferi bu tadilât ile gelecek senenin nisanına kadar istetebileceğiz. Bu mesele hakkında ufak bir malûmat arz etmekliğime müsaade buyurunuz. Paküra kelimesi esasen Bakü'den geliyor.

Evet, efendim Bakü'deki olan petrol gazından istihsal olunan bir nevi mahrukattır. İşte bizim hasmı kavimiz olan İngilizlerin Bakü'yü ele geçirmeğe olan emel ve maksadı ancak petroleri ele geçirmek içindir. Çünkü bu muhakkaktır ki, İngiltere'de kömür bitiyor. Bittiği gibi buna da ihtiyaç vardır. İnşallah kömürleri yakında bittiği gibi kendi devletleri de mahıv olur”¹²⁴ şeklinde uzun bir izahatta bulunmuştur.

İkinci reisin başka sorulacak bir şey var mı? Demesi üzerine söz alan Niğde Mebusu Abidin Bey; “Bu suretle işleyeceğini buyurdular. İzahlarında teşrinisaniye kadar şimendiferlerin devam edeceğini söylediler. Fakat şimdiki tarzı tahrikle mi? Yoksa başka bir tahrikâtla mı? Yani haftada bir defa mı tahrik edecek, yoksa tahrikâtı teksir mi edilecek? Lütfen bu ciheti izah buyursunlar” demiştir. Bunu üzerine Fazıl paşa; “Şimdi mümkün mertebe çalışıyoruz ki, yevmî karışıklık bir tren işleyebilsin” şeklinde cevap vermiştir. Bu arada söz isteyen Besim Atalay Bey'e (Kütahya) ikinci

¹²⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 5-6.

reis; “sual sorana aittir. Ayrıca bir sualde siz tertip edersiniz cevabını vermiştir” şeklinde cevap vermiştir ¹²⁵.

2. 4. 4. Adliye ve Maarif Vekaletine Yapılacak Seçimler Hakkında

Meclisin 16 Aralık 1920 tarihli oturumunda Maarif Vekâleti ile Adliye Vekâletine seçim meselesi hususu görüşülmüştür. Mustafa Kemal Paşa, “Adliye Vekâleti vekilliğini yürüten Hariciye Vekilinin son derece meşgul olduğundan bu vazifeyi ifa edemeyeceğini bildirmiştir. Bu nedenle bir arkadaşımızı seçmemiz gerekir” demiştir. Söz alan Vehbi Bey ise; “Muhtar Bey zamanında müdürler idare ediyordu” ¹²⁶ şeklinde görüş bildirerek seçime gerek olmadığını dile getirmek istemiştir.

Adliye Vekâleti vekilliği için yapılan seçim ve gelişmeler, çalışmamızın Ata Bey bahsinde yer aldığından burada ayrıca anlatılmamıştır.

2. 4. 5. Konya Valisi Haydar Bey Hakkında takibatı kanuniye icra edilmesine dair takrir

Konya mebusu Vehbi Bey İle Arkadaşlarının, Konya Valisi Haydar Bey Hakkında takibatı kanuniye icra edilmesine dair takriri Meclisin 16 Aralık 1920 bileşiminde okunmuştur. Bu takirde;

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Memuriyet vazifesini ihmal ve suistimal etmek suretiyle Konya isyanının ortaya çıkışı ve gelişmesine sebep olarak bir vilayetin harap olmasına ve birçok masumun mağduriyetine ve bir hayli köyün mahvına sebep olmak dolayısıyla sorumlu olan eski Vali Haydar Bey hakkında ayırmaksızın... yazılı maddelerin Meclisi Alice tahkik ettirilmesi ve gerçekleşmesi halinde hakkında kanuni takibat yaptırılmasını teklif ederiz”¹²⁷ denilmektedir.

Vehbi Bey ve arkadaşlarının Konya eski Valisi Haydar Bey hakkında kanuni takibat yapılması hususunda verdikleri takrir üzerine söz alan Kırşehir Mebusu Ali Galip Bey, “Bugün Haydar Bey mebustur. Bundan evvel mebuslar hakkında yaptığımız tahkikatı gizlice icra ettik. Bunu da gizli yapmak lazımdır” demiştir ¹²⁸.

¹²⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 5-6.

¹²⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 391.

¹²⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 387

¹²⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 388

İzmit mebusu Hamdi Namık Bey'de; “diğer emsallerinde olduğu gibi bir gizli celse yapılmasını”¹²⁹ ifade etmiş ise de; aleni okunsun sesleri yükselmiş ve Reis'in aleni okunmasını isteyenler ellerine kaldırsın demesi üzerine aleni okunması kararlaştırılmıştır.

Bunun üzerine Konya Eski Valisi Haydar Bey hakkındaki 17 maddelik suçlama okunmuştur¹³⁰. Suçlamanın okunması üzerine söz alan Gümüşhane mebusu Hasan Fehmi Bey; “müsaade ederseniz bendeniz usulü müzakere hakkında bir şey arz edeceğim. Bu arkadaşların Haydar Bey hakkındaki bir şikâyetnamesidir. Bu şikâyetname; meclis nizamnamemiz gereği kura çekilerek bir şubeye havale edilir. Şube mazbatasını tanzim eder ve bundan sonra umumi müzakere açılır. Heyeti Celilede kati kararını verir. Şube tahkikatı yapılmadan bir mebus hakkında umumi müzakere açmamız doğru değildir. Şimdi kura çekilerek şikâyetnamenin bir şubeye havale edilmesi gerekir” demiştir. Müzakerelerin devam ettiği sırada söz alan Niğde mebusu Vehbi Bey; “usulü müzakereden bahsettiniz hakkınız var. Ancak bunu şubeye havale etmeye lüzum yoktur. Bildiğimiz bu mesele yalnız Konya'nın değil bütün Anadolu'nun malumudur. Her ne olursa olsun bunu tetkik ederek bir neticeyi kavuşturmak lazımdır” şeklinde görüşünü dile getirmiştir. Yapılan müzakere neticesinde bu şikâyetname kura çekilmek suretiyle birinci şubeye tetkik olunmak üzere havale olmuştur¹³¹.

2. 4. 6. Hıyaneti Vataniyeden Mahkum Olan Aksaray'da Eski Karyesinden Hacı Recep Bey ve Arkadaşları Hakkında

11 Ağustos 1921 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda Hıyaneti Vataniyeden mahkûm olan Aksaray'da Eski Karyesinden Hacı Recep Bey ve arkadaşları hakkındaki evrakı hükmiyenin gönderildiğine dair Adliye Vekâleti Tezkeresi ve Adliye Encümeni Mazbatasını Mecliste okunmuştur.

23 Mayıs 1921 tarihinde düzenlenen ve 11 Ağustos 1921 tarihli bileşimde okunan Adliye Encümeni Mazbatasında:

“Hıyaneti Vataniyeden zanlı bulunan kimselerden Aksaray kazasının Eski Karyesinden Hacı Mecidzade Hacı Recep ile 9 arkadaşının yüz yüze ve Levantanın oğlu Ömer ile 4 arkadaşının gıyaben üçer sene küreğe konulmalarına dair Aksaray Bidayet

¹²⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 388

¹³⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 388-389.

¹³¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 390.

(Asliye) Ceza Mahkemesinden çıkan 13 Nisan 1921 tarihli ve 4-37 numaralı ilam ve ilgili evrakları savcılık itiraz layihası ile birlikte encümenimizce tetkik edilerek görüşüldü. Adı geçen hüküm usul ve kanuna uygun ve hüküm gerektiren sebeplere dayalı ve itiraz layihası içeriği hükmün kaldırılmasını gerektiren haller ve sebeplerden arındırılmış olmakla varid olmadığından tasdiki ittifakla uygun görülerek Heyeti Umumiyeye tevdi kılınır” denilmektedir. Bir mebus Savcılığın itiraz layihasında okunmasını istemiştir¹³².

Bu arada söz alan Vehbi Bey; “Efendiler Şimdi evrakı okunan Recep Efendi Konya hadisesiyle ilgili olarak cezalandırılmış, bendeniz karar evrakını bilmiyorum, bu adamın halini tasvir etmek isterim. Bu adamlar 150 seneden beri asil ailedendirler. Bunlar hükümet ve meclisimizi yasadışı göstermek şöyle dursun, adi cürümlerle zanlı dahi olmamışlardır. Bu defa memleketime gittiğimde hissi hareket edildiğini anladım. Heyeti Alinize bendeniz vicdani kanaatimi arz ediyorum. Heyeti Celileniz hakemdir. Bu adamlar hakkında verilen hükümde isabet görmüyorum. Bu adam; memleketin alakadar olan kişilerin ifadesine ve bendenizin tahkikatıma göre masumdur. Savcılık itiraz ediyor. Bu hükmün kaldırılmasını teklif ederim” diyerek cezanın kaldırılmasını teklif etmektedir. Vehbi Bey’in konuşmasının ardından Karahisarı Sahib (Afyonkarahisar) mebusu Mehmet Şükrü Bey savcılıktan gönderilen itiraznamenin okunmasını talep etmiş. Bunun üzerine Vehbi Bey “her halde hisle hareket edilmiştir. Halini tasvir ediyorum. Vicdani kanaatim budur”¹³³ demiştir.

Konu ile ilgili olarak Reis Bey İtiraz Layihasını ve Fıkrai Hükmiyenin okunmasını söylemiş; 13 Nisan 1921 tarihli fıkrai hükmiye ve 14 Nisan 1921 tarihli itiraz layihası okunmuştur¹³⁴. Yapılan müzakere sonucunda tekrar Adliye Encümenine havale edilmesine karar verilmiştir¹³⁵.

2. 4. 7. Bütçede Tevazünü Temine Matuf Takrir

Niğde Mebusu Vehbi Bey’in Meclisin 11 Mart 1922 tarihli bileşiminde bütçede tevazünü temine matuf takriri sunmuştur. Mecliste yapılan müzakerede takririnin

¹³² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s. 50.

¹³³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s. 51.

¹³⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s. 51-52.

¹³⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s. 52-57.

bütçeyle münasebeti olduğundan bütçe müzakeratıyla tevhit edilmesi düşünülmesi üzerine Vehbi Bey takririni geri alınmıştır¹³⁶.

2. 4. 8. Lozan Konferansındaki Devam eden Müzakerelerle İlgili Olarak verdiği Takrir

İcra Vekiller Heyeti Reisi ve Hariciye Vekaleti Vekili Rauf Bey'in Lozan Sulh Konferansında cereyan eden müzakerelere dair beyanatı üzerine açılan müzakerelerde Niğde Mebusu Vehbi Bey takrir sunmuştur.

Yapılan müzakerelere Vehbi Bey'in verdiği takrir; *“Bu karalık günlerimizde tesbit ve bütün alemi insaniyete ilan ettiğimiz Misakı Millimizi görmedik kör, işitmedik sağır kalmamıştır. Lozan Konferansında bulunan Murahhaslarımızın mudafaa ettikleri noktai nazarlar, tabii ve en basit hakkı meşruumuzdur. Bundan zerre kadar fedakarlık yapılacağını, bilemem, tekrar ilana hacet var mıdır? Bu baptaki müzakerat kafi görülerek ruznameye geçilmesini teklif eylerim”*¹³⁷ ifadeleri yer almaktadır.

¹³⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 18, s. 144.

¹³⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c.26, s. 182; Çoker, **a.g.e.**, II, s. 484.

3. ZEYNELABİDİN EFENDİ (BAYHAN)

Zeynel Abidin Bey'in Hıyaneti Vataniye Kanunu'nun dördüncü maddesinin değiştirilmesine dair bir teklifi ile Seyyar jandarma müfrezeleri teşkili hakkında kanun lâyihası üzerinde konuşmaları bulunmaktadır. Mecliste 6 değişik konuda konuşma ve takrirleri de bulunmaktadır. 5 Eylül 1920'de Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra istifa etmiş ve istifası 11 Ekim 1920 tarihinde Meclis Genel Kurulunca onaylanmıştır.

3. 1. Kanunlar Üzerine Verdiği Takrirleri

3. 3. 1. Hıyaneti Vataniye Kanunu Hakkında Sözleri

İlk öneri 25 Nisan 1920 tarihinde Karahisarısahip (Afyonkarahisar) Mebusu Mehmet Şükrü Bey'de gelmiştir¹³⁸. 14 madde halinde hazırlanan bu teklifin dördüncü maddesinin¹³⁹ görüşülmesi sırasında Niğde Mebusu Zeynel Abidin Bey 28 Nisan 1920 tarihinde söz almıştır. Zeynel Abidin Bey; *“Bilindiği gibi, kaza mahkemelerindeki azalar seçimle görevlendirilir. Diğer mahkemelerdekiler ise Hukuk Mektebi'nden mezun savcı, ceza reisi gibi surf memuriyet hayatının becerisi ile tayin edilen kimselerden ibarettir ki, tecrübe, bilgi ve uzmanlaşmalarıyla terfi ederler. Memuriyet hayatlarında acemi olan bir heyete ağır bir cezayı tertip için yetki vermek, milletin bozulmasına değil ise bile, bir takım hırsların doğmasını gerektirecek hallere, işlere meydan vermektedir. Bu uygun olmaz. Bu babda büyük arkadaşlar tarafından söylenen sözlere katılmakla beraber, divanı harplerden de bahsedildi. Hâlbuki onlarda kaza mahkemesinde, liva Bidayet ceza mahkemesinde bulunan savcı ve ceza reisi kadar devlet kanunlarına vakıf değildirler. Onun için kesinlikle divanı harplere verilmesi uygun olamaz.*

Bunun her halde liva mahkemelerine verilmesi ile beraber işe başlamış bulunan savcı ve ceza reisi yakaladığı bir suçlu ve zanlı aleyhinde bu yer mahkemelerinden bahsediliyor ki, kesinlikle uygun olamaz. Misal olarak Kırşehir sancağının Avanos kazasında meydana gelen bir suçtan dolayı Niğde sancağı'nın Ürgüp veya Karahisar, İnce Karasu mahallerinde alakadar olanlar yakalanır. Fakat hiç birisi, suç sahipleri birer suç ortağıyla beraber onun hepsi hakkında bidayeten Kırşehir veya Niğde'de ayrı

¹³⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 63-66.

¹³⁹ Madde 4-Hıyaneti vataniye suçunun faillerinin karar mercii suçun işlendiği yerdeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Acil ve olağanüstü hallerde suçluların yakalandığı yer mahkemesi de muhakeme icrası ve karar vermeye yetkilidir. (TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 118)

ayrı araştırmaya başlanmış, her birisi bir araya getirilerek durdurularak araştırma icra edilmezse o aynı fiilden meydana gelen suçtan, mesela Niğde Mahkemesi'nde biri beraata, Kayseri'de birisi idam cezasına uğramak gibi, aynı suçta çeşitli kararlar, hüküm ve ilamat gerçekleşir ki, bu da uygun olamaz. Onun için bir suçtan dolayı her nerede suç gerçekleşir ve kaldırılırsa, o yakalanabilir. O suçun sahibi için hangi ceza mahkemeleri işe başlamış olursa suçlu olan o şahsın yakalanarak oraya sevk edilmesini ve muhakemesinin o mahkemelerde gerçekleştirilmesini teklif ediyorum”¹⁴⁰ şeklinde uzun bir izahta bulunmuştur.

Konu ile ilgili olarak aynı tarihte verdiği kanun teklifinde ise; Hıyaneti Vataniye Kanununun dördüncü maddesinin; “*Hıyaneti vataniye suçunun faillerinin karar mercii suçun işlendiği yerdeki Bidayet Ceza Mahkemesidir. Acil ve olağanüstü hallerde suçluların yakalandığı yer mahkemesi de muhakeme icrası ve karar vermeye yetkilidir. Diye yazılı fıkrasına ‘İş bu zanlıların muhakemesine başlayan mahkeme haricinde çeşitli kaza ve vilayetlerde ortak suçları olduğu halde onlara bağlı muhakemat iş bu muhakeme ile birleştirilerek icra olunur’ tarzında bir fıkra eklenmesini arz ve teklif ederim*”¹⁴¹ değiştirilmesi hususunda bir takrir vermiştir.

Takrirler üzerine yapılan müzakerelerden sonra Zeynel Abidin Bey'in takriri reddedilmiştir¹⁴².

3. 1. 2. Seyyar jandarma müfrezeleri teşkili hakkında kanun lâyihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası

Meclisin 7 Temmuz 1920 tarihli oturumunda Seyyar jandarma müfrezeleri teşkili hakkında kanun lâyihası ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatasının¹⁴³ okunması ve müzakerelerin yapıldığı sırada Niğde Mebusu Zeynel Abidin söz almıştır. Zeynel Abidin; “*Müdafaa-i Milliye Vekili İsmet Bey buyuruyorlar ki; yüz elli kuruş maaş alan bir jandarma ile bin beş yüz kuruş maaş alan bir jandarma cephede ikisi yan yana harp edecekler. Hiçbir fert tabiatın hilâfına sevk edilemez. Daima aksülamel hâsıl eder. Bin beş yüz kuruş maaş alan bir adamın karşısında kabil değil elli kuruş ve yüz elli kuruş alan diğer biri katiyen hizmet etmez. Bunun için ne Hükümet ne biz aldanmamalıyız. Memleketin dâhilinde asayişin temini için bir takım muhtelif kuvvetler*

¹⁴⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 118-120.

¹⁴¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 128.

¹⁴² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 129.

¹⁴³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 99-108.

teşkili taraftarı oluyoruz. Bu kuvvetlerin bir kısmını Hükümete, bir kısmını ciheti mülkiyeye veriyoruz, valiler, mutasarrıflar, kaymakamlar, nahiye müdürlerine varıncaya kadar onların maiyetimde eski jandarmalar var. Simdi ciheti askeriyeye başka diğer jandarmalar vermiş oluyoruz. Temini asayiş için bir tarafa jandarma sevk edilmek ihtiyacı hâsıl olduğunda askeri kumandanı oraya kuvvet sevkini arzu edecek fakat ciheti mülkiye o şevke icap ve lüzum görmeyecek, aralarında bir İhtilâf çıkacak o, kuvvet sevk edecek, diğeri sevk etmeyecek. Bu bir aksi tesir hâsıl edecek. Her iki surette de Hükümetin, milletin şan ve şerefi paymal olacak. Onun için asayişin temini için başka suretle jandarma teşkiline taraftar değilim. Temini asayişe lüzum hâsıl olursa mevcut jandarmaların her yerde miktarım tezyit etmeli, Ankara'da teşkil etmekte, Sivas'ta teşkil etmekle, Diyarbakır'da emniyet ve asayiş ihlâl edecek bir hareketin veyahut Konya'da zuhur edecek bir hareketin Önüne buradaki jandarma ile geçilemez. Onun için mevcut jandarmaların miktarlarını her tarafta matlup veçhile tezyit etmeli, sevk etmeli. Onun için bu kanunun reddini talep ederim”¹⁴⁴ demektedir. Meclis Genel Kurulunda yapılan oylamada bu taktir kabul edilmemiştir.

3. 2. Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar

3. 2. 1. Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in Yollar Hakkındaki Taktiri Üzerine

Meclis Genel Kurulunda 3 Mayıs 1920 tarihli oturumunda Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in yollar hakkındaki taktirinin görüşülmesi esnasında; Reis Bey'in, taktirin İktisat Encümenine havalesini ve orada tetkik edilmesini söylediği esnada söz alan Niğde Mebusu Abidin Bey; “Evrak Encümenden çıkmıyor efendim, geçende bir taktir vermiştim orada kaldı gitti.” demiştir. Reis Bey'in “hızlandırırız” demesi üzerine Abidin bey; “hızlandırılmalı efendim.” şeklinde cevap vermiştir¹⁴⁵.

3. 2. 2. Memuriyetle Mebusluğun İçtimaı Caiz Olup Olmayacağıın Sureti Katiyede Halledilmesine Dair Taktir

Meclisin 15 Mayıs 1920 tarih oturumunda Niğde Mebusu Abidin Bey ve arkadaşlarının (Mustafa, Vehbi) memuriyetle mebusluğun içtimaı caiz olup olmayacağıın sureti katiyede halledilmesine dair taktir sunmuşlardır: bu taktirde;

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

¹⁴⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 108-109.

¹⁴⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s.196.

Meclis'e aza olarak gelmiş olan zevatın mühim bir kısmı muhtelif meslekte memurini Devletten olup zevatı mumaileyhimin elyevm memuriyetlerini muhafaza etmekte olmalarıyla vazifeleri tevkil eyledikleri zevat tarafından vekaleten rüyet edilmekte olup halbuki işbu vekillerin deruhte eyledikleri vazaihin ruh ve mahiyetini layıkıyla idrak edebilmek iktidarından mahrum olabilmeleri pek ziyade muhtemel ve bundan masalihi Devlet ve milletin ne derecelere kadar mutazarrır olacağı azadei arz olduğu gibi mevcut azadan bir kısmı da peyderpey memuriyetlere tayin edilmekte olduğundan ve Meclis azalığıyla Hükümet memuriyetinin bir arada içtimaı Meclisi Mebusan İntihab Kanununa muhalif bulunduğu ve zati maslahat daha ziyade tehire mütehammil bulunmadığından iş bu hususun müstaceliyetle bugünkü Mecliste sureti katiyede hallini arz ve teklif eyleriz” demektedirler. Bu takrir çalışmamızın Mustafa ve Vehbi Beyler bahsinde tekrardan kaçınmak düşüncesiyle verilmemiştir.

Teklifin Kanuni Esasi Encümenine havalesine karar verilmesi üzerine söz alan Zeynel Abidin Bey konuşmasına devam ederek; *“Bu mesele hakkında evvelce de Kanunu Esasi Encümenine gitmiş takrir bulunduğu ve bugüne kadar çıkarılmamış olduğundan bu takririn Heyeti Umumiyede behemahal”* çıkmasını istemiştir. Bunun üzerine Kanuni Esasi Encümenine müstaceliyet kararı ile havale edilmiştir.¹⁴⁶

3. 2. 3. Antalya Mebusu Rasik Bey ile arkadaşının, Meclisi Umumiye azaları yevmiyelerinin tezyidine dair takriri

Antalya Mebusu Rasik Bey ile arkadaşının, Meclisi Umumiye azaları yevmiyelerinin tezyidine dair Meclis Genel Kurulunda 22 Mayıs 1920 tarihinde bir takrir sunmuşlardır. Müzakerelerin yapıldığı esnada söz alan Zeynel Abidin bu takriri reddeden bir takrir sunmuştur. Bu takrir;

“Riyaseti Cellileye

Mecalisi umumiye ve onlardan doğan encümen heyeti idarei vilâyat kanunu mucibince ifayı muamele edecek ve tahsisatı vakıalarını da vilâyetin bütçesine nispetle istifa edecek olması ciheti ile bütçelerin müsait olmayan bir dereceye sevki caiz olmadığından tahsisatın tezyidi hakkındaki takririn reddini arz ve teklif

¹⁴⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 317.

eylerim”¹⁴⁷.şeklinde bir takrir sunmuştur. Zeynel Abidin Bey’in takriri Meclis genel Kurulunda Kabul edilmemiştir.

3. 2. 4. Mebusluğa seçilen kimselerin memuriyetlerine devam edip etmeyeceklerine dair Ankara Valiliği tezkeresi

5 Haziran 1920 tarih bileşimde Mebusluğa seçilen kimselerin memuriyetlerine devam edip etmeyeceklerine dair Ankara Valiliği tezkeresi, Eskişehir mutasarrıflığının tezkeresi, Erzurum Valiliği tezkerelerinin okunması üzerine, Niğde Mebusu Abidin Bey ve arkadaşları tarafından hazırlanan takrir, Layiha Encümeni tarafından mazbata olarak okunmuştur. Bu mazbatada;

“Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Memuriyetle mebusluğun bir arada yürütülüp yürütülmeyeceğini anlamak için Ankara ve Erzurum Vilayetlerinden ile Eskişehir mutasarrıflığından gelen tezkere ve telgrafnamelerle bu konuda bir karar alma gerekliliğine dair Niğde Mebusu Abidin Bey ve arkadaşları tarafından verilen takrir encümene havale olunmakla gereği düşünüldü. Büyük Millet Meclisi üyesinin herhangi bir memuriyeti uhdesinde bulundurulup bulundurmaması hususunun icra heyetinin teklif veya görüşmesi üzerine Büyük Millet Meclisince kararlaştırılması uygun bulunmuş olmakla, keyfiyetin Heyeti Umumiyyeye arzı ve gönderilen telgrafname ve takrirlerin görüşülmek üzere icra heyetine bırakılmasına karar verildi”¹⁴⁸ denilmektedir.

Mazbatanın okunması üzerine çok sayıda milletvekili sunduğu takrirle her iki görevinde birlikte yürütülebileceğine dair takrirler sunulmuş ise de, bu takrirler red edilmiştir¹⁴⁹. Konu ile ilgili Erzurum Mebusu Celaleddin Arif Bey’in her iki görevinde bir arada yürütülebileceği şeklindeki takriri¹⁵⁰ üzerine söz alan Niğde Mebusu Abidin Bey; *“Karar sahibi benim söz söyleme yetkisi bize aittir. Şimdi Kanunu Esasi hükmü bizce yerinde uygulanmamaktadır diyorlar. Hâlbuki Kanunu Esasi bizim elimizde ilkeli hareket olmazsa olmaz. Onun için Kanunu Esasi ile bunun teklifi doğru değildir. Bazılarını kabul etmek, bazılarını kabul etmemek hiç doğru değildir. Mademki Kanunu Esasi hükümleri dışında bir kanun yoktur. O kanun mucibince işleri döndürecekimize dair kural konulmuştur. Şu halde Kanunu Esasi mucibince, memurlukla mebusluğu*

¹⁴⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s. 9.

¹⁴⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s.74

¹⁴⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s.75-86.

¹⁵⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 2, s.77-80.

uhdesinde toplamak yalnız Vekiller Heyetine aittir. Vekiller Heyeti dışında bunları birleştirmek doğru değildir. Bunun sakıncalarını Şükrü Bey biraderimiz uzun uzadıya anlattığı için o hususta söz söylemeye lüzum görmüyorum. Yalnız bu hüküm valiler ve kumandanlar için konmuş değildir. Meclisimizde mebuslukla asli memuriyeti ifa etmek üzere arkadaşlarımız arasından şimdi bir takım kişiler memuriyetlere gönderilmiştir. Bugün de gönderilmektedir. Ben bu tavrı verdiğim zaman acilen görüşülmesini istemiştim. Kanuni Esasi Encümeninden geç çıkmıştır. Bir nihai kanun üretmeden şimdi tekrar encümene gönderilmesi için daha ziyade uzamasına sebep olur. İçimizden hayli memur gitti. Böyle emri vakileri meclisimiz onaylamak zorunda değildir. Celaleddin Arif Bey diyorlarki, onun bir mahzuru yoktur. Mahzuru çeşitlidir hem de pek çoktur. Bu ciheti tekrar izaha lüzum görmüyorum. Bir kısım üyeler buyuruyorlar. Basılsın ve dağıtılsın. Ondan sonra müzakere edilsin. Sonucu yine sonraki görüşmeye bırakmak. Mesele basittir. Onun için buna lüzum yoktur.”¹⁵¹ Demek suretiyle açıklama getirmiştir. Yapılan müzakere sonucunda verilen tavrı ve mazbata kabul edilmiştir¹⁵².

3. 3. 5. Büyük Millet Meclisi Bütçesi Hakkında

Meclisin, 8 Ocak 1921 tarihli yapılan gizli oturumda Büyük Millet Meclis Bütçesi hakkında görüşmeler yapılırken söz alan Abidin Bey;

“Arkadaşlar bendeniz başka bir şeyden bahsedeceğim. Malhumu aliniz zararın neresinden dönülürse kardır. Binaenaleyh bendeniz Heyet-i Vekile arkadaşlarımdan ve bilhassa Reis Paşa Hazretlerinden istirham ediyorum. Bu namzed....(mesele o değil sesleri) ondan burada bahsedilmedi mi? Demin okundu ya...O zad; kendi prensibime muvafık değil, kimi istersek yapacağız”¹⁵³ şeklinde kısa bir konuşma yapmıştır.

3. 3. 6. Askeri Bedeli Nakdi Usulünün Kısmen İade Edilmesi.

Meclisin 13 Mayıs 1920 tarihli oturumuna Niğde Mebusu Abidin Beyle arkadaş (Vehbi Bey), askerî bedeli nakdî usulünün kısmen iade edilmesine dair tavrı tavrı vermiştir. Bu tavrı:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Harbi umuminin lüzum ve icabatı zaruriyesinden olmak üzere nizamiye efradının ita edecekleri bedelâtı nakdîyenin ademikabuliyle bedenen ifayı hizmet

¹⁵¹ TBMM, Zb. C., D. I, c. 2, s.80.

¹⁵² TBMM, Zb. C., D. I, c. 2, s.86.

¹⁵³ TBMM Gizli Celse Zabıtları, I, Ankara, TBMM Basımevi, 1983, s. 312.

etmeleri hakkında kanun vaz'edilerek harb seneleri zarfında ol veçhile muamele ifa edilmiş ve harbi haili umumi beşeriyet için bir âfet şeklini alarak milyonlarca ebnayi beşeri diyarı âdeme sevk eylediği cümlelerin malûmu bulunmuştur. Beşeriyetin ve betahsis Osmanlı tabiiyeti altında bulunan bizlerin, ne dereceye kadar sükûn ve istirahat arzı iftikar eylediği nâkabili inkâr bir keyfiyet olup, maahaza harbin hitam bulmasıyla bilaistisna cümlelerin askerliğini tazammun eden kanunu mevzuun bakayı mevcudiyetine ve tatbik ahkâmına lüzum kalmamış olduğu gibi, ahvali coğrafiye ve mülkiyemiz itibariyle, âtiyen külliyetli miktarda asker cemi ve tahşidine de lüzum olmadığı derkâr bulunmuş olduğundan bu bapta Müdafaa-i Milliyece derdesti tanzim olduğu tahkik edilen Askerî Kanununa (Elli yaşını tecavüz eden ve yegâne evlâdı olan bir pedere hizmeti nizamiyesini ifaya salih evlâdının terki lâzım geleceği gibi mütaaddit evlâdı olup da kezalik elli yaşını mütecaviz bulunan bir pedere evlâdının birisinin terkiyle diğer evlâtlarının ve hizmeti askeriyelerine mukabil bedeli nakdî ita etmek isteyenlerin bedeli nakdîlerinin kabulü lâzım geleceği ve efradı ihtiyatiye ve redife için de elli yaşını mütecaviz olan pedere mahdumlarından birinin terkiyle beraber muhtacı muavenet olanların ve mahremi muini bulunmayanların kezalik terkleriyle beraber hizmeti fiiliye efradının ita edecekleri bedelâtı nakdiyelerinin kabulü) yolunda mevaddı kanuniye vaz'mı arz ve teklif eyleriz” şeklindedir. Bu tahrir Müdafaa-i Milliye Encümenine havale edilmiştir¹⁵⁴.

3. 3. İstifası

5 Eylül 1920'de kabul edilen Nisab-ı Müzakere Kanunu¹⁵⁵, memurluk ile milletvekilliğinin bir kişi üzerinde bulunmasını yasakladığından Zeynel Abidin Bey Liva Genel Meclisi azalığını tercih etmiştir¹⁵⁶.

Niğde Mebusu Abidin Efendinin Liva Meclisi Umumi Azalığını tercih ettiğine dair Niğde Mutasarrıfı Asaf tarafından gönderilen Telgraf Büyük Millet meclisinde okunmuştur. Bu telgrafta; “Zeyl 30 Eylül 1920 tarih ve 10391 numaralı tele, Büyük Millet Meclisi Niğde azasından Abidin Bey Liva Meclisi Umumi azalığını tercih ettiğini tezkeresi cevabiyesinde bildiriyor efendim” ibaresi bulunmaktadır.

¹⁵⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 281-282.

¹⁵⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 3, s. 564.

¹⁵⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 11; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 815-816; **Albüm**, s. 40.

Telgrafın okunmasının ardından yapılan oylamada Abidin Bey'in istifası 11 Ekim 1920'de kabul edilmiştir¹⁵⁷

¹⁵⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 5, s. 11.

4. ATA (ATAULLAH) BEY (ATAY)

Ata Bey'in Niğde Mebusu Hakkı Bey'le beraber Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkiline dair kanun teklifleri bulunmaktadır. Bunun dışında Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına İlhakı Hakkında Kanun Teklifinde yaptığı konuşmalar mevcuttur. Ayrıca bilumum bütçeler üzerinde, Jandarma Umum Kumandanlığı bütçesine tahsisat ilavesi ve kurtarılmış olan memleketler hakkında kabul edilecek tedbirler hakkında konuşma ve takrirleri bulunmaktadır. İzin talebine ait iki kez düzenlenmiş Divanı Riyaset Kararı vardır. Bir kez Adliye Vekâleti Vekilliğine aday gösterilmiş, ilk oylamada gerekli oyu alamayınca kendisine rey verilmemesi üzerine bir takrir vererek adaylıktan çekilmiştir. İki kez de Dâhiliye Vekâleti Vekilliğine aday gösterilmiş ve her ikisinde de Dâhiliye Vekâleti Vekili olmuştur.

4. 1. Kanun Teklifleri

4. 1. 1. Nevşehir'de Bir Liva Mahkemesi Teşkili Hakkında Kanun Teklifi

2 Aralık 1920'de Niğde Mebusu Ata Bey'in, Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkiline dair teklifi kanunisi ve layiha encümeni mazbatası (2/144) olup bu teklifin Meclis tarafından muvafık olup adliye encümenine tevdiine karar verilmiştir¹⁵⁸. 2 Aralık 1920 tarihli kanun teklifinde Nevşehir Mebusu Hakkı Bey'in ismi zikredilmektedir. Ancak 25 Aralık 1920 tarihli bileşimde bu teklifin Niğde Mebusları Ata Bey ve Hakkı Bey tarafından verildiği tespit edilmektedir. 25 Aralık 1920 tarihinde hem bu kanun teklifi hem de Layiha ve Adliye Encümeni mazbataları okunarak görüşülmüştür.

Niğde Mebusları Ata Bey ve Hakkı Bey'in Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkili hakkında vermiş oldukları kanun teklifi;

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Nevşehir, Ürgüp, Arapsun kazalarının mahkeme mercii Niğde Liva Mahkemesi ve Avanos Kazasının Mahkeme mercii Kırşehir Liva Mahkemesi ise de adı geçen kazaların Niğde ve Kırşehir Livalarına uzak bulunması itibarıyla halk, hakkı sahibine vermek noktasında zorluklar çekmektedir. İzahtan anlaşılacağı üzere bir memleketin iktisaden gelişmesi ve asayişin temini hükümleri adliyenin temin ve adalet dağıtımı ile ayakta durur. Büyük Meclisin öncelikli vazifesi halkı arz olunan zorlukların giderilmesi ile yükselme ve yenilemeye sevk etmekten ibaret olmasına nazaran aşağıdaki kanun

¹⁵⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 170.

maddelerinin kabulünü teklif ederiz” şeklindedir. Bu teklî üzerine hazırlanan kanun layihası ise;

“Madde 1. Nevşehir, Ürgüp, Arapsun, Avanos kazaları mahkeme merci olmak üzere, Nevşehir’de bir Adliye Liva Mahkemesi teşkil olunmuştur.

Madde 2. işbu kanun yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

Madde 3. işbu kanunun uygulanmasına Adliye vekili memurdur”¹⁵⁹ şeklinde düzenlenmiştir.

Kanun teklifi ve kanun layihasının okunmasında sonra 1 Aralık 1920 tarihinde Adliye Encümeni tarafından hazırlanan Mazbata 25 Aralık 1920 tarihli bileşimde okunmuştur. Buna Mazbatada;

“Nevşehir, Ürgüp, Arapsun, Avanos kazalarına mahkeme mercii olmak üzere Nevşehir’de bir liva mahkemesi teşkili lüzumuna dair Niğde Mebusu Ata Bey ve Hakkı Paşa taraflarından verilen kanun teklifi ve Layiha Encümeni’nin bu bapdaki mazbatası encümenimizde incelenmiş ve keyfiyet müzakere olunmuştur.

Ürgüp, Arapsun kazalarının Niğde Livasına, Avanos’un da Kırşehir livasına uzaklık ve Nevşehir’e yakınlıkları ve adliye teşkilatının mülkiye teşkilatına bağlı bulunması nedeniyle Nevşehir’de bir Liva Mahkemesi teşkili ve o çevre halkının menfaatlerini temin ve işlerini kolaylaştıracağı cihetle teklifin kabulü Encümenimizce uygun görülmüş olmakla Heyeti Umumiye’ye arz olunur”¹⁶⁰ ifadeleri yer almaktadır.

Adliye Encümeni Mazbatası’nın okunmasının ardından söz alan Ata Bey; *“Nevşehir, Niğde Livasına bağlı bir kazadır. Hâlbuki Niğde’nin daha bir çok kazaları vardır. Bundan dolayı Adliye işlemlerinde pek çok zorluklarla karşılaşılıyor. Bu defa seçim bölgemize gittiğimde bu yönleri gördüm. Mesela; Arapsun’dan Niğde İstinaf Mahkemesi’nde incelenmesi gereken bir mesele için bir çok şahitler vesaire isteniyor. Fakat mesafenin uzaklığı dolayısıyla gidemiyorlar ve işlemlerde gecikmeler meydana geliyor. Hatta Nevşehir mahkemesinde, şahidin ifadesinin alınması ve şahitlerin dinlenmesi ile de meşgul olunuyor. Emsali de çoktur. Zaten Nevşehir’de Adliye teşkilatı vardır. Yalnız bu adliye işlemleri, bir Liva İstinaf Mahkemesi şekline dönüştürülecek*

¹⁵⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s. 18.

¹⁶⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s. 18.

olursa aynı civardan olması nedeniyle Arapsun, Avanos, Ürgüp kazalarına ait olan işlemleri adliyede pek hızla gerçekleşmiş ve halk da zorluklardan kurtulmuş olur bu arada Avanos Kazası Kırşehir'e bağlı bir kazadır ve mülki bağılılığı bakidir. Onun için bir inceleme ve söz yoktur. Arapsun, Nevşehir'e üç dört saat mesafededir. Hâlbuki Niğde'ye 22 saattir. Sonra Ürgüp 4 saat mesafede bir yerdir. Bunların Niğde ile olan adliye işlemleri, mesafenin uzaklığından dolayı günlerce sürüncemede kalarak halk bit çok zorluklarla karşılaşılıyor. İşlemler ve işlerde sürat istenir bu teklif süratle kabul edilecek olursa halkın pek çok işleri kolaylaştırılmış olur. Bundan dolayı bu kanunun acilen kabulünü teklif temenni ederim”¹⁶¹ demektedir.

Ata Bey'den sonra Mustafa Hilmi Bey ve Hakkı Paşa da konu ile ilgili olarak söz almıştır. Bu konuşmalar çalışmamızın ilgili bölümlerinde yer almaktadır. Yapılan uzun müzakereler neticesinde yapılan oylamada teklif ret olunmuştur¹⁶².

4. 2. Kanun Teklifleri Üzerine Yaptığı Konuşmalar

4. 2. 1. Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına İlhakı Hakkında Kanun Teklifine Dair

Kayseri Mebusu Atıf Bey 20 Aralık 1920 tarihinde Yahyalı Nahiyesinin Develi Kazasına ilhakı hakkında bir kanun teklifinde bulunmuştur. Konu Dâhiliye Encümeni tarafından incelenmiştir. Meclisin 8 Eylül 1921 bileşiminde Dâhiliye Encümeni tarafından hazırlanmış mazbata ile Meclis Genel Kuruluna sunulmuştur. Bu teklif ve mazbata çalışmamızın Mustafa Hilmi bölümünde verildiği için burada ayrıca verilmemiştir. Teklif ve mazbatanın okunmasında sonra söz alan Niğde Mebusu Ata bey;

“Yahyalı nahiyesinin Kayseri'ye mi, Niğde'ye mi bağlanması hakkında her iki liva umumi meclisi tarafından incelemeler yapılmıştır. Bu inceleme evrakı her iki livada mevcut bulunmuş. Yahyalı Halkının Niğde'den irtibatlarının kesilmesine müsaade olunmaması hakkında birbirini ardına müracaatları bulunduğu anlaşılmiş olduğundan işin başlangıcında cereyan eden önceki incelemenin mahallerinden sorulup anlaşılmasından sonra neticenin haber verilmesi için evrakın Dâhiliye Vekâletine gönderilmesi gerektiğini düşünmekteyim”¹⁶³ şeklinde bir konuşma yapmıştır.

¹⁶¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s. 18-19.

¹⁶² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s. 18-23.

¹⁶³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 12, s.165.

Ata Bey bu konuşmasında Yahyalı Nahiyesi halkının Niğde’de kopmak istemediğini durumun yeniden değerlendirilmesi için evrakların Dâhiliye Vekâletine gönderilmesini teklif etmektedir. Konu ile ilgili diğer gelişmeler çalışmamızın Mustafa Hilmi bölümünde ayrıntılı şekilde değerlendirildiği için burada ayrıca değerlendirilmemektedir.

4. 3. Aldığı Görevler

4. 3. 1. Adliye Vekâleti Vekilliği Seçimi

Meclisin 14 Aralık 1920 tarihli toplantısında Adliye Vekâleti Vekilliği için Celaleddin Arif Bey’in yerine Vehbi Bey (Karesi), Zekai Bey (Adana) ve Mahmud Esat Bey (İzmir) aday gösterilmiştir¹⁶⁴. 16 Aralık 1920 tarihinde Vehbi Bey’in (Karesi) Maarif ve Adliye Vekâletleri için kendisine rey verilmemesine dair bir takrir sunmuştur. Bu gelişme üzerine Mustafa Kemal Paşa Adliye Vekâleti Vekilliği için Ata Bey (Niğde), Zekai Bey (Adana), Mazhar Müfid Bey (Hakkâri), Refik Bey (Konya), Sırrı Bey (İzmit) ve Faik Bey’i (Cebelibereket) aday göstermiştir. Mazhar Müfid Bey (Hakkâri) izne ayrılacağını ve adliyede ihtisasının olmadığını bahane göstererek kendisine rey verilmemesini talep etmiştir¹⁶⁵. Faik Bey’de (Cebelibereket) sağlık problemlerini bahane göstererek kendisine rey verilmemesini talep etmiştir¹⁶⁶. 16.12.1920 Perşembe günü Adliye Vekâleti Vekilliği intihabına başlanmış, yapılan ilk oylamada Zekai Bey (Adana) 42, Vehbi Bey (Karesi) 2, Ata bey (Niğde) 18, Refik Bey (Konya) 3, Mazhar Müfid Bey (Hakkâri) 3 ve Sırrı Bey (İzmit) 2 rey almışlardır. Çoğunluk sağlanamamıştır.

Yapılan oylamadan sonra Niğde Mebusu Ata Bey, Adliye vekâleti Vekilliği için kendisine rey verilmemesine dair; *“Riyaseti Celileye Adliye vekâleti için acizlerinin de namzet gösterildiğimi anladım. Mazeretime binaen vekâleti müşarünileyhaya diğer bir zatın intihabını arz ederim”*¹⁶⁷ şeklindeki takririni sunmuştur.

¹⁶⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 376.

¹⁶⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 392

¹⁶⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 394

¹⁶⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 397.

Yapılan yeni ikinci oylama sonucuna göre; Zekai Bey 52, Vehbi Bey 7 ve diğer üç zatta birer rey almışlardır. Sonuç olarak Zekai Bey'in Adliye Vekâleti Vekilliğine karar verilmiştir¹⁶⁸.

4. 3. 2. Dahiliye Vekaleti Vekilliği Seçimi

Meclisin 21 Nisan 1921 tarihli bileşiminde boş bulunan Dâhiliye Vekâletine gösterilen adaylarından birinin seçilmesine dair Mustafa Kemal Tarafından hazırlanan 19 Nisan 1921 tarihli Büyük Millet Meclisi Riyaseti Tezkeresi okunmuştur. Bu tezkerede:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Boş bulunan Dahiliye Vekaletine gelecekte isimleri yazılmış adaylardan birinin seçilmesi için gerekli muamelenin gerçekleştirilmesine rica ederim efendim” ¹⁶⁹ denilmektedir.

Gösterilen adaylar; Zekai Bey (Adana), Ata bey (Niğde) ve Vefa Bey (Antalya)'dir¹⁷⁰. Yapılan oylamaya 207 mebus katılmış; 30 oy çekimser, Zekai Bey 95 oy, Ata Bey 79 ve Vefa Bey 3 oy almıştır. Hiçbir aday oy çoğunluğunu sağlayamadığı için seçimin tekrarlanmasına karar verilmiştir¹⁷¹. Yapılan ikinci oylamaya iştirak eden mebus sayısı 205 olduğundan muamele tamamlanmıştır. Ata Bey 112, Zekai Bey 85 ve Vefa bey 9 oy almışlardır. 8 oy çekimserdir. 112 oy ile Niğde Mebusu Ata Bey Dâhiliye Vekâletine seçilmiştir¹⁷². Ata Bey'in ilk Dahiliye Vekaleti Vekilliği 30 Haziran 1920 tarihinde son bulmuştur.

Meclisin 10 Temmuz 1922 tarih bileşiminde Dâhiliye Vekili Fethi Bey'in mezuniyeti nedeniyle Dâhiliye Vekilliğine Vekâleti edecek zat için yapılan seçim yapılmıştır. Yapılan seçim neticesinde Niğde Mebusu Ata Bey'in 160 reyle Dâhiliye Vekâletine Vekilliğine seçilmiştir.

Dâhiliye Vekaleti Vekilliğine seçilmesi üzerine söz Ata Bey; *“Efendiler, Heyeti Celilenin hakkı acizanemde gösterdiği asarı müveddet ve teveccühten dolayı arzışükran eylerim. Tevdi buyurulan şu müşkül vazîfeyi bendeniz de Heyeti Celilenizin itimadına*

¹⁶⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 6, s. 398.

¹⁶⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 42.

¹⁷⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 43.

¹⁷¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 57-58.

¹⁷² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 64.

istinaden deruhte edeceğim. Teyfik Allah'tandır ve ben de siam miktarında çalışacağım"¹⁷³ demiştir. Ata Bey'in ikinci kez Dâhiliye Vekaleti Vekilliği görevlendirilmiştir. Bu ikinci görevlendirme de 18 Eylül 1922 tarihinde son bulmuştur.

4. 4. İzin Talebine Dair Takrirleri

Meclisin 2 Temmuz 1921 tarih oturumunda Niğde Mebusu Ata Bey'e izin verilmesine dair Divanı Riyaset karar okunmuştur. 29. 06. 1921 tarihinde düzenlenen Divanı Riyaset Kararı:

"Heyeti Umumiyyeye

Niğde Mebusu Ata Beye mazereti katiye ve âcilesine mebni dört ay müddetle mezuniyet itasına Divanı Riyasetin 29. 06. 1337 tarihli yedinci içtimaında karar verilmiş olmakla keyfiyet Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur, efendim" şeklindedir.

Okunan Divan Kararından sonra bir mebusun azami mezuniyet süresinin üç ay olduğunu ancak Ata Bey'in dört ay mezuniyet talebinde bulunduğunu, bu nedenle Divan Kararının Mecliste müzakeresinin gerektiği söylenmiş, yapılan oylamada Divan kararı kabul edilmiştir¹⁷⁴.

Ata Bey'in izinle ilgili bir başka takriri de Meclis Genel Kurulu'nda 1 Kasım 1922 tarihinde görüşülmüştür. Niğde Mebusu Ata Bey'e mezuniyet verilmesine dair Divanı Riyaset Kararı:

"Heyeti Umumiyyeye

Niğde Mebusu Ata Bey'in üç ay müddetle mezun addi Divanı Riyasetçe tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur efendim" şeklinde olup yapılan oylama sonucu Ata Bey'in mezuniyet talebi kabul edilmiştir.¹⁷⁵

¹⁷³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 21, s. 349.

¹⁷⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 11, s. 95.

¹⁷⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 24, s. 302.

4. 5. Mecliste Değişik Konularda Yaptığı Konuşmalar

4. 5. 1. Bilumum Bütçeler Üzerinde Muvazenei Maliye Encümenince Yapılan Tenkihat Hakkında

Meclisin 18 Haziran 1921 tarihli oturumunda bilumum bütçeler üzerinde Muvazenei Maliye Encümenince yapılan Tenkihatın 1 Temmuz 1921'den itibaren düzenlenmesi hakkında Muvazenei Encümeni Mazbatasını okunmuştur. Bu mazbatada:

“Riyaseti Celileye

İncelenmesine başlanılan resmi dairelerin bütçelerinden bir kısmı tamamlanmıştır. Şu kadar var ki; bunlardan incelemeler sırasında tasarruf edilen mikdarlar bütçelere sekiz aylık olarak bırakılmış ve bütçelerin Meclisçe kabul ve tasdik edilinceye değin evvelki kadroda bulunan miktar ve nispet dairesinde maaşların ödenmesi ve bu hususta tasarruf edilen azaltılan miktarlar ve ayarlamaları bozacağına binaen Encümenimizce kabulü uygun görülen resmi dairelerin bütçelerindeki tasarrufatın ve askeri kabul edilen kadroların Temmuzdan itibaren uygulanmasını Meclisçe karara bağlamak suretiyle tasarruf edilen miktarların muhafazasını ve Vekiller Heyeti'ne tebliğini Heyeti Umumiye arz ve teklif eyeriz”¹⁷⁶ denilmektedir.

Konu ile ilgili olarak söz alan Dahiliye Vekili Ata Bey; *“Bütçeyi incelerken bazı tasarruflar yapılmıştır. Fakat bu tasarruflar da Muvazenei Maliye Encümeni ile Vekâlet anlaşmamıştır. Muvazenei Maliye Encümeni, Dahiliye Vekaleti'ndeki Teftiş Heyetini kaldırmıştır. Diğerlerini de bütün bütün kaldırmıştır. Sonra genel müdürlükleri bütün bütün kaldırmıştır. Genel müdürlere ait vazifeler müsteşar tarafından görülsün denildi. İl Genel İdaresi ve Nüfus Müdürlüğü, Hapishaneler, imar müdüriyetleri, ki bunların hepsini encümen kaldırmıştır. Şüphesiz ki; isabet, isabetsizliği Büyük Heyetçe verilecek karara bağlıdır. Bence Dahiliye Vekaleti Bütçesi evvelce de incelenmişti. Azami tasarruflar yapılarak evvelki Maliye Encümenine gelmişti. 1921 senesinde tamam 12 aylık olmadığı halde iki milyon yedi yüz küsur bin liraya ulaşıyordu. Şimdi 12 aylık olmak üzere 1921 senesinde; iki buçuk milyon liraya indirilmiştir. Azami tasarrufat yapılmıştır. Bu defaki Muvazenei Maliye Encümeni bu söylediğim noktalardaki kaldırılmalar dolayısıyla bazı tasarruflar yapılmıştır. Benim kanaatime göre bu genel müdürlüklerin kaldırılması demek, o vazifeler görülmeyecek demektir. Eğer Büyük Heyetiniz, İl Genel İdareleri ve Nüfus Müdüriyetine ait işlemler ve vazifelerin, hakkıyla*

¹⁷⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 393-394.

ve tam olarak görülmesine razı olmuyorsa şüphesiz ki ona göre karar verir. Sonra, Teftiş Heyeti meselesi var. Bütün memurların vazifelerini, işlerini ve hallerini tabiatıyla kontrole tabi tutmak gerekir. Bunların Heyeti Umumiyesinin kaldırılması demek, teftiş ve denetlemesiz işler cereyan edecek demektir. Şüphesiz ki bu da düzenli bir muamele için uygun olmaz.

Sonra Jandarma bütçesinde bir milyon lira tasarruf oldu buyurdular. Jandarma bütçesi 1921 senesi için beş milyon ile evvelki Muvazenei Maliye Encümeni'ne geldiği halde, Muvazenei Maliye Encümeni gerekli incelemeyi gerçekleştirerek hakkıyla gördüğü gerçek sebeplere binaen olmalıdır ki, Hükümetin tekliflerine bir milyon lira zamlı altı milyon liraya ulaştırmıştı. Halbuki şimdi yapılan tasarruflar 1920 bütçesine göre dört milyon liraya inecek, bundan dahi tasarruf yapılmak isteniyor. Bu suretle jandarma mensuplarının adedi azaltılıyor. Binaenaleyh bu miktarın indirilmesine katiyen Vekâlet muvafakat edemez. Çünkü iç emniyetin muhafazası için jandarmaya ne kadar ihtiyaç olduğu konusu arz ve izahtır.

Sonra efendim. Emniyeti Umumiye bütçesinde yapılan tasarruflara Vekalet tamamıyla uygun görüş bildirmiştir. Fakat Vekâlete ait bütçe ile Jandarma da yapılan tasarruflara Vekâlet hiçbir sebeple rıza gösteremiyor. Çünkü bu muamele yapıldığı takdirde işlerin cereyanına engel teşkil edecektir. Şu hale göre Büyük Heyet nasıl karar verirse tabi o uygun olacaktır¹⁷⁷ şeklinde uzun bir izahta bulunmuştur.

Hakkari Mebusu Mazhar Müfit Bey'in konuşmalarını ardından yeniden söz alan Dahiliye Vekili Ata Bey; "efendim Mazhar Müfit Beyefendi benim 1920 ve 1921 seneleri bütçelerinden bahsetmemin yersiz olduğunu söylediler. Benim o bütçelerden bahsetmem, Dâhiliye Vekaleti bütçesinde ne dereceye kadar tasarruf yapıldığını Büyük Heyete arz amacına dayalıydı. Yoksa mutlaka o bütçenin hükümleri uygulansın diye bir talepte bulunmadım. Amacım 1920 senesinde o da tamam 12 ay olmadığı halde yapılan bütçe ile 1921 senesi için yapılan bütçe arasındaki farkı ve 1921 bütçesinin Muvazenei Maliye Encümeni'nde icra edilen incelemelerde yapılan tasarrufu arz etmekten ibarettir. Yoksa mutlaka 1920 ve 1921 bütçesi esasına uygun olsun diye bir talepte bulunmadım.

¹⁷⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 395-396.

Sonra İl Genel İdareleri ve Mahalli İdareler Müdüriyetleri bunların hepsi müsteşar tarafından yürütülebilen işlerdir buyurdular. Ben aynı kanaatte değilim. Kendileri pekala taktir buyururlar ki, İl Genel İdareleri ve Mahalli İdarelerin vazifesi pek mühimdir. Bu bir beyin meselesidir. Mahalli İdareler 64 sancağın bütçelerinin inceleme ve tasdik ile yükümlüdür. Kanun hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığını anlamaktan ibaret bir önemli vazife, bir çok vazifesi olan müsteşar tarafından idare olunabilir mi? Benim kanaatime göre olamaz. Bununla beraber şu maruzatıma göre karar almak Büyük Heyetinize ait bir keyfiyettir.

Teftiş heyetine gelince; Hasip Bey (Maraş) buyurdular ki; o vazifeye lüzum kalmadığı için, yani Teşkilatı Esasiye Kanununa göre o vazife kalmadığı için encümen müfettişliği kaldırdı. Zaten Vekalet Genel Müfettişliğinin ihdası hakkında bir tasarı düzenledi. Vekiller Heyetine takdim etti. Büyük heyete gelecektir. Fakat her ne suretle olursa olsun yapılan esaslarda Genel Müfettişlik dahi oluşturulsa Vekalet müfettişlikten alakasız kalmayacaktır. Vekaletin teftişe ait olan görevleri genel müfettişlik aracılığıyla yerine getirildiğinden ve her vekaletle ait müfettişler o genel müfettişliklerin maiyetine verileceği için müfettişlik teşkilatının baki kalması gereklidir. Benim kanaatim budur. Teftişsiz, denetlemesiz işlemler ile Devlet yürümez kanaatindeyim. Tabiatıyla Büyük heyet nasıl karar verirse o uygundur”¹⁷⁸ diyerek konuşmasını devam ettirmiştir.

Konuşmanın ardından bir mebusun; “kaç tane müfettiş vardır?” sorusuna cevaben Ata bey; “On iki müfettiş vardır” şeklinde cevap vermiş, ardından aynı mebusun; “Kaç tane vilayet var?” sorusuna yine Ata Bey; “Çok vilayet var.” Diye cevap vermiştir. Bahsedilen mebus; “Bu kadar müfettişle hepsinin teftişi kabil midir?” diye soru yöneltmiştir¹⁷⁹.

Bu soru üzerine konuşmasına devam eden Ata Bey; “Bir kısım teftişlerin yapılamaması bütün devlet işlerini denetlemesiz bırakmayı gerektirmez ki...

Jandarma meselesine gelince; şunu arz ederim ki, 1920 senesi bütçesine göre jandarma bütçesi maaşları eksiktir. 1921 senesi için jandarmaya yedi bin mevcut ilavesiyle bir bütçe getirilmişti. 1921 senesi bütçesinin kabul olunamamasına binaen 1920 bütçesi esasına göre bütçe düzenlemesi kararlaştırıldığı cihetle mevcut jandarma

¹⁷⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 397-398.

¹⁷⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 398.

sayısından eksiltmeye mecburiyet hasıl olmuştu. Bununla beraber ben şunu arz etmek istiyorum ki; jandarma sayısının eksiltilmesine imkân yoktur. Hatta 24 bin adetten ibaret olan jandarma miktarına görülen lüzum üzerine 1500 adetin daha ilavesi teklifi karşısında bulunuyoruz. Evrakı hazırlıyoruz. Ben şunu arz ediyorum ki; alay kumandanlıkları hakkında yaptıkları düzeltmeler vesaireyi yani mümkün mertebe yapılan tasarrufları ve bütün hususları Vekalet zaten uygun bulmuştur. Yalnız uygun bulamayacağı ve Büyük Heyetinizin de uygun görmeyeceğini kuvvetle zannettiğim jandarma sayısının azaltılması keyfiyettir. Madem ki jandarma adedinin azaltılmasına encümen taraftar olmuyor benim de söyleyecek başka şeyim yoktur. Yalnız benim bildiğim 24 bin jandarmadır” diyerek açıklamasına devam etmiştir. Hakkâri Mebusu Mazhar Müfit bey’in “jandarma sayısının on yedi bin altı yüz” olduğunu söylemesi üzerine¹⁸⁰; Ata Bey; “Hayır efendim 24 bin adettir. Bununla beraber 17 bine indirilirse katiyen mahsur vardır. Hatta bu 24 bin âdetine bin beş yüz âdetinin dahi ilavesi teklifinde bulunacağım.

Emniyeti Umumiye gelince: oradaki tasarrufu ve polislerin sayısının azaltılmasını Vekalet dahi uygun bulmuştur. Hatta 450 polis bütçeden azaltılmıştır. 1850 polis mevcut iken 1400’e inmiştir. Bunu Vekalet uygun buluyor. Fakat jandarma sayısının azaltılmasını uygun bulmuyor.

Sonra beyefendiler jandarma maaşları keyfiyetini dikkatinize arz ederim. Gayet önemli bir keyfiyettir. 1921 bütçesi ile Muvazene Encümenine geldiğimde; bildiğiniz üzere iki kısım jandarma vardır. Mükellef; gönüllüdür, mükellef olan jandarmaya 700 kuruş maaş veriliyor. Gönüllü olan jandarmalara evlisi, bekarı ayrı olmak üzere 1500’e kadar maaş veriliyordu. Muvazenei Maliye Encümeni gönüllü jandarma maaşını 1500 kuruşa ve mükellef jandarma maaşını da 1000 kuruşa ulaştırmıştır. Bu miktarın azaltılmasının da uygun olmayacağı kanaatindeyim. 700 kuruş maaşla jandarma neferi nasıl idare edebilir? Binaenaleyh bunlar hakkındaki maruzatım bundan ibarettir. Eğer Heyeti Celileleri şu maruzatıma karşı Muvazenei Maliye Encümeninin görüşüne katılacak olursa gayet zor bir vaziyet var olacaktır. Benim kanaatime göre ayrıntıların

¹⁸⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 398.

*incelenmesinden önce bu karar kabul edilecek olursa hakikaten zor bir durumda kalacağız. Bundan dolayı şimdiden dikkatinizi çekerim*¹⁸¹ demiştir.

Aydın Mebusu Dr. Mazhar Bey'in polis sayısındaki kısıtlamalara karşılık, jandarma sayısında her hangi bir kısıtlamanın söz konusu olmamasına karşı görüş bildirmesi üzerine; konuşmasına devam eden Ata Bey;

“Bilindiği üzere polis, şehir içindeki emniyet ve asayişini temin ile yükümlü bir kuvvettir. Onların miktarının azaltılmasına muvafakat, gereksizliğinden değil; yapılan araştırmalara göre bazı yerlerdeki fazlalığın azaltılması amacıyla yöneliktir.

*Jandarmaya gelince: jandarmanın adedi araştırmalara göre yeterli olmuyor. Buyurursunuz ki, jandarma vazife haricinde kullanılıyor. Ben onu bilmiyorum. Nerelerde kullanıldı? Açıkça anlatılırsa onları da men ederim*¹⁸² şeklinde cevap vermiştir.

Konu ile ilgili olarak yapılan görüşmelerin ardından mazbatanın oylanmasında 186 kişi hazır bulunmuş. Karar 128 oyla kabul edilmiştir¹⁸³.

4. 5. 2. Jandarma Umum Kumandanlığı Bütçesine Tahsisat İlavesi Hakkında Kanun Layihası

Büyük Millet Meclisinin 19 Ağustos 1922 tarihli Gizli oturumunda Jandarma Umum Kumandanlığı bütçesine tahsisat ilavesi görüşülmeye başlanmıştır¹⁸⁴. Bu müzakerelerin devam ettiği sırada Malatya Mebusu Sıtkı Bey ile Tokat Mebusu İzzet ve Mustafa Beyler tarafından Pontus teşkilatı hakkında Amasya'dan gelen telgrafi okumak istemeleri üzerine görüşme hem jandarma sayısı, hem bütçesi ve hem de Pontus meselesinin görüşülmesi olarak genişletilmiştir. Çünkü Amasya, Tokat ve Samsun havalisinde Pontus teşkilatı kuran Rumların bölgede yapmadıkları fenalık ve kötülük kalmamıştır. Silahlanan Rumların bölgedeki Müslümanların can ve mallarına tasallut ettikleri görülmekte ve bu durumun ortadan kaldırılması için gereken tedbirlerin alınması istenmektedir¹⁸⁵. Mersin Mebusu Selahattin Bey'in Dâhiliye Vekili Niğde Mebusu Ata Bey'den durumla ilgili bilgi istemesi üzerine Ata Bey söz almıştır. Amasya, Tokat ve Samsun çevresinde 6-7 yıldan beri devam eden Pontus çetelerinin

¹⁸¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 398-399.

¹⁸² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 399.

¹⁸³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 10, s. 404.

¹⁸⁴ **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, III, s. 651.

¹⁸⁵ **TBMM Gizli Celse Zabıtları**, III, s. 651-653.

faaliyetlerini anlatarak gerekli tedbirleri almaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Yine bölgedeki Jandarma sayısını yetersizliğinden bahsederek bu sayının en az 3000 Jandarma ilave edilerek takviye edilmesinin lüzumu anlatılmıştır. Bu durumda jandarma Umum komutanlığı bütçesine ilave yapılmasını ve jandarmaya verilen ücretin yeterli düzeye getirilmesini istemiştir¹⁸⁶.

Amasya mebusu Hamdi Bey alınan ve yapılanların yetersiz olduğunu bir an evvel tedbir alınmasını istemektedir. Başka sorularında yöneltildiği üzerine Ata Bey, bölgeye en az 3000 jandarma takviye edilerek ve karakollar kurularak eşkıyanın önüne geçilebileceğini anlatmıştır¹⁸⁷.

Müzakerelerin devam ettiği sırada Maliye vekili Gümüşhane mebusu Hasan Fehmi Bey söz almıştır. Bölgedeki Rum eşkıyasının uzun süredir faaliyet yaptığı üzerine daha büyük güçler gönderilmesine rağmen bir türlü ortadan kaldırılmadığını, bölgeye yeni 3000 jandarma alınmasının bütçeye büyük bir yük getireceğinin ifade ederek başka bölgelerdeki jandarmaların buraya kaydırılmasının, daha uygun olacağını belirtmiştir¹⁸⁸.

Ata bey ise diğer bölgelerden jandarma kaydırmanın doğru bir davranış olmadığını bu durumda o bölgedeki asayişin bozulmasına sebep olacağını belirtmektedir. Yapılması gereken en uygun davranışın jandarma ücretlerinin düzenlenerek bölgeye en az 3000 yeni jandarma tesis edilmesinin gereğini bir kez daha vurgulamaktadır¹⁸⁹.

Mersin Mebusu Selahattin Bey'in yeni asker yazımının uzun süreceğini, bunun gereksiz ve zaman alacağını, ordunun bölgeye birkaç içinde büyük kuvvetler sevk etmesinin gerekliliğini dile getirmiştir. Bölgeye şimdilik mektepten çıkacak ve çıkmış efradı oraya göndermelidir şeklinde görüş bildirmiştir.

Ata Bey ise bölgeye daha önce daha büyük ölçüde kuvvetlerinde gönderildiğini ama sonuç alamadıklarını dile getirmiştir. Eşkıyanın ancak karakollar kurularak ve jandarma sayısını yeterli hale getirmekle ortadan kaldırılabilceğini belirterek konuşmasına; *“icap eden kuvvet kuvvetler verilir de eğer, mevcut zevat ve zabitan onu*

¹⁸⁶ TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.III, s. 652-653.

¹⁸⁷ TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.III, s. 653.

¹⁸⁸ TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.III, s. 654-656.

¹⁸⁹ TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.III, s. 658-659.

idare edemezse, bizzat Jandarma kumandanı, bizzat Dâhiliye Vekili gider ve gitmesi lazım gelen her fert gider. Fakat elde lazım olan kuvvet bulunmazsa bir şahsın, iki şahsın gitmesiyle ne gibi bir şey olabilir? ”¹⁹⁰ şeklinde devam etmiştir.

4. 5. 3. Kurtarılmış Olan yerler Hakkında Alınacak Tedbirler

Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey ile altmış kadar arkadaşının kurtarılmış olan memleketler hakkında kabul edilecek tedbirler hakkındaki takrirleri 11 Eylül 1922 tarihli Meclis Genel Kurulu’nda görüşülmüştür. Sunulan bu takrir;

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

İşgal olunmuş vilayetlerimizin düşmandan kurtarılması sebebiyle, mutat görevlerin Hükümet haricinde hasıl olan binlerce dava ve görevlerin acilen görülmesi ve halledilmesi, yaralı Milletimizin tedavi ve takviyesi için kurtarılan yerlerdeki aşağıda sayılan dertlerimize Büyük Millet Meclisi’nin hemen el koymak vazifesidir.

1. Kurtarılan vilayetlerimizde ve şehirlerimizde Devlete tabi olanlarla vatandaşlarına karşı, sözle ve fiilen, malen ve bedenen isyan ve hıyanet etmiş ve istila eden düşmana yardım etmiş olanların cezalandırılmaları.

2. Kurtarılan vilayetlerimizde halk arasında meydana gelen, düşman işgalinden doğan davaların süratle halledilmesi.

3. Düşmanın yaktığı, yıktığı yerlerimizin tamiri ve düzenlenmesi, muhacirlerin iskanı, açların beslenmesi ve rahat ettirilmeleri.

4. Sahipsiz mallara ve düşmandan alınmış ganimetlere Hazine namına el koyularak, korunmaları.

5. Kurtarılan vilayetlerimizde maliye işleri ve mülkiyemizin kurulması ve düzenlenmesiyle doğal haline dönüştürülmesi.

Gayet acil olan işbu mühim vazifelerin ifası Büyük Millet Meclisi’nin gerçekleştireceği görevlerin en başında bulunuyor. Bu işleri gerçekleştirmek için üç gün zarfında acil olarak bir kanun tasarısı hazır etmek ve Büyük Millet Meclisi azasından lüzumuna göre heyetler, müfettişler, mahkemeler tertip ve izam hususlarını zikretmek üzere Dâhiliye, Müdafaa-i Milliye, Muvazene-i Maliye, Adliye, İktisat ve Nafta Encümenlerinden seçilecek ikişer azadan ve Müdafaa-i Milliye, Dâhiliye, Maliye, Adliye,

¹⁹⁰ TBMM Gizli Celse Zabıtları, c.III, s. 659.

İktisat ve Nafia Vekillerinin katılımıyla oluşacak bir encümenin seçilmesini teklif ederiz”¹⁹¹ şeklindedir.

Konu ile ilgili olarak Dâhiliye Vekâleti Vekili Ata Bey; “*efendiler Allahın inayetiyle geri alınan yerlere hükümet vakit kaybetmeksizin teşkilatını yaparak memurlarını gönderiyor, yalnız bazı yerler vardır ki oralar için, mevcut bütçeye ek olarak tahsisat istiyor. Bunun da cetveli tertip edildi, düzenlendi. Büyük Heyetinize takdim edildi. Muvazenei Maliye Encümeninizde inceleniyor. Bir an evvel, o da kabul edilirse Hükümetin vazifeleri daha ziyade hızlandırılmış ve kolaylaştırılmış olur. Efendiler geri alınan yerlerdeki halkın maruz kaldığı felaketi kolaylaştırmak için Hükümet mümkün olan para yardımında bulunmaktadır ve bulunmuştur. Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaleti Hilali Ahmer (Kızılay) ile birleşerek çeşitli heyetler göndermiştir. Bunun haricinde olarak Vekalet, Hilali Ahmer teşkilatı olan yerlerde, Hilali Ahmerlerin faaliyete geçmesini tebliğ ve tamim etmiştir. Hilali Ahmer teşkilatı olmayan yerlerde de ticaret ve belediye odalarından oluşan heyetler felaketzede kardeşlerimize azami yardımı gerçekleştirecektir. Yine Vekâlet, katılanlara, gerek para ve gerekse eşya ile ilgili şeyleri de tamamı ile toplayıp Hilali Ahmer Genel Merkezi’ne göndermesi hakkında tebligat yapmıştır. Bunun gerçek eserleri de görülmektedir ve görülmeye başlamıştır efendiler. Zafer telgrafları katılanlara tebliğ ve tamim olundukça aldığımız telgraflar da hakikaten bütün memleketlerde fevkalade gösterişler yapılarak, gerekli yardımların gerçekleşmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, bu hususta gerektiği derecede hızlı olunmaktadır. Her şeyden önce, bir yer geri alındığı zaman, ilk önce onun merkez ile haberleşmesini tesis ve temin etmekteyiz. Buna da son derece çalışıyoruz. Telgraf hatlarında öyle tahribat olmuştur ki, bu gün Eskişehir ile hala haberleşme kurulamamıştır. Bununla beraber, arkadaşlar! Sürat ve faaliyetle mümkün olan önlem alınmıştır. İnzibat ve asayişini sağlamak için, gereken yerlerden, jandarmalar alınarak, gönderilmektedir. Gereken yerlere emir verilmiş ve hareket etmişler, gidiyorlar. Efendiler, bir yer geri alındımı? Orada ordu tarafından geçici idare kurulur. Mülki idare memurları oraya ulaştığında, derhal görevi ellerine alacaklardır. Bunun haricinde Büyük Heyetin aklına daha birçok tedbirler alınması geliyorsa ve dikkate alınması gerekiyorsa, ben öyle zannediyorum ki, bu tahrir Heyeti Vekileye havale edilirse, gereği daha ziyade zikredilir ve neticesi Büyük Heyetinize arz*

¹⁹¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 609-610.

olunur. Yani gereken tedbirler mümkün olduğu kadar eldeki imkânlarla göre süratle gerçekleştirilir. Yeni kurtulan yerlerimize bütçedeki tahsisatı yeterli görmüyoruz. Mesela: Dahiliye Vekaletinde kabul edilen bazı memuriyetler için tahsisat vardır ki, İzmir’de ve diğer mevkilerde o maaş ile memurların idare etmesi imkanı yoktur. Bunun farkını istiyoruz. Sonra, bazı yerlerde memuriyetler ilave etmek gerekiyor. Mevki itibarı ile mesela vilayet kadrosunda yabancı işler müdüriyeti, hukuk işleri müdüriyeti diye bir takım memuriyetler vardır ki, vakti ile bunlar kaldırılmıştı. Fakat İzmir gibi yerler için bu müdüriyetler herhalde lazımdır. Böyle mevki icabatı olan yerler için de bunun tahsisat farkını istiyoruz. Hükümetin üzerine düşen görevi bir an önce gerçekleştirebilmesi için, Büyük Heyetinize arz edilen tahsisat zammının onaylanarak hükümete verilmesine lüzum vardır”¹⁹² şeklinde izahta bulunmuştur.

Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey’in; “kurulacak mülki idarenin bu görevleri yerine getirip-getiremeyeceğini”¹⁹³ sorması üzerine konuşmasına devam eden Ata Bey;

“Efendiler icabında yerine göre alınması gereken tedbirler bu takrirden belirtilmiş olduğuna göre öncelikle Heyeti Vekileye havale buyurulursa, Hükümetçe gereken tedbirler alınacaktır. Ben diyorum ki, ilk önce hatıra gelen şeyler hükümete bırakılırsa o; bizim için o esaslar dairesinde bu mesele hallolur. O meyanda gereken hususları da dikkate alınız”¹⁹⁴ şeklinde cevap vermiştir.

Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey’in; “Vekil Bey takririn Heyeti Vekileye bırakılmasını kabul ediyor musunuz?” sorusu üzerine Ata Bey; “Takririn Heyeti Vekileye bırakılması faydalıdır. Daha uygun olur efendim”¹⁹⁵ diyerek cevaplamıştır.

Takrir yapılan müzakere neticesinde konu İcra Vekiller Heyeti Riyasetine tevdi olundu¹⁹⁶.

¹⁹² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 613.

¹⁹³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 613.

¹⁹⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 613-614.

¹⁹⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 614.

¹⁹⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 619.

5. RATIP ZÂDE MUSTAFA BEY (SOYLU)

Birinci Dönem Niğde milletvekillerinde mecliste en az faaliyet gösteren Mustafa Bey olmuştur. Hastalığı nedeniyle hiçbir komisyonda görev almamıştır. Meclis oturumlarında verdiği bir izin talebine dair takriri dışında bir faaliyeti görülmemektedir. Meclis tutanaklarında ayrıca Niğde Mutasarrıflığından gönderilen vefatına dair bir telgraf okunmuştur.

5. 1. İzin Talebine Dair Takriri

Meclisin 23 Ağustos 1920 tarihli bileşiminde Niğde mebusu Mustafa Bey rahatsızlığından dolayı izin talebinde bulunmuştur. Bu takrirden:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Bir müddetten beri müptela olduğum romatizma ve kalp hastalığından dolayı bugünlerde fevkalade muztaribim. Etibba üç ay memleketimde istirahat ve tedaviye muhtaç olduğumu tavsiye etmekte olduğundan ve sıtkı maruzatım ledelicap rüfekamızdan olan tabip beylerin muayeneleriyle de sabit olacağından üç ay müddetle terhisine müsaade buyrulmasını Heyeti celileden istirham eylerim olbapta ferman” demektedir. Yapılan müzakerede mezuniyet talebine dair takriri kabul edilmemiş ve Divanı Riyasetine gönderilmiştir¹⁹⁷

5. 2. Vefatına Dair Dahiliye Vekaleti Tezkeresi

Mustafa Bey 26 Aralık 1920’de Niğde’de vefat etti¹⁹⁸. Vefatının Niğde mutasarrıflığı tarafından bildirilmesi üzerine Dâhiliye Vekâleti Mustafa Bey’in vefatına dair hazırladığı tezkerayı 6 Ocak 1921 tarihli bileşimde Meclis Genel Kuruluna sunmuştur. Dâhiliye Vekâleti tarafından hazırlanan tezkerede:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Niğde mebusu Mustafa Bey’in vefat eylemiş olduğu mutasarrıflıktan bildirilmiştir efendim” denilmektedir. Tezkerenin okunmasından sonra ailesine taziyetname yazılmasına karar verilmiştir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c.3, s. 442.

¹⁹⁸ TBMM Arşivi, **361 NSD**, Tercüme-i Hâl Kâğıdı; Çoker, **a.g.e.**, III, s. 811.

¹⁹⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c.7, s. 192.

6. AHMET HAKKI PAŞA (SÜTEKİN)

Hakkı Bey'in Büyük Millet Meclisi'nde izinler üzerine 3 takriri, Nevşehir'de bir Liva Mahkemesi teşkili hakkında Niğde Mebusu Ata Bey'le beraber verdikleri bir kanun teklifli ve bu teklif üzerine yaptığı bir konuşma bulunmaktadır. İzinlerle ilgili takrirlerin ikisinin kendi izni ile ilgili olduğu, diğer izin takririnin ise Ramazan münasebetiyle Şevval ayının sonuna kadar bütün milletvekillerinin izinli sayılması hususunda bir takrirden ibarettir. Ayrıca Meclis'te Amasya ve Elcezire İstiklal Mahkemelerine üye olarak görevlendirildiğine ait kayıtlar mevcuttur.

6. 1. Kanun Teklifleri

6. 1. 1. Nevşehir'de Bir Liva Mahkemesi Teşkili Hakkında Kanun Teklifi

25 Aralık 1920 tarihinde Niğde Mebusları Ata Bey ve Hakkı Bey'in Nevşehir'de bir liva mahkemesi teşkili hakkında vermiş oldukları kanun teklifi, Layiha ve Adliye Encümeni Mazbataların²⁰⁰ okunması ve yapılan müzakereler esnasında söz alan Hakkı Paşa;

“Riyaseti Celileye

1916 senesinden beri Niğde Livası Meclisi Umumisince bu şehirde oluşturulması gerektiği uygun görülmüş ve kararlaştırılmış, Genel seferberlik nedeniyle bugüne kadar askıda kalmış olan Liva mahkemesinin sürat ve oluşturulması gerekliliği hakkındaki kanun teklifinin acil olarak görüşülme ve kabul buyrulmasını Büyük Heyetinizden rica ve istirham ederim” demektedir. Reis Bey tarafından teklif oylamaya sunulmuş ve teklif reddolunmuştur. Bunun üzerine söz alan Hakkı Paşa, *“Bu kadar teşkilat yapılıyor da bu neden men ediliyor?”* diyerek cevap vermiştir²⁰¹. Liva mahkemesi teklifi ve mazbatalar çalışmamızın Ata Bey bahsinde tafsilatıyla anlatıldığı için burada ayrıca zikredilmemektedir.

6. 2. İzin Talebine Dair Takriri

Ahmet Hakkı Paşa'nın Meclis Genel Kurulunda görüşülmek üzere 3 kez izin talebine dair takriri tespit edilmiştir. Bu takrirler Meclis Genel Kurulu'nda 15 Mayıs 1920, 19 Mayıs 1920 ve 27 Aralık 1920 tarihlerinde görüşülmüştür. Bu takrirlerden 19 Mayıs 1920 tarihli takrirden Ramazan münasebetiyle Şevval ayının sonuna kadar Mebusların izinli sayılması hususundadır. Bu takrir kabul edilmemiştir.

²⁰⁰ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.18

²⁰¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s.23.

Hakkı Paşa'nın 15 Mayıs 1920 tarihli görüşülen izin talebine dair tavrında;

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Buraya esnayı hareketimde pek hasta bırakmış olduğum refikâi acizinin hayat ve memnatına dair sahil bir malumat alamadığım gibi memlekette vücudu aciziye munhasır işlerim de yüzüstü kalmış olduğundan acizlerinden başka muinleri olmayan kesirületfal ailemin hallarına çaresiz olmaya çalışmak hem de vatandaşlarımı irşat vazifesinde ifa eylemek üzere bayramın onuncu gününe kadar mezuniyet itasını Heyeti Celilei Muhteremelerinden rica eylerim” demektedir

Yapılan oylamada izin talebi ekseriyetle kabul edilmiş, ancak İzmit Mebusu Sırrı Bey *“Hep birer birer gidiyorlar”* diye itirazda bulunmuş. Ve bu sözünün zapta geçmesini istemiş.

Bunun üzerine Hakkı Paşa: *“Yanımda telgraf var. Onunla ispat ederim. Fakat okumaktan teeddübederim. Bir mebustan yalan çıkmaz, zannederim. Hakikat, diye kabul buyurunuz”* demiştir. Diyarbekir mebusu Hacı Şükrü Bey ise; *“bundan sonra izin yok, Paşa Hazretleri”* deyince Reis itiraz etmiş ve bu hususun Meclisi Aliye ait olduğunu belirtmiştir²⁰².

Meclis Genel Kurulunda 19 Mayıs 1920 tarihinde Niğde Mebusu Hakkı Paşa'nın da aralarında bulunduğu Bolu Mebusu Abdullah Bey ile arkadaşlarının, Ramazan münasebetiyle Şevval ayının onuna kadar Mebusların izinli sayılmasına dair 11 Mayıs 1920 tarihli tavrileri okunmuştur. Bu tavrinde:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

*Şereflülülük takarrübeden ramazanı mağferetnişan irşadı ahali için pek güzel bir zamanı fırsat olduğu cihetle devairi intihabiyemize azimetle vazifei irşada mülâzemet etmek ve efkârı ahaliyi tenvire çalışmak üzere şehri Şevvalin sonuna kadar Meclis azasının mezun addedilmesini talep ve rica eyleriz”*²⁰³ denilmektedir.

Yapılan görüşmeler ve karşı tavrilerin okunmasının ardından tüm mebusların izinli sayılması yerine, izin isteyenlerin Divanı Riyasete müracaat etmeleri ve Divan-ı

²⁰² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 312-313.

²⁰³ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 349.

Riyaset tarafından gerekli inceleme yapıldıktan sonra lüzum görülenlere izin verilmesine karar verilmiştir²⁰⁴.

Ahmet Hakkı Paşa rahatsızlığından dolayı izinli sayılması hususunda, Meclis Genel Kurulunda 27 Aralık 1920 tarihinde görüşülmek üzere 26 Aralık 1920 tarihli bir takrir sunmuştur Bu takrirden:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Hasbelmevsim nükseden göğüs hastalığımdan dolayı bir müddet için muhtacı tedavi ve istirahat bulunduğumdan mart gayesine kadar mezuniyet itasına müsaade buyrulmasını istirham eylerim” demektedir.

Takririn okunmasından sonra Şubat gayesine kadar bittasvip Heyeti Umumiyyeye arz olunmuş ve Hakkı Paşa'nın Şubat gayesine kadar mezuniyetine karar verilmiştir²⁰⁵.

6. 3. Aldığı Görevler

6. 3. 1. Amasya ve Elcezire İstiklal Mahkemesine Üye Seçilmesi

9 Aralık 1920'de kurulan Merkez ordusu'nun Orta Anadolu'da asayişin sağlanmasında etkili olması, asker kaçaklarının gittikçe azalması, özellikle Sakarya Zaferinden sonra cephelerde bir durgunluk dönemine girilmesi nedeniyle Mecliste İstiklal Mahkemeleri'nin çalışmalarına artık lüzum kalmadığı yolunda bir kanı oluşturmuştur. İcra vekiller Heyetinin 18 Temmuz 1922 tarihli ve Amasya ve yöresinde bir İstiklal Mahkemesi teşkili hakkındaki 26 Temmuz 1922 Gizli Bileşimde tartışmalara yol açmıştır²⁰⁶.

İcra Vekilleri Heyetinin önerisi ve Dâhiliye Vekili Niğde Mebusu Ata Bey'in açıklamalarına göre Samsun, Amasya ve Tokat yöresinde yakalanan eşkıyanın yargılanması isteğine dayanmaktadır. Ancak konu öneriyi aşarak İstiklal Mahkemelerinin faaliyetlerinin devamı ya da durdurulması tartışmasına dönüştürülmüştür. Yapılan oylamada gerekli çoğunluk sağlanamadığından konunun Başkanlık Divanınca çözüme bağlanması kabul edilmiştir. Sonuçta Amasya'da bir

²⁰⁴ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 1, s. 352.

²⁰⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 7, s. 56.

²⁰⁶ Çoker, **a.g.e.**, I, s. 386.

İstiklal Mahkemesi kurulmuş ve Niğde Mebusu Hakkı Paşa 17 Ağustos 1922 tarihinde Amasya İstiklal mahkemesine üye seçilmiştir²⁰⁷.

Elcezire/Cizre İstiklal Mahkemesi için 25 Ocak 1923'te yapılan seçim neticesinde Niğde Mebusu Hakkı Paşa 126 oyla üye seçilmiştir²⁰⁸.

²⁰⁷ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 22, s. 242; Çoker, **a.g.e.**, I, s. 386-391.

²⁰⁸ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 26, s. 512; Çoker, **a.g.e.**, I, s. 398.

7. MECLİS GENEL KURULUNDA NİĞDE'Yİ İLGİLENDİREN DİĞER HUSUSLAR HAKKINDA

Birinci dönem Niğde milletvekillerinin meclis faaliyetleri içerisinde yer almamakla beraber Meclis Genel Kurulunda görüşülen bir takım gelişmeleri de burada değerlendirmeyi uygun bulduk. Bu faaliyetlerden birisi Orduya Tayyare hediye edileceğine dair Niğde Mutasarrıflık Tezkeresi; ikincisi ise 22 Mart 1922 tarihinde itilaf devletleri tarafından sunulan Mütarekenin kabul edilmemesi üzerine Niğde eski Mebusu Muhittin Bey'in gönderdiği telgrafın okunmasıdır. Üçüncü de mahkûm olduğu elli lira para cezasını ödememesinden dolayı kırk gün hapsi gerekirken, kanun hilafına daha fazla hapsedilen Niğdeli Halil İbrahim'in fazla mahkûmiyetinin affına dair olan kanun tasarısı ve Adliye Encümeni Mazbatasının değerlendirilmesinden ibarettir.

7. 1. Orduya Tayyare Hediye Edileceğine Dair Niğde Mutasarrıflık Tezkeresi

Meclis Genel Kurulunda 24 Mart 1921 tarihinde orduya tayyare hediye edileceğine dair Niğde Mutasarrıflığının tezkeresi okunmuştur. Bu tezkere de:

“Ankara Büyük Millet Meclisi Riyasetine

C. Mart 1921 Müdafaa Hukuk azalarından bulunan Belediye Meclisinin kurulması sırasında şeref veren gelişler olmuş ve mecliste okunmuştur. Hükümetimizin devamlı başarısından pek heyecanlanan Niğde halkı Londra Konferansı'nın lehimize gerçekleşmesiyle bir kat daha şükran duygularını coşturmuş olmasıyla derhal ordumuza bir hediye takdimi kararlaştırmışlardır ve evvelce 11. Fırka Kumandanı Arif Beyefendi'nin araştırmaları üzerine bir tayyarenin bin liraya temin edilebileceği anlaşılınca Güney ve Batı Cepheleri ile Doğu Cepheleri namına birer tayyare hediye edilmesi uygun görülmüş ve üç bin lira Müdafaa Hukukça temin edildiği gibi Batı ve Güney cepheleri namına hediye edilecek tayyarelerin bedelleri olan biner lira kumandanlıklara toplanarak gönderilmiş olduğu ve Doğu Cephesine ait olan dahi Müdafaa Milliye Vekaleti Celilesi emrine gönderileceği ve ikinci senenin dahi aynı yardım ve başarıyla olgunlaşması duasında ve bu hususta her türlü fedakarlığa hazır bulduklarını ve bağlılıklarını belirttiklerini makamınızın anlayışına arz ederim” denilmektedir. Tezkerenin okunmasından sonra söz alan Reis Bey; “(c) dediği İkinci Devre Toplantısı münasebetiyle çekilen telgraf üzerine yazılmış olduğundandır. Bunu

Müdafaai Milliye Vekâletine göndeririz. Müdafaai Milliye Vekâleti bunu alındığını bize tebliğ eder. Ondan sonra bizde teşekkür ederiz” demiştir²⁰⁹.

7. 2. 22 Mart 1922 Tarihli Mütarekenin Kabul Edilmemesi Hakkında

İtilaf devletleri tarafından 22 Mart 1922 tarihinde teklif edilen mütarekenin²¹⁰ kabul edilmemesi hakkında, Ankara, Elaziz, Arapkir, Bolu ve Niğde’den gelen telgraflar Meclis Genel Kurulunda 1 Nisan 1922 tarihinde okundu. Niğde’den gelen telgraf Niğde eski mebusu Muhiddin Bey tarafından 28 Mart 1922 tarihinde gönderilmiştir. Bu telgrafta:

“Ankara TBMM Riyaset Vekaletine

Teklif olunan mütarekenin şartları benlik olarak silinmemizi istemekte ve bu uzun süre zarfında Yunanın iç karışıklığını iyileştirmekten, hazırlıklarımızı engellemekten başka bir şey değildir. Böyle hilelere kapılmak da akrep yuvasına tekrar parmağımızı sokmak demektir. Kazılmış mezarın hazır cenazesi olmaktan sakıncalıdır”²¹¹ denilmektedir. Bu telgraf ile misakı millide hedeflenen amaçlara ulaşılması bunun dışında yapılan teklif ve şartların kazılmış bir mezarın cenazesi olmaktan başka bir anlam taşımadığı belirtilmektedir.

7. 3. Niğdeli Halil İbrahim’in Fazla Mahkumiyeti Hakkında

Meclisin 22 Şubat 1923 tarih bileşiminde mahkûm olduğu elli lira para cezasını ödememesinden dolayı kırk gün hapsi gerekirken, kanun hilafına daha fazla hapsedilen Niğdeli Halil İbrahim’in fazla mahkûmiyetinin affına dair olan kanun tasarısı Adliye Encümenine havale edilmiştir²¹².

24 Mart 1923 tarihinde Meclis Genel kurulunda ise mahkûm olduğu elli lira para cezasını ödememesinden dolayı kırk gün hapsi gerekirken, kanun hilafına daha fazla hapsedilen Niğdeli Halil İbrahim’in fazla mahkûmiyetinin affına dair olan kanun tasarısı ve Adliye Encümeni tarafından 17 Mart 1923 tarihinde hazırlanan mazbata okunmuştur. Bu mazbata da;

“Heyeti Umumiyye

²⁰⁹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 9, s. 216.

²¹⁰ Mütareke metni ve içeriği konusunda bkz. Refik Turan vd, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi 2009**, Ankara, Okutman Yayıncılık, 2009, s. 147-148.

²¹¹ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 18, s. 437-439.

²¹² TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 27, s. 427.

Men'i Müskirat Kanununa²¹³ uygun olarak mahkum olduğu elli lira para cezasını ödememesinden dolayı 1 sene hapsine karar verilmiş olan Niğde'nin Şehitler Mahallesi'nden Şükrü oğlu Halil İbrahim'in mahkumiyetinde gerçekleşen adli hatadan dolayı adı geçen cezadan affına dair Vekiller Heyeti'nden gelen kanun tasarısı incelendi. Gerekli görüşme yapıldı.

Sarhoşluktan dolayı Niğde Bidayet Ceza Mahkemesi²¹⁴ hüküm ve kararı ile elli lira para cezası ve ödenmemesi durumunda değiştirilerek bir sene hapsine dair merkurum İbrahim hakkında çıkan hükümden sınırlanan para cezasının 17 Nisan 1922 tarihli kanun gereğince her bir 125 kuruş için 1 gün itibarı ile 40 gün hapsi gerektiren merkurum hakkında hükmedilen para cezasının hapse dönüştürülmesinde anılan kanunun açıklanan aksine, yanılarak kanun sınırları dışında bir ceza ile mahkum edilmiş. Men'i Müskirat kanununun hükümleri işbu adli hatayı içeren hükmün kanun derecelerine müracaat suretiyle düzeltilmesine imkân bırakmamaktadır. Merkurumun affı hakkındaki adı geçen teklif uygun olduğundan dolayı Heyeti Umumiye'ye arzına hep birlikte karar verilmiştir²¹⁵ denilmektedir.

Mazbatanın okunmasından sonra Biga mebusu Hamit Bey söz almıştır. Hamit Bey; *"Niğde Mahkemesi tarafından sarhoşluğundan dolayı elli liraya mahkûm edilmiş olan Halil İbrahim'in, her 125 kuruş için 1 gün hapsi lazımken eski kanun gereğince her 25 kuruş için 1 gün hapsiyle 200 gün hapis cezasına mahkûm olması gerekirken bunun dahi tecavüz edilerek 1 sene mahkûmiyetine karar verildiğini, bu nedenle de adı geçen mazbatanın aynen kabulünü teklif etmiştir"*.

Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey'in *"Ne kadar yatmıştır?"* şeklinde soru yöneltmesi üzerine Biga Mebusu Hamit Bey konuşmasına devam ederek adı geçenin yattığı sürenin kâfi geldiğini belirtmiştir.Yapılan görüşmenin ardından Adliye Encümeni Mazbatasını oylanarak kabul edilmiştir²¹⁶.

²¹³ T.B.M.M'de 14 Eylül 1920 yılında kabul edilen 15 Eylül 1920 22 sayılı yasa olup sarhoş eden şeylerin yasaklanmasına dairdir. 1926'da İsperto ve İspirtolu İçkilen İnhisarı Kanunu'nun çıkarılmasına dek yürürlükte kalmıştır.

²¹⁴ Birinci derece yetkili mahkemeler olup günümüzün Asliye Ceza ve Sulh Ceza Mahkemelerine karşılık gelmektedir.

²¹⁵ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 28, s. 143.

²¹⁶ TBMM, **Zb. C.**, D. I, c. 28, s. 143-145.

SONUÇ

Mondros Mütarekesi sonrası Anadolu'da başlayan işgaller Türk Milletinin bağımsızlığını hiçe saymaktadır. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ile birlikte Anadolu halkı, hem işgallere karşı organize olarak mücadele sergilerken, hem de tamamen Milli egemenliğe dayalı bir devletin temellerini atmaya başlamıştır.

Amasya Genelgesi ile birlikte milleti içinde bulunduğu durumdan yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır ibaresi ilke olarak benimsenmiştir. Böylece milli egemenlik kavramı ön plana çıkmıştır. Erzurum ve Sivas Kongresi ile birlikte bir adım daha öne gidilerek yeni bir devlet kurma fikrinin oluşmaya başladığı görülmektedir.

Birinci Büyük Millet Meclisi, dış güçlerin yaptıkları işgallere karşı bir milli mücadele sergilemiştir. Bununla da yetinmeyerek işgaller karşısında aciz kalan Osmanlı Devleti'ni bertaraf ederek bir hanedanlığın değil milletin egemenliğini esas alan yeni bir devletin temellerini atmıştır.

Birinci Büyük Millet Meclisi açıldığı ilk günden itibaren Milli Egemenlik ilkesini benimsemiştir. Bu ilke meclis üyeleri tarafından da benimsenmiştir. TBMM'nin kuruluşu Türk Demokrasi tarihinin en önemli gelişmelerinden biridir.

Niğde şehri, coğrafi konumu gereği Anadolu'nun ortasında bir yerde bulunup işgal tehlikesinde uzaktadır. Fakat Niğde işgallerin başladığı ilk andan itibaren Milli Mücadeleye destek olmuştur. Özellikle Adana ve Pozantı Cephelerinde verilen mücadelelerde Niğde'de bulunan 11. Fırka ile Niğde halkı etkili rol oynamıştır. Niğde'de kurulan cemiyetler ve Kuvayı Milliye teşkilatları Milli Mücadelede üzerlerine

düşenleri fazlasıyla yerine getirmişlerdir. Niğdeli kadınlarda boş durmayarak teşkilatlar kurmuş ve mücadeleye katılmışlardır.

Niğde, Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışından itibaren Mustafa Kemal ile birlikte hareket etmiştir. Küçük çapta milli mücadele karşıtı gelişmeler olmuş ise de bunları yapanlar Osmanlı Devleti tarafından Niğde'ye gönderilen yönetici ve memurlardan kaynaklamıştır. Bunlar kısa sürede şehirden kovulmuşlardır.

Niğde Şehrinin Birinci Büyük Millet Meclisine beşi yeni seçilen birisi de Osmanlı Mebuslar Meclisi'nden katılan olmak üzere altı milletvekili ile çalışmalara katılmıştır. Bunlardan Ata Bey Meclis muhalefetine en güçlü olduğu ve Milli Mücadelenin en şiddetli cereyan ettiği günlerde iki kez Dâhiliye Vekâleti Vekilliği görevini yürütmüştür. Bunun dışında Niğde milletvekilleri birçok Encümen ve Komisyonlarda görev almışlardır. Hakkı Paşa Amasya ve Elcezire İstiklal Mahkemelerinde üye olarak çalışmıştır.

Niğde Milletvekili Vehbi Bey'in Aksaray kazasının Müstakil Liva haline gelmesi hususunda verdiği kanun teklifi meclis tarafından kabul görmüş ve Aksaray Müstakil Liva haline gelmiştir. Bunun dışında yine Niğde Milletvekilleri bir çok kanun teklifi ve takrirler üzerinde konuşmalar yapmışlar ve takrirler sunmuşlardır.

Birinci Dönem Niğde Milletvekillerinin, ülkenin bağımsızlığı ve milli devlet olma yolunda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamışlardır. Yeni Türk Devletinin sağlam temellere oturmasında aktif rol oynamışlardır.

Anadolu'da başlayan Milli Mücadele hareketinin başarılı bir şekilde sonuçlanmasında ve yeni Türk Devletinin temellerinin atılmasında Birinci Büyük Millet Meclisi'nin önemi büyüktür. Niğde Milletvekilleri de, hem Milli Mücadele ve hem de yeni Türk devletinin kuruluşunda katkıda bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV BELGELERİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

358, 359, 360, 361, 362, 363 Numaralı Sicil Dosyaları

I. Dönem, Niğde Milletvekilleri Kütüğü.

I. Dönem, 6 Nisan 1920 Tarihli Niğde Milletvekilleri Seçim Mazbatası.

TBMM I. Dönem, Niğde Milletvekilleri Sicile esas İsim Cetveli.

II. NÜFUS KAYITLARI

Vehbi Çorakçı, *Nüfus kayıt Örneği*, Aksaray Merkez, Taşpazar Mahallesi, Cilt: 32,
Hane No 10.

Mustafa Hilmi, *Nüfus kayıt Örneği*, Niğde Merkez, Ahi Paşa Mahallesi Cilt: 2, Hane
No: 1.

Zeynel Abidin Bayhan, *Nüfus kayıt Örneği*, Niğde Merkez, Yenice Mahallesi, Cilt: 21,
Hane No: 98.

Mustafa Soylu, *Nüfus kayıt Örneği*, Niğde Merkez, Şehitler Mahallesi, C. 20, Hane No:
5.

Ahmet Hakkı Sütekin, *Nüfus kayıt Örneği*, Nevşehir Merkez, Yenimahalle Mahallesi,
Cilt: 25, Hane No 10.

III. RESMİ YAYINLAR

TBMM Zabıt Ceridesi (1962), Ankara, I. Devre, c.I-XXIX, TBMM Basımevi

TBMM Gizli Celse Zabıtları (1983), Ankara, c.I-IV, TBMM Basımevi.

TBMM Birinci Devre Umumi Fihristi (1962,) Ankara, TBMM Basımevi.

İlk Meclis Anketi Birin Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri (2004),
Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 23 Nisan 1920-20 Ekim 1923 (1994), Ankara,
TBMM Genel Sekreterliği Yayınları.

Devletimizi Kuranlar (1985), Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.

IV. KİTAPLAR

ARIKOĞLU, Damar (1961), *Hâtıralarım*, İstanbul, Tan Gazetesi ve Matbaası.

ARMAOĞLU, Fahir (1987), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara, Türkiye
İşbankası Kültür Yayınları.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri (1991), IV, Ankara, Atatürk Araştırma
Merkezi.

ATAY, Falih Rıfkı (2004), İstanbul, *Çankaya*, Pozitif Yayınları.

ATLI, H. Emin (1999), İstanbul, *Geçmişten Günümüze Bor*, Yardım Sevenler Derneği
Bor Şubesi.

AYBARS Ergün (1997), İstanbul, *İstiklal Mahkemeleri 1920-1927*, Milliyet Yayınları.

BAL, M. Akif (2001), Rize, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*, Akademi Yayınevi.

BAYAR, Celal (1997), *Bende Yazdım*, İstanbul, I-VIII, Sabah Yayınları.

BAYKAL, Bekir Sıtkı (1986), Ankara, *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-
i Vatan Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi.

BAYKAL, Bekir Sıtkı (1989), Ankara, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, TTK.

BELEN, Fahri (1983), *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayınları.

BORAK, Sadi (1998), Ankara, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç
Yazışma ve Söyleşileri*, Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti.

CEBESOY, A. Fuat (2000), İstanbul, *Milli Mücadele Hatıraları*,: Temel Yayınları.

- CENİK, Salih (2005), Ankara, *Birinci Meclis'te Tokat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi.
- ÇOKER, Fahri (1995), Ankara, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, I-III, TBMM Vakfı Yayınları.
- EZHERLİ, İhsan (1992), *Türkiye Büyük Millet meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, 1992.
- Gazi Mustafa Kemal (1986), Ankara, *Nutuk-Söylev*, I-III, TTK.
- GÜNER, Zekai, Orhan Kabataş (1990), Ankara, *Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını*, Atatürk Kültür Merkezi Yayın.
- KANSU, Mazhar Mufit (1988), Ankara, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, I-II, TTK.
- KARABEKİR, Kazım (1990), İstanbul, *İstiklal Harbimiz*, Yüce Yayınları.
- KONYALI, İ. Hakkı (1974), İstanbul, *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*, I-III, Fatih Yayınevi Matbaası.
- KURNAZ, Şefika (1996), *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı.
- KURTCEBE, İsrail, Aydın Beden (2006), Ankara, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, I, Alp Yayınevi.
- Miralay Mehmet Arif Bey (1992), *Anadolu İnkılabı Milli Mücadele Anıları (1919-1923)*, İstanbul, Arda Yayınları.
- Muallim Sapançalı Hüsnü (1928), *Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan*, Aksaray, Aksaray Vilayet Matbaası.
- LEWIS, Bernard (1988), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, 3. bs., Ankara, TTK.
- Niğde İl Yıllığı (1967)*, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık Sanayi.
- ONAR, Mustafa (1995), Ankara, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları I*, Kültür Bakanlığı Yayınları.

- ÖZAKMAN, Turgat (2006), Ankara, *Şu Çılgın Türkler*, Bilgi Yayınevi.
- ÖZALP Kazım (1989), Ankara, *Milli Mücadele 1919-1922, II, Belgeler*, TTK.
- ÖZGÜL, M. Cemil (1989), Ankara, *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları*, TTK.
- ÖZKAYA, Yücel (1981), *Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi yayını.
- ÖZTÜRK, Kazım (1995), Ankara, *Türk Parlamento tarihi TBMM-II. Dönem 1923-1927, I-III*, TBMM Vakfı yayınları.
- PEREK, Faruk Zeki (1998), *Büyük Devrim Çağında Aksaray 1910-1930*.
- SARIHAN, Zekir (1995), *Kurtuluş Savaşın Günlüğü III*, Ankara, TTK.
- SELEK, Sebahattin (1981), *Anadolu İhtilali*, İstanbul, Örgün Yayınlar.
- TANSEL, Selahattin (1977), Ankara, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, I-IV*, Milli Eğitim Basımevi.
- TEPEYRAN, Ebubekir Hâzim (1998), İstanbul, *Hatıralar*, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.
- TUNAYA, Tarık Zafer (2003), İstanbul, *Türkiye'de Siyasal Partiler, I-III*, İletişim Yayınları.
- TURAN, Refik vd (2009), Ankara, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi 2009*, Okutman Yayıncılık.
- TÜRKGELDİ, Ali (1948), *Mondros ve Mudanya Mütarekelerini Tarihi*, Ankara, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, 1948.
- YILMAZ, Faruk (1998), Niğde, *Kurtuluş Savaşı ve Sonrasında Niğde*, Hamle Matbaası.

V. TEZLER

- İLGAZİ, Abdullah (2006), “Milli Mücadele Döneminde Kütahya ve Birinci Meclis'te Kütahya Milletvekilleri, Siyasi Görüş ve Hizmetleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- KURMUŞ, Ömer Saim (1996), “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I. Dönem Bursa Milletvekilleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

ÖZKAN, Salih (1986), *Cumhuriyet Döneminde Niğde (1923-1986)*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Niğde.

SATILMIŞ, Ayşe Pınar (2002), “Birinci ve İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kayseri Milletvekilleri (Biyografi ve Faaliyetleri)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

YÜZGEÇ, Ayşegül Demirden (2006), “Birinci Büyük Millet Meclisi’nin Yapısı ve Faaliyetleri (1920-1923)”, *Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta

VI. MAKALELER

BAYKAN, İ. Göksel (1997), “Miralay Süleyman Fethi Bey”, *Niğdemiz*, Başkent Niğde Vakfı, S. 6: 15-17.

BIYIKOĞLU Tefvik (1960), “Birinci TBMM’nin Hukuki Statüsü ve İhtilalci Karakteri” *Belleten*, XXIV/93-96.

DEMİREL, Ahmet (Nisan 2004), “Kurtuluş Savaşı Sırasında Milletvekillerinin ‘Savaş Sonrası Türkiye’ne Bakışları”, *İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri*, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, s. 1-25.

GEDİK, İlhan (2008), “Ulukışla Müdafaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri 1919-1920”, *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi üzerine*, ed.: Prof. Dr. Musa Şaşmaz, İstanbul, Kitabevi, s. 143-184.

GÜN, Talat, “Bor’da Kuvayı Milliye Hareketi Üzerine” *Ahmet Cıgızoğlu ile yaptığı röportaj*, (Bor Halil Nuri Bey İlçe Halk Kütüphanesi), 4 s.

“Niğde” (1982-1983), İstanbul, *Yurt Ansiklopedisi*, VIII, Anadolu Yayıncılık A.Ş., s. 6146-6216.

ÖNEN, Ragıp “Bor Milli Mücadele Tarihi ve Bor’luların Milli Mücadele de Şerferli Yeri” *Daktilo Edilmiş Yazı*, (Bor Halil Nuri Bey İlçe Halk Kütüphanesi) 10 s.

ÖZTOPRAK, İzzet (1991) “Adana ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII/22: 117-139.

ŞAYLAN, Gencay (1983), “TBMM’nin Kuruluşu ve Gelişimi”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, X, İstanbul, s., 2662-2730.

EKLER

Ek:1*

Abidin Bey (Bayhan)

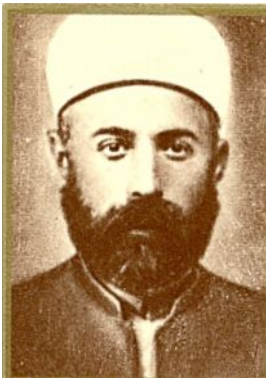
Ata Bey (Atay)

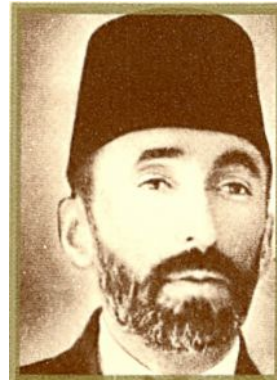
Ahmet Hakkı Paşa (Sütekin)

Mustafa Bey (Soylu)

Mustafa Hilmi (Soydan)

Vehbi Bey (Çorakçı)

* Birinci Büyük Millet Meclisi Niğde Milletvekillerinin Fotoğrafları

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde ... Niğde ... Milletvekili ... Mustafa Ratıp ... in
kısa özlüğüdür.

Adı ve Soyadı [*]	Mustafa Ratıp efendi zade «Soylu»	Eserleri	
Babasının ve anasının adı	Babası: Ratıp, anası: Zariife	İlim rütbesi	Orta
Doğum yeri	Niğde	Seçimden evvelki mesleki ve işi gücü	Davülhilafe Tarîh-i Coğ. öğretmen
Doğum tarihi	1299	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	İki evli ve bes çocuklu
Öğrenimi	Konya İdadisi birinci sınıftan ayrılmıştır	Osmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçimi yerleri	
Bildiği diller	Sivas arabî ve farsî	İldü ise İlim tarihi	27 Eralık 1336
Neden uzmanlığı olduğu			

Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler

Babasının ölümü ile Konya İdadisinin birinci sınıfından 1318 yılında ayrılış ve ailesini geçimini üzerine alarak Eralık 1318 den 13 Ekim 1329 tarihine kadar Bağyduruluk kalemünde çalışmış ve 13 Ekim 1329 dan 5 Ekim 1331 gününe kadar 8 lira maaşla Niğde maliye muhasebe başkatipliğinde çalıştıktan sonra 6 Ekim 1331 de Waaif dairesi muhasebe ve tahminat başkatipliğine 8 lira maaşla nakletmiştir. 15 Eylül 1336 gününde öğretmenlikle beraber maaşı 16 ya yükselmiştir. Bu arada Sivas kongre sine giderek temsil heyetine girmiş; Niğdeye vardikten sonra Ankara Büyük Millet Meclisinin millet vekili olarak istişak komisyonu vakatessizliğinden Niğdede 27 Eralık 1336 da ölmüştür.

[*] Soyadı Kanunundan evvel idenlerin unvanlarının alındıkları soyadı kanunudur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Nigde Milletvekili Mustafa Hilmi Soydan kısa özlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	adım hilmi mahlasım mustafa soy adım soydandır	Eserleri	eserim yoktur
Babasının ve anasının adı	babam ahmet hilmi anam mahmi- bedir	Nim rütbesi	28 Mart 321 tarihli icazetname ile ulumi aliyyeden mezunum ve Şhaziran 927 tarihli adalet ba- kanlığının emri ile avukatım ve dışişleri 7/3/928 tarihli emri ile milletvekiliyim
Doğum yeri	niğdenin ahıpaşa mahallesidir	Seçimden evvel- ki mesleki ve işi gücü	mahkemei şer'iye katıblığı ve havran tahrir hakimliği ve avu- katlık ve umumi meclis azalığı
Doğum tarihi	(1297) bin ikiyüz doksan yedi	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	millet meclisine aza olduğum da evli idim 2 oğlum var idi ha- ziran 1297 tarihinde evliyim 4 oğlum ve 1 kızım vardır
Öğrenimi	iptidai ve ruşdi ve medreseden mezunum ve tahsilim milli eğiti- m bakanlığınının 7/10/946 tarih ve 1307 sayılı emriyle yüksek addi- mi	Osmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	osmanlı meclisinde mebusluk ta- stemedim
Bildiği diller	türkçe ve arabcadır	Öldü ise ölüm tarihi	hayatdeyim
Neden uzmanlı- ğı olduğu	ahkâmî salifeye ve bilumum me- sallî hukukîyeye vakifim		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
Memleketimde bulunan iptidai ve ruşdi okullarından ve Beyza Medresesinden me- zunum, ve 3 Nisan 319 tarihinde milga mahkemei şer'iye ikinci ve I teğrinisani 323 tarihinde Başkatıplığa terfi ve bitimtilhan Havran Sancığı tahriri emlak ve arazi hakimliğine tayin ve vazifemi ikmal ettim. Ve Adliye Bakanlığının müsaadesiyle mem- leketimde 25 sene avukatlık ve bu meyanda Vilayet umumi meclisi ve idare ve bele- diyesinde müteaddit defa ve seneler azalık ettim. Ve Sivas kongresine aza seçtim ve sevkettim. Ve Niğde de teşekkül eden Kuvvayı Milliye heyetine ve akdedilen kongre- de aza olarak dahil ve köy ve kasabalardan hayli iane celp ve pozantı ve Gülek be- gazlarına asker cem ve sevkettim. Ve kazalara giderek teşkilat yaptığım gibi o vak- tin patışahı denilen vahdettine 8 kişi ile birlik telgraf çekerek sen danat Fe- rit Paşayı sadarete geçirirsen Niğde halkı senden alaka ve irtibatını kesecektir. dedim dinlemediği için derhal alakamızı keserek memleketimizin idaresini ele alan larla birlik hareket ettim ve meşgul olan Adana havalesinde hafi teşkilatlar yaptım ve bu eşyet için beyaz şeritli ve birinci devredede mebusluk ettiğim için yeşil şerit- li istiklal madalyeleri ile taltif edildim. Ve 336 tarihli ruhsatnamem tecdit edi- lerek Adalet Bakanlığınının 6/Haziran/927 tarih ve 1227 sırasa ile avukatlık ve di- yanet başkanlığınının 7/3/938 tarih ve 392/647 tarihli emri ile müftü oldum. ve Mil- li Eğitim Bakanlığınının 7/10/946 tarih ve 1307/2 sayılı kararı ile yüksek tahsilli addedildim. 8-12-994 niğde müftüsü Hilmi Soydan			

[*] Soyadı Kanunundan evvel üyelerin üyelerinin aldıkları soyadı konulur.

358

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Niğde Milletvekili Abidin Beyhan'ın kısa özümüştür.			
Adı ve Soyadı [*]	Zeynel Abidin Beyhan	İsmi	Yoktur
Babasının ve annesinin adı	Babam Battal, Anam Halime	İmzası	Avukat, Emamlık, Çiftçi Çiftçi Bankası Reis'i
Doğum yeri	Niğde	Seyahatleri ki mesleki faaliyeti	Avukat.
Doğum tarihi	285	Milletvekili zamanında çalışıp olmadığı ve kaç seferinde bulunduğuna	Çoklu 5 1 200 3 200 8 Çiğdem
Eğitimi	Rüştiye mezun	Osmanlı Meclisi Mebusane-i Milletvekiliği vassa seçim verileri	Yoktur
Bilgi dilleri	Özbekçe	Yazma tarihi	6. 2. 1944
Neden uzmanlığı	Yoktur		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>Eski Niğde Milletvekili Abidin Beyhan'ın ilk devlet hizmeti olarak 306 tarihinde Adliyeye intisap etmiş, ye 320 senesine kadar çalıştıktan sonra Avukatlık meslekine geçmiş ve Mesrutetin ilanına müteakip memleket hizmeti olarak İttihat ve Terakki Fırkasına ve sonra Kuvveyi Milliye'de fiilen çalıştığı ve bu arada il eğitim Müdür Vekâletini yaptıktan sonra Birinci Devre Büyük Millet Meclisine atıldığı ve ahiren il Genel Meclisi ve Daimi Encümen Üyeliğinde bulunduğu ve son olarak kurmuş olduğu Niğde Çiftçi ve Tüccar Bankası İdare Kurulu başkanlığını yaptıktan sonra 6/2/1944 tarihinde hayatını veda etmiş bulunduğu inceleme sonunda tesbit edilmiştir.</p>			
[*] Sıradaki Kurumunun özel ihtisapı için bu bilgilerin sağlanması lazımdır.			

* Zeynel Abidin Bey'in (Bayhan) Tercüme-i Hâl Kâğıdı

Nigde

360

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde ... Nigde ... Milletvekili General Hakkı ... in kısa özlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	Ahmet Hakkı Sütekin	Eserleri	Helyosta telgraf rasadı, Büro ort İstatistiki, Ziraat Ticari Tarifi, Coğrafya Savaşatbikası Nevşehir bağ ve arazi istikşaf Topografya haritası Nevşehir ilçe haritası
Babasının ve anasının adı	Abidin Hatice	İlim rütbesi	Erkanı Harp Mirlivası
Doğum yeri	Nevşehir	Seçimden evvelki mesleki ve işi gücü	Erkanı harbiye mirlivası mütekeyyidi
Doğum tarihi	1883	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli 4 Erkek 3 Kız çocuğu vardı
Öğrenimi	Harpakademisi	Osmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	Yoktur
Bildiği diller	Fransızca Rusca Arapca	öldü ise ölüm tarihi	1 Temmuz 1942
Neden uzmanlığı olduğu	Erkanıharp		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>Albay Abidin oğlu tüngeneral Ahmet Hakkı Sütekinin 1883 yılında Nevşehir Avcılar (Mağçan) köyünde doğdu. İlk öğretimini Kastamonu'da, orta öğretimini askeri idadide yapmış ve İstanbul'da harp okulunda bitirerek kurmay okuluna girmiş ve bu okulda kurmay yüzbaşı olarak bitirmiştir... (1306) 1890 yılında Erzincan'da bulunan dördüncü ordu kurmaylığında (1307) 1891'de dersim İsyanı kuvveyi seferiyesine kurmay olarak iştirak etmiş ve tedbir hareketinin sonunda dersim ve çevresinin muhassal haritasını yaparak ordu mareşallığına vermiştir. (1308) 1892'de kurmay önyüzbaşılığına (kolağalığına) terfi etmiştir. Bu sıralarda Helyosta telgraf rasadı alemlerine ait bir broşür, İstatistiki, Ziraat, Ticari ve tarihi Coğrafya adıyla bir kitap</p>			

[*] Soyadı Kanunundan evvel ölenlerin ailelerinin aldıkları soyadı konulur.

ve savaş tatbikatı ~~diğer bir kitap yayımlanmış~~ ^{adile} ve diğér bir kitap yayımlanmış ve başarılarından dolayı kendisine beşinci rütbeden mecidi nişanı verilmiştir

Ayrıca redif işlerinin düzenlenmesindeki hizmetlerinden dolayı da aynı nişanın dördüncü rütbesi verilmiştir. ~~ya~~ yine çeşitli kurucu hizmetlerinden sonra kurmay binbaşılığına terfi etti. İstekle (1313)1897 de Bağdat ordusuna geçti. Birinci hareket şubesi müdürlüğünde iken seferberlik tertibatı umumiye cetvellerinin tanzimi ve diğér hizmetlerinden dolayı üçüncü rütbeden mecidi nişanile yine üçüncü rütbeden osmani nişanı verildi.

(1319)1903 de kurmay yarbaylığa terfile gümüş liyağat madalyası verildi. (1321)1905 de Bağdatta açılan harpokulu müdürlüğü ve ders nazırlığına getirilmiş. (1324)1908 de kurmay albaylığa terfi etmiştir. Necit mıntıkasının bedevî aşiretlerden kurtulması savaşlarındaki başarılarından dolayı harbiye nezarehtince takdir name verilmiştir. (1326)1909 da Amasya redif fırkasile yaptığı iş kodurayı karadağlılar ve asî maksörlerden kurtarma savaşındaki başarısından dolayı tümgeneralliğe terfi ettirildi. Balkan harbinde yine amasya tümenile edirneyi düşmandan geri alma savaşına girmiştir. Balkan mütarekesinden sonra geliboluda mürettep onuncu kolordu komutanlığına daha sonra mamure, tülaziz (Elazığ) 11 inci kolordu komutan vekilliği ile ahzı asker heye'ti başkanlığını yapmaktan ~~sonra~~ isteğiyle emekliye ayrılmıştır.

(1333)1917 de müstakil Niğde lıvası meclisi umumi azalığına seçilerek bu ödevde üç sene çalıştı. (1336)1920 de Ankara birinci büyük millet meclisine Niğde Mebusu (Millet vekili olarak gitti. Nevşehirin milli savaş alehtarlığı ileri sürülerek yapılan ihbarlar üzerine bu halin millî hareket alehine olmayup bazı şahıslara karşı yapılmış olduğunu B.M. Başkanı Mustafa Kemale bizzat anlatmak ve resmî teşebbüslerde bulunmak suretile Nevşehiri bu husustaki zannılık ~~tan~~ ve bundan dolayı doğacak büyük tehlikelerden kurtarmıştır.

Millet vekilliği sırasında Aksarayda Garp cephesi iagesini saglamak için teşkil edilen zahire alma ve gönderme komisyonu ve askerlik şubeleri muamelat denetmenliği ödevlerini görmüş daha sonra ~~xxxx~~ Amasya ve Elcezire İstiklâl mahkemeleri üyeliklerinde bulunmuştur. Malatya'daki İstiklâl mahkemesinin evrakına B.M.M.ne devir ve teslim den sonra Nevşehire dönmüştür. Avcılar köyünün okulunu beş sınıflı hale getirterek ozamanki yeni binayı halka yaptırttırdı.

Nevşehir bağ ve arazisinin istikşaf toporafya haritasını üç ay at üstünde görmek suretile yaptı ve belediye ile Türk ocağına birer nushasını verdi.

Ayrıca köyleride içine alan Nevşehirin ilçe haritasını yaptı ve hükümete verdi. Türkocağı, Kızılay, T.H.K. şubeleri başkanlıklarında bulunduğu sırada toplanan (20000 liraya) karşılık gönderilen bir uçağa Nevşehirden bütün halkın iştiraki ile (Nevşehir) adının konması töreni bir bayram şenliği içinde yapıldı (1935) yılın ~~da~~ C.H.P. ilçe idare kurulu Başkanı iken Nevşehir halkevini açtı ve 1939 da

yılında bu günkü yeni Halkevi binasının temelini attı. Ölüm tarihi olan 1 Temmuz 1942 ye kadar C.H.P. ilçe idare kurulu başkanlığını muhafaza etti. Ölümünde dini törenden sonra Halkevi bandosunun kalabalık halkın, mülki ve askeri şahısların iştirakile milli bir tören yapılarak Ürgüp yolunun solunda hazırlanan mezarına defnedildi.

EK: 6*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Nigde Milletvekili Vehbi Çorakcı kısa özlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	Vehbi Çorakcı	Eserleri	Yoktur
Babasının ve anasının adı	Hacı Hasan	İlim rütbesi	"
Doğum yeri	Konya Aksaray	Seğinden evvel- ki mesleki ve işi gücü	Tüccar
Doğum tarihi	1876	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli ve 5 evlat sahibi
Öğrenimi	Şatiye	Osmanlı Meclisi Mebusasında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	yoktur.
Bildiği diller	Yalnız türkçe	Öldü ise ölüm tarihi	1932
Neden uzman- lığı olduğu	İktisadi, ve ticari		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>1876 sen esinde aksarayda doğmuştur Yirmi yaşlarında iken ticaret hayatına atılmıştır. Birinci millet meclisine nigde ve ikinci millet meclisine Aksaray millet vekili olarak iştirak etmiştir. Birinci millet meclisi sıralarında bütün varlığı ile milli mücadeleye hizmet edenler arasında yer almış ve Atatürk ile inönünün teveccühlerini kazanmıştır. Daha ziyade ihtisası olduğu iktisadi sahada zaferden sonra şuşarak İstanbulda Şark Degirmenleri, İzmirde İzmir mezbahaları, aksarayda azmi milli fabrikası, Halk İktisat Pankası, bursada Ticari ve sinei türk anonim şirketlerini kurmuş ve bu şirketlerle 1922 kârulu başkâatıklarını ifa etmiştir.</p>			

[*] Soyadı Kanunundan evvel ötenlerin atıclerinin aldıkları soyadı konulur.

* Vehbi Bey'in (Çorakcı) Tercüme-i Hâl Kâğıdı

359

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Niğde Milletvekili Ata in kısaca özlümlüğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	M. Ata Atay.	Eserleri	-----
Babasının ve anasının adı	Mehmet Hâlmî, Şerife.	İlim rütbesi	Konya Hukuk Mektebi İdare Hukuku Muderrisi
Doğum yeri	NEVŞEHİR.	Seğimden evvel- ki mesleki ve işi güetü	Maraş Mutasarıflığı.
Doğum tarihi	1882	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli, 4 çocuklu.
Öğrenimi	Mulkiyeyi Şahane.	Osmanlı Meclisi Mebusanında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	Niğde Meb'usluğu.
Bildiği diller	Rumca, Fransızca.	öldü ise ölüm tarihi	Öldü, 1/1/1931.
Neden uzmanlı- ğı olduğu	İdareci.		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
<p>321 yılında S. B. Okulundan mezun olmuş, Konya mülkiyet memurluğuna tayin edilerek 325 yılında da Urğup kaymakamlığına tayin edilmiş ve aynı yıl da evlenmiştir. Urğupten Karaağaç Kaymakamlığına, oradanda Karaman Kaymakamlı- ğına, oradanda SİVAS mektubculuğuna Sivas mektubculuğundanda YOZGAT mutasarıf- lığına, Oradanda MARAŞ Mutasarıflığına, Maraşta ikin NİĞDE Millet Vekili Ola- rak Osmanlı Meclisi Meb'usanına iştirak etmiş ve İstiklâl Harbine katılmak üzere Ankaraya gelmiştir. Birinci devreden vefatı tarihi olan 1/1/931 yılına kadar Niğde Millit vekili olarak bulunmuş ve bu muddet içinde iki defada Dahiliye vekilliği yapmıştır...</p>			

[*] Soyadı Kanunundan evvel İsimlerin ünlülerinin aldıkları soyadı konulur.

Ek: 8*

بوتوك ملت مجلسى رياست جليله

۱۳۲۰

بندہ معہوت مطہی افتد نیک وفات ایامہ اولیٰ سترقہ بہ بیچینہ قسم

دا طبع کینی

۴۷

محمد حسن

۴۷/۱/۲

محمد حسن

۴۱۴۹

محمد حسن

محمد حسن

* Dahiliye Vekaleti'nin Mustafa Bey'in (Soylu) Vefatını TBMM'ne Bildiren Yazısı.

بیرون صفت مجلس ریاست جلد نہ

۱۹۳۱

مضانہ منا - تہہ برماہ مدنتہ ما زدننا مملکتہ اہم مکتبے تاریخ بردارہ
عزت و اہم مکتبے تاریخ مجلسہ اشاعت و عہدائتہ دارہ دہانی
کوہ قدہ ما زدنیم مجازتہ اسم ستم ذوق تصادق اتحالی
مقدورہ شردک دایرہ کتبہ اولیٰ لغتہ مرد و ایہ الی لایہ کونہ دہی ماددہ
عبدی معہ سولینی صفت جلد دہ شرم اہم

شہ اعجاز
~~مکتبہ~~
مصطفیٰ حسین

۱۹۳۱

* Mustafa Hilmi Bey'in (Soydan) Ramazan Münasebetiyle 1 Ay İzinli Sayılmasını Meclise Bildiren Yazısı

آقره

۰-۰-۳۳۶

بویوک ملت مجلسی ریاستی

باسمه کتابت

اورانجه کوریه ریاستی قالی

عدد

۵۱۱

کیت عمربیه به

رفان سرف ما سید داره انجایی ریاست ایچک و اسارتده بونجه اورده
 برای ما زوینت طبعی تقصیر بگده مسوق علم اقدیک تقدیرم درانه راسته
 ۱/۰/۰ تاریخه شنبه ایضا غصه تقوی ایسه اولمنه کتبت کیت عمربیه ناک
 نظر تقدیرم عرصه اولونور اکتتم
 بجماله پیر

برون من محبتی

~~فوقه~~
 ۱۴۶۰
 ه و ع ل ل ل
 تیندو هلمی ارتق برلی
 احکام بویوک مجلسی ریاستی

ویز بلا جک جوابلرده قلم ، تاریخ و نومرو ذکر می سرچودر .

* TBMM Riyaseti Baş Kitabet Evrak Tahrirat Kaleminden Meclis Genel Kuruluna Mustafa Hilmi Bey'in (Soydan) 1 Ay İzinli Sayılması ile İlgili Yazısı.

انقره ده لقيته تيميله يا سيبينه

۲۷۰۱
ccc

دولتو اقدم حقرو

لو جه مجلس خود المعاده اعصافه انتخاب اولناه دولته اسئي و اعزاز ايجري آرايه ميه لقيته تققيب رنه تعليم اولناه
مفطه نه بر نسكسي دولت نخبه به اعطا قليني كي بر جورنده لغا عومده تقصيم قاننده اولنايه امر قاننده حقت سده اولور كده
۱۹۲۰ نيسان

توقه

ميه
۴۶۱۵۱۵

تتمت في صبا العجينة

كند بدينه ك ميه تقيره فوجي ايجنه

دست

* Niğde Mutasarrıflığından, Ankara'da Heyet-i Temsiliye Riyaseti Celilesine, Livaca Meclisi Fevkalade azalığma seçilenleri bildiren 19 Nisan 1920 tarihli Yazısı.

۵۸۹

۲۰۱

بیوک دولت مجلس ریاست جلیله

ص ۲۵۴

بویار انای حکومت پر خسته راقسه اولدیفیم رفیق
 ی عزیزک حیات، صمانه راء صحیح برصلوات الهمم
 مملکتی وجود ی غری، محض انار مده یوز اوستی
 قالمسه اولد لکنده عیبر لر زده قیصه معیناری اولجیانه
 کثیر الاطفال عائد ملک حالده چاره ساز اولمسه
 چای شمه هم وطنه اناری ارشاد و طیفه سینه
 ایضا ایلیک اوزره بیر امدک اوستی کونه قد
 مازونیت اعطاسی بصیت جلیله محترم لر زده

نکره معیونی
 نقفه برلوا
 احمد حق
)

جا ایلم اولد
 قول کندی
)

* Ahmet Hakkı Bey'in (Sütekin) TBMM Riyaseti Celilesine Bayramın Onuncu Gününe Kadar izinli Sayılması Hususunda verdiği 15 Mayıs 1920 Tarihli Yazısı.

آفتره
۳۲۸-۱۰-۳۱

نورکيا
بويوك ملت مجلسى رياستى
باش كىتابى
اوراق و تحريرات مديريتى
۴-۵

هيتت عويينه به ۳۵۹

تيله مېجوتى عطا بېك ادوج آي مده مۇدده عده بولمى رياسته
تيله مېجوتى عطا بېك ادوج آي مده مۇدده عده بولمى رياسته
بويوك ملت مجلسى رياستى

مديريت

۱۸
۷۶۹
۷۷۰
اداره مديريت
مديريت
۱۷
۱۹۱
مديريت

ويژده چك جرابلرده قلم ، تاويج و نومره ذكرى موجود .

* Niğde Mebusu Ata bey'in (Atay) 3 Ay Müddetle İzinli Sayılması Hususunda yazısı (Meclis Genel Kurulunda 1 Kasım 1922 Tarihinde Görüşüldü).

آقاره
۲۳۷ - ۶۰۲

۱۸

تورکيا
بويوك ملت مجلسى رياستى

باسمى كتابى

اوراق و تحقيقات قلمى

عدد

۹۰۹

کتاب عمیه به

تجدید معارف عمیه به مبداء قطیعه و عمایه سنه منی و رتای مدینه
سازوینت اعصمه دیوان ریاستک ۲۷/۶/۲۹ تاریخى یدى خا اهنه
قاری و ریه اصغه کفیت کت عمیه نکت نقل تصویره و عمه ارور اهنه
تورکيا بويوك ملت مجلسى رياستى
۲۷/۶/۲۹

قبول اولادى

۲۷/۶/۲۹

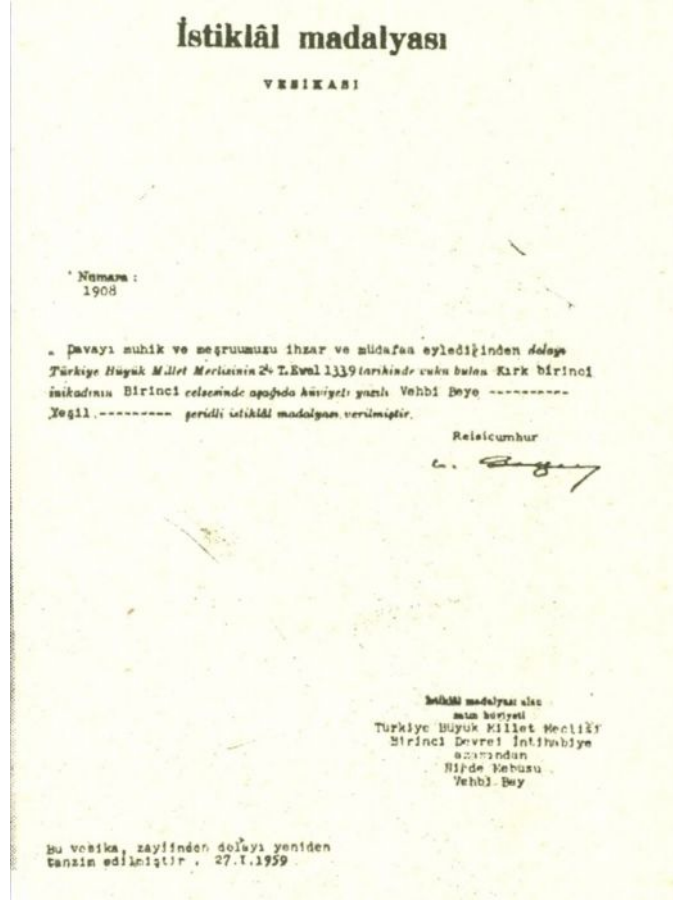
کتاب

مکتوبه

وريله جاك جوابلرده قلم ، تاريخ و نومرو ذكرى صحاح

* Ata Bey'in (Atay) 4 Ay Müddetle İzinli Sayılması Hususunda Yazı ((Meclis Genel Kurulunda 2 Temmuz 1921 Tarihinde Görüşüldü).

Ek: 20*

* Niğde Milletvekili vahbi Bey'e verilen İstiklal madalyasının vesikası kaybolduğu için oğlu Ata Çorakçı'ya 4 Şubat 1959 tarihinde yeniden düzenlenerek verilmiştir (Konyalı, a.g.e., II, s. 2693).

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Niğde’de doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Niğde’de yaptı. 1999 yılında Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nü kazandı. Aynı yıl Aksaray Polis Okulu’nu kazandığından Niğde Üniversitesi’ndeki kaydını dondurdu. 1999–2000 Eğitim-Öğretim yılında Aksaray Polis Okulu’ndan Polis Memuru olarak mezun oldu. 2000 yılında Aydın Emniyet Müdürlüğü kadrosunda göreve başladı. 2001 yılında eğitim durumu nedeniyle Niğde Polis Okulu Müdürlüğü kadrosuna atandı. 2001–2005 yılları arasında Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden mezun oldu. 2006 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı alanında Yüksek Lisansa başladı. 2007–2008 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Yarıyılı’nda Niğde Üniversitesi Niğde Meslek Yüksek Okulu’nda Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersini okuttu. 2008–2009 Eğitim-Öğretim Yılı’nda Niğde Polis Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü’nde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersini vermekte olup, halen Niğde Polis Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü’nde Polis Memuru olarak görev yapmaktadır.

Selma ÇAMUR